

**TÜRK VE RUS HUKUKUNDA ALIM-SATIM
SÖZLEŞMESİNİN ESASLI İHLALİ VE SONUÇLARI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
SAMIRA GUSEINOVA**

Eskişehir 2024

**TÜRK VE RUS HUKUKUNDA ALIM-SATIM SÖZLEŞMESİNİN
ESASLI İHLALİ VE SONUÇLARI**

SAMIRA GUSEINOVA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hayriye ŞEN DOĞRAMACI

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Haziran 2024

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Samira GUSEINOVA'nın "Türk ve Rus Hukukunda Alım-Satım Sözleşmesinin Esaslı İhlali ve Sonuçları" başlıklı tezi 23 Temmuz 2024 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca Özel Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk programında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

	<u>Ünvanı Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Üye (Tez Danışmanı)	: Dr.Öğr.Üy. Hayriye ŞEN DOĞRAMACI	
Üye	: Doç. Dr. H. Tolunay OZANEMRE	
Üye	: Dr.Öğr.Üy. Gözde ÇAĞLAYAN AYGÜN	

Prof. Dr. Saime ÖNCE
Anadolu Üniveristesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ÖZET

TÜRK VE RUS HUKUKUNDA ALIM-SATIM SÖZLEŞMESİNİN ESASLI İHLALİ VE SONUÇLARI

Samira GUSEINOVA

Özel Hukuk Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Haziran 2024

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hayriye ŞEN DOĞRAMACI

Sözleşmenin esaslı ihlali, Viyana Satım Antlaşması ve Rusya Federasyonu Medeni Kanunu'nda ihlale uğrayan taraf için bazı hukuki imkanların kullanılması için kilit bir kavramdır. Sözleşme ihlalinin esaslılık kıstasıyla değerlendirilmesi, *common law* sisteminde oluşan ifa engelleri sisteminin merkezinde bulunmaktadır. Viyana Satım Antlaşması'na *common law* etkisi altında dahil edilen esaslı ihlal kavramı, daha sonra Rus mevzuatında da yer almıştır. Türk mevzuatında esaslı ihlal kavramı düzenlenmemiştir. Ancak, Viyana Satım Antlaşması'nın 1 Ağustos 2011 tarihinde Türkiye'de yürürlüğe girmesiyle birlikte, sözü edilen Antlaşma'nın hükümleri Türkiye topraklarında doğrudan uygulanma alanına sahip olmuştur. Çalışmada öncelikle genel çerçevesiyle satış sözleşmesi kaleme alınmıştır. Çalışmanın devamında ise Viyana Satım Antlaşması'nın, Rusya Medeni Kanunu'nun ve Türk Borçlar Kanunu'nun benimsediği ifa engelleri sistemi kapsamında esaslı ihlal kavramının karşılaştırmalı hukuk bakımından incelenmesi hedeflenmiştir. Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Türk ve Rus hukukunda satış sözleşmesi kaleme alınmıştır. Çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümü, esaslı ihlal kavramının Viyana Antlaşması'nda, Rus ve Türk hukukunda düzenlenmesine ve doğurduğu sonuçlara tahsis edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Satış sözleşmesi, Milletlerarası mal satım sözleşmesi, İfa engelleri, Esaslı İhlal, Sözleşmeden Dönme

ABSTRACT

FUNDAMENTAL BREACH OF PURCHASE AND SALE AGREEMENT ITS CONSEQUENCES IN TURKISH AND RUSSIAN LAW

Samira GUSEINOVA

Department of Private Law

Anadolu University, Graduate School of Postgraduate Education, June 2024

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Hayriye ŞEN DOĞRAMACI

Fundamental breach of contract is a central concept in the Vienna Convention on Contracts and the Civil Code of the Russian Federation, which provides for certain legal remedies for the breaching party. The assessment of breach of contract by the criterion of fundamentality is at the heart of the system of impediments to performance established in the common law system. The concept of fundamental breach, which was included in the Vienna Convention on the Sale of Goods under the influence of the common law, was later included in the Russian legislation. The concept of fundamental breach is not regulated in Turkish legislation. However, with the entry into force of the Vienna Convention on the Sale of Goods in Turkey on August 1, 2011, the provisions of the said Convention have become directly applicable in Turkey. In this research, firstly, the purchase and sale contract is written in general terms. In the continuation of the paper, it is aimed to characterize the concept of fundamental breach within the scope of the system of impediments to performance adopted by the Vienna Sales Convention, the Russian Civil Code and the Turkish Code of Obligations in terms of comparative law. Our study consists of three parts. The first part analyzes the purchase and sale contract under Turkish and Russian law. The second and third parts of the study are devoted to the regulation of the concept of fundamental breach in the Vienna Convention, Russian and Turkish law and its consequences.

Keywords: Sale contract, International sale of goods contract, Impediments to performance, Fundamental breach, Withdrawal from the contract

ÖNSÖZ

“Türk ve Rus Hukukunda Alım-Satım Sözleşmesinin Esaslı İhlali ve Sonuçları” isimli işbu çalışma, tarafımdan Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nde Özel Hukuk Anabilim Dalında yürütülen Tezli Yüksek Lisans programında Dr. Öğr. Üyesi Hayriye ŞEN DOĞRAMACI danışmanlığında hazırlanmıştır. Tez hazırlama süreci Türkiye’de öğrenim gördüğüm zaman diliminde özel bir yere sahiptir. Bu süreç, oldukça eğitici ve eğlenceli anlarla dolu olmakla birlikte, zaman zaman zorlayıcıydı.

Öncelikle danışmanlığımı kabul eden, tezin hazırlanma sürecinde bana bilimsel rehberlik veren, yol gösteren, tezimi sabırla okuyup değerlendiren ve manevi destek sağlayan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Hayriye ŞEN DOĞRAMACI’ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Hukuka ilk adımlarımı atmama vesile olan, temel bilgilerimin oluşmasını sağlayan ve Rusya çapında hukuk alanında öğrenciler için düzenlenen olimpiyatlarda derece almamda büyük katkısı olan lise öğretmenim Aleksandr Sergeevich STOLNİKOV’a müteşekkirim. Türkiye’de yüksek lisans eğitimi kapsamında ders aldığım değerli hocalarıma, beni tez yazma sürecine hazırladıkları ve bilimsel eğitimime katkı sağladıkları için şükranlarımı sunuyorum.

Ayrıca, bana her durumda yardımcı olan aileme, arkadaşlarıma ve emeği geçen herkese teşekkür ederim.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

.....
(İmza)

Samira GUSEINOVA

İÇİNDEKİLER

BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRK VE RUS HUKUKUNDA SATIŞ SÖZLEŞMESİ	3
1.1. Genel Olarak.....	3
1.2. Satış Sözleşmesi ile İlgili Kaynaklar	3
1.2.1. Genel olarak	3
1.2.2. Uluslararası kaynaklar	4
1.2.3. Rus Hukukunun kaynakları	6
1.2.4. Türk Hukukunun kaynakları.....	8
1.3. Satış Sözleşmesi Kavramı.....	8
1.3.1 Türk hukukunda.....	8
1.3.2. Rus hukukunda	10
1.4. Satış Sözleşmesinin Hukuki Niteliği.....	11
1.4.1. Genel olarak	11
1.4.2. Temlik borcu doğuran sözleşme olması	11
1.4.3. Rızai sözleşme olması	12
1.4.4. Tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olması.....	12
1.4.5. İvazlı bir sözleşme olması	13
1.4.6. Ani edimli bir sözleşme olması	14
1.4.7. Sebebe bağlı (illi) bir sözleşme olması	14
1.5. Satış Sözleşmesinin Türleri	15

1.5.1. Genel olarak	15
1.5.1.1. Türk hukukunda	15
1.5.1.2. Rus hukukunda	16
1.5.2. Tüketici satışı	17
1.5.2.1. Türk hukukunda tüketici satışı.....	17
1.5.2.1.1. Tüketici işlemi kavramı	17
1.5.2.1.2. Tüketici işleminin unsurları	18
1.5.2.2. Rus hukukunda tüketici satışı.....	24
1.5.2.2.1. Tüketici sözleşmesi kavramı.....	24
1.5.2.2.2. Tüketici sözleşmesinin unsurları	25
1.5.3. Ticari satış	29
1.5.3.1. Türk hukukunda	29
1.5.3.1.1. Ticari iş kavramı.....	29
1.5.3.1.2. Ticari iş ve tüketici işlemi ayrımı	30
1.5.3.2. Rus hukukunda	31
1.5.4. Adi satış	32
1.5.5. Ulusal ve uluslararası satışlar.....	33
1.5.5.1. Ulusal satış	33
1.5.5.2. Uluslararası satış	33
1.6. Satış Sözleşmesinin Unsurları	34
1.6.1. Genel olarak	34
1.6.2. Satış konusu.....	35
1.6.3. Bedel	39
1.7. Satış Sözleşmesinin Şekli	40
1.7.1. Genel olarak	40
1.7.2. Şekil özgürlüğü ilkesi	41
1.7.3. Amaçlarına göre şeklin türleri.....	42
1.7.3.1. Geçerlilik şartı	42
1.7.3.2. İspat şartı	42
1.7.4. Yapılış tarzına göre şeklin türleri.....	43
1.7.4.1. Genel olarak.....	43
1.7.4.2. Sözlü şekil	44
1.7.4.3. Yazılı şekil.....	44
1.7.4.3.1. Genel olarak	44

1.7.4.3.2. Türk hukukunda adi yazılı şekil	45
1.7.4.3.3. Rus hukukunda yazılı şekil	46
Adi yazılı şekil	46
Noter tasdikli yazılı şekil	48
1.7.5. Resmi şekil	49
1.7.5.1. Genel olarak	49
1.7.5.2. Noterler aracılığıyla yapılan sözleşmeler	49
1.7.5.3. Tapu sicili aracılığıyla yapılan sözleşmeler	49

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRK VE RUS HUKUKUNDA ESASLI İHLAL KAVRAMI	52
2.1. Genel Olarak İfa Engelleri Sistemi	52
2.1.1. İfa engelleri kavramı	52
2.1.2. CISG kapsamında ifa engelleri sistemi	53
2.1.3. Türk Borçlar Kanunu kapsamında ifa engelleri sistemi	57
2.1.4. Rusya Federasyonu Medeni Kanunu kapsamında ifa engelleri sistemi	59
2.2. CISG Kapsamında Esaslı İhlal	61
2.2.1. Genel olarak	61
2.2.2. Esaslı ihlal kavramının tarihçesi	64
2.2.2.1. Genel olarak	64
2.2.2.2. Uluslararası çalışmalarda tarihi gelişimi	66
2.2.2.3. Viyana Konferansı ve CISG metninde esaslı ihlal	68
2.2.3. Esaslı ihlalin şartları	69
2.2.3.1. Genel olarak	69
2.2.3.2. Sözleşmenin ihlali	70
2.2.3.3. Olumsuzluk	72
2.2.3.4. Önemli menfaat kaybı	73
2.2.3.5. Öngörülebilirlik	76
2.2.4. İspat yükü	80
2.2.5. Kusur	81
2.3. Türk Hukuk Sisteminde Esaslı İhlal Kavramı ve CISG’de Sözü Edilen Esaslı İhlal Örneklerinin Türk Borçlar Kanunu’nda Düzenlenen Sözleşmeye Aykırılık Durumları İle Karşılaştırılması	83
2.3.1. Genel olarak	83

2.3.2. Edimin temelli ifa edilmemesi veya eksik ifa edilmesi	84
2.3.3. Edimin ifasında gecikme	85
2.3.3.1. Satım konusu malın tesliminde gecikme (geç ifa).....	85
2.3.3.2. Semen in ifasında gecikme	87
2.3.3.3. Satım konusu malın teslim alınmasında gecikme.....	88
2.3.4. Sözleşmeye aykırı ifa	89
2.3.5. Belgelerde eksiklik veya yanlışlık	92
2.4. Rus Hukuk Sisteminde Esaslı İhlal	93
2.4.1. Genel olarak	93
2.4.2. Esaslı ihlalin şartları	97
2.4.2.1. Genel olarak.....	97
2.4.2.2. Sözleşmenin ihlal edilmesi	100
2.4.2.3. Zarar	102
2.4.2.4. Önemli menfaat kaybı.....	103
2.4.2.5. Öngörülebilirlik ilkesi ile ilgili değerlendirme.....	106
2.4.3. Satış sözleşmesinde malın kalitesine ilişkin esaslı ihlal.....	106
2.4.3.1. Genel olarak.....	106
2.4.3.2. Malların amacına uygun bir şekilde kullanılmasını imkânsız kılan ayıplar.....	109
2.4.3.3. Giderilmesi mümkün olmayan ayıplar	109
2.4.3.4. Orantısız maliyet veya zaman harcanmadan giderilemeyen ayıp	110
2.4.3.5. Tekrar tekrar tespit edilen veya giderildikten sonra tekrar ortaya çıkan ayıplar	111
2.4.4. Mal tedarik sözleşmesi kapsamında esaslı ihlal	112
2.4.4.1. Genel olarak.....	112
2.4.4.2. Satıcı tarafından esaslı ihlal	113
2.4.4.3. Alıcı tarafından esaslı ihlali.....	114
2.4.5. Kusur	115
2.4.6. İspat yükü.....	117

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ESASLI İHLALİN SONUÇLARI

3.1. CISG Kapsamında Esaslı İhlalin Sonuçları.....

3.1.1. Genel olarak	119
3.1.2. İkame mal talep etme	120
3.1.3. Sözleşmeden dönme	123
3.1.3.1. Genel olarak.....	123
3.1.3.2. Alıcının ve satıcını sözleşmeden dönmesi.....	124
3.1.3.3. Sözleşmeden dönmenin prosedürü	125
3.1.3.4. Sözleşmeden dönmenin sonuçları	127
3.2. Türk Hukukunda Satış Sözleşmesinin İhlaline Bağlanan Hukuki Sonuçlar	129
3.2.1. Genel olarak	129
3.2.2. Satış sözleşmesinin ihlal edilmesine bağlanan sonuçlar.....	130
3.2.2.1. Genel olarak.....	130
3.2.2.2. Hiç ifa etmeme	131
3.2.2.3. Gereği gibi ifa etmeme.....	131
3.2.2.3.1. Genel olarak	131
3.2.2.3.2. Zapttan sorumluluk	132
3.2.2.3.3. Ayıplı ifa durumunda alıcının hakları	132
3.2.2.4. Borçlu temerrüdü	134
3.2.2.4.1. Borçlu temerrüdü kavramı ve şartları	134
3.2.2.4.2. Borçlu temerrüdünün sonuçları	135
3.2.3. Türk hukukunda sözleşmeden dönme.....	137
3.2.3.1. Sözleşmeden dönme kavramı	137
3.2.3.2. Sözleşmeden dönme imkânının kullanılması	137
3.2.3.3. Benzer kavramlardan ayırt edilmesi	138
3.2.3.3.1. Fesih.....	138
3.2.3.3.2. İptal	138
3.2.3.3.3. Geri alma	139
3.2.3.4. Sözleşmeden dönmenin prosedürü	140
3.2.3.5. Sözleşmeden dönmenin sonuçları	140
3.3. Rus Hukukunda Esaslı İhlalin Sonuçları.....	142
3.3.1. Genel olarak	142
3.3.2. Genel hükümlerde esaslı ihlale bağlanan hukuki sonuçlar	143
3.3.2.1. Genel olarak.....	143
3.3.2.2. Sözleşmenin değiştirilmesi.....	145

3.3.2.3. Sözleşmenin sona ermesi	145
3.3.2.4. Sözleşmenin değiştirilmesi ve sona ermesinin usulü	146
3.3.2.5. Sözleşmenin değiştirilmesi ve sona ermesinin sonuçları	147
3.3.3. Malın kalitesine ilişkin esaslı ihlale bağlanan hukuki sonuçlar	149
3.3.3.1. Genel olarak.....	149
3.3.3.2. Malın değiştirilmesi	150
3.3.3.3. Sözleşmeden dönme hakkı.....	150
3.3.4. Mal tedarik sözleşmesinin esaslı ihlaline bağlanan hukuki sonuçlar	152
SONUÇ	154
KAYNAKÇA.....	158
ÖZGEÇMİŞ	

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.k.	: Adı geçen kaynak
AHBVÜ-HFD	: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
b.	: Bent
Batider	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BK	: Borçlar Kanunu
bkz.	: Bakınız
BÜHFD	: Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
CISG	: 1980 tarihli Milletlararası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması
CLOUT	: Case Law on UNCITRAL Texts
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
dn.	: Dipnot
E.	: Esas
Ed.	: Editör
eBK	: 818 sayılı mülga Borçlar Kanunu
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HD.	: Yargıtay Hukuk Dairesi
HGK.	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
HPD	: Hukuki Perspektifler Dergisi
ICC	: Milletlararası Ticaret Odası
INCOTERMS	: Uluslararası Ticari Şartlar
InÜHFD	: İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İBK	: İçtihat Birleştirme Kararı
İKÜHFD	: İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFY	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları
K.	: Karar
m.	: Madde

MÜHF-HAD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
p.	: Paragraf
RG	: Resmi Gazete
RFMK	: Rusya Federasyonu Medeni Kanunu
RFTKHK	: Rusya Federasyonu Tüketicilerin Haklarının Korunması Hakkında Kanun
RSFSC	: Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti
RUSG	: Rusya Gazetesi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SÜHFD	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBK	: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TDK	: Türk Dili Kurumu
TKHK	: 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun
TMK	: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
ULFIS	: Convention Relating To A Uniform Law On The Formation Of Contracts For The International Sale Of Goods (Malların Milletlerarası Satımı Sözleşmelerinin Kurulmasına ilişkin Yeknesak Kanun Hakkında Antlaşma)
ULIS	: Convention Relating To A Uniform Law On The International Sale Of Goods (Malların Milletlerarası Satımına ilişkin Yeknesak Kanun Hakkında Antlaşma)
UNCITRAL	: Uluslararası Ticaret Hukuk Komisyonu
UNIDROIT	: Özel Hukukun Birleştirilmesi Hakkında Uluslararası Entstitü
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
Y.	: Yargıtay

GİRİŞ

Satış sözleşmesi, günümüzde uygulama alanı en geniş ve yaygın sözleşmeler arasında yer almaktadır. Satış sözleşmesi yalnızca ulusal boyutta önemli olmayıp uluslararası arenada da yaygın ve önem arz eden bir sözleşmedir. Nitekim uluslararası arenada satış sözleşmelerine, çoğu ülke tarafından kabul edilen ve yaygın bir şekilde kullanılan 1980 tarihli Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın (CISG) hükümleri uygulanmaktadır.

Kural olarak satış sözleşmesi, borcun gereği gibi ifa edilmesi ve yerine getirilen edimin borca uygun olmasıyla sona ermektedir. Edim, borcun unsurlarına uygun bir şekilde yerine getirilmelidir. Ancak uygulamada her zaman bu olağan akışın devam ettiğini söylemek mümkün değildir.

Sözleşmenin esaslı ihlali, CISG'in benimsediği ifa engelleri sisteminin merkezinde olan bir kavramdır. CISG'in ifa engelleri sistemi, *common law* etkisi altında oluşmuştur. Bu sebeple, CISG kapsamında tüm ifaya engel teşkil edebilecek olgular, ifa etmeme konseptli tek bir kavram altında toplanmıştır. Sözleşmenin esaslı ihlali ise bu sistem çerçevesinde kilit bir kavram konumunda olup bazı hukuki imkânların kullanılması için gereken bir şart olarak kaleme alınmıştır.

Sözleşmenin esaslı ihlali kavramı, Rusya Federasyonu Medeni Kanunu'na CISG'in kabul edilmesinden sonra dahil edilmiştir. Bu bağlamda hem Rusya'nın hem de Türkiye'nin Viyana Satım Antlaşması'na (CISG) katılması sebebiyle, sözü edilen Antlaşmanın hükümleri ve milletlerarası satım hukukunun kuralları da karşılaştırmalı araştırma bakımından ele alınacaktır. Aynı zamanda CISG'de bulunan sözleşmenin esaslı ihlali kavramının, kendine özgü bir şekilde düzenlenmesi ve Rusya Federasyonu dahil olmak üzere, *civil law* sistemini benimseyen bazı ülkelerin mevzuatlarına entegre edilmesinde öncül bir hüküm olması nedeniyle, çalışma kapsamında incelenmesi önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın ilk bölümünde Türk ve Rusya Federasyonu hukukunda satış sözleşmesi genel çerçevesiyle ele alınacaktır. Satış sözleşmesinin analizi, Türk ve Rus hukukunun satış sözleşmesi ile ilgili kaynakları ve uluslararası kaynakları, Türk ve Rus hukukunda satış sözleşmesi kavramı, satış sözleşmesinin hukuki niteliği, türleri, unsurları ve şekli gibi konular üzerinden karşılaştırmalı bir şekilde yapılacaktır.

İkinci bölümde ise çalışmanın konusu olan esaslı ihlal kavramının ayrıntılı bir şekilde karşılaştırmalı hukuk bakımından incelenmesi amaçlanmıştır. İkinci Bölümün

başlığı “Türk ve Rus Hukuk Sisteminde Esaslı İhlal Kavramı” şeklinde kaleme alınacaktır. Bununla beraber, esaslı ihlal, yalnızca Rus ve Türk ulusal mevzuatı çerçevesinde değil, CISG hükümleri kapsamında da ele alınacaktır. Esaslı ihlal kavramını sistematik bir bakış açısından incelemek için, öncelikle CISG’in, Rusya Medeni Kanunu’nun ve Türk Borçlar Kanunu’nun benimsediği ifa engelleri sistemini ele almak gerekmektedir. Bu sayede esaslı ihlal kavramının ifa engelleri sistemindeki yerini ve işlevini ortaya koymak mümkündür. Türk Borçlar Kanunu’nda esaslı ihlal kavramı düzenlenmemiştir. Bu sebeple, CISG kapsamında esaslı ihlal teşkil edebilecek örnekler, Türk Borçlar Kanunu’ndaki düzenlemeler ile karşılaştırmalı bir şekilde irdelenecektir. Rusya Medeni Kanunu’nda yer alan esaslı ihlal kavramı, her ne kadar CISG’den esinlenerek düzenlense de farklı bir şekilde kaleme alınmıştır. Rus hukukunda esaslı ihlal kavramı, öncelikle Rusya Federasyonu Medeni Kanunu’nun genel hükümleri kapsamında, devamında ise satış sözleşmesine ilişkin özel hükümler kapsamında incelenecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde esaslı ihlalin ihlale uğrayan taraf için ne tür hukuki olanaklar sağladığı ele alınacaktır. CISG ve Rusya Medeni Kanunu’nda esaslı ihlale bağlanan özel hukuki sonuçlar ayrıntılı bir şekilde irdelenecektir. Bunun yanı sıra, Türk Borçlar Kanunu kapsamında ise satış sözleşmesinin ihlali durumunda ihlale uğrayan tarafa tanınan hukuki imkânlar kısaca aktarılacaktır. Satış sözleşmesinin esaslı ihlalinde genel olarak ihlale uğrayan tarafa sözleşmeden dönme hakkının tanınması sebebiyle, Türk hukukunda sözleşmeden dönme imkânının ne durumlarda kullanılabileceği konusu karşılaştırmalı analiz bakımından önem arz etmektedir.

Esaslı ihlal kavramının incelenmesi öncelikli olarak mevzuat üzerinden yapılacaktır. Ancak esaslılık kıstasının muğlak ve belirsiz olması nedeniyle, ilgili içtihat ve doktrindeki çalışmalardan da yararlanılacaktır. Çalışma kapsamında ele alınan konular karşılaştırmalı hukuk çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılacak olup milletlerarası satım hukuku, Rus hukuku ve Türk hukuku bakımından incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRK VE RUS HUKUKUNDA SATIŞ SÖZLEŞMESİ

1.1. Genel Olarak

Toplum içindeki ilişkiler, maddi ve manevi konulardan oluşan değişim üzerine kuruludur. Ekonomik açıdan insanlar, para icat edilmeden önce mal değişimini trampa şeklinde gerçekleştiriyorlardı. Satışın farkı ise herhangi bir malın bir para birimi karşılığında değiştirilmesidir. Dolayısıyla, satışın takas veya barterden türediği söylenebilir. Böylece satış, evrensel ve toplum içindeki ilişkilere uygun emtia, ürünler ve para dönüşümü yöntemi haline gelmiştir.¹ Özel borç ilişkileri arasında satış sözleşmesi, en temel, yaygın ve alanı geniş olan sözleşme olması sebebiyle büyük önem arz etmektedir. Satış sözleşmesi, örneğin, Alman, İsviçre, Fransız hukuklarında ve çalışma kapsamında incelenen Türk ve Rus borçlar hukuku mevzuatının özel borç ilişkileri kısmında ilk düzenlenen özel borç ilişkisi olarak karşımıza çıkmaktadır.²

1.2. Satış Sözleşmesi ile İlgili Kaynaklar

1.2.1. Genel olarak

Günümüzde ekonomide ve hukukta küreselleşme ve yeknesaklaştırma yönünde ilerleme durumu söz konusudur. Bu bağlamda, ulusal hukuk kurallarını genel ilkeler çerçevesinde oluşturmak ve yabancı unsurlu ilişkileri düzenlemek de amaçlar arasında yer almaktadır. Nitekim uluslararası ilkeler ve antlaşmalar ulusal mevzuatı etkilemektedir ve ulusal mevzuatın bir parçası haline gelmiştir.³ Uluslararası ve ulusal mevzuat arasındaki ilişki konusu hem teorik anlayış açısından hem de normatif hukuki düzenlemelerin pratikte uygulanması açısından önemlidir ve kanunların hayata geçirilmesi üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir.⁴

¹ Z. Zeytin (2022). *Milletlerarası Mal Satım Sözleşmeleri Hukuku CISG-Incoterms*. (4. Baskı), Ankara: Seçkin, s. 33; F. Eren (2019b). *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*. (7. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları, s. 26; G. T. Slanov ve B. M. Tsalikova (2015). Evolyutsiya Dogovora Kupli-prodaji. *Mejdunarodnyy studençeskiy Nauçnyy Vestnik*, (1), s. 28; E. M. Podrabinok. (2017). *Kuplya-prodaja. Mena: Grajdanskoye Pravo V Dvuh Tomah*. Tom 2. (Ed: B.M. Gongalo). Moskova: Statut, s. 186.

² C. Yavuz (2019a). *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler)*. (16. Baskı), İstanbul: Beta, s. 25; F. Aral ve H. Ayrancı (2018). *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*. (11. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları, s. 65; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 33; A. A. Pavlov (2020). *Kuplya-Prodaja İ Mena: Grajdanskoye Pravo Tom 2* (Güncellenmiş ve Geliştirilmiş 2. Baskı). (Ed. A. P. Sergeev), Moskova: Prospekt, s. 5.

³ Y. Çalışkan (2014). *Uluslararası Satım Hukukunda Kanunlar İhtilafı Meselesi*. İstanbul: Beta, s. 12.

⁴ A. S. Semicheva (2020). Prioritet Rossiyskogo Prava Nad Mejdunarodnim: Teoreticheskoye-pravovoy Aspekt. *Pravo İ Gosudarstvo: teoriya i praktika*, 191 (11), s. 108; Z. D. Tarman (2015). *Viyana Satım Antlaşmasını Uygulamak veya Uygulamamak*. İstanbul: Beta, s. 14; Ulusal ve uluslararası hukuk sistemlerin etkileşimi konusunda doktrinde monist ve dualist yaklaşımlar ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. T.

12 Aralık 1993 tarihli Rusya Federasyonu Anayasası'nın⁵ m. 15/4 uyarınca uluslararası hukukun genel kabul görmüş ilke ve normları ile Rusya Federasyonu'nun uluslararası antlaşmaları, hukuk sisteminin ayrılmaz bir parçasıdır. Rusya Federasyonu'nun taraf olduğu uluslararası antlaşmaların ulusal yasalarla öngörülenlerden farklı kurallar getirmesi halinde, uluslararası antlaşmanın kuralları uygulanmaktadır. Böylece kanunlar ihtilafı durumunda uluslararası hukukun yasal gücü ulusal mevzuattan daha üstün varsayılmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda⁶ konuya ilişkin m. 90'da hükümler bulunmaktadır. Buna göre, usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası antlaşmalar, kanun hükmünde olup bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Yürürlüğe girmiş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esastır.

Böylece çalışma kapsamında Türkiye ve Rusya hukuk sistemleri incelendiği için öncelikle uluslararası hukuk kaynakları ve devamında da her iki ülkenin ulusal mevzuatı ele alınacaktır.

1.2.2. Uluslararası kaynaklar

Çalışma kapsamında satış sözleşmesi ile ilgili kaynakların başında 1980 tarihli Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması (CISG) gelmektedir. Uluslararası arenada satış ile ilgili yeknesaklık getirme amacıyla yapılan bu antlaşma, günümüzde yaygın hale gelip hem uluslararası hem de ulusal hukuk sistemlerinde önem taşımaktadır.⁷

Kapitalist ekonomi sisteminin yayılması, satış ilişkilerinin artmasına yol açmıştır. Nitekim yabancı unsur taşıyan sözleşmelerdeki sorunlardan biri de tarafların tabi tutulduğu ulusal mevzuatların farklı olmasıdır. Bu sebeple Kıta Avrupası hukuk sistemini,

Apaydın (2018). Monizm-Dualizm İkileminde Türk Hukuk Sistemi: Uluslararası Hukuka Bakış Üzerine Doktrinel Uzlaşmazlığın Nedenleri ve AB Hukuku Işığında Bir Değerlendirme. *İNÜHFD*, 9 (1), s. 529; A.Ya. Kapustin ve S. B. Balkhaeva (2022). Konstitutsiya İ Mejdunarodnoye Pravo: Novaya Model Vzaimodeystviya. *Lex Russica*, 4 (185), 117-127, s. 117.

⁵ RUSG., 25.12.1993, S. 237.

⁶ RG., 09.11.1982, S. 17863.

⁷ Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 39; I. Schwenzer ve P. Çağlayan Aksoy (2015). *Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması (Viyana Satım Sözleşmesi) Şerhi*. İstanbul: XII Levha, s. CXXXIX; A. P. Anisimov vd., (2024). *Grajdanskoye Pravo. Osobennaya Çast. Obyazatelstva*. (8. Baskı), Moskova: Yurayt, s. 16.

Anglo-Sakson hukuk sistemini vd. hukuk sistemlerini benimseyen pek çok ülke, ulusal hukuk kurallarını bir araya toplamayı ve yeknesak hale getirmeyi amaçlamıştır.⁸

Satış ile ilgili kuralları yeknesak hale getirme çalışmaları, 1926 yılında UNIDROIT'un⁹ kurulması ve devamında 1929 tarihinden itibaren Ernst Rabel'in ilk girişimiyle taslak çalışmalarının yapılması ile başlamıştır.¹⁰ Bununla birlikte, ULIS (Convention Relating To A Uniform Law On The International Sale Of Goods)¹¹ ve ULFIS (Convention Relating To A Uniform Law On The Formation Of Contracts For The International Sale Of Goods)¹² antlaşmaları 1964 yılında Lahey konferansı sonucunda kabul edilmiştir. Ancak bu iki Antlaşma uluslararası arenada yaygın hale gelememiş ve yalnızca 9 ülke tarafından kabul edilmiştir.¹³ Böylece bu iki Antlaşmanın yapılmasıyla gerçek amaca ulaşılammıştır, ancak sözü geçen antlaşmalar ileride CISG'in düzenlenmesinde büyük bir adım olarak görülmektedir.¹⁴

Bunun ardından 1966 yılında UNCITRAL'in¹⁵ kurulması ve birçok bölgeden ülke temsilcilerinin bu komisyonda bulunması, çalışmalara devam etmek için bir zemin hazırlamıştır. Komisyon içerisinde kurulan çalışma grubunun devam eden işlevi sonucunda, Viyana'da 1980 yılında diplomatik bir konferansta kabul edilen CISG, 1 Ocak 1988 yılında yürürlüğe girmiştir.¹⁶ Ocak 2024 itibarıyla 97 ülke Antlaşmaya

⁸ E. Özsunay (2016). *CISG'in Oluşum Tarihçesi*: Milletlerarası Mal Satım Hukuku (CISG). (Ed: S. Okur), Ankara: Adalet Yayınevi, s. 15; F. G. Taştan (2020). *Viyana Satım Antlaşması'nın Tarihi Temelleri*: Viyana Satım Antlaşması (CISG). (Ed: Ş. Akipek Öcal), Ankara: Yetkin Yayınları, s. 28.

⁹ Uluslararası Özel Hukukun Birleştirilmesi Enstitüsü (UNIDROIT), merkezi Roma'da bulunan bağımsız uluslararası bir kuruluştur. Amacı, devletler ve devlet birlikleri arasında özel hukukun ve özellikle ticaret hukukunun güncellenmesi, uyumlaştırılması ve koordine edilmesi için ihtiyaçlar ve yöntemler üzerinde çalışmak ve bu hedeflere ulaşmak için yeknesak hukuk araçları, ilkeleri ve kuralları geliştirmektir, bkz. <https://www.unidroit.org/about-unidroit/> (Erişim tarihi: 03.02.2024).

¹⁰ Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 41-42; Özsunay, 2016, **a.g.k.**, s. 16; Schwenzer ve Çağlayan Aksoy, 2015, **a.g.k.**, s. CXXXIX; Taştan, 2020, **a.g.k.**, s. 29-30.

¹¹ 1964 yılında Lahey'de kabul edilen Malların Milletlerarası Satımına ilişkin Yeknesak Kanun Hakkında Antlaşma.

¹² 1964 yılında Lahey'de kabul edilen Malların Milletlerarası Satımı Sözleşmelerinin Kurulmasına ilişkin Yeknesak Kanun Hakkında Antlaşma.

¹³ M. Bridge (2017). *The International Sale of Goods*. (4. Edition), United Kingdom: Oxford University Press, s. 561; Sebepleri hakkında bkz. Taştan, 2020, **a.g.k.**, s. 31.

¹⁴ Tarman, 2015, **a.g.k.**, s. 6.

¹⁵ Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuk Komisyonu (UNCITRAL), Birleşmiş Milletler örgütünün uluslararası ticaret hukuku alanındaki temel yasal birimidir. UNCITRAL, 50 yılı aşkın bir süredir dünya çapında ticaret hukuku reformu konusunda uzmanlaşmış evrensel üyeliğe sahip bir hukuk komisyonu olarak uluslararası ticarete ilişkin kuralların güncellenmesi ve uyumlaştırılması ile ilgilenmektedir, bkz. <https://uncitral.un.org/en/about> (Erişim tarihi: 03.02.2024).

¹⁶ Bridge, 2017, **a.g.k.**, s. 561-562; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 43; Tarman, 2015, **a.g.k.**, s. 7; S. N. Gujevnikov (2020). Dogovor Mejdunarodnoy Kupli-Prodaji, Osobennosti Pravovogo Regulirovaniya. *Student*, 3 (12), s. 1473; Ayrıntılı bilgi için bkz. Özsunay, 2016, **a.g.k.**, s. 17 vd.

katılmıştır.¹⁷ CISG, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) topraklarında 1 Eylül 1991 tarihinden bugüne uygulanmaktadır. SSCB'nin dağılmasından sonra Rusya Federasyonu, SSCB'nin yasal halefi olduğu için Aralık 1991'de Antlaşma'ya taraf olmuş ve SSCB'nin tüm yükümlülükleri için bütün sorumluluğu üstlendiğini beyan etmiştir.¹⁸ Türkiye'de ise CISG, 02.04.2009 tarihli ve 5870 sayılı uygun bulma kanunu ile kabul edilmiş ve 01.08.2011 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir.¹⁹ Çalışma kapsamında CISG büyük önem arz etmektedir, çünkü satış sözleşmesinin esaslı ihlali kavramı, antlaşmanın ifa engelleri sisteminin yapıcı unsurudur. Rusya'nın ulusal mevzuatında da esaslı ihlal kavramı bulunmaktadır. Ancak Türk mevzuatında bu kavram öngörülmemekle birlikte, Türkiye'nin CISG'e taraf olması, Antlaşmanın doğrudan uygulama alanı bulmasına yol açmıştır.

CISG dışında, satışı ticaretin bir parçası olarak değerlendirmek üzere, *lex mercatoria*²⁰ kapsamındaki kaynaklar da satış sözleşmesinin kaynakları arasında yer almaktadır. *Lex mercatoria*'yı, milletlerarası ticaret hukuk kurallarının bir bütünü olarak ifade etmek mümkündür.²¹ Böylece uluslararası kaynaklar arasında Unidroit İlkelerini, ICC²² Milletlerarası Satım Model Sözleşmesini, Incoterms²³ kurallarını saymak mümkündür.

1.2.3. Rus Hukukunun kaynakları

Rusya Federasyonu Medeni Kanunu'nun İkinci Kitabı²⁴ özel borç ilişkileri ile ilgili hükümler içerir. Çalışma konusu olan satış sözleşmesi 4. Kısım 30. Bölüm “Купля-

¹⁷ Bkz. https://uncitral.un.org/ru/texts/salegoods/conventions/sale_of_goods/cisg/status (Erişim tarihi: 03.02.2024).

¹⁸ Gujevnikov, 2020, **a.g.k.**, s. 1473.

¹⁹ M.A. Gümüş (2018). *Borçlar Hukuku Özel Hükümler. Kısa Ders Kitabı*. İstanbul: Filiz Kitabevi, s. 14; Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 193.

²⁰ Geniş anlamına göre *lex mercatoria*, genel hukukun ilkeler, uluslararası antlaşmalar, model kanunlar, ticari örf ve âdetler, tip sözleşmeler, genel işlem şartları ve hakem kararlarından oluştuğu yönünde bkz. E. Erdem (2017). *Milletlerarası Ticaret Hukuku*. (1. Baskı), İstanbul: On İki Levha, s. 6.

²¹ Erdem, 2017, **a.g.k.**, s. 2.

²² Milletlerarası Ticaret Odası (ICC), bkz. <https://iccwbo.org/> (Erişim tarihi: 06.02.2024); ICC'nin tahkim organı olarak 1923 yılında kurulan ICC Milletlerarası Tahkim Divanı, uluslararası ticaret ve yatırım uyuşmazlıklarının çözümü için çalışan lider tahkim kurumudur. Uluslararası düzeyde en ileri ve en yaygın temsile sahiptir.

²³ Özel nitelikteki dış ticaret alanında en yaygın kullanılan ticari terimlerin açıklamalarını sağlayan formatında uluslararası kuralları olarak ifade ettiğini ve daha ayrıntılı bilgi için bkz. Erdem, 2017, **a.g.k.**, s. 52.

²⁴ RUSG., 06-08.02.1994, S. 23, 24.25; Rusya Federasyonu Medeni Kanunu'nun Birinci Kitabı 30 Kasım 1994 tarihli 51-FZ sayılı Kanun, İkinci Kitabı ise 26 Ocak 1996 tarihli ve 14-FZ sayılı Kanun olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplam dört kitaptan oluşan bu Kanunun son Dördüncü Kitabı ise 18 Aralık 2006 tarihinde kabul edilmiştir. Çalışmada özellikle İkinci Kitap ele alınacaktır. Medeni Kanun'un İkinci Kitabı,

продажа” (“*Kuplya-prodaja*” - “*Alım-satım*”) başlığı altında düzenlenmektedir. Bu bölümde satış ile ilgili genel hükümler, daha sonra da satış türleri ile ilgili özel hükümler bulunmaktadır. Aynı zamanda Rusya Federasyonu Medeni Kanunu’nun (RFMK) satışla ilgili ana kaynak olmasının yanı sıra, Medeni Kanun’da yer alan genel hükümler ve diğer federal yasalar da bulunmaktadır.²⁵ Örneğin 07.02.1992 tarihli ve 2300-1 sayılı Rusya Federasyonu Tüketicilerin Haklarının Korunması Hakkında Kanun (RFTKHK).²⁶

Rusya’nın da üyesi olduğu Bağımsız Devletler Topluluğu²⁷ tarafından BDT’ye üye devletler için 29 Ekim 1994 tarihinde Model Medeni Kanun kabul edilmiştir.²⁸ 13 Mayıs 1995 tarihinde BDT model Medeni Kanun’un İkinci Bölümü, belirli sözleşme türleri ve sözleşme dışı yükümlülükler hakkında genel olarak kabul edilen ve çoğu BDT devlet temsilcilerinin önerileriyle mutabık kalınan hükümleri içeren, topluluğun tavsiye niteliğinde bir yasal düzenlemesi olarak kabul edilmiştir. Bu hükümlerin Rus Medeni Kanunu’nda yer alması ve geliştirilmesi, Rusya’nın BDT’de ortak ekonomik ve hukuki alan yaratılmasına bir katkısıdır.²⁹ Rusya’da yeni sözleşmeler hukukunun geliştirilmesi için başlangıç noktalarından biri, merkezi sosyalist planlamaya dayalı ekonomide oluşan yerel kurallarının genel kabul görmüş uluslararası normlarla uyumlu hale getirilmesidir. Aynı zamanda ulusal mevzuatın, Rusya Federasyonu’nun taraf olduğu uluslararası anlaşmalar ve sözleşmelerle, örneğin CISG ile de uyumlaştırılması önemlidir. Bu tür bir koordinasyon, hem BDT ekonomik bağları içinde hem de hukuki farklılıklar için ciddi gerekçelerin bulunmadığı daha geniş uluslararası ekonomik ciro içinde ticari kuralların yeknesaklaştırılmasına olanak tanımaktadır.³⁰

Rusya’nın federal bir ülke olması nedeniyle, federal bölümler tarafından getirilen yasalar da satış ile ilgili hükümler içermektedir. Örnek olarak, 04.12.2006 tarihli 200-FZ sayılı Rusya Orman Kanunu’nun³¹ m. 77/4 uyarınca gerçek kişilerin kişisel ihtiyaçları

öncelikle Rusya’da hâlihazırda yerleşik olan serbest ekonomik faaliyet ilkeleri ile Rus hukuk sisteminin geçmişten SSCB’den miras aldığı ve mevcut ekonomik durumla uyumsuz olan belirli dağıtım ve değişim kuralları arasındaki çelişkileri ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle medeni hukuk alanındaki kodifikasyon süreci uzamıştır.

²⁵ Anisimov vd., 2024, **a.g.k.**, s. 16.

²⁶ RUSG., 07.04.1992.

²⁷ Bağımsız Devletler Topluluğu, eskiden SSCB’nin içinde yer alan bazı devletler arasındaki ilişkileri düzenlemek üzere kurulmuş uluslararası bir örgüttür, bkz. <https://e-cis.info/> (Erişim tarihi: 10.02.2024).

²⁸ BDT Üye Devletleri Parlamentolar Arası Asamblesi Bilgi Bülteni Eki 1995, S. 6.

²⁹ S. A. Khokhlov (1996). *Kontseptualnaya Osnova Časti Vtoroy Grajdanskoĝo Kodeksa: Kommentariy K Grajdanskomu Kodeksu Rossiyskoy Federatsii* (2. Çast). (Ed: O.M. Khokhlov, O. M. Kozyr, A. L. Mayakovskiy, S. A. Khokhlova), KonsultatPlus, s. 4.

³⁰ Khokhlov, 1996, **a.g.k.**, s. 5; Özsunay, 2016, **a.g.k.**, s. 21.

³¹ RUSG., 08.12.2006, S. 277.

için orman bitkilerinin alım ve satımına ilişkin sözleşmelerin prosedürü, Rusya Federasyonu'na bağlı federal bölümlerin organları tarafından belirlenmektedir.

1.2.4. Türk Hukukunun kaynakları

Türkiye’de satış sözleşmesi, İsviçre Borçlar Kanunu’nun iktisap edilmesi sonucunda 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun³² “Satış Sözleşmesi” başlığı altında İkinci Kısımın Birinci Bölümünde 207-281. maddeleri ile düzenlenmektedir. Böylece satış sözleşmesi, özel borç ilişkilerinin başında düzenlenen bir sözleşme türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Rusya Medeni Kanunu’nun aksine, Türk Borçlar Kanunu’nun satış ile ilgili kısmının oluşumunda CISG hükümlerinden yararlanılmamıştır. Bunun sebebi ise öncelikle, satış ile ilgili kısmın çalışmalarının Türk Borçlar Kanunu’nun kabul edilme tarihinden on sene öncesine dayanması ve Türkiye’nin o zaman Antlaşmaya daha taraf olmaması, aynı zamanda TBK’nın sistematığının bu duruma elverişli olmamasıdır.³³

Türk Borçlar Kanunu’nun genel hükümlerinin yanı sıra, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu,³⁴ 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu,³⁵ 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun³⁶ hükümleri ile diğer kanunlar ve konuya ilişkin yönetmelikler de kaynaklar arasında yer almaktadır.³⁷

1.3. Satış Sözleşmesi Kavramı

1.3.1 Türk hukukunda

Türk Borçlar Kanunu’nun m. 207/1 uyarınca “*Satış sözleşmesi, satıcının, satılanın zilyetlik ve mülkiyetini alıcıya devretme, alıcının ise buna karşılık bir bedel ödeme borcunu üstlendiği sözleşmedir*”. Başka bir ifadeyle, satış sözleşmesinin konusu, herhangi bir şeyi para karşılığında devretmektir.³⁸

³² RG., 04.02.2011, S. 27836.

³³ T. Öz (2012). *Yeni Türk Borçlar Kanunu’nda Satım Sözleşmesine İlişkin Temel Değişiklikler ve Yenilikler*: Yeni Türk Borçlar Kanunu ve CISG’e göre Satış Sözleşmeleri (Ed. Ş. Şıpka, A. C. Yıldırım), İstanbul: On İki Levha, s. 8.

³⁴ RG., 08.12.2001, S. 24607.

³⁵ RG., 14.02.2011, S. 27846.

³⁶ RG., 28.11.2013, S. 28835.

³⁷ Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 26.

³⁸ Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 25.

818 sayılı mülga Türk Borçlar Kanunu'nda³⁹ ise satış sözleşmesi şu şekilde ifade edilmiştir, “*Satım bir akittir ki onunla satıcı, satılan malı alıcının iltizam ettiği semen mukabilinde alıcıya teslim ve mülkiyeti ona nakleylemek borcunu tahammül eder*”.

Madde gerekçesinde yeni Türk Borçlar Kanunu'ndaki ifadenin eski tanımı karşıladığı belirtilmiştir. Yalnızca eski tanımda “*teslim*” ifadesi yerine, daha kapsamlı “*zilyetlik ve mülkiyeti alıcıya devretme*” olarak kullanılmıştır. Kanun koyucu tarafından taşınır bir mal üzerindeki mülkiyet hakkı devrinin yalnızca satılanın fiilen teslimi yoluyla değil, zilyetliğin tesliminden bağımsız bir şekilde kazanıldığı diğer yollarla da (kısa elden teslim veya hükmen teslim gibi) olabileceği düşünülerek bu değişikliğe gidilmiştir.⁴⁰

Dikkat etmek gerekir ki, kanun koyucu tarafından eBK metninde “*satım*” sözcüğü kullanılmıştır. Bu ifade, sözleşmenin sadece satıcı tarafı kapsadığı algısının oluşmasına sebep olabilir, bundan dolayı günlük kullanımda ve hatta 818 sayılı eBK'nın bazı hükümlerinde alım-satım ifadesi kullanılmaktadır. 6098 sayılı TBK'da ise “*satım*” kelimesi “*satış*” olarak değiştirilmiştir.⁴¹ Bu çalışmanın başlığında “*Alım-satım*” ifadesinin kullanılmasının sebebi, Rusya Federasyonu Medeni Kanunu'nda da sözleşmenin “*Alım-satım*” olarak adlandırılmasıdır. Ancak çalışma içeriğinde satış, satım ve alım-satım şeklinde ifadeler kullanılsa da bununla Türk Borçlar Kanunu'nda satış sözleşmesi adı altında geçen borç ilişkisinin ifade edildiğini belirtmek gerekmektedir.

Kanundaki tanım, sözleşmenin esaslı unsurlarını⁴² ve iki tarafın asli borçlarını kapsamaktadır.⁴³ Bununla birlikte, doktrinde, TBK'daki kullanılan ifadenin, sözleşmeye konu olan malların kapsamını dar bir şekilde yansıtmaması nedeniyle eleştirilmektedir.⁴⁴

Doktrinde verilen tanımlardan birkaçı şu şekildedir. Örneğin Yavuz, satışı, satıcının bir mülkiyet hakkını alıcıya geçirmeyi ve alıcının da satıcıya kararlaştırılmış değerini para olarak karşılamayı borçlandığı bir sözleşme olarak tanımlamıştır.⁴⁵ Aydoğdu ve Kahveci tarafından verilen tanıma göre ise satış sözleşmesi, alıcının vermeyi taahhüd ettiği bir

³⁹ RG., 08.05.1926, S. 366.

⁴⁰ İ. Helvacı (2011). *Gerekçeli-Karşılaştırmalı-İçtihatlı-Notlu Yeni Türk Borçlar Kanunu ve Türk Borçlar Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun*. (1. Baskı), İstanbul: On İki Levha, s. 407; M. Aydoğdu ve N. Kahveci (2019). *Türk Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri (Sözleşmeler Hukuku)*. (4. Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi, s. 48-49; T. Uygur (2012). *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Şerhi*. Cilt I. (2. Baskı), Ankara: Seçkin, s. 1189; C. İ. Günay (2015). *Türk Borçlar Kanunu Şerhi*. Ankara: Yetkin Yayınları, s. 748; Öz, 2012, **a.g.k.**, s. 11.

⁴¹ Helvacı, 2011, **a.g.k.**, s. 406; Günay, 2015, **a.g.k.**, s. 747-748; Aydoğdu ve Kahveci, 2019, **a.g.k.** s. 47; Uygur, Cilt I, 2012, **a.g.k.**, s. 1188.

⁴² Gümüş, 2018, **a.g.k.**, s. 14.

⁴³ Eren, F., 2019, **a.g.k.**, s. 26.

⁴⁴ Gümüş, 2018, **a.g.k.**, s. 14; Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 26, bkz. aşağıda Birinci Bölüm p. 1.5.2.

⁴⁵ Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 26.

bedel karşılığında, satıcının satış konusu malın zilyetliğini alıcıya devrederek mülkiyet hakkını ona geçirme borcu altına girdiği bir sözleşmedir.⁴⁶

Böylece Türk Borçlar Kanunu kapsamında başta gelen özel borç ilişkisi olarak karşımıza çıkan satış sözleşmesi, mülkiyeti devir borcu doğuran bir sözleşme olmakla birlikte, karşılıklı taahhütler içeren bir sözleşmedir.

1.3.2. Rus hukukunda

Öncelikle medeni hukuk teorisinde satış sözleşmesi, üç anlamda değerlendirilmektedir: bir hukuki işlem olarak, yasal bir belge olarak ve sözleşmeden doğan bir borç ilişkisi olarak.⁴⁷

Yukarıda adı geçen BDT Model Medeni Kanunu’nun m. 449/1’de ve RFMK m. 454/1’de birebir aynı şekilde ifade edilen satış sözleşmesi tanımı bulunmaktadır. Buna göre, “*alım-satım sözleşmesi kapsamında, taraflardan biri (satıcı) bir şeyi (malları) diğer tarafın (alıcının) mülkiyetine geçirmeyi taahhüt eder ve alıcı da malları kabul etmeyi ve bunlar için belirli bir miktar para (bedel) ödemeyi taahhüt eder*”. Aynı zamanda eski 11 Haziran 1964 tarihli Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti (RSFSC) Medeni Kanunu’nda⁴⁸ aynı şekilde ifade edilmiş bir tanım bulunmaktadır.

Türk Borçlar Kanunu’nda olduğu gibi, Rusya Medeni Kanunu’nun özel borç ilişkilerini düzenleyen kısmı satış sözleşmesi ile başlamaktadır. Kanun metni hazırlanırken, mevzuatta satış kavramının uygulama alanının genişletilmesi yönündeki eğilim gözetilmiştir.⁴⁹ Kanundaki ifadeden iki taraflı taahhütler üzerine kurulu bu sözleşmenin ana konusu, mal üzerindeki mülkiyet hakkının bir bedel karşılığında geçirilmesidir. Rusya Medeni Kanunu satış, belirli bir bedel karşılığında mülkün devredilmesine yönelik her türlü yükümlülüğü kapsayan genel bir kavram olarak tanımlamaktadır.⁵⁰

⁴⁶ Aydoğdu ve Kahveci, 2019, **a.g.k.** s. 49.

⁴⁷ Anisimov vd., 2024, **a.g.k.**, s. 16.

⁴⁸ RSFSC Yüksek Konsey Bülteni, 18.06.1964, S. 24.

⁴⁹ V.V. Vitryanskiy (1996). *Kuplya-Prodaja (Glava 30): Kommentariy K Grajdanskomu Kodeksu Rossiyskoy Federatsii* (2. Kitap). (Ed: O.M. Khokhlov, O.M. Kozyr, A.L. Mayakovskiy, S.A. Khokhlova), KonsultatPlus, s. 21.

⁵⁰ Pavlov, 2020, **a.g.k.**, s. 5; E. B. Razumovskaya (2024). *Dogovornoye Pravo. Osobennaya Çast.* (3. Baskı), Moskova: Yurayt, s. 11; R. A. Kurbanov vd., (2019). *Grajdanskoye Pravo. Obsçaya İ Osobennaya Çast.* Moskova: Prospekt, s. 285.

Böylece TBK’da ve RFMK’da benzer tanımlar bulunmakla birlikte, bu iki ülkenin satış ile ilgili klasik yaklaşımı korudukları görülmektedir.⁵¹ Satış sözleşmesinin iki ülke bazında hukuki niteliği, türleri, unsurları ve şekli ise aşağıda incelenip benzer yönleri ve farklılıkları araştırmanın konusunu teşkil edecektir.

1.4. Satış Sözleşmesinin Hukuki Niteliği

1.4.1. Genel olarak

Yukarıda incelenen satış sözleşmesinin yasal tanımları, satış sözleşmesinin nitelendirilmesine dayanak teşkil etmekle birlikte, bu nitelendirilme hukuk literatüründe genellikle ilgili sözleşmenin çeşitli sınıflandırmalar çerçevesindeki yerinin belirlenmesi olarak anlaşılmaktadır.⁵² Öncelikle satış sözleşmesi borç doğuran bir sözleşmedir, buna bağlı olarak da aşağıdaki özelliklere sahiptir. Aynı zamanda Rus doktrinde satış sözleşmesinin genel olarak, rızai sözleşme, tam iki tarafa karşılıklı borç yükleyen ve ivazlı sözleşme olduğu vurgulanmakla birlikte, Türk doktrinde bunun dışında satış sözleşmesinin borç ilişkisi olduğu ve temlik borcu doğurduğu, ani edimli ve sebebe bağlı (illi) bir sözleşme olduğu ayrıca vurgulanmaktadır.

1.4.2. Temlik borcu doğuran sözleşme olması

Öncelikle satış sözleşmesi, mülkiyet devri amacını güden sözleşmeler arasında yer almaktadır, dolayısıyla akdin içeriğini, mülkiyetin ve onun kapsamında olan hakların bütününe geçirilmesi taahhüdü oluşturmaktadır.⁵³ Mülkiyetin geçirilmesi ise Türk Borçlar Kanunu’ndaki ifadeden yola çıkarak, zilyetliğin geçirilmesiyle gerçekleştirilmektedir ve bu bir kazandırıcı veya tasarruf işlem niteliğindedir.⁵⁴

Rusya Medeni Kanunu’nun m. 458/1’de satış sözleşmesinde aksi belirtilmedikçe, satıcının malları alıcıya devretme yükümlülüğünün yerine getirilmesi iki durum üzerinden düzenlenmiştir. Öncelikle, sözleşmede satıcının malları ulaştırma yükümlülüğü öngörülmüşse, malların alıcıya veya alıcı tarafından belirlenen üçüncü kişiye teslim edilmesi anında satıcı yükümlülüğünü yerine getirmiş sayılır. Aynı

⁵¹ Vitryanskiy, 1996, **a.g.k.**, s. 22.

⁵² Pavlov, 2020, **a.g.k.**, s. 6.

⁵³ Aydoğdu ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 49; A. Zevkliler ve E. Gökyayla (2018). *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*. (18. Baskı), Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, s. 26; Gümüş, 2018, **a.g.k.**, s. 15; E. Erzurumluoğlu (2018). *Sözleşmeler Hukuku (Özel Borç İlişkileri)*. (8. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları, s. 32; Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 27; Kurbanov vd., 2019, **a.g.k.**, s. 285.

⁵⁴ Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 29; Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 28.

zamanda, malların alıcıya veya onun tarafından belirtilen üçüncü kişiye malların bulunduğu yerde teslim edilmesi gerekiyorsa, malların alıcının zilyetliğine geçirilmesi anında edim ifa edilmiş sayılır.

1.4.3. Rızai sözleşme olması

Satış sözleşmesi rızai bir sözleşmedir, tarafların sözleşmenin tüm esaslı koşulları üzerinde karşılıklı irade beyanları ile anlaşmaya vardıkları andan itibaren sözleşme akdedilmiş sayılmaktadır. Rızai sözleşme nitelemesi, türüne bakılmaksızın tüm satış sözleşmelerinde geçerlidir ve tarafların mutabakatı ile değiştirilemez.⁵⁵ Satış sözleşmesi, mülkiyeti devretme borcu doğuran sözleşme olmakla birlikte, sözleşmenin akdedilmesi ile mülkiyet hakkı geçmez. Satış sözleşmesi, ancak satıcının mülkiyeti geçirme borcunu, alıcının ise alacak hakkını doğurmaktadır. Satıcının malı teslim etmesi, akdedilmiş satış sözleşmesinin ifasını ifade etmektedir ve mülkiyet hakkı alıcıya satış sözleşmesinin yapılmasıyla değil, sözleşmeye konu olan malın teslim edilmesiyle geçmektedir.⁵⁶

1.4.4. Tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olması

Satış sözleşmesi kapsamında, sözleşmenin her iki tarafı için de yasal yükümlülükler (aynı zamanda sübjektif haklar) doğmakla birlikte, bu yükümlülükler karşılıklı, birbiriyle ilişkili ve birbirine bağlıdır. Bu sebeple satış sözleşmesi tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir. Başka bir ifadeyle, tarafların karşılıklı asli edimleri *synallagma* ilişkisini doğurmaktadır.⁵⁷ Karşı edimin maddi olması ve bedel ödemeye bağlanması aynı zamanda sözleşmeyi ivazlı kılmaktadır. Böylece satış sözleşmesi kapsamında her iki taraf hem alacaklı hem de borçlu olarak hak ve yükümlülüklerle sahiptir.⁵⁸

Sözleşmenin *synallagma* ilişkisi doğurması, tarafların edimleri üzerinde şu şekilde sonuçlar doğurmaktadır. Borçlar karşılıklı birbirine bağlı olduğundan, biri geçersiz sayıldığı takdirde diğeri de geçersiz sayılır. Kural olarak, sözleşme ile aksi

⁵⁵ Pavlov, 2020, **a.g.k.**, s. 6; Anisimov vd., 2024, **a.g.k.**, s. 17; Razumovskaya, 2024, **a.g.k.**, s. 11; Kurbanov vd., 2019, **a.g.k.**, s. 285; Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 27; Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 30; Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 70.

⁵⁶ Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 27; Aydoğdu ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 51; Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 29; Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 70; Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 30; E. A. Sukhanov (2020). *Grajdanskoye Pravo V IV Tomakh*, Cilt III. Moskova: Statut, s. 247.

⁵⁷ Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 30; Gümüş, 2018, **a.g.k.**, s. 15; Aydoğdu ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 50; Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 28; Erzurumluoğlu, 2018, **a.g.k.**, s. 33; Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 70; Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 27; Pavlov, 2020, **a.g.k.**, s. 7; Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 247; Kurbanov vd., 2019, **a.g.k.**, s. 285; Anisimov vd., 2024, **a.g.k.**, s. 17.

⁵⁸ Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 26; Anisimov vd., 2024, **a.g.k.**, s. 17.

kararlaştırılmadıkça veya aksine bir örf veya âdet bulunmadıkça, satıcı ve alıcı borcun ifasını aynı anda gerçekleştirmekle yükümlüdür.⁵⁹

Aynı zamanda TBK m. 234/1 uyarınca aksine sözleşme yoksa, satılan alıcının zilyetliğine girince satış bedeli muaccel olur.⁶⁰ Bu hüküm, tarafların edimlerini aynı anda ifa etmekle yükümlü olduklarını hüküm altına alan TBK m. 207/2 hükmüyle çelişmektedir. Ancak öğretildeki hâkim görüşe göre bu, bir çelişme teşkil etmeyip m. 234/1’de bulunan hükmün m. 207’in uygulanma şeklini oluşturan ve ana kuralı teyit eden hüküm niteliğindedir.⁶¹

Rusya Medeni Kanunu’nun m. 328/1’deki hükmünden anlaşılacağı üzere, alıcının mallar için bedel ödeme yükümlülüğünü yerine getirmesi, satıcının malları alıcıya teslim etme yükümlülüğünü yerine getirmesine bağlıdır. Ancak sözleşme, alıcının mallar için ön ödeme yapması koşuluyla akdedilmişse satıcı, karşı edimin süjesi durumuna geçer ve alıcı kararlaştırılan tutarı veya ön ödemeyi yapana kadar malları teslim etme yükümlülüğünü ifa etmeyebilir.⁶²

1.4.5. İvazlı bir sözleşme olması

Malların devri, bedelin ödenmesi şeklinde bir karşı edim yükümlülüğünün varlığı ile şarta bağlandığından, satış sözleşmesi ivazlı sözleşme niteliğindedir. Satış sözleşmesinin karşılıklı ve ivazlı olması, düzenlediğı ilişkilerin özünden kaynaklanan kurucu özelliğidir.⁶³ Satış sözleşmesinin hukuki bir özelliğı olarak ivazlı olması, salt ekonomik bir kavram olan denklik ile özdeşleştirilmemelidir. Bir satış sözleşmesi eşdeğer olmayan değişime de aracılık edebilir.⁶⁴ Aynı zamanda esaslı surette eşdeğer olmama durumu, akdedilen sözleşmenin aslında bir bağış sözleşmesi olduğuna ilişkin kanaatin oluşmasına neden olabilir ve RFMK 170/2 ve TBK m. 19 gereğince muvazaalı işlem olarak nitelendirilebilir.⁶⁵

⁵⁹ Gümüş, 2018, **a.g.k.**, s. 15; Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 28-29; Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 70.

⁶⁰ Madde gerekçesinde aksine sözleşme olduğı taktirde bu hükmün uygulanmayacağına dair açıklamalar yapılarak veresiye satışların, taksitle satışların ve ön ödemeleri satışların bu hükmün dışında kaldığı belirtilmiştir, bkz. Helvacı, 2011, **a.g.k.**, s. 234; Uygur, Cilt I, 2012, **a.g.k.**, s. 1331.

⁶¹ Gümüş, 2018, **a.g.k.**, s. 16; Nitekim Yargıtay’ın yerleşik kararları da satıcının malın teslim ettiğı ve alıcının bunun karşılığında bedeli ödemesi gerektiğini desteklemektedir, bkz. Y. 19. HD. 21.11.1996 T., 1995/2155 E., 1996/10367 K., Y. 13. HD. 29.09.2003 T., 6077/10825 K. vd.; ayrıntılı bilgi için bkz. Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 41.

⁶² Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 247-248.

⁶³ Pavlov, 2020, **a.g.k.**, s. 6-7; Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 29; Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 247; Anisimov vd., 2024, **a.g.k.**, s. 17.

⁶⁴ Pavlov, 2020, **a.g.k.**, s. 7.

⁶⁵ Pavlov, 2020, **a.g.k.**, s. 6-7; Kurbanov vd., 2019, **a.g.k.**, s. 285.

1.4.6. Ani edimli bir sözleşme olması

Sözleşmenin ifasını oluşturan asli edim tek seferde yerine getiriliyorsa ani edimli bir sözleşmeden bahsedilmektedir. Buna karşın ifa, bir zaman dilimine yayılıyorsa sürekli bir borç ilişkisi söz konusudur. Satış sözleşmesinde ise mülkiyetin ve zilyetliğin devredilmesi genel olarak bir defada gerçekleşmektedir. Bu, genel bir kural olmakla birlikte, art arda teslimli satış veya mal tedarik sözleşmeleri bakımından geçerli değildir, bu tür sözleşmeler sürekli borç ilişkileri kapsamında yer alır.⁶⁶

1.4.7. Sebebe bağlı (illi) bir sözleşme olması

Türk hukukunda konusu hem taşınır hem de taşınmaz mal olan satış sözleşmeleri sebebe bağlı olarak değerlendirilmektedir. Birbirine bağıllık unsurundan ise borçlandırıcı işlem ile kazandırıcı işlemin birbirine bağlı olması anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, borçlandırıcı işlemin hukuki geçerliliği veya meydana gelebilecek herhangi bir durum, kazandırıcı işlemini de otomatik olarak etkilemektedir. Buna karşılık soyutluk görüşü gereğince, borçlandırıcı işlemde meydana gelen geçersizlik kazandırıcı işlem üzerinde bir etki yaratmaz.⁶⁷

Konusu taşınmaz olan satış sözleşmelerinin sebebe bağlı olduğu konusunda Türk Medeni Kanunu'nda açıkça hükümler bulunmakla birlikte, konusu taşınır mallar olan sözleşmeler ile ilgili kanun koyucu tarafından bir açıklama getirilmemiştir. TMK m. 1024/2 uyarınca bağlayıcı olmayan bir hukuki işleme dayanan veya hukuki sebepten yoksun bulunan tescil yolsuzdur. Taşınır mal satışının illi olup olmaması hakkında herhangi bir hükmün bulunmaması, doktrinde tartışmalara yol açmıştır. Ancak öğretideki hâkim görüşe göre ve İsviçre Federal Mahkemesi'nin güncel açıklamaları doğrultusunda, konusu taşınır mallar olan satış sözleşmeleri de sebebe bağlı olarak değerlendirilmelidir.⁶⁸

Rus hukukunda kural olarak taşınmazlar ile ilgili sebebe bağıllık görüşü benimsenmiştir. Nitekim mülkiyet haklarının devlet tarafından tescili, tescil gerekçelerinin yasallığının doğrulanması, devlet sicilinin aleniyeti ve güvenilirliği ilkeleri

⁶⁶ Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 31; Aydoğdu ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 51; Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 29; Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 71.

⁶⁷ Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 31; Aydoğdu ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 51; Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 30; Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 72.

⁶⁸ Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 31; Aydoğdu ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 51-52; Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 30-31; Ayrıntılı bilgi için bkz. K. Güven (2021). Taşınır Mülkiyetinin Devren Kazanılmasında Sebebe Bağıllık (İllilik) Sorunu. *Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1), 11-36.

temelinde gerçekleştirilmektedir. Aynı zamanda Rus yasa koyucusu, TMK m. 989 hükmünün benzeri olarak,⁶⁹ iyi niyetli alıcıyı korumak amaçlı birtakım hükümler öngörmektedir. Böylece gerçek mal sahibi, ivazlı yapılan sözleşmelerde iyi niyetli alıcıdan (devretme hakkı olmayan bir kişiden devralan ve bu durumu bilmeyen ve bilmesi mümkün olmayan kişidir), kural olarak malın sahibi veya malın sahibi tarafından zilyetliği kendisine verilen kişi tarafından kaybedilmesi veya her ikisinden de çalınması veya iradeleri dışında zilyetliklerinden başka bir şekilde alınması durumunda geri talep edebilmektedir.

1.5. Satış Sözleşmesinin Türleri

1.5.1. Genel olarak

Rus ve Türk yasa koyucusu, Rusya Federasyonu Medeni Kanunu ve Türk Medeni Kanunu'nun düzenini esas alarak, öncelikle genel hükümler niteliğinde her türlü satış sözleşmelerine ilişkin düzenlemeler getirirken, devamında farklı türdeki satış sözleşmelerini birbirinden ayırmış ve her biri için özel kurallar öngörmüştür. Yasa koyucu, farklı satış türlerini düzenlerken, yalnızca bunların niteliklerine işaret etmek ve bu türe ilişkin özel düzenlemeler getirmek ile yetinmiştir. Satış sözleşmesinin türlerini ayırt etmek için tek bir kriter konulmamıştır.

1.5.1.1. Türk hukukunda

Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenen satış sözleşmesi türleri şu şekildedir: taşınır satışı, taşınmaz satışı ve taşınmaz ilişkisi doğuran sözleşmeler, örnek üzerine satış, kısmi ödemeli satış, beğenme koşuluyla satış ve açık artırma ile satış. Bunun dışında farklı hükümler ve kanunlarda bulunan sözleşme türleri arasında art arda teslimli satış, mülkiyet muhafaza kaydıyla satış, hayvan satışı, bedelin ödenmesine göre farklı satış türleri vd. sayılabilmektedir.⁷⁰ Aynı zamanda Türk doktrininde farklı sınıflandırmalar da mevcuttur, örneğin satışın konusuna göre, taşınır ve taşınmaz satış sözleşmesi,⁷¹ bedelin ödeme tarzına göre, peşin, vadeli ve taksitle satış sözleşmesi⁷² vb. gibi farklı kriterlere göre gruplandırmalar yapılmıştır. Ancak çalışma kapsamında kanaatimizce önem arz eden

⁶⁹ Güven, 2021, **a.g.k.**, s. 21-22.

⁷⁰ Aydoğdu ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 93-94.

⁷¹ Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 39; Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 32.

⁷² Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 41; Aydoğdu ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 93.

sınıflandırma kriteri, satış sözleşmesi işleminin niteliğidir. Nitekim satışın niteliğinin belirlenmesi, öncelikle uygulanacak hüküm ve kanunlara ışık tutmaktadır.⁷³ Bu kapsamda satış sözleşmeleri, tüketici satışları, ticari satışlar ve adi satışlar olarak üç grup altında incelenecektir. Aynı zamanda çalışmanın içeriği açısından ulusal ve uluslararası satışlarına da değinmekte fayda vardır.

1.5.1.2. Rus hukukunda

Rusya Medeni Kanunu'nda TBK'da olduğu gibi farklı satış sözleşmesi türleri ile ilgili hükümler yer almakla birlikte, bunların ayırt edilmesi için herhangi bir kriter ortaya konulmamıştır. Rusya Medeni Kanunu'nda satışa uygulanan genel hükümler kısmından sonra şu sözleşme türlerine yer verilmiştir: perakende satış, mal tedarik, devlet ihtiyaçları için mal tedarik, tarımsal pazarlama sözleşmesi, abonelik sözleşmesi, taşınmaz satışı ve işletme satışı.

Rusya'da ticaret hukuku alanının yeni gelişmesinden ve ayrı bir kodifikasyon bulunmamasından dolayı, ticari satışların sınırlarını belirlemek ve bunları adi iş sahasından ayırmak gerekmektedir. Nitekim doktrinde net bir biçimde adi iş, tüketici işlemi ve ticari iş sınıflandırılması sistematik bir şekilde yapılmamıştır. Türk hukuk sisteminde TMK, TBK ve TTK'da bulunan hükümlerin Rusya'da tek bir Kanun, RFMK'da toplanması söz konusudur, dolayısıyla Rus hukukunda farklı bir sistematik bakış açısı bulunmaktadır.

Medeni hukukun genel eserlerinde satış sözleşmesinin türleri konusu, sınıflandırma yapılmadan RFMK'da düzenlenen sözleşmemeleri sayma ve özelliklerine değinme yöntemiyle anlatılmaktadır. Kanunda satış bölümünün sistematığı açısından farklı türlerin ayırt edilmesi, esas olarak satış konusu üzerinden yapılmıştır. Ancak tüketici ve ticari iş niteliği taşıyan sözleşmeleri ayırt etmek mümkündür. Böylece RFMK'da sayılan satış türleri, çalışmada seçilen sınıflandırma kriteri, yani işlemin niteliği bakımından değerlendirilecektir.

⁷³ Aydoğdu ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 94.

1.5.2. Tüketici satışı

1.5.2.1. Türk hukukunda tüketici satışı

Tüketici niteliğinde olan satış sözleşmelerine öncelik olarak 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un hükümleri ve boşluk bulunduğu hallerde Türk Borçlar Kanunu'nun hükümleri uygulanmaktadır. Genel olarak tüketici hukuku, birtakım hukuki işlemlerde ekonomik açıdan daha zayıf tarafı mevzuatta teminatlar öngörerek korumayı amaçlamaktadır.⁷⁴ Tüketicinin zayıflığı, diğer taraftan daha az bilgi sahibi olması, ekonomik ve deneyim açısından daha güçsüz olması, satıcı veya sağlayıcıların sözleşme koşullarını tek yanlı olarak belirlemesi gibi sebeplerden kaynaklanmaktadır.⁷⁵ TKHK m. 1 gerekçesinde de belirtildiği gibi, ekonomik olarak daha güçsüz tarafın korunması, anayasal sosyal adalet ilkesinin bir yansımasıdır.⁷⁶ Bu bakımdan tüketici işlemi kavramına değinmek ve tüketici niteliğindeki satışları ayırmak gerekmektedir.

1.5.2.1.1. Tüketici işlemi kavramı

6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un m. 3 uyarınca “*Tüketici işlemi, mal veya hizmet piyasalarında kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla hareket eden veya onun adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişiler ile tüketiciler arasında kurulan, eser, taşıma, simsarlık, sigorta, vekâlet, bankacılık ve benzeri sözleşmeler de dâhil olmak üzere her türlü sözleşme ve hukuki işlemi*” ifade etmektedir. Mülga 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a⁷⁷ kıyasen, mevcut 6502 sayılı Kanun'da tüketici işlemine daha geniş anlam

⁷⁴ Tüketici, üretim sürecinin herhangi bir aşamasında bilgi sahibi olmadığı bir ürünü ya da hizmeti satın aldığı anda, zayıf taraf olarak kabul edilmektedir. Bu durumdan hareketle, yasa koyucu iradesini tüketiciyi koruma yönünde şekillendirmiştir, bkz. Y. HGK. 07.03.2007 T., 2007/100 E., 2007/100 K.; H.S. Ozanoğlu (2001). Tüketici Sözleşmeleri Kavramı (Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Maddi Anlamda Uygulama Alanı). AÜHFD, 50 (1), s. 71.

⁷⁵ A. Zevkliler ve M. Aydoğdu (2004). *Tüketicinin Korunması Hukuku*. (3. Baskı), Ankara: Seçkin, s. 40; F. Atay (2019). *6502 Sayılı Kanun Uygulamasında Ayıplı Mal Ayıplı Hizmet*. Ankara: Yetkin Yayınları, s. 17.

⁷⁶ Özel hukukun “sözleşme özgürlüğü” ve “serbest piyasa ekonomisi” temel ilkeleri ve genel hükümleri tüketiciyi korumaya yetersizdir. Burada anayasal sosyal adalet ilkesinin özel hukukun sözleşme özgürlüğü ilkesini kısıtlayıp kısıtlanamayacağı hususunda bkz. Tandoğan, H. (1977). *Tüketicilerin Korunması ve Sözleşme Özgürlüğünün Bu Açıdan Sınırlanması*. Ankara: AÜHFD, s. 12-14; Zevkliler ve Aydoğdu, 2004, **a.g.k.**, s. 43-46.

⁷⁷ RG., 08.03.1995, S. 22221.

yüklenmektedir.⁷⁸ Tüketici işleminin konusunu açıklamak için sayma yöntemi⁷⁹ kullanılmaktadır: “...*eser, taşıma, simsarlık, sigorta, vekâlet, bankacılık ve benzeri sözleşmeler de dâhil olmak üzere her türlü sözleşme ve hukuki işlemi*” tüketici işlemi olarak kabul edilmektedir. Kanun koyucu, örnekleme yöntemiyle tüketici işleminin konusunu belirtmekle birlikte, “*ve benzeri sözleşmeler de dâhil olmak üzere her türlü sözleşme ve hukuki işlemi*” ifadesini kullanarak bunları sınırlamamaktadır.⁸⁰ Dolayısıyla, birtakım koşulların mevcut olması halinde tanımda sayılmayan sözleşme ve işlemler de TKHK’nın uygulama alanına girmektedir.⁸¹ Tanımda satış sözleşmesi sayılmasa da tüketici işlemi niteliğinde gerçekleşen işlemlerin başında gelmektedir. 6502 sayılı TKHK m. 83/2’de tüketici işleminin genişlemesinin bir belirtisi daha öngörülmektedir. Buna göre taraflardan birinin tüketici olduğu işlemlerle ilgili diğer kanunlarda düzenlemeler bulunması, bu işlemin tüketici işlemi sayılmasını ve bu Kanunun görev ve yetkiye ilişkin hükümlerinin uygulanmasını engellemez şeklinde hüküm bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle TBK’da düzenlenmiş olan satış sözleşmesi türleri, taraflardan biri tüketici sıfatında ise ve diğer unsurları sağlanmış ise, 6502 sayılı TKHK’nın uygulama alanına girmektedir.⁸²

1.5.2.1.2. Tüketici işleminin unsurları

Belirtmek gerekir ki 6502 sayılı TKHK’nın sistematigi sübjektif sistem üzerine kuruludur. Dolayısıyla, incelenen tüketici işlemi kavramının oluşumu ve niteliği tüketici merkezlidir.⁸³ Bir hukuki işlemini tüketici işlemi olarak nitelendirebilmek için en önemli

⁷⁸ M. Aydoğdu (2013). 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un Getirdiği Yeniliklere Genel Bakış, Sözleşmeye Aykırılık, Ayıplı İfa Kavramlarına Getirdiği Farklı Yaklaşım ve Bu Konudaki Önerilerimiz. *DEÜHFD*, 15 (2), s. 6; M. A. Gümüş (2015). *6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanuna Genel Bir Bakış: Sektörel Bazda Tüketici Hukuku ve Uygulamaları 2014-2015*, 4. Tüketici Hukuku Kongresi. (Ed. H. Tokbaş, F. Üçışık), Ankara: Bilge Yayınevi, s. 20.

⁷⁹ Öğretide, hükümdeki sayıma gerek olmadığı görüş için bkz. A. Havutçu (2014). 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un Konu Bakımından Uygulama Alanı: Özellikle, Tüketici İşlemleri Bakımından Kanun’un Kapsamı. *Terazi Hukuk Dergisi*, 9 (99), s. 16.

⁸⁰ Ş. Akipek (2016). *Madde 3/ Akipek Şerhi*: Milli Şerh, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi. (Ed: H. Tokbaş, Ö. Tüzüner), İstanbul: Aristo Yayınevi, s. 58; N. Taşdelen (2017). 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun’a Göre Tüketici Sıfatı. *İKÜHFD*, 16 (2), s. 706.

⁸¹ Y. Aslan (2014). *6502 Sayılı Kanuna Göre Tüketici Hukuku*. (4. Baskı), Bursa: Ekin Kitabevi, s. 20; Ş. Akipek Öcal (2016). *Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Kapsamında Tüketici İşlemi ve Uygulanması: Tüketicinin Korunması Hakkında Kanuna Disiplinlerarası Yaklaşım*. (Ed. E. Hamamcıoğlu vd.), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 18.

⁸² Atay, 2019, **a.g.k.**, s. 18, 54.

⁸³ Aydoğdu ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 96.

unsur, taraflardan birisinin tüketici olmasıdır. Taraflardan birinin tüketici sıfatında hareket ettiği her türlü işlem TKHK'nın kapsamına girmektedir.⁸⁴

6502 sayılı TKHK m. 3'de, "*tüketici, ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişiyi ifade eder*", şeklinde bir tanımlama yapılmıştır. Böylece her alıcı tüketici değildir. Tüketici sayılabilmek için iki unsur aranmaktadır: gerçek veya tüzel kişi olmak ve ticari veya mesleki amaçlarla hareket etmemek⁸⁵. Belirtmek gerekir ki 6502 sayılı TKHK'nın 17 Ağustos 2012 tarihli taslak metninde tüketici olarak yalnızca gerçek kişilerden bahsedilmiştir. Ancak Alt komisyonun düzeltmesiyle, kanunlaşmış halinde tüzel kişilere de tüketici vasfı tanınmaktadır.⁸⁶

Gerçek kişilerin tüketici sıfatının belirlenmesinde, amaçları doğrultusunda hareket etmeleri esastır. TTK m. 19 uyarınca tacirler gerçek veya tüzel kişi olabilmektedir. Bununla beraber gerçek kişi tacirlerin tüketici sıfatında olup olmaması konusunun tartışılması gerekmektedir.

Kural olarak ticari iş karinesine göre tacirlerin borçlarının ticari olması asıldır. TTK m. 19/1'de gerçek kişi tacirler için ticari iş karinesine bir istisna getirilmiştir, gerçek kişi tacirin, işlemi yaptığı sırada bunun ticari işletmesiyle ilgili olmadığını karşı tarafa açıkça bildirdiği veya işin ticari nitelikte olmadığını belirten durumlar mevcut olduğu takdirde, borç adi sayılır. Bu hüküm gereğince her somut olayda gerçek kişi tacirin yaptığı iş işletmesiyle ilgili olmadığı sürece adi sayılır.⁸⁷

Gerçek kişi tacirin her somut olayda tüketici sıfatı taşıyıp taşımadığı, hukuki işlemin konusundan, başka bir ifadeyle kişinin ne amaçla hareket ettiğinden etkilenmektedir.⁸⁸ TTK m. 19/1 uyarınca gerçek kişi tacirin diğer tarafa açıkça bildirmesiyle veya duruma göre işlemin mahiyetinden anlaşılmasıyla tüketici sıfatında olup olmadığı belirlenmektedir.⁸⁹ Bu durumlarda gerçek kişi tacirin, diğer unsurları da

⁸⁴ Ozanoğlu, 2001, **a.g.k.**, s. 71; S. Çabri (2021). *Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi*. (2. Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi, s. 140.

⁸⁵ Y. HGK. 30.06.2010 T., 2010/358 E., 2010/353 K.; Aslan, 2014, **a.g.k.**, s. 4, dn. 4.

⁸⁶ Havutçu, 2014, **a.g.k.**, s. 16, dn. 17; A. Yıldırım (2013). Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Tasarısı Taslağının Bazı Maddelerine İlişkin Değerlendirmeler. *AHBVÜ-HFD*, 17 (2), s. 1022; M. Akçaal ve A. Uyumaz (2016). 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun Bazı Hükümlerine (m. 1-16) İlişkin Bir İnceleme. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4 (2), s. 244.

⁸⁷ H. Ülgen vd., (2022). *Ticari İşletme Hukuku*. (8. Kısaltılarak Güncellenmiş Bası), İstanbul: Vedat Kitapçılık, s. 20; A. Bozer ve C. Göle (2018). *Ticari İşletme Hukuku*. (5. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları, s. 37.

⁸⁸ Taşdelen, 2017, **a.g.k.**, s. 711; Y. Bal (2022). Tacirin Tüketici Sıfatı Sorunu. *TAAD*, 0 (50), s. 375-376.

⁸⁹ Gerçek kişi olan bir tacir, yaptığı iş veya işlemin ya da aldığı hizmetin ticari işletmesiyle ilgili olmadığını karşı tarafa açıkça bildirdiği veya muamele, fiil ya da işlemin ticari sayılmasına durum elverişli olmadığı takdirde, bu işlemlerden doğan borç adi, yani özel sayılacaktır, bkz. Y. HGK. 11.10.2000 T., 2000/1255 E.,

taşıması halinde tüketici sıfatında olduğu kabul edilmektedir. Örneğin, beyaz eşya dükkanı işleten tacirin fabrikadan yüklü miktarda beyaz eşya sipariş etmesi durumunda ticari faaliyet kapsamında hareket ettiği açıkça bellidir.⁹⁰

Böylece genel olarak gerçek kişiler, tacir veya esnaf sıfatında olmadığı, tacir sayılmadığı veya mesleki amaçla hareket etmediği sürece, tüketici olarak hukuki işlemler yapabilmektedirler.⁹¹ Gerçek kişi tacirlerin ise adi iş sahasında yaptığı işlemlerde, tüketicilere atfedilen tüm unsurları taşıması halinde tüketici sıfatı taşıdıkları kabul edilmektedir.

6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da verilen tanıma göre tüzel kişiler de tüketici sıfatına sahiptir. Daha önce de vurgulandığı gibi, genel olarak tüketici hukukun amacı, daha zayıf tarafı korumaktır. Her ne kadar korunması gereken taraf, statüsü esas alınarak belirlense de zamanla statü yerine koruma sebebi, tüketicinin amacı olarak öne çıkmıştır.⁹² Böylece TKHK'nın kapsamında tüketici olarak hem gerçek hem de tüzel kişilerin koruma altına alındığı görülmektedir. Fakat farklı ülkelerin hukuk sistemlerinde sadece gerçek kişiler tüketici olarak kabul edilmektedir. Örneğin, Avrupa Birliği normlarında ve genellikle Birliğe üye olan ülkelerin mevzuatında sadece gerçek kişilerin tüketici sıfatında olabileceği düzenlenmiştir.⁹³

Tüzel kişi tacirlerin tüketici sıfatını kazanabilmesi, ticari veya mesleki amaçları gütmeksizin hareket edebileceği alanın olup olmamasından kaynaklanmaktadır.⁹⁴ Doktrindeki hâkim görüş, tüzel kişi tacirlerin tüketici olarak hareket edemeyeceği yönündedir.⁹⁵ TTK m. 19 uyarınca tüzel kişi tacirlerin her işi ticari iş karinesi

2000/1249 K.; K. Göktürk (2015). Ticari İş Kavramı, Sınırlandırılması ve Faiz Meselesi. *AHBVÜ-HFD*, 19 (2), s. 37.

⁹⁰ Bal, 2022, **a.g.k.**, s. 376.

⁹¹ Aslan, 2014, **a.g.k.**, s. 8; M. Bahtiyar ve L. Biçer (2016). Adi İş/ Ticari İş/ Tüketici İşlemi Ayrımı ve Bu Ayrımın Önemi. *MÜHF-HAD*, 22 (3), s. 401; Taşdelen, 2017, **a.g.k.**, s. 711.

⁹² A. Karakocalı ve A. S. Kurşun (2015). *Tüketici Hukuku (6502 Sayılı Kanun ve İlgili Yönetmeliklere Göre)*. İstanbul: Aristo Yayınevi, s. 22.

⁹³ Karakocalı ve Kurşun, 2015, **a.g.k.**, s. 22.

⁹⁴ İ. Y. Aktürk (2016). Tüzel Kişi Tacirin Tüketici Sıfatı. *AHBVÜ-HFD*, 20 (2), s. 119.

⁹⁵ S. Arkan (1995). Tüketici Kredileri. *Batider*, 18 (1-2), s. 36; Ç. Özel (2021). *Tüketicinin Korunması Hukuku*. (7. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 60; Aslan, 2014, **a.g.k.**, s. 8; Ş. Narbay ve M. Akkuş (2020). Ticari İş ve Tüketici İşlemi Kavramları Ekseninde Görevli Mahkeme ve Dava Şartı Arabuluculuk Üzerine Düşünceler. *TAAD*, 0 (44), s. 854; Taşdelen, 2017, **a.g.k.**, s. 714; A. C. Ünal (2020). Ticari İş - Tüketici İşlemi Ayrımı Kapsamında Tüzel Kişi Tacirlerin Durumu. *BÜHFD*, 6 (1), s. 49- 50; Akçaal ve Uyumaz, 2016, **a.g.k.**, s. 245; Başka bir görüş ise tüzel kişi tacirlerin bazı durumlarda tüketici sıfatında hareket edebileceğini savunmaktadır, bkz. R. Poroy (1978). Tüketicinin Korunmasına İlişkin Bazı Özel Hukuk Sorunları. *Ord. Prof. Dr. Halil Arslanlı'nın Anısına Armağan*, İstanbul: İÜHFY, s. 524; A. Battal (1998). Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Yönünden Tacirlerin Tüketici Sıfatı. *Prof. Dr. Ali Bozer'e Armağan*, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, s. 322; Aktürk, 2016, **a.g.k.**, s. 119; Bahtiyar ve Biçer, 2016, **a.g.k.**, s. 406; Çabri, 2021, **a.g.k.**, s. 149; Göktürk, 2015, **a.g.k.**, s. 41; Karakocalı

kapsamındadır, her ne kadar gerçek kişi tacirler için istisna öngörülse de tüzel kişi tacirler için bu geçerli değildir.⁹⁶ Tüzel kişi tacirlerin, kurulması ile var olma sebebinden dolayı, ticari veya mesleki olmayan amaçlarla bir faaliyet yürüttüğü alan bulunmamaktadır. Dolayısıyla, ticaret şirketlerin tüketici sıfatında hareket etmesi kabul edilmemektedir. Bu yönde bazı Yargıtay kararları da mevcuttur.⁹⁷

Ancak paket tur sözleşmesi ile alakalı hükümlerden yola çıkarak, tüzel kişi tacirlerin de tüketici olabilecekleri istisna olarak kabul edilmektedir. TKHK m. 51/9 gereğince ticari veya mesleki faaliyetleri kapsamında paket tur hizmetinden faydalanan tüzel kişiler tüketici vasfını kazanabilir. Bu sebeple kanun hükmü, tüzel kişi tacirlerin hiç bir şekilde tüketici sıfatında hareket edemediği görüşünü çürütmektedir.⁹⁸

Bununla beraber, tacir olmayan, yani kurulma amaçları doğrultusunda bir ticari işletme işletmeyen, tüzel kişilerin tüketici sıfatını haiz olmaları kabul görmüştür. Çünkü tüzel kişi tacirlerden farklı olarak, onların hareket edebileceği adi iş sahası bulunmaktadır. Ancak burada da gerçek kişi tacirlerde olduğu gibi amaç unsurunun sağlanması gerekmektedir.⁹⁹

ve Kurşun, 2015, **a.g.k.**, s. 26; Bal, 2022, **a.g.k.**, s. 377-378; Bu yönde bazı Yargıtay kararları için bkz. Bal, 2022, **a.g.k.**, s. 377, dn. 50; Ancak bu görüş içerisinde hangi durumlarda tüzel kişi tacirler için tüketici sıfatı tanındığı hususunda fikir birliği bulunmamaktadır. Poroy'a göre, tüzel kişi tacirlerin kırtasiye malzemesi veya hesap makinesi vb. eşyalar almasında tüketici olarak koruma altında olması gerekmektedir, bkz. Poroy, 1978, **a.g.k.**, s. 524; Aktürk'e göre burada cevaplanması gereken soru, her ticari işin ticari veya mesleki amaç taşıyıp taşımayacağıdır. Bu sebeple tüzel kişi tacirlerin bir işlemde kendi özel tüketimi için hareket etmesi halinde tüketici olarak nitelendirilmesi gerekmektedir. Örneğin, bir gofret fabrikasının 500 kg şeker alınması işletmesiyle ilgili olduğu açıkça belli ve burada tüketici olması söz konusu değildir. Ancak aynı fabrikanın tüketim için özel eşyalar alınması (klima, lavabolarda kullanılan temizlik malzemesi vb) halinde, ilgili satım sözleşmesinde tüketici sıfatında olduğu vurgulanmaktadır, bkz. Aktürk, 2016, **a.g.k.**, s. 119, 123.

⁹⁶ S. Arkan (2022). *Ticari İşletme Hukuku*. (28. Bası), Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, s. 74; Göktürk, 2015, **a.g.k.**, s. 18; Narbay ve Akkuş, 2020, **a.g.k.**, s. 845; T. Bozkurt (2023). *Ticari İşletme Hukuku*. (Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 5. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları, s. 129.

⁹⁷ Tüzel kişi tacirlerin barınma, gıda, giyinme ve aile gibi özel insani ihtiyaçları olmadığı için, bunların adi borç ilişkileri alanına dahil olmadığı kabul edilir. Özellikle somut olayda olduğu gibi, ticaret şirketleri bir ticari işletme işletmeseler dahi TTK 18/1 maddesi gereğince kanunen tacir sayılırlar. Ticari amaçla veya işletmenin iç ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla olup olmadığına bakılmaksızın, bütün hukuki ilişkileri ticari faaliyet kapsamında değerlendirilir ve özel hayatlarına ilişkin bir işlem söz konusu olamaz. Bu nedenle, tüketiciler için düzenlenen yasa hükümleri kapsamına girmezler, bkz. Y. HGK. 11.10.2000 T., 2000/1255 E., 2000/1249 K.; Aynı yönde bkz. Y. 12. HD. 26.05.2015 T., 2015/4190 E., 2015/14349 K.; Y. 13. HD. 20.06.2005 T., 2005/3948 E., 2005/10375 K.; Y. HGK. 21.09.2011 T., 2011/500 E., 2011/550 K.; Y. HGK. 30.06.2010, T., 2010/358 E., 2010/353 K.

⁹⁸ Bal, 2022, **a.g.k.**, s. 378; Paket tur sözleşmeleri ile ilgili bu hükmün TKHK'nin kapsamını genişlettiği hakkında bkz. Aydoğdu, 2013, **a.g.k.**, s. 14.

⁹⁹ Battal, 1998, **a.g.k.**, s. 323; Zevkliler ve Aydoğdu, 2004, **a.g.k.**, s. 81; Taşdelen, 2017, **a.g.k.**, s. 713; Aktürk, 2016, **a.g.k.**, s. 126; Ünal, 2020, **a.g.k.**, s. 50; Atay, 2019, **a.g.k.**, s. 48; Maddede hem gerçek kişiler hem de tüzel kişilerden söz edilmesi bazı belirsizlikler yaratabilir. Ancak, tacir olmayan tüzel kişiler, örneğin dernekler, vakıflar ve kooperatifler, tüketici tanımı içinde kabul edilmelidir," bkz. Y. 11. HD. 29.12.1997 T., 1997/8979 E., 1997/9841 K.

Kamu tüzel kişileri açısından doktrindeki hâkim görüş, tüketici olarak hareket edemeyecekleri yönündedir. Genel olarak tüketici hukukunun ve TKHK'nın amacının işlemlerde daha zayıf tarafı korumak ve denge sağlamak olduğu kabul edildiğinden, diğer kişilerden farklı olarak, elinde bir kamu gücü olan kamu tüzel kişilerinin tüketici sıfatı taşıyacağını kabul etmek, Kanun amacıyla çelişmesi anlamına gelmektedir.¹⁰⁰

Tüketicinin ayırt edici unsuru olarak en belirleyici olan amaç unsurudur. Buna göre, bir kişi ancak ticari veya mesleki amaçla hareket etmediği sürece tüketici sıfatındadır.¹⁰¹ Tüketimden söz edebilmek için, alınan malın veya hizmetin başka bir malın hammadresi veya yarı mamul maddesi olarak kullanılmaması veya herhangi bir şekilde yeni bir mal veya hizmetin maliyet unsurları arasında bulunmaması gerekmektedir.¹⁰²

Yargıtay bir kararında benzer ifadeler kullanarak tüketici sayılabilecek kişinin mal veya hizmeti, ticari faaliyeti dışında özel kullanım veya tüketim amacıyla talep etmesi gerektiğini belirtmiştir. Mal ya da hizmetin bizzat kendi kullanımı veya yararlanması talep edildiğinde, bu durum "nihai yararlanmak" olarak anlaşılmalıdır.¹⁰³

Ticari veya mesleki amaçlar, genel olarak işletme ekonomisinin esaslarına uygun olarak, planlı şekilde hareket ederek ve söz konusu faaliyetin piyasada olan diğer müteşebbislerle birlikte rekabet ortamında yerine getirilmesi anlamına gelmektedir. Bu sebeple tek seferlik kazanç elde etmek için yapılan işlemin ticari veya mesleki amaçlarla yapıldığını söylemek doğru değildir.¹⁰⁴ Mesleki amaçlarla yürütülen faaliyetlerin tüketici işlemi kapsamına dahil edilmemesinin sebebi, bu kişilerin alanında uzman olduklarından ve özel korumaya ihtiyaç duymadıklarından kaynaklanmaktadır.¹⁰⁵

Ticari veya mesleki amacın olmaması, tüketicinin kendi özel ihtiyacı için, kâr elde etme amacı gütmeksizin, nihai olarak kullanmak ya da tüketmek için bir mal veya hizmet edinmesi halinde meydana gelmektedir.¹⁰⁶ Ticari veya mesleki amaç taşımayan işlemlerde, malın kullanma ve yararlanma sonucu aşınması, biçim değiştirmesi,

¹⁰⁰ Battal, 1998, **a.g.k.**, s. 327-328; Bal, 2022, **a.g.k.**, s. 374; Taşdelen, 2017, **a.g.k.**, s. 718; Bahtiyar ve Biçer, 2016, **a.g.k.**, s. 404; Farklı görüşler için bkz. Poroy, 1978, **a.g.k.**, s. 524; Özel, 2021, **a.g.k.**, s. 60; Çabri, 2021, **a.g.k.**, s. 146-147; Akçaal ve Uyumaz, 2016, **a.g.k.**, s. 245.

¹⁰¹ Ozanoğlu, 2001, **a.g.k.**, s. 65; Taşdelen, 2017, **a.g.k.**, s. 708.

¹⁰² Aslan, 2014, **a.g.k.**, s. 4.

¹⁰³ Y. 13. HD. 11.10.2000 T., 2000/19-1255 E., 2000/1249 K.; Aktürk, 2016, **a.g.k.**, s. 113.

¹⁰⁴ Ozanoğlu, 2001, **a.g.k.**, s. 84-85; Çabri, 2021, **a.g.k.**, s. 140, dn. 96; Bal, 2022, **a.g.k.**, s. 369; Karakocalı ve Kurşun, 2015, **a.g.k.**, s. 26.

¹⁰⁵ Çabri, 2021, **a.g.k.**, s. 83.

¹⁰⁶ Aktürk, 2016, **a.g.k.**, s. 114; Narbay ve Akkuş, 2020, **a.g.k.**, s. 860.

tükenmesi, ekonomik değerinin azalması gibi sonuçlar doğmaktadır. Dolayısıyla, bir malı olduğu gibi veya işleyerek bir başkasına satan veya çıkar karşılığı devretmek üzere satın alan kişiler tüketici sayılmaz.¹⁰⁷ Her somut olayda ticari veya mesleki amacın olup olmaması, alınan eşyanın ticari hayata tekrar döndürülmesinin mümkün olmasından, maliyetinin geri döneceğinden kaynaklanmaktadır. Başka bir ifadeyle, edinen mal ya da hizmet kendi maliyetini tekrar kazandıramayacaksa, ticari veya mesleki amaçtan bahsedilmeyecektir.¹⁰⁸

Bir işlemin tüketici olarak nitelendirilmesi için, işlemin taraflarından birinin tüketici olması önemli bir unsurdur. Ancak tüketicinin karşısında genellikle satıcı veya sağlayıcı sıfatında olan, ticari veya mesleki amaçla hareket eden kişinin bulunması şartı aranmaktadır. Satış sözleşmesi bazında diğer tarafın satıcı olması esastır. 6502 sayılı TKHK'ya göre, satıcı, kamu tüzel kişileri de dahil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla tüketiciye mal sunan ya da mal sunanın adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişidir. Böylece tacir, esnaf, serbest meslek sahibi, tüzel kişi ve kamu tüzel kişiler satıcı veya sağlayıcı olabilmektedir. Ancak tüketiciden farklı olarak bunların ticari veya mesleki amaç gütmeleri önem arz etmektedir.¹⁰⁹

Sonuç olarak satıcının, tüketici ile yaptığı işlemlerde kazanç sağlama amacını gütmesi, işlemi ticari veya mesleki faaliyeti kapsamında yapması ve yürüttüğü faaliyetin süreklilik unsuru taşıması gerekmektedir. Aynı zamanda tüketicinin karşısında olan taraf, tüketiciye işlem konusu mal ve hizmetleri sunmayı meslek edinmiş kişilerdir. Örneğin, kullandığı arabasını komşusuna satan kimse, 6502 sayılı TKHK kapsamında satıcı sıfatında olmayıp bu işlemin de tüketici işlemi niteliği kazanması söz konusu değildir.¹¹⁰

Tüketici işlemi tanımında özellikle mal veya hizmet piyasalarında gerçekleşen hukuki işlemler olduğu vurgulanmaktadır. 6502 sayılı TKHK m. 3 uyarınca: “*Mal: Alışverişe konu olan; taşınır eşya, konut veya tatil amaçlı taşınmaz mallar ile elektronik ortamda kullanılmak üzere hazırlanan yazılım, ses, görüntü ve benzeri her türlü gayri maddi malları ifade eder*”. Böylece hem maddi hem de gayri maddi mallar tüketici işleminin konusunu oluşturabilmektedir.¹¹¹ Malın kategorisine bakılmaksızın, tüketici

¹⁰⁷ Ozanoğlu, 2001, **a.g.k.**, s. 70; Özel, 2021, **a.g.k.**, s. 61; Bahtiyar ve Biçer, 2016, **a.g.k.**, s. 411-412; Aktürk, 2016, **a.g.k.**, s. 114; Akipek Öcal, 2016, **a.g.k.**, s. 16.

¹⁰⁸ Aslan, 2014, **a.g.k.**, s. 6.

¹⁰⁹ Akipek Öcal, 2016, **a.g.k.**, s. 17; Aslan, 2014, **a.g.k.**, s. 11, Karakocalı ve Kurşun, 2015, **a.g.k.**, s. 28; Havuçtu, 2014, **a.g.k.**, s. 10.

¹¹⁰ Havuçtu, 2014, **a.g.k.**, s. 10.

¹¹¹ A. Kalkan (2018). *Tüketici Hukukunda Ayıplı Maldan Doğan Sorumluluk*. Ankara: Adalet Yayınevi, s. 84; Taşdelen, 2017, **a.g.k.**, s. 706.

işlemine konu olabilmesi için aynı zamanda alışverişe de konu olabilecek durumda olması gerekmektedir. Alışverişe konu olabilecek mallar, kişiler arasında el değiştirebilmesi unsuruna bağlanmaktadır.¹¹² Genellikle mal piyasasındaki tüketici işlemlerinin çoğu taşınır mal üzerine yapılmaktadır. Maddi mallar kategorisindeki taşınmazların da istisnai bir şekilde tüketici işlemine konu olabileceği öngörülmektedir. Taşınmazların tüketici işlemine konu olabilmesi, 4077 sayılı TKHK’da 2003 yılında yapılan değişikliklerle beraber ortaya çıkmıştır. Ancak kanun koyucu, sadece konut ve tatil amaçlı taşınmazları 6502 sayılı TKHK’nın kapsamına dahil etmiştir. Bunun sebebi, tüketicinin ticari veya mesleki amaçla hareket etmemesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, arsa, işyeri, büro gibi taşınmazlar tüketici işleminin konusunu oluşturamamaktadır.¹¹³ Elektronik ortamda kullanılmak üzere hazırlanan yazılım, ses, görüntü ve benzeri her türlü gayri maddi mallar 6502 sayılı TKHK’nın kapsamına girmektedir.¹¹⁴ Ses, yazılım ve görüntü dışında uygulama, oyun, metin, müzik vb gibi mallarda sayılabilir.¹¹⁵ TKHK’da alt türler olarak ön ödemeli konut satış sözleşmesi, taksitle satış sözleşmesi, mesafeli satış sözleşmesi, işyeri dışında kurulan sözleşmeler düzenlenmiştir.

1.5.2.2. Rus hukukunda tüketici satışı

1.5.2.2.1. Tüketici sözleşmesi kavramı

Rus hukuk sisteminde 07 Şubat 1992 tarihinde kabul edilen 2300-1 sayılı Rusya Federasyonu Tüketicilerin Haklarının Korunması Hakkında Kanun’un bulunması ile birlikte, günümüzde Rus mevzuatında “*tüketici sözleşmesi*” veya “*tüketici işlemi*” kavramına yer verilmemiştir. Bununla birlikte, Rusya Medeni Kanunu’nun satış sözleşmesi türleri arasında düzenlenen perakende satış sözleşmesi tüketici niteliğindedir. Tüketici sözleşmelerinin ayırt edilmesi gerekliliğinin nedeni, bu tür sözleşmelerin akdedilmesinden doğan hukuki ilişkilerin özel niteliği ve girişimciler ile tüketiciler arasındaki sözleşmelerin yapılması veya uygulanması alanındaki ilişkileri düzenleyen

¹¹² Havuçtu, 2014, **a.g.k.**, s. 10.

¹¹³ Y. 13. HD. 6.11.2013 T., 2013/14926 E., 2013/27424 K.

¹¹⁴ Mülga 4077 sayılı TKHK’nın mal tanımına 2003 yılındaki değişimlerle dahil edilmiştir. Eski düzenlemeden farklı olarak, 6502 sayılı TKHK’da “*her türlü*” ibaresi kullanılarak tüketici işlemine konu olabilecek gayri maddi malların kapsamı genişletilmiştir.

¹¹⁵ Kalkan, 2018, **a.g.k.**, s. 98-99.

özel normların bulunmasıdır. Kanun koyucu, daha zayıf bir tarafın, yani tüketicinin haklarını korumak için birtakım emredici normlar öngörmüştür.¹¹⁶

Rusya Medeni Kanunu'nun m. 492/1 uyarınca perakende satış sözleşmesi kapsamında girişimcilik faaliyetinde bulunan bir satıcı, kişisel, ailevi, evsel veya girişimcilik faaliyetiyle ilgili olmayan diğer kullanımlara yönelik malları alıcıya devretmeyi taahhüt eder. Bu Kanunda düzenlenmeyen, alıcı-vatandaşın katılımıyla perakende alım satım sözleşmesi kapsamındaki ilişkilere, tüketici haklarının korunmasına ilişkin kanunlar ve bunlara uygun olarak kabul edilen diğer yasal düzenlemeler uygulanmaktadır.¹¹⁷

Bununla birlikte, doktrinde tüketici sözleşmesinin farklı tanımları bulunmaktadır. Örneğin, Astakhova'nın görüşüne göre tüketici sözleşmesi, tüketici ile ticaret alanında faaliyet gösteren kişi arasında, kişisel ihtiyaçların karşılanması amacıyla mal (iş, hizmet) satın alınmasını amaçlayan ve akdedilmesi ve ifa edilmesine ilişkin önemli özelliklerle nitelendirilen bir anlaşma olarak tanımlanabilir.¹¹⁸

2300-1 sayılı Kanun'daki, RFMK'daki ve doktrindeki yaklaşımından hareketle Rusya'da da tüketici sözleşmelerin saptanmasında subjektif sistemin benimsendiği görülmektedir. Nitekim tüketici merkezli verilen tanımlarda, tüketicinin olduğu ve belirli amaçlarla hareket ettiği işlemlerde tüketici sözleşmelerinden bahsedildiği açıktır. Böylece mevzuatta tüketici sözleşmesi kavramı bulunmasa da hükümlerden tüketici sözleşmesinin unsurlarını ve özelliklerini incelemek mümkündür.

1.5.2.2.2. Tüketici sözleşmesinin unsurları

Öncelikle, tüketici sözleşmelerinin özelliği, taraflar açısından ortaya çıkmaktadır. Tüketici sözleşmesi, bir yandan tüketici diğer yandan ise girişimci veya diğer gelir elde etme amacıyla faaliyetlerde bulunan bir kişi tarafından akdedilmektedir.¹¹⁹ 2300-1 sayılı Rusya Tüketicilerin Haklarının Korunması Hakkında Kanun'unda verilen tanıma göre tüketici, yalnızca kişisel, ailevi, evsel ve girişimcilik faaliyetiyle ilgili olmayan diğer ihtiyaçlar için sipariş verme veya satın alma niyeti olan veya mal (iş, hizmet) sipariş eden,

¹¹⁶ O. S. Filippova (2020). Ponyatiye i Otliçitelnye Çertı Potrebitelskogo Dogovora. *Voprosı Rossiyskoy Yustitsii*, 0 (5), s. 216 - 217.

¹¹⁷ Kurbanov vd., 2019, **a.g.k.**, s. 291; Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 264; Pavlov, 2020, **a.g.k.**, s. 28; Razumovskaya, 2024, **a.g.k.**, s. 33.

¹¹⁸ M. A. Astakhova (2015). Potrebitelskiy Dogovor: ponyatiye i priznaki. *Yurist*, 0 (16), s. 9; V. İ. Obraztsova (2016). Ponyatiye i Priznaki Potrebitelskogo Dogovora. *Vestnik Moskovskogo Universiteta Ministerstva Vnutrennikh Del Rossii*, 0 (7), s. 48.

¹¹⁹ Filippova, 2020, **a.g.k.**, s. 219.

satın alan veya kullanan bir kimsedir. Kanunda tüketici, “*vatandaş*” ibaresi ile tanımlandığı için, Rusya’da tüketici sıfatında yalnızca gerçek kişilerin olabileceğini söylemek mümkündür.¹²⁰ Aynı zamanda tanımda sadece sipariş veren veya satın alan bir kimse olmayıp öyle bir niyeti bulunanlar da kanun kapsamında koruma altına alınmıştır.¹²¹ Bunun dışında Rusya Yüksek Mahkemesi Genel Kurulu, tüketici gibi korunan kişileri geniş yorumlayarak yalnızca sipariş verme veya satın alma niyetinde olan veya mal (iş, hizmet) sipariş eden veya satın alan kişileri değil, aynı zamanda bu tür ilişkilerin bir sonucu olarak edinilen (sipariş edilen) malları yasal olarak kullanan bir kişinin de tüketici haklarından yararlanabileceğini belirtmiştir (mirasçı, malın daha sonra devredildiği bir kişi vb.).¹²²

Tüzel kişilerin tüketici olarak hareket edebilmesi konusunda Rus mevzuatında ve doktrinde birlik olmadığı görülmektedir. Nitekim yukarıda adı geçen RFTKHK’da verilen tanımda “*vatandaş*” olarak ifade edilmesi, tüketici sıfatının yalnızca gerçek kişilere ait olduğu kanaatine yol açmaktadır. Buna karşılık olarak 26.07.2006 tarihli ve 135-FZ sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Federal Yasası’nın¹²³ m. 4 f. 23 uyarınca tüketici, malları satın alan tüzel kişi veya gerçek kişidir. RFMK’da ise perakende satış sözleşmesinde herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Bu bağlamda, doktrinde de tartışmalara yol açılmıştır. Bazı araştırmacılar tarafından, tüzel kişilerin de birtakım durumlarda zayıf taraf olarak nitelendirilmesinin mümkün olduğu ve bu nedenle, girişimcilik faaliyeti ile ilgili olmayan amaçlarla alıcı olarak tüketici vasfı tanınması gerektiği düşünülmektedir.¹²⁴ Ancak tüzel kişilerin perakende satış sözleşmesi tarafı olarak hareket edebilmesi, RFTKHK’nın bu tür ilişkilere uygulanması sonucunu doğurmamaktadır. Nitekim RFTKHK, yalnızca tüketicinin gerçek kişi olduğu ilişkilerde

¹²⁰ Bir perakende satış sözleşmesinde, girişimcilik faaliyetiyle bağlantılı olmayan kullanım için mal satın alan herhangi bir gerçek veya tüzel kişi alıcı olarak hareket edebileceğini savunan görüş için bkz. Pavlov, 2020, **a.g.k.**, s. 28.

¹²¹ Obraztsova, 2016, **a.g.k.**, s. 49; Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 267.

¹²² Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi Genel Kurulu’nun Tüketici haklarının korunmasına ilişkin uyuşmazlıklar ile ilgili hukuk davalarının mahkemeler tarafından değerlendirilmesi hakkında 28.06.2012 T., 17 K., m. 3/a.

¹²³ RUSG., 27.07.2006, S. 162.

¹²⁴ RFTKHK’daki tüketici tanımında “*vatandaş*” ibaresi yerine “*gerçek ve tüzel kişiler*” olarak değiştirilme önerisi için bkz. M. İ. Moskaleva (2019). *Yuridiçeskiye Litso Kak Potrebitel V Zakonodatelstve Rossiyskoy Federatsii: Sovremennyye Tekhnologii: Problemy İnnovatsionnogo Razvitiya*. (Ed. A. B. Çeremsin), Petrozavodsk: Novaya Nauka, s. 322; Gerçek kişi tacirler, tacir olmayan tüzel kişiler ve tüzel kişi tacirler de perakende satış sözleşmesinde alıcı olarak katılabilmektedir. Tacirlerin girişimci faaliyetlerini desteklemek için mal satın almaları (örneğin sarf malzemeleri, ofis ekipmanları, ofis mobilyaları vb.) girişimcilik dışında bir amaç için olup tüketici sıfatında hareket etmeleri mümkün olduğu yönünde bkz. Pavlov, 2020, **a.g.k.**, s. 28-29.

geçerlidir, tüzel kişinin tüketici olarak hareket etmesi durumunda RFMK'nın perakende satış sözleşmesi hükümleri uygulanmaktadır.¹²⁵

Bir tüketici sözleşmesinin olması için, tüketicinin karşısında satıcı (üretici, sağlayıcı) olarak adlandırılan mal satan, iş yapan, hizmet sunan tüzel kişi veya gerçek kişi tacirin (imalatçı, icracı, satıcı, ithalatçı) bulunması gerekmektedir. Bunlar arasında RFTKHK'da türüne bakılmaksızın tüzel kişi veya gerçek kişi tacirler sayılmıştır. Tüzel kişi satıcının mutlaka tacir olması gerekmez, mal, iş veya hizmet sunan kâr amacı gütmeyen bir tüzel kişinin ivazlı sözleşmeler akdetmesi durumunda tüketici sözleşmesinin tarafı olduğu söylenebilir. Ancak RFMK'da düzenlenen perakende satış sözleşmesi kapsamında m. 423 uyarınca satıcının, girişimcilik faaliyeti yürüten ve perakende satışlar gerçekleştiren tüzel veya gerçek kişi tacir olması şartı aranmaktadır. Burada RFMK ve RFTKHK arasında bir ihtilaf olduğu düşünülebilir, ancak kanaatimizce iki kanun arasında bir çelişki söz konusu değildir. 12 Ocak 1996 tarihli ve 7-FZ sayılı Tacir Olmayan Tüzel Kişiler Hakkında Federal Kanunu'nun¹²⁶ m. 2 uyarınca tacir olmayan tüzel kişiler, faaliyetlerinin temel amacı kâr elde etmek olmayan ve katılımcıları arasında kâr dağıtımı yapmayan kuruluşlardır. Ancak, adı geçen Kanunun m. 24/2'ye göre tacir olmayan tüzel kişi, yalnızca kuruluş amaçlarına ulaşmaya hizmet ettiği ve bu amaçlara uyduğu sürece, bu tür faaliyetlerin ana sözleşmede belirtilmesi koşuluyla, girişimcilik ve diğer gelir getirici faaliyetleri yürütebilmektedir. Dolayısıyla, sözleşmede tüketicinin karşı tarafı, kâr elde etme amacıyla yürüttüğü faaliyetler çerçevesinde hem tacir hem de tacir olmayan tüzel kişiler olabilmektedir.¹²⁷

Tüketici sözleşmelerinin konusu, diğer malları üretmek için kullanılan üretim araçlarının aksine, tüketim malları, diğer bir ifadeyle, kişisel veya evsel kullanıma yönelik mallardır.¹²⁸ Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi Genel Kurulu'nun 28.06.2012 tarihli ve 17 sayılı Kararının 3. ve 4. maddelerinde tüketicinin korunmasına ilişkin mevzuatın yalnızca kişisel, ailevi, evsel ve girişimcilik faaliyetinin yürütülmesiyle ilgili olmayan diğer ihtiyaçlara yönelik mallar (işler, hizmetler) için geçerli olduğu belirtilmiştir.¹²⁹ Buradan yola çıkarak girişimcilik faaliyeti ile ilgili olmayan satışlar

¹²⁵ Anisimov vd., 2024, **a.g.k.**, s. 24; Rusya Federasyonu Yüksek Tahkim Mahkemesi Genel Kurulunun Rusya Federasyonu Medeni Kanunu'nun tedarik sözleşmesine ilişkin hükümlerinin uygulanmasına ilişkin bazı hususlar hakkında 22.10.1997 T., 18 K.

¹²⁶ RUSG., 24.01.1996, S. 14.

¹²⁷ Pavlov, 2020, **a.g.k.**, s. 28.

¹²⁸ Obratsova, 2016, **a.g.k.**, s. 49.

¹²⁹ Rusya Federasyonu Hükümeti'nin 31.07.2014 tarihli ve 747 sayılı Bilgi, Bilgi Teknolojileri ve Bilginin Korunması Hakkındaki Federal Kanunu'nun m. 10.1/2-4'te Öngörülen Yükümlülüklerin Yerine

tüketici olarak nitelendirilmelidir. Aynı zamanda, bazı araştırmacılar yasa koyucunun bu yaklaşımını geniş anlamda yorumlamaktadır. Nitekim Vnukov, mal edinme amacının belirleyici bir kriter olmasıyla birlikte, günümüzde yasal dayanağı bir medeni hukuk sözleşmesi olan çeşitli mesleki faaliyetlerin yaygınlaşması nedeniyle, tüketici ihtiyaçlarını sadece girişimcilikle değil, aynı zamanda mesleki ve diğer sosyal açıdan önemli faaliyetlerle de bağlantılı olmaması gerektiğini savunmaktadır. Dolayısıyla, malların mesleki faaliyetlerde kullanılması, tüketici kullanımı olarak değerlendirilemez.¹³⁰

Böylece Rus ve Türk mevzuatında tüketici işlemine yaklaşımlar benzer olmakla birlikte, detaylarda farklılıklar göstermektedir. Nitekim Türk hukuk sisteminde tüketici işlemi kavramının mevzuatta yer almasını ve gelişimini göz önünde bulundurarak, geniş bir şekilde yorumlandığı görülmektedir. Hem tüketici işleminin kapsamı hem de tüzel kişilerin de tüketici olarak kabul edilmesi bu kanaate varmamızı sağlamaktadır. Buna karşılık Rus mevzuatında ayrı bir yasa bulunmakla birlikte, tüketici işlemi veya sözleşmesi kavramı mevzuatta yer almamıştır. Bu durumun, SSCB'nin 1991'de dağılmasından sonra mevcut ekonomi sisteminin kapitalist düzene geçmesi ve ticaret hukuku, tüketici hukuku alanlarının yeniden yapılandırmasından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Aynı zamanda RFTKHK'nın 1990 yılında yani SSCB'nin daha yasal olarak dağılmadığı bir zamanda kabul edilmesi bunun sebeplerinden biridir.

Getirilmesini Gerektirmeyen Kişisel, Ailevi Ve Evsel İhtiyaçlar Listesi Hakkında Kararnamesi uyarınca kişisel, ailevi ve evsel ihtiyaçlar, bunlarla sınırlı kalmamakla birlikte aşağıdakileri kapsamaktadır: eğitim ihtiyaçları; bilimsel ihtiyaçlar; vatandaşların, elektronik bilgisayarlar için programlar da dahil olmak üzere, yaratıcı faaliyetlerin sonuçlarının yaratılmasıyla ilgili ihtiyaçları; vatandaşların mal, iş, hizmet satın alma, çalışan arama, boş pozisyonlar hakkında bilgi yerleştirme ile ilgili ihtiyaçlarıdır. Buradan yola çıkarak mesleki faaliyetler için edinilen malların tüketici sözleşmesi konusu oluşturmadığı görüşü savunanlar bulunmaktadır, bkz. Obratsova, 2016, **a.g.k.**, s. 51; Ancak bununla birlikte 27 Kasım 2018 tarihli ve 422-FZ Özel Bir Vergi Rejimi Mesleki Gelir Vergisi Getirmek İçin Bir Deney Yapılması Hakkında Federal Kanunu'n 1 Ocak 2019 yılında yürürlüğe girmesiyle birlikte serbest meslek vergisi ve bu minvalde devlet kaydı gerçekleştiren serbest meslek sahipleri kategorisi ortaya çıkmıştır (bu proje deney olarak kabul edilmiştir ve 2028 yılında kadar devam etmesi planlanmıştır, başarılı olması durumunda devam etmesi için mevzuatta değişiklikler yapılması öngörülmüştür). Kanaatimizce serbest meslek sahibi kaydı bulunanların edindiği mallar, kâr elde etme amacıyla gerçekleştirdikleri faaliyet için alındığı taktirde, tüketici sözleşmesi konusunu oluşturmamaktadır.

¹³⁰ N. A. Vnukov (2011). Sootnoşeniye publiçnogo dogovora s potrebitelskim dogovorom. *Tsivilist*, 0 (3), s. 18; Karşı görüş için bkz. Obratsova, 2016, **a.g.k.**, s. 51.

1.5.3. Ticari satış

1.5.3.1. Türk hukukunda

Bir işlemin niteliğinin belirlenmesi, öncelikle hangi hükümlerin uygulanacağı, hangi sonuçlara ulaşılabileceği ve uyuşmazlığın meydana gelme durumunda hangi çözüm yollarına gidileceği, görevli mahkemenin hangisi olacağı gibi hususları belirlemektedir. Ticari satışın ne olduğuna dair fikir birliğinin bulunmamasıyla birlikte, örneğin Eren'in de katıldığı görüşe göre ticari satış, bir kişinin mesleği gereği mal satın alarak kazanç elde etmek veya işletmesinin profesyonel ihtiyaçlarını karşılamak için akdettiği satış sözleşmesidir.¹³¹ Aynı zamanda maddi hukuk kurallarında da ticari satışlar konusunda farklılıklar bulunmaktadır, satıcının temerrüdü bu durumu örneklendirir.¹³²

1.5.3.1.1. Ticari iş kavramı

Ticari satışın ticari iş kapsamında bir işlem olması nedeniyle, konuyu daha detaylı incelemek için ticari iş kavramına değinmek gerekmektedir. 6502 sayılı TKHK'nın tüketici işleminin kapsamını oldukça genişletmesinden dolayı, ticari iş sahası daralmaktadır.¹³³ Türk Ticaret Kanunu'nun m. 3 uyarınca sözü edilen kanunda düzenlenen hususlarla bir ticari işletmeyi ilgilendiren bütün işlem ve fiiller ticari iştir. Böylece ticari işin belirlenmesinde kanun koyucu iki ölçüt öngörmektedir. İlk ölçüt, işin TTK'da düzenlenmesidir. Burada işin ticari işletme ile ilgili olup olmaması veya işi yapanın tacir sıfatında olup olmaması önemli değildir. Konu, 6102 sayılı TTK'de yer alıyorsa mutlak ticari iş niteliğindedir. İkinci ölçüt, konu TTK'da düzenlenmemişse, ancak ticari işletme ile ilgili ise ticari iştir.¹³⁴

Ticari işin belirlenmesinde sadece 6102 sayılı TTK m. 3'ten hareket etmek doğru değildir. TTK'nın m. 19, TTK m. 3'ün tamamlayıcı niteliğindedir ve ticari işin belirlenmesinde değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, bir tacirin borçlarının ticari olması asıldır. Böylece sübjektif sistemin bir belirtisi olarak karşımıza çıkan ticari iş karinesi hükmünden yola çıkarak, tarafları tacir olan satış sözleşmelerin ticari iş niteliğinde olduğu söylenebilir.¹³⁵

¹³¹ Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 41.

¹³² Satıcı temerrüdü ve ticari satışında farklılık gösteren diğer hukuk kurallarına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 59-64.

¹³³ E. Çıtır (2016). Ticari İş - Tüketici İşlemi İlişkisi. *GÜHFD*, 20 (3), s. 45.

¹³⁴ Ülgen vd., 2022, **a.g.k.**, s. 19; Arkan, 2022, **a.g.k.**, s. 72-73; Bozkurt, 2023, **a.g.k.**, s. 125-126; Taşdelen, 2017, **a.g.k.**, s. 709; İ. Kırca (2018). Ticari İş ve Ticari Hükme Dair. *Batider*, 34 (3), s. 5.

¹³⁵ Ülgen vd., 2022, **a.g.k.**, s. 19-20; Arkan, 2022, **a.g.k.**, s. 74; Bozkurt, 2023, **a.g.k.**, s. 129; Kırca, 2018, **a.g.k.**, s. 6.

Türk Ticaret Kanunu’nun m. 23’te “Ticari satış ve mal değişimi” başlığı altında düzenlenen hüküm gereğince, anılan maddedeki özel hükümler saklı kalmak şartıyla, tacirler arasındaki satış sözleşmelerinde de Türk Borçlar Kanunu’nun satış sözleşmesi ile ilişkin hükümleri uygulanmaktadır.

Ticari işin ikinci ölçütü ise ticari işletmeyi ilgilendiren işlem ve fiiller olmasıdır. Bu ibareyi geniş yorumlamak gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, doğrudan veya dolaylı ticari işletmeyi ilgilendiren her işlem ve fiil ticari iş niteliğindedir. Bu bağlamda, örneğin ticari işletmede kullanılmak üzere satın alınan herhangi bir şey, ticari iş niteliğinde olup akdedilen sözleşme de ticari satış sözleşmesidir.¹³⁶

1.5.3.1.2. Ticari iş ve tüketici işlemi ayrımı

Ticari işin tüketici işlemi ile ayrımında TTK m. 19/2’deki hüküm önem taşımaktadır, *“Taraflardan yalnız biri için ticari iş niteliğinde olan sözleşmeler, Kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, diğeri için de ticari iş sayılır”*. Tüketici işleminde satıcı veya sağlayıcı bakımından tüketici ile yapılan işlemler ticari iş niteliğindedir. TTK’daki hükümden bu işin her iki taraf için de ticari iş niteliğinde olması gerektiği anlaşılmaktadır.¹³⁷ TKHK m. 83’de ise taraflardan birini tüketicinin oluşturduğu işlemler ile ilgili diğer kanunlarda düzenleme olmasının, bu işlemin tüketici işlemi sayılması ve TKHK’nın görev ve yetkiye ilişkin hükümlerinin uygulanması için engel teşkil etmediği hüküm altına alınmıştır.

Doktrinde tüketici işleminin aynı zamanda diğer taraf açısından ticari iş olarak nitelendirilebilmesi konusunda fikir birliği bulunmamaktadır. Bir görüşe göre her ne kadar TKHK m. 83’deki hükmünden tüketici işleminin varlığı işin ticari iş olarak nitelendirilmesine engel teşkil etmese de bir işlemin, aynı anda hem ticari iş hem de tüketici işlemi niteliğinde olması söz konusu değildir ve bu durumun doğuracağı sonuçlar çelişkili olacaktır.¹³⁸ TKHK’nın TTK’ya göre özel kanun olması ve TTK m. 19/2’de, *“kanundaki aksine hüküm”* ifade kapsamında değerlendirilmesi gerektiğinden, tüketicinin taraf olduğu her işlem tüketici niteliğinde olmalıdır.¹³⁹ *“Ticari iş sahasının sınırlarının, tüketici işleminin başladığı yerde sona ereceği”* söz konusudur.¹⁴⁰

¹³⁶ Arkan, 2022, **a.g.k.**, s. 73.

¹³⁷ Kırca, 2018, **a.g.k.**, s. 7.

¹³⁸ Göktürk, 2015, **a.g.k.**, s. 40-41; Çıtır, 2016, **a.g.k.**, s. 47.

¹³⁹ Zevkliler ve Aydoğdu, 2004, **a.g.k.**, s. 76-77.

¹⁴⁰ Narbay ve Akkuş, 2020, **a.g.k.**, s. 863; Göktürk, 2015, **a.g.k.**, s. 41; Bahtiyar ve Biçer, 2016, **a.g.k.**, s. 416.

Ancak farklı bir görüşe göre ticari iş ve tüketici işlemi aynı hukuki işlemde birleşebilmektedir. Buna göre, tüketici işlemi niteliğinde olan bir hukuki işlem aynı zamanda diğer taraf açısından ticari iş niteliğinde olabilir.¹⁴¹ Bu görüş, tüketici işlemi olarak nitelendirilen işlemlerin TKHK'nin özel kanun olması sebebiyle, onun uygulama alanında olduğunu savunmaktadır.¹⁴² Anılan görüşe karşılık, TKHK'yı TTK'nın karşısında bütünüyle özel kanun olarak saymanın yerinde olmadığı görüşü bulunmaktadır. Buna göre, tüketici işlemi niteliği taşıyan bir işlem, TKHK'da düzenlenmeyip örneğin, TTK'da düzenlenmişse uygulanacak hükümler dikkatle değerlendirilmeli ve kanun değil, hüküm bazında özel-genel nitelemesi yapılmalıdır.¹⁴³

1.5.3.2. Rus hukukunda

Daha önce de belirtildiği üzere, ticaret hukuku Rusya'da gelişmekte olan bir alandır. Nitekim Rus hukukunda ayrı bir ticaret kanunu da bulunmamaktadır, bu sebeple ticari ve adi satış arasında net bir ayrım yapılamamaktadır. Rusya'da medeni hukuk doktrininde ticari sözleşmeler teorisinin gelişimi, SSCB'nin dağılması ve pazar ilişkilerine geçiş döneminde başlamıştır. Bu bağlamda, örneğin Zankovskiy, ticari sözleşmelerin genel borç ilişkisi doğuran sözleşmelerden ayrılması ve bu sözleşmelerin özelliklerine uygun bir yasal düzenlemenin yapılması gerektiğini savunmaktadır.¹⁴⁴ Ticari sözleşmeler kavramını geliştiren araştırmacılar, bir sözleşmeyi ticari olarak nitelendirmek için, sözleşmenin birtakım özellikler taşıması gerektiğini vurgulamaktadır. Bunlar arasında taraflar (ticari sözleşmenin taraflarından en az birinin girişimcilik faaliyeti yürütmelidir), faaliyetin niteliği, başka bir ifadeyle sözleşme ile kâr elde etme amacının güdülmesi, sözleşme yapma özgürlüğünün ve aynı zamanda girişimci olan tarafın daha fazla yükümlülüğünün bulunması gibi unsurlar sayılmaktadır.¹⁴⁵ Bu

¹⁴¹ A. Çelik (2021). Ticari İşlerde Faiz Konusundaki Hükümlerin Tüketici İşlemlerinde Uygulanması. *BÜHFD*, 7 (2), s. 260-261, 271; Bir hukuki işlemin hem ticari iş hem de tüketici işlemi özellikleri aynı anda göstermesi ihtimali, ticari iş niteliğinin belirlenmesindeki ölçütler bakımından ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiği görüş için bkz. E. Tüzemen Atik (2022). Ticari İş ve Tüketici İşlemi Kavramlarının Ticari Davaya ve Dava Şartı Arabuluculuğa Etkileri. *SÜHFD*, 30 (3), s. 1532-1534.

¹⁴² Bahtiyar ve Biçer, 2016, *a.g.k.*, s. 417; Tüzemen Atik, 2022, *a.g.k.*, s.1534.

¹⁴³ Bahtiyar ve Biçer, 2016, *a.g.k.*, s. 417.

¹⁴⁴ S. S. Zankovskiy ve G. V. Dyatko (2016). O Ponyatii Predprinimatelskogo Dogovora. *Predprinimatelskoye Pravo*, 0 (3), s. 4.

¹⁴⁵ V. F. Yakovlev (2008). Ponyatiye Predprinimatelskogo Dogovora v Rossiyskom Prave. *Jurnal Rossiyskogo Prava*, 0 (1), s. 3; S. V. Samarkin (2019). Dogovor Postavki Kak Predprinimatelskiy Dogovor. *Mejdunarodnyy Jurnal Gumanitarnikh i Estestennikh Nauk*, 5 (4), s. 183; Yu. V. Sablina ve S. V. Startseva (2022). Predprinimatelskiye Dogovori Kak Pravovaya Kategoriya. *Mejdunarodnyy Jurnal Gumanitarnikh i Estestennikh Nauk*, 5 (3), s. 196.

bağlamda, RFMK'nın satış sözleşmesinin türleri ile ilgili hükümlerinden yola çıkarak, hangilerinin ticari satış niteliğinde olduğunu saptamak mümkündür.

Örneğin, RFMK 2. Kitap, 4. Kısım, 30. Bölümün 3. Paragrafında düzenlenen mal tedarik sözleşmesi, ticari iş niteliğindedir.¹⁴⁶ RFMK m. 506 uyarınca tedarik sözleşmesi kapsamında girişimcilik faaliyeti yürüten tedarikçi-satıcı, ürettiği veya satın aldığı malları, girişimcilik faaliyetinde kullanılmak üzere veya kişisel, ailevi, evsel ve diğer benzer kullanımlarla ilgili olmayan diğer amaçlar için belirli bir süre veya süreler içinde alıcıya devretmeyi taahhüt eder. Bu tanımdan yola çıkarak iki tarafın da girişimcilik faaliyetleri için satış sözleşmesi akdetmesi durumunda mal tedarik sözleşmesi meydana gelmektedir. RFMK m. 2/2 b. 3 uyarınca girişimcilik faaliyeti, mülkün kullanımından, malların satışından, işin yapılmasından veya hizmetlerin sunulmasından sistematik olarak kâr elde etmeyi amaçlayan bağımsız, kendi riski altında yürütülen bir faaliyettir.¹⁴⁷

Bunun dışında RFMK 2. Kitap, 4. Kısım, 30. Bölümün 5. Paragrafında düzenlenen tarımsal pazarlama sözleşmesini de ticari iş olarak nitelendirmek mümkündür. RFMK m. 535/1 uyarınca tarımsal pazarlama sözleşmesi kapsamında bir tarımsal ürün üreticisi, kendisi tarafından yetiştirilen (üretilen) tarımsal ürünleri alıcıya, bu ürünleri işlemek veya satmak için tedarik eden bir kişiye, devretmeyi taahhüt eder. Aynı zamanda tarımsal pazarlama sözleşmesini düzenleyen hükümlerde boşluk olduğu zaman tedarik sözleşmesi hükümlerinin uygulanması, bu sözleşmenin ticari satış sözleşmesi olduğunu teyit etmektedir. Ancak sözü edilen sözleşme kapsamında alıcı tarafın tacir olması, satıcının ise tarımsal ürünleri üreten gerçek kişi olabilmesi söz konusudur. Tarımsal pazarlama kapsamında her iki tarafın da tüketmek amacıyla satma veya edinme amacı olmadığı, bu işlem sonucunda tarafların kâr elde etme amacı olduğu ve alıcının tacir olduğu nedeniyle, tarımsal pazarlama sözleşmesini ticari satış olarak nitelendirmek mümkündür.¹⁴⁸

1.5.4. Adi satış

Yukarıda incelenen unsurları taşıyan tüketici işlemi ve ticari iş sahası dışında kalan bütün işler adi iş sayılmaktadır. Adi işe ise TMK ve TBK başta olmak üzere, genel hükümler uygulanmaktadır. Aynı zamanda TBK hükümlerinin uygulanması adi işin nitelendirilmesi için bir ölçek değildir, çünkü daha önce vurgulandığı üzere, tüketici

¹⁴⁶ Samarkin, 2019, **a.g.k.**, s. 183; Sablina ve Startseva, 2022, **a.g.k.**, s. 196; Razumovskaya, 2024, **a.g.k.**, s. 39-40.

¹⁴⁷ Kurbanov vd., 2019, **a.g.k.**, s. 10; Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 289.

¹⁴⁸ Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 301.

işlemi veya ticari iş söz konusu olduğu zaman da özel hükümlerde boşluk bulunduğu hallerde TBK hükümlerinin uygulanması esastır.¹⁴⁹ Aynı şekilde Rus hukukunda tüketici ve ticari nitelik taşımayan satış sözleşmelerini adi satış olarak nitelendirmek mümkündür.

Böylece satış sözleşmesinin taşıdığı özellikler, niteliğinin belirlenmesi konusunda esas teşkil etmektedir. Yapılacak değerlendirme, uygulanacak hükümler ve görevli uyuşmazlık çözme organı açısından önem taşımaktadır.

1.5.5. Ulusal ve uluslararası satışlar

1.5.5.1. Ulusal satış

Çalışma kapsamında hem ulusal hem de uluslararası kaynaklardan faydalanılması nedeniyle, ulusal ve uluslararası satış sözleşmesi ayrımını yapmak gerekmektedir. Böylece ulusal satışlar, yabancı unsur taşımayan sözleşmeler olup bu tür hukuki ilişkilere ulusal mevzuatta öngörülen hükümler uygulanmaktadır. Ulusal satışlar yukarıda incelenen türlerin herhangi birinden meydana gelmiş olabilir.¹⁵⁰

1.5.5.2. Uluslararası satış

Uluslararası satışlar, yabancı unsur taşıyıp aynı zamanda öncelik olarak ülkenin katıldığı uluslararası antlaşmalar ile düzenlenmektedir. 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunu'nun¹⁵¹ m. 24/1 uyarınca: “*Sözleşmeden doğan borç ilişkileri tarafların açık olarak seçtikleri hukuka tâbidir*”. Bu durumda hem Türkiye hem de Rusya CISG'e katıldıkları için, bu iki ülke arasında yabancı unsur taşıyan sözleşmelere CISG hükümlerinin uygulanması söz konusudur.¹⁵²

Bir satış sözleşmesinin CISG kapsamında milletlerarası mal satımı sözleşmesi olarak değerlendirilmesi için bazı unsurları taşıması gerekmektedir, bu da CISG'in uygulama alanını ve kapsamını oluşturmaktadır. Böylece CISG çerçevesinde bir sözleşmenin yabancı unsur taşıması, taraflarının iş yerlerinin farklı ülkelerde olmasına bağlanmaktadır, tarafların uyruğu bir unsur olarak öngörülmemiştir. İş yeri tanımının Antlaşmada bulunmaması ile birlikte, doktrindeki yaklaşıma göre bu, tarafın fiilen ve ağırlıklı olarak faaliyetlerini yürüttüğü yerdir.¹⁵³

¹⁴⁹ Bahtiyar ve Biçer, 2016, **a.g.k.**, s. 416; Aydoğdu ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 94.

¹⁵⁰ Aydoğdu ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 94.

¹⁵¹ RG., 12.12.2007, S. 26728.

¹⁵² Aydoğdu ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 95.

¹⁵³ Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 59; O. Kanyış (2020). *Viyana Satım Antlaşması'nın Uygulama Alanı, Kapsamı ve Yorumu*: Viyana Satım Antlaşması (CISG). (Ed: Ş. Akipek Öcal), Ankara: Yetkin Yayınları, s. 43.

Sözleşme konusu malların taşınır olması gerekmektedir, taşınmazlar milletlerarası mal satımı sözleşmesinin konusunu oluşturmamaktadır.¹⁵⁴ CISG m. 2’de uygulama alanının dışında kalan satış türleri sayılmaktadır. Bunlar: tüketici niteliğinde olan satış sözleşmeleri, cebri icra veya diğer kanunlar gereği yapılan satımlar, açık artırma yoluyla yapılan satımlar, elektrik satımı, menkul kıymet, kambiyo senedi ve para, gemi, tekne, hava yastıklı taşıt veya hava taşıtı satımı,¹⁵⁵

1.6. Satış Sözleşmesinin Unsurları

1.6.1. Genel olarak

Sözleşmelerin içeriğini kapsayan şartlara unsur adı verilmektedir. Nitekim sözleşmenin kurulması için kanunen belirlenen asgari unsurlar, esaslı unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözleşmenin kurulması ve geçerliliği, esaslı unsurlar üzerinde tarafların irade beyanlarının uygunluğuna bağlanmaktadır. Bunun beraberinde Türk ve İsviçre borçlar hukukunda benimsenen sisteme göre esaslı unsurlar, objektif yönden esaslı unsurlar ve sübjektif yönden esaslı unsurlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Objektif yönden esaslı unsurlar, kanunen sözleşme için belirlenen zorunlu unsurlardır ve bunların sözleşmede bulunması gerekmektedir.¹⁵⁶ Sübjektif yönden esaslı unsurlar ise doğal ve arızı unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğal unsurlar, taraflarca düzenlenmemiş ancak kanunen düzenlenmiş olan hususları ifade etmektedir. Arızı noktalar ise, taraflarca mevzuat dışında kalan ve onlara ilave olarak veya hukuk kurallarını değiştirerek getirilen unsurlardır. Nitekim Rusya ve Türkiye’nin de dahil olduğu Kıta Avrupası hukuk sisteminde borçlar hukuku alanında yedek hukuk kurallarının bulunması ve bunların taraflarca değiştirilebilmesi söz konusudur.¹⁵⁷ Sübjektif yönden esaslı unsurların varlığı açısından sözü edilen unsur, esaslı unsur niteliğinde olmalı ve en az taraflardan birisi bu hususun sözleşmede düzenlenmesini talep etmelidir.¹⁵⁸

¹⁵⁴ Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 61; Kanyış, 2020, **a.g.k.**, s. 55.

¹⁵⁵ Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 66.

¹⁵⁶ H. N. Nomer (2018). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Beta, s. 234-235; K. Oğuzman ve T. Öz (2020). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Cilt 1. (18. Bası), İstanbul: Vedat Kitapçılık, s. 75-76; T. Esener ve F. Gündoğdu (2017). *Borçlar Hukuku I Sözleşmelerin Kuruluşu ve Geçerliliği (TBK m. 1-48)*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, s. 37.

¹⁵⁷ Nomer, 2018, **a.g.k.**, s. 235.

¹⁵⁸ Oğuzman ve Öz, 2020, **a.g.k.**, s. 76-77; Gümüş, 2018, **a.g.k.**, s. 26; Esener ve Gündoğdu, 2017, **a.g.k.**, s. 39; Eğer taraflar sözleşmenin belirli bir unsurunu önemli olarak belirtmemişlerse, birtakım kriterlere başvurmak gerekmektedir. İsviçre Federal Mahkemesinin bu konuda tarafların sözleşme unsurlarına verdikleri gerçek önemi dikkate aldığı görülmektedir. Nitekim Federal Mahkeme, bir satış sözleşmesinde ödeme koşullarının sözleşmenin esaslı unsurunu teşkil edip etmeyeceği hususunda taraflar için önemli olup olmadığını belirlemek için bu koşulların ekonomik önemine, işin normal akışına ve tarafların sözleşme

Rus ve Türk borçlar hukukunda satış sözleşmesinin objektif yönden esaslı unsuru olarak, sözleşmenin konusu karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda Türk hukuk sisteminde bedel de satış sözleşmesinin esaslı unsurudur. Rus hukuk sisteminde bedel, satış sözleşmesinin bazı alt türleri için esaslı unsur teşkil etmektedir. Farklı satış türlerinde diğer unsurlar da esaslı unsur niteliğinde düzenlenmekte olup, çalışma kapsamında genel olarak satış sözleşmesinin esaslı unsurları inceleme konusu olacaktır. Bunlara örnek olarak, RFMK’da ayrı başlık altında düzenlenen mal tedarik sözleşmesi için sözleşme süresi önem teşkil etmektedir. Sürenin esaslı unsur olup olmaması konusu tartışmalı olmakla birlikte, Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesinin de bu konuda net bir cevap vermediği görülmektedir.¹⁵⁹ Konut satışı için ise Rus yasa koyucusu tarafından o konutu kullanma hakkı olan kişilerin listesi ve bu kişilerin haklarının niteliği esaslı unsur olarak ifade edilmiştir (RFMK m. 558/2).¹⁶⁰

1.6.2. Satış konusu

Her sözleşmenin başta gelen esaslı unsurunu sözleşmenin konusu oluşturmaktadır. TBK m. 207/1’de bu unsur “*satılan*”¹⁶¹ ibaresi kullanılarak ifade edilmiştir. RFMK’da ise m. 455’in başlığında da yer aldığı “*mal*” ibaresi kullanılmıştır. Satış sözleşmesi kapsamında satış sözleşmesinin konusunu, malvarlığı hukuku anlamında mal oluşturmaktadır. Böylece bir kişinin malvarlığını oluşturan, parayla ölçülebilen ve üzerinde hukuki hak iddia edilebilecek nitelikte olan her türlü ekonomik değer, satış konusu olarak kabul edilebilmektedir.¹⁶²

Yukarıda da belirtildiği üzere TBK’da satış sözleşmesinin tanımında “*satılanın zilyetlik ve mülkiyetini alıcıya devretme*” ibaresinin kullanılması, satış konusunu dar anlamda yanlış bir şekilde yansıtması sebebiyle eleştirilmektedir.¹⁶³ Nitekim tanımdan esas olarak maddi mallardan bahsedildiği düşünülebilir, çünkü zilyetliğin devri sadece

kurulurken verdikleri gerçek öneme dayanarak bu ödeme koşullarını belirleyici bir nokta olarak kabul etmiştir, bkz. Esener ve Gündoğdu, 2017, **a.g.k.**, s. 38.

¹⁵⁹ Pavlov, 2020, **a.g.k.**, s. 42-43.

¹⁶⁰ Pavlov, 2020, **a.g.k.**, s. 62.

¹⁶¹ eBK’da kullanılan “*satılan mal*” ibaresi yerine 6098 sayılı TBK’da “*satılan*” olarak ifade edilmiştir. Bunun sebebi ise, satış konusunun maddi ve maddi olmayan varlıkların da oluşturabileceğini belirtmektir, bkz. Uygur, Cilt I, 2012, **a.g.k.**, s. 1190.

¹⁶² Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 31; Uygur, Cilt I, 2012, **a.g.k.**, s. 1190; Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 248; Y. 13. HD. 14.05.1981 T., 2510/3784 K.

¹⁶³ Aynı zamanda tanımda zilyetliğin devredilmesi borcunun satış sözleşmesinin unsuru olarak ifade edilmesi de isabetli olmamıştır. Nitekim zilyetliğin devri sözleşmenin kurulmasıyla ilgili olmayıp ifa edilmesinin edimini oluşturmaktadır ve mülkiyet geçirme borcunun bir sonucu niteliğinde olması hakkında bkz. Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 28.

maddi mallarda (şeylerde) gerçekleşebilen bir edimdir. Bu bağlamda, TBK'daki tanımı geniş yorumlamak gerekmektedir. Böylece hem maddi (şey) hem de gayri maddi mallar satılan mal olarak kabul edilebilir.¹⁶⁴

Rusya Medeni Kanunu'nun m. 455 uyarınca satış sözleşmesi kapsamındaki mallar, bu Kanunun m. 129'de öngörülen kurallara tabi olan herhangi bir şey olabilmektedir. Rus kanun koyucusu da tanımda satış konusunu şey olarak ifade etmektedir. Ancak yönlendirdiği RFMK m. 129'da medeni hakların konularını oluşturan unsurların devredilmesi hakkında hükümler bulunmaktadır. Bunlar RFMK m. 128'de sayılmakta olup, şeyler, (nakit ve sertifikalı menkul kıymetler dahil), mülkiyet hakları da dahil olmak üzere diğer mülkler (dijital ruble, sertifikasız menkul kıymetler, dijital haklar, nakit olmayan fonlar dahil), iş sonuçları ve hizmetlerin sağlanması, fikri faaliyetlerin korunan sonuçları ve bunlara eşdeğer bireyselleştirme araçları (fikri mülkiyet) ve maddi olmayan mallardan oluşmaktadır.¹⁶⁵

Türk Borçlar Kanunu'nun ve Rusya Federasyonu Medeni Kanunu'nun sistematığına bakıldığında satış sözleşmesinin, konusu açısından taşınır ve taşınmaz maddi mallar satışı olarak türlere ayrıldığı görülmektedir. Taşınmaz mallar, nitelik açısından varlığına ve bütünlüğüne hasar oluşturmaksızın mevcut konumu değiştirilemeyen şeylerin yanı sıra, kanunen belirlenen diğer malları da kapsamaktadır. TMK m. 704 uyarınca taşınmaz mülkiyetinin konusunu arazi, tapu kütüğünde ayrı sayfaya kaydedilen bağımsız ve sürekli haklar ve kat mülkiyeti kütüğüne kayıtlı bağımsız bölümler oluşturmaktadır.¹⁶⁶ TBK m. 209/1'e göre taşınır satışı ise TMK uyarınca taşınmaz mal olarak sayılanlar dışında kalan ve mevzuatta taşınır olarak belirtilen şeylerin satışlarıdır.

Rusya Medeni Kanunu'nun m. 130 uyarınca taşınmaz olarak arsalar, yeraltı maden kaynağı arsalar ve toprağa sıkıca bağlı olan her şey, örneğin binalar, yapılar, devam etmekte olan inşaatlar dahil olmak üzere kullanım amaçlarına orantısız zarar vermeden taşınması mümkün olmayan nesneler kabul edilmektedir. Bunun dışında devlet tesciline tabi olan hava ve deniz gemileri, iç su yolu gemileri, konut ve konut harici binalar, bu tür binaların veya yapı bölümlerinin sınırları, devlet kadastro tescili mevzuatı ile belirlenen prosedüre uygun olarak tanımlanmışsa, araçların yerleştirilmesi amaçlanan bina veya

¹⁶⁴ Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 26-27; Gümüş, 2018, **a.g.k.**, s. 14; Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 72-73; Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 29.

¹⁶⁵ Pavlov, 2020, **a.g.k.**, s. 8; Kurbanov vd., 2019, **a.g.k.**, s. 285; Anisimov vd., 2024, **a.g.k.**, s. 17.

¹⁶⁶ Aydoğdu ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 98-99.

yapı bölümler (park yerler) vd. taşınmaz mal olarak kabul edilmektedir. Para ve menkul kıymetler de dahil olmak üzere gayrimenkulle ilgili olmayan şeyler taşınır maldır.¹⁶⁷ Buna karşılık, Rusya'dan farklı olarak TTK m. 936 gereğince gemi siciline kayıtlı olup olmadığına bakılmaksızın bütün gemiler taşınır mal niteliğindedir ve taşınır mal satışının konusunu oluşturmaktadır.¹⁶⁸ Böylece Rus yasa koyucusu taşınmaz malların kapsamını daha geniş bir şekilde belirlemektedir.

Belirtmek gerekir ki bir görüşe göre doğal güçler de (elektrik, doğal gaz, su vb.) taşınmaz mal nitelikte olup satış sözleşmesinin konusunu oluşturabilmektedir.¹⁶⁹ TMK m. 762 uyarınca taşınır mülkiyetinin konusu, nitelikleri itibarıyla taşınabilen maddi şeyler ile edinilmeye uygun olan ve taşınmaz mülkiyetinin kapsamına girmeyen doğal güçlerdir. Ancak doğal güçlerin satış konusu taşınır mal olarak kabul edilmesi için, bir kimsenin bunlar üzerinde hâkimiyet kurması ve bu bağlamda hakların bulunması gerekmektedir. Hâkimiyet kurma ise özel tesislerin oluşturulmasıyla birlikte insanlara yarayacak bir şekilde temin edilmek üzere üretim sağlanması yoluyla mümkün olur.¹⁷⁰ Aynı zamanda doğal güçlerin (elektrik, doğal gaz vb.) mal değil, hizmet kapsamında değerlendirilmesi gerektiği görüşü de bulunmaktadır ve bu bağlamda, sağlayıcının faaliyeti sonucunda ısıtma, aydınlatma vb. edim söz konusu olduğu zaman eser sözleşmesi bahse konu olur.¹⁷¹ Rus yasa koyucusu ise konusu enerji olan abonelik sözleşmelerini satış sözleşmesi ile ilgili hükümler arasında 6. Paragrafta düzenleyerek, doğal güçleri (enerji olarak ifade edilmektedir) mal olarak nitelendirmektedir.¹⁷²

¹⁶⁷ Kurbanov vd., 2019, **a.g.k.**, s. 85; Anisimov vd., 2024, **a.g.k.**, s. 28.

¹⁶⁸ TTK m. 997 uyarınca Türk Gemi Siciline kayıtlı olmayan Türk gemileri üzerindeki mülkiyet ve sınırlı aynı haklara, Türk Medenî Kanununun taşınırılara ilişkin hükümleri uygulanır. Buradaki hüküm, kayıtlı olmayan gemiler için taşınır mal nitelemesi yapmaktadır. Ancak gemiler açısından taşınmazlarla ilgili hükümlerin uygulanması istisnai bir şekilde gerçekleşmektedir (TTK m. 937/2).

¹⁶⁹ Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 34; Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 58; Aydoğdu ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 99; Gümüş, 2018, **a.g.k.**, s. 21; Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 73; Uygur, Cilt I, 2012, **a.g.k.**, s. 1206; Y. 13. HD. 12.1.1981 T., 6544/60 K.

¹⁷⁰ Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 58.

¹⁷¹ Aslan, 2014, **a.g.k.**, s. 13; Kalkan, 2018, **a.g.k.**, s. 89; Doğal güçlerin konusu olduğu sözleşmelerde bazı durumlarda taşınır mal olup satış sözleşmesi konusunu oluşturması, bazı durumlarda ise hizmet niteliğinde olup eser sözleşmesinin konusu oluşturabileceği de söylenmektedir. Nitekim belirli bir ücret karşılığında belirli bir miktar elektrik, su, doğalgaz vb. temini satış sözleşmesi olarak değerlendirmek gerekmektedir. Ancak bir yerin aydınlatılması, ısıtılması gibi sonuç taahhütler ise eser sözleşmesi niteliğinde kabul etmek gerektiği yönünde bkz. Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 73; Gümüş, 2018, **a.g.k.**, s. 21; Elektrik Piyasası Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği'nin m. 1'de bulunan hüküm de bunu desteklemektedir: "Bu Yönetmeliğin amacı, serbest, serbest olmayan ve son kaynak tedariki kapsamındaki tüketicilere elektrik enerjisi ve/veya kapasite satışı ile buna ilişkin hizmetlerin sunulmasında tüketici, tedarikçiler ve/veya dağıtım şirketleri arasındaki iş ve işlemlere esas asgari standart, usul ve esasların belirlenmesidir".

¹⁷² Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 305; Kurbanov vd., 2019, **a.g.k.**, s. 294; Bu konunun tartışmalı olmasını belirterek, Rusya'da abonelik sözleşmesine ilişkin satış sözleşmesi ile ilgili genel hükümlerin uygulanması, uluslararası eğilimlere uymaktadır, bkz. Pavlov, 2020, **a.g.k.**, s. 54.

Gayri maddi mallar açısından ise genel olarak devri mümkün olan hakların satışı karşımıza çıkmaktadır. Bunlar örneğin, bazı özellikleri bulunsa da alacak hakkı, ortaklık hakkı, eser üzerindeki telif hakkı, patent hakkı, marka hakkı gibi haklardır. Bunun dışında, haklar olarak nitelendirilmeyen ve haklara ilişkin korumadan yararlanamayan ancak hukuk tarafından düzenlenen, korunan ve ekonomik bir fayda teşkil eden üretim sırrı, know-how, müşteri çevresi, patentli alınmamış buluşlar gibi hususlar da sayılabilmektedir.¹⁷³

Satış sözleşmesinin kurulduğu sırada güncel durumda mevcut olmayan ancak gelecekte meydana çıkacak müstakbel bir mal veya hak da satış sözleşmesinin konusu olabilmektedir. Örneğin, ileride üretilecek bir tarım ürününün satılması, kurulacak bir şirketin hisse senedinin satılması gibi durumlarda müstakbel malların satışı söz konusudur.¹⁷⁴

Çalışma konusu ile bağlantılı olan milletlerarası satışa da değinmek gerekmektedir. CISG m. 2’de antlaşmanın uygulanma alanına bazı sınırlamalar getirilmiştir. Sınırlama, bazı satış türleri, satış konusunu oluşturan bazı mallar, satış sözleşmesine yakınlık gösteren diğer sözleşmeler ve satış sözleşmesi ile ilişkili konular üzerinden yapılmıştır. Bu bağlamda, CISG m. 2 uyarınca taşınmazlar, menkul kıymet, kambiyo senedi ve para, gemi, tekne, hava yastıklı taşıt veya hava taşıtı, elektrik gibi mallar milletlerarası satış sözleşmesinin konusunu oluşturmamaktadır.¹⁷⁵

Satılanın sözleşmede belirlenebilir bir şekilde ifade edilmesi sözleşmenin kurulması açısından yeterlidir.¹⁷⁶ Türk kanun koyucusu, satış konusu malın sözleşme kurulduğu anda tespit edilmesi şartını öngörmemektedir, dolayısıyla malın belirlenmesi teslim anında da mümkündür. Aynı zamanda satılanın miktarı da sözleşmenin geçerliliği açısından bir etkiye sahip değildir.¹⁷⁷ Buna karşılık Rus kanun koyucusu, satış sözleşmesinin konusu açısından daha katı kurallar öngörmüştür. Satış sözleşmesinin konusu, sözleşmede malların adının ve miktarının belirlenmesi mümkün olduğu halde kararlaştırılmış sayılmaktadır. Böylece sözleşmenin konusunun belirlenmesi iki ölçeye

¹⁷³ Aydoğdu ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 100; Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 59; Gümüş, 2018, **a.g.k.**, s. 22; Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 74-75; Uygur, Cilt I, 2012, **a.g.k.**, s. 1206; Pavlov, 2020, **a.g.k.**, s. 9.

¹⁷⁴ Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 35; Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 76; Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 29; Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 33; Uygur, Cilt I, 2012, **a.g.k.**, s. 1200; Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 248; Pavlov, 2020, **a.g.k.**, s. 8.

¹⁷⁵ Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 77; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 61-65; Kanyış, 2020, **a.g.k.**, s. 55-56; Tarman, 2015, **a.g.k.**, s. 39-43.

¹⁷⁶ Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 29; Uygur, Cilt I, 2012, **a.g.k.**, s. 1190; Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 251.

¹⁷⁷ Uygur, Cilt I, 2012, **a.g.k.**, s. 1190.

bağlanmıştır: malın adı ve miktarı. Alıcıya teslim edilecek malların miktarı, satış sözleşmesinde uygun ölçü birimlerinde veya parasal olarak belirtilir. RFMK m. 465/2 uyarınca satış sözleşmesi, devredilecek malların miktarının belirlenmesine olanak tanımıyorsa sözleşme akdedilmiş sayılmaz.¹⁷⁸

1.6.3. Bedel

Türk kanun koyucusu, satış sözleşmesinde satılan dışında bedel unsurunu da esaslı unsur olarak öngörmüştür. Nitekim satıcı, bir bedel karşılığında mülkiyet hakkını devretmeyi taahhüt eder ve bu durum sözleşmeyi ivazlı kılmaktadır.

Satış bedelini, alıcının karşı asli edimini oluşturan bir miktar parayı ödeme taahhüdü olarak ifade edebiliriz. Bedel, sözleşmenin esaslı unsuru olduğundan, sözleşmede belirlenmemesi durumu satış sözleşmesinin akdedilmesine engel teşkil etmektedir. Bunun dışında bedel, yalnızca para olarak kararlaştırılabilmektedir. Bedel, döviz türünden, altın değer kaydından veya endeks değer kaydından belirlenebilmektedir.¹⁷⁹ Bedel, bir mal, iş görme hizmeti vb. gibi diğer şeyler olarak ifade edilmişse söz konusu sözleşme, satış sözleşmesi olmayıp mal değişimi veya isimsiz bir sözleşmedir.¹⁸⁰ Bununla birlikte, TBK m. 207/3 uyarınca durum ve koşullara göre belirlenmesi mümkün olan bedel, kararlaştırılmış bedel hükmündedir. Başka bir ifadeyle, bedelin mutlak bir miktar olarak belirlenmesi şartı aranmamaktadır, böylece bedel ya belirlenmiş ya da belirlenmesinin mümkün olduğu durumunda kararlaştırılmış sayılır. Satış bedelinin belirlenmesinin mümkün olması, mevcut durum ve koşullara bağlanmış olup objektif kriterlerden kaynaklanmalıdır. Bu bağlamda, miktar, fiyat listesine, fabrika fiyatına, günlük fiyata, belirli bölgede olağan fiyatına göre oluşabilmektedir.¹⁸¹ Aynı zamanda TBK m. 233/1’de istisnai bir şekilde alıcının, satış bedelini belirtmeksizin, malı alacağını kesin olarak bildirdiği durumda satış, ifa yeri ve zamanındaki ortalama piyasa fiyatı üzerinden yapılmış sayılacağına dair bir hüküm bulunmaktadır.¹⁸²

¹⁷⁸ Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 251; Razumovskaya, 2024, **a.g.k.**, s. 12.

¹⁷⁹ Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 29; Gümüş 2018, **a.g.k.**, s. 23; Aydoğdu ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 55; Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 40.

¹⁸⁰ Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 36; Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 36; Aydoğdu ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 55.

¹⁸¹ Gümüş 2018, **a.g.k.**, s. 25.

¹⁸² “Ortalama piyasa fiyatı (cari fiyat), borsa dışında piyasası olan belli bir çeşit malın belli bir ticari çevrede muntazaman yapılan alışverişlerinde ulaştığı ortalama fiyattır”, bkz. Uygur, Cilt I, 2012, **a.g.k.**, s. 1191.

Rus hukuk sisteminde de satış sözleşmesi kapsamında bedel önem taşımaktadır. Genel olarak alıcı, malların satıcı tarafından teslim edilmesinden önce veya teslim edildikten sonra bedeli ödemekle yükümlüdür. Alıcı, mallar için sözleşmede belirtilen, sözleşmede öngörülen prosedüre uygun olarak hesaplanan fiyat üzerinden ya da sözleşmede öngörülmediği durumda, sözleşmenin akdedildiği tarihte karşılaştırılabilir koşullar altında satılan mallar için normalde tahsil edilen fiyatı ödemekle yükümlüdür.¹⁸³

Genel olarak bedel, satış sözleşmesinin esaslı unsuru olmasa da bazı alt türlerinde esaslı unsur teşkil etmektedir. Böylece perakende satışlarda RFMK m. 500/1 uyarınca alıcı, kanunda, diğer yasal düzenlemelerde aksi belirtilmedikçe veya borcun özünden kaynaklanmadıkça, perakende satış sözleşmesinin yapıldığı sırada satıcı tarafından beyan edilen fiyat üzerinden malları ödemekle yükümlüdür. Bunun dışında taşınmaz satışı ve işletme satışı için de bedel, esaslı unsur teşkil edip sözleşmede belirlenmediği takdirde, sözleşme geçersiz kabul edilmektedir.¹⁸⁴

1.7. Satış Sözleşmesinin Şekli

1.7.1. Genel olarak

Sözleşmenin şekli, bir iradeyi dışa açıklamak için kullanılan bir kalıp, örnek veya araçtır. Her irade beyanı ve bunun sonucunda yapılan işlem ve sözleşmeler bir şekilde yapılmaktadır.¹⁸⁵ Eren'e göre şeklin faydaları arasında sözleşmeye kesinlik sağlaması, sözleşmeye açıklık sağlaması, ispat güvenliği ve kolaylığı sağlaması, tarafları düşünmeye sevk etmesi, açıklık ve güven sağlaması ve sözleşmenin yorumunu kolaylaştırması gibi özellikler öne çıkmaktadır.¹⁸⁶

Satış sözleşmesinin şekli açısından değerlendirilmesinin önemi, farklı satış sözleşmesi türlerinde değişiklik göstermesinden kaynaklanmaktadır. Böylece bu başlık altında şekil özgürlüğü ilkesinin Türk ve Rus hukuk sisteminde yansıması, şeklin amaçları açısından ayrıldığı türleri, sözleşmeye etkileri, sonuçları ve satış sözleşmesinin şekil şartları gibi konular incelenecektir.

¹⁸³ Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 261.

¹⁸⁴ Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 336; Pavlov, 2020, **a.g.k.**, s. 63.

¹⁸⁵ F. Eren (2019a). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. (24. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları, s. 298; O.G. Antalya (2018). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Cilt I. İstanbul: Legal Yayıncılık, s. 449.

¹⁸⁶ Eren, 2019a, **a.g.k.**, s. 299-301.

1.7.2. Şekil özgürlüğü ilkesi

Borçlar hukukunun temel ilkeleri arasında “*şekil özgürlüğü*” ilkesi benimsenmiş olup TBK m. 12/1’de karşılığını bulmaktadır, “*sözleşmelerin geçerliliği, kanunda aksi öngörülmedikçe, hiçbir şekle bağlı değildir*”. Şekil özgürlüğü ilkesi, sözleşme özgürlüğü ve irade özerkliği ilkelerden kaynaklanmaktadır.¹⁸⁷ Böylece sözleşme tarafları, herhangi bir formaliteye gerek olmaksızın, doğrudan karşılıklı ve uyumlu irade beyanlarıyla geçerli bir sözleşme akdedebilmektedir.¹⁸⁸ Aynı zamanda uluslararası satışlarda da şekil özgürlüğü ilkesi geçerlidir. CISG m. 11 uyarınca satış sözleşmesinin kurulması veya ispatı, yazılı şekle tabi olmadığı gibi başka herhangi bir şekil şartına da bağlı değildir.¹⁸⁹

Rusya Medeni Kanunu’nun m. 434/1 uyarınca bir sözleşme, kanunda bu tür sözleşmeler için belirli bir şekil şartı öngörülmemişse, işlemler için mevcut olan herhangi bir şekilde akdedilebilmektedir. İşlemler sözlü veya yazılı (adi yazılı veya noter tasdikli) olarak yapılabilir.¹⁹⁰ Her ne kadar uluslararası satışlarda, Türk ve Rus borçlar hukukunda şekil özgürlüğü ilkesi benimsense de bu kuralın istisnaları bulunmaktadır. Nitekim kanunen şekil şartı öngörülen durumlarda, tarafların sözleşmeyi zorunlu şekilde akdetmeleri esastır.¹⁹¹

1.7.3. Amaçlarına göre şeklin türleri

1.7.3.1. Geçerlilik şartı

Kanunen öngörülen şekil şartı iki farklı anlamda değerlendirilebilmektedir. Öncelikle şekil şartı, sözleşmenin geçerliliği için bir koşul olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk Borçlar Kanunu çerçevesinde öngörülen şekil şartı, esinlendiği İsviçre borçlar hukuku sisteminde olduğu gibi aynı zamanda sözleşmenin geçerlilik şartıdır.¹⁹² Geçerlilik şartı olarak şekil ikiye ayrılmaktadır: kanuni şekil ve iradi şekil. Kanuni şekil, şekil

¹⁸⁷ Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 18; Antalya, 2018, **a.g.k.**, s. 355; Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 80; Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 56; Uygur, Cilt I, 2012, **a.g.k.**, s. 1190; A.B. Özbilen (2017). *Sözleşmelerin Şekli ve Şekil Yönünden Hükümsüzlüğü*. İstanbul: On İki Levha, s. 25.

¹⁸⁸ Oğuzman ve Öz, 2020, **a.g.k.**, s. 146; Özbilen, 2017, **a.g.k.**, s. 28; Uygur, Cilt I, 2012, **a.g.k.**, s. 1207.

¹⁸⁹ Aynı şekilde UNIDROIT İlkeleri (2016) m. 1.2. uyarınca uluslararası ticari sözleşmelerde uygulanan şekil özgürlüğü ilkesi şu şekilde ifade edilmiştir: “*İşbu İlkelerdeki hiçbir şey, bir sözleşmenin, beyanın veya herhangi bir fiilin belirli bir biçimde yapılmasını ya da kanıtlanmasını gerektirmez. Bunlar, tanık dâhil, herhangi bir araçla kanıtlanabilirler*”; UNIDROIT ilkeleri (2016) çevirisi için bkz. <https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2021/06/Unidroit-Principles-2016-Turkish-bl.pdf> (Erişim tarihi: 13.03.2024).

¹⁹⁰ Anisimov vd., 2024, **a.g.k.**, s. 23.

¹⁹¹ Nomer, 2018, **a.g.k.**, s. 110; Eren, Genel, 2019, 18; Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 49; Özbilen, 2017, **a.g.k.**, s. 31; Esener ve Gündoğdu, 2017, **a.g.k.**, s. 183.

¹⁹² Antalya, 2018, **a.g.k.**, s. 451; Oğuzman ve Öz, 2020, **a.g.k.**, s. 146; Nomer, **a.g.k.**, s. 110; Esener ve Gündoğdu, 2017, **a.g.k.**, s. 184-185; Özbilen, 2017, **a.g.k.**, s. 34.

özgürlüğü ilkesinin bir istisnası olarak bazı işlemlerin, mevzuatta öngörülen zorunlu bir şekilde yapılması gerektiğini ifade etmektedir. TBK m. 12/2 uyarınca “*Kanunda sözleşmeler için öngörülen şekil, kural olarak geçerlilik şeklidir. Öngörülen şekle uyulmaksızın kurulan sözleşmeler hüküm doğurmaz*”. Aynı hüküm RFMK m. 162/2’de bulunmaktadır ve geçerlilik şartı olarak karşımıza çıkmaktadır.

İradi şekil ise taraflarca kararlaştırılan şekli ifade eder. İradi şekil, yapılan işlemin geçerliliğini etkiler. Nitekim tarafların aralarında belirlediği şekil şartı o sözleşme için esaslı olacaktır. Taraflar, bir sözleşmenin belirli bir şekilde akdedilmesi konusunda anlaşmışlarsa, kanun bu tür sözleşmeler için böyle bir şekil zorunluluğu öngörmese bile sözleşme, kararlaştırılan şekle uyulduktan sonra geçerli biçimde akdedilmiş sayılmaktadır.¹⁹³

1.7.3.2. İspat şartı

İkinci olarak şekil şartı, ispat aracı olarak öngörülmektedir. Başka bir ifadeyle, sözleşmenin geçerliliği, şekil şartının uygulanmasına bağlanmamakla birlikte, yalnızca ispat için gerekli bir formalitedir.¹⁹⁴ Türk Borçlar Kanunu’nda ispat şekli düzenlenmemiştir, ancak Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda¹⁹⁵ ispat şekli m. 200/1’de hüküm altına alınmıştır. Buna göre hukuki işlemlerin doğuşu, düşürülmesi, devri, değiştirilmesi, yenilenmesi, ertelenmesi, ikrarı ve itfası için yapılan işlemlerin, yapıldıkları anda belirlenen miktar veya değerleri 2500 Türk Lirasını aştığında, bunların senetle ispat edilmesi gerekmektedir. Bu hukuki işlemlerin miktarı veya değeri, ödeme veya borçtan kurtarma gibi bir nedenden dolayı 2500 Türk Lirasının altına düşse bile, senetsiz ispat edilemez.

Rusya Medeni Kanunu’nda ise hem geçerlilik şekli hem de ispat şekli benimsendiği görülmektedir. RFMK m. 162/1 uyarınca kural olarak bir işlemin adi yazılı şekle uyulmaması, tarafları uyuşmazlık durumunda, işlemi ve şartlarını teyit etmek için tanık beyanlarına dayanma hakkından yararlanmaktan mahrum bırakır. Ancak bu durum yazılı ve diğer kanıtlara başvurma hakkını ortadan kaldırmaz. Ancak bununla birlikte, RFMK m. 162/2 gereğince kanunda veya tarafların anlaşmasında doğrudan öngörülmüş ise, bir

¹⁹³ Oğuzman ve Öz, 2020, **a.g.k.**, s. 167; Antalya, 2018, **a.g.k.**, s. 452; Nomer, 2018, **a.g.k.**, s. 131; Esener ve Gündoğdu, 2017, **a.g.k.**, s. 185.

¹⁹⁴ Eren, 2019a, **a.g.k.**, s. 306; Oğuzman ve Öz, 2020, **a.g.k.**, s. 146; Esener ve Gündoğdu, 2017, **a.g.k.**, s. 185; Özbilen, 2017, **a.g.k.**, s. 45; Uygur, Cilt I, 2012, **a.g.k.**, s. 1208.

¹⁹⁵ RG., 04.02.2011, S. 27836.

işlemin adi yazılı şekle uyulmadan yapılması, söz konusu işlemin geçersiz olması sonucunu beraberinde getirmektedir. Noter tasdikli ve devlet kaydı gerektiren durumlarda ise şekil şartına uyulmaması, sözleşmenin geçersizliği sonucunu doğurmaktadır.¹⁹⁶

Böylece şekil özgürlüğü ilkesi kanunen öngörülen hükümler ve tarafların anlaşması ile sınırlanmaktadır. Nitekim ilke genel bir kural olmakla birlikte, şekil şartına ilişkin emredici hükümler istisna niteliğindedir.

1.7.4. Yapılış tarzına göre şeklin türleri

1.7.4.1. Genel olarak

Şekil, yapılış tarzına göre sözlü, adi yazılı, nitelikli yazılı,¹⁹⁷ resmi gibi farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Türk Borçlar Kanunu’nda satış sözleşmesi için adi yazılı şekil ve resmi şekil olarak iki geçerlilik şekli benimsenmiştir.¹⁹⁸ Rusya Medeni Kanunu’nda ise işlemlerin sözlü veya yazılı (adi yazılı ve noter tasdikli olarak ikiye ayrılan) şekli benimsenmiştir. Böylece aşağıda ayrı başlık altında Türk ve Rus hukukunda farklı satış sözleşmesi türlerinin şekil şartları ele alınıp benzerlikleri ve farklılıkları incelenecektir.

1.7.4.2. Sözlü şekil

Rusya Federasyonu Medeni Kanunu’nda satış sözleşmesi ile ilgili genel hükümlerde herhangi bir şekil şartı bulunmamaktadır. Bununla birlikte, RFMK’nın özel hükümlerinde herhangi bir tür sözleşme için şekil şartı belirlenmemişse, sözleşmenin, işlemler için genel hükümlerde öngörülen herhangi bir şekilde yapılabileceği söz konusudur. Böylece kanunda sözlü ve yazılı işlem yapabilme olanağı düzenlenmiştir. RFMK m. 159/1 uyarınca yasa veya tarafların anlaşmasıyla yazılı (adi veya noter tasdikli) şekil şartı öngörülmemişse bir işlem sözlü olarak yapılabilmektedir. Aynı zamanda tarafların anlaşmasıyla aksi belirtilmemişse sözleşmenin akdedildiği anda ifa edilen tüm

¹⁹⁶ Kurbanov vd., 2019, **a.g.k.**, s. 108.

¹⁹⁷ Yasa tarafından müdahale edilerek daha etkili veya nitelikli hale getirilen yazılı şekil için bu niteliği belirtmek amacıyla “*nitelikli yazılı şekil*” ifadesi kullanılmaktadır. Örneğin, TBK m. 583/1 uyarınca Kefalet sözleşmesi, yazılı olarak yapılmalı ve kefilin sorumlu olacağı azami miktar ile kefalet tarihi belirtilmelidir; aksi takdirde sözleşme geçerli olarak sayılmaz. Kefilin, sorumlu olduğu azami miktarı, kefalet tarihini ve müteselsil kefil olması durumunda, bu sıfatla veya benzer bir ifade ile yükümlülük altına girdiğini kefalet sözleşmesinde kendi el yazısıyla belirtmesi gerekmektedir, bkz. Y. Kavak (2015). *Borçlar Hukukunda Yazılı Şekil*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 72 vd.

¹⁹⁸ Eren, 2019a, **a.g.k.**, s. 307; Antalya, 2018, **a.g.k.**, s. 454; Nomer, 2018, **a.g.k.**, s. 113.

işlemler sözlü olarak yapılabilir, noter onayı gerektiren işlemler ve adi yazılı şekil şartının ihlali durumunda geçersizlik sonucunu doğuran işlemler bunun dışındadır.¹⁹⁹

Sözlü şekilde yapılabilen satış sözleşmesi türlerinden, örneğin RFMK m. 493 uyarınca perakende satış sözleşmesi karşımıza çıkmaktadır. Perakende satış sözleşmesi, satıcının alıcıya mallar için ödeme yapıldığını teyit eden bir makbuz, elektronik belge veya başka bir belge verdiği andan itibaren usulüne uygun olarak akdedilmiş sayılmaktadır.²⁰⁰ Alıcının bu belgelere sahip olmaması, onu sözleşmenin akdedildiğini ve şartlarını ispatlamak için tanık beyanlarına başvurma imkânından yoksun bırakmamaktadır.²⁰¹

1.7.4.3. Yazılı şekil

1.7.4.3.1. Genel olarak

Türk Borçlar Kanunu'nda sözleşmeler için genel olarak iki şekil öngörülmektedir: yazılı şekil ve resmi şekil.²⁰² Yazılı şekil, adi yazılı veya nitelikli yazılı şekil olarak ikiye ayrılmaktadır. Resmi şekil ise noter onaylı işlemler de dahil olmak üzere, belirli hukuki işlemlerin geçerli olabilmesi için devlet tarafından yetkilendirilmiş bir makam veya memur huzurunda yapılmasını gerektiren şekli ifade eder.²⁰³ Rus hukukunda ise yazılı şekil, adi yazılı şekil ve noter onaylı şekil olarak iki alt türe ayrılmaktadır. Rus yasa koyucusu sözleşmeler için resmi şekli benimsememiştir. Rusya Medeni Kanunu'nda noter tasdikli şekil yazılı şeklin alt türü olarak düzenlenirken, taşınmazlar ile ilgili devlet tescili, sözleşme ile ilgili olmayıp mülkiyet hakkının devri için gereken bir işlem şeklinde kaleme alınmıştır.

1.7.4.3.2. Türk hukukunda adi yazılı şekil

Adi yazılı şekil, sözleşmeyi meydana getiren tarafların irade beyanlarının metinde açıklanmasını ve bu beyanların ilgili tarafça imzalanmasını ifade etmektedir. Bu metin,

¹⁹⁹ Kurbanov vd., 2019, **a.g.k.**, s. 101.

²⁰⁰ Bu kural, kanun veya perakende satış sözleşmesi, form şartları veya diğer standartlaştırılmış formlar da dahil olmak üzere ile aksi belirtilmedikçe geçerlidir.

²⁰¹ Alıcı, satıcı tarafından önerilen formların veya diğer standart formların koşullarına katılırsa, sözleşmenin yazılı olduğu kabul edilmelidir, Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 265.

²⁰² Oğuzman ve Öz, 2020, **a.g.k.**, s. 148; Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 307; Antalya, 2018, **a.g.k.**, s. 454; Nomer, 2018, **a.g.k.**, s. 113.

²⁰³ Oğuzman ve Öz, 2020, **a.g.k.**, s. 158; Esener ve Gündoğdu, 2017, **a.g.k.**, s. 188; Eren, 2019a, **a.g.k.**, s. 319-320; Antalya, 2018, **a.g.k.**, s. 472; Nomer, 2018, **a.g.k.**, s. 124.

elle, başka bir organla, bilgisayar aracılığıyla, basılmış ya da dijital ortamda yazılmış bir şekilde düzenlenebilmektedir.²⁰⁴

Yukarıda açıklandığı üzere satış sözleşmesi genel olarak şekil şartına tabi değildir, ancak bazı durumlarda sözleşmenin geçerliliği yazılı şekle bağlanmaktadır. Örneğin, taşınır satışlarda konusu fikir ve sanat eserler üzerindeki hakların, markaların satışları adi yazılı şekle tabidir. Bunun dışında TKHK m. 17/3'te taksitle satış sözleşmesinin yazılı²⁰⁵ olarak kurulmadığı sürece geçerli olmayacağı öngörülmüştür. Alacağın devri sözleşmesi TBK m. 184 uyarınca adi yazılı şekle tabidir. Belirtmek gerekir ki tasarruf işlemi niteliğindeki alacağın devri için şekil şartı öngörülmüştür, konusu devir vaadi olan sözleşmelerin geçerliliği ise herhangi bir şekil şartına bağlı değildir.²⁰⁶

Bunların yanı sıra TKHK m. 47'de düzenlenen iş yeri dışında kurulan sözleşmeler de adi yazılı şekle tabidir. Nitekim iş yeri dışında yapılan sözleşmeler için öngörülen adi yazılı şekil şartı geçerlilik şartı niteliğindedir. Bu bağlamda, satıcı veya sağlayıcı, tüketicinin kendi el yazısıyla sözleşme tarihini ve imzasını atmasını sağlamakla ve sözleşmenin bir nüshasını tüketiciye teslim etmekle yükümlüdür.²⁰⁷

1.7.4.3.3. Rus hukukunda yazılı şekil

Adi yazılı şekil

Türk hukukunda olduğu gibi Rus mevzuatında da bazı satış sözleşmesi türleri için şekil şartı öngörülmüştür. RFMK m. 434/2 uyarınca adi yazılı bir sözleşme, taraflarca imzalanan tek bir belge (elektronik bir belge de dahil olmak üzere) düzenlenerek veya bu Kanunu'n m. 160/2 1. b. 2. alt bendinde yer alan kurallara uygun olarak mektup, telgraf, elektronik belge veya diğer verilerin iletilmesi yoluyla akdedilmektedir.²⁰⁸

Genel olarak RFMK m. 161/2 uyarınca tüzel kişilerin aralarında yaptığı veya gerçek kişilerle yaptıkları işlemlerin, gerçek kişilerin kendi aralarında on bin rubleyi aşan miktardaki işlemlerin ve işlem tutarına bakılmaksızın kanunla öngörülen durumlarda

²⁰⁴ Oğuzman ve Öz, 2020, **a.g.k.**, s. 149; Antalya, 2018, **a.g.k.**, s. 456; Esener ve Gündoğdu, 2017, **a.g.k.**, s. 189.

²⁰⁵ TKHK m. 4 uyarınca işbu Kanunda yazılı olarak düzenlenmesi öngörülen sözleşmeler ve bilgilendirmeler, en az on iki punto büyüklüğünde, anlaşılabilir bir dilde, açık, sade ve okunabilir şekilde düzenlenmelidir. Ayrıca, bunların bir nüshası kağıt üzerinde veya kalıcı veri saklayıcısı ile tüketiciye verilmelidir.

²⁰⁶ Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 39.

²⁰⁷ Özbilen, 2017, **a.g.k.**, s. 288-289.

²⁰⁸ Kanunda öngörülen durumlarda veya tarafların anlaşmasıyla, yazılı bir sözleşme yalnızca sözleşme taraflarınca imzalanan tek bir belge düzenlenerek yapılabilmektedir, bkz. Kurbanov vd., 2019, **a.g.k.**, s. 102.

işlemlerin yazılı bir şekilde yapılmaları gerekmektedir. Dolayısıyla, ticari ve tüketici satışlarının, bir tarafının kural olarak tüzel kişi olması nedeniyle, yazılı şekilde yapılmaları esastır. Aynı zamanda on bin rubleyi aşan adi satışlar için de bu kural geçerlidir.²⁰⁹

Yazılı şekilde yapılması gereken satış sözleşmesi türleri arasında taşınmaz satışları için özel bir prosedür öngörülmektedir. RFMK m. 550 uyarınca konusu taşınmaz olan satış sözleşmesi, taraflarca imzalanan tek bir belge ile yazılı olarak yapılmaktadır (m. 434/2). Aynı zamanda taşınmazların satışı için öngörülen şekil geçerlilik şartı niteliğindedir. Ancak kanun koyucu sözleşmenin yapılmasından sonra sözleşmenin ifasını, yani mülkiyet hakkının devrini, devlet tescilinin gerçekleşmesine bağlamaktadır. Nitekim RFMK m. 551/1 uyarınca taşınmaz satış sözleşmesiyle taşınmaz malın mülkiyetinin alıcıya devri devlet tesciline tabidir. Belirtmek gerekir ki devlet tescilini satış sözleşmesi ile karıştırmamak gerekmektedir. Rus hukukunda sözleşmeyi tescil etme şartı aranmamakla birlikte, yalnızca sözleşmenin ifasını oluşturan mülkiyet hakkının devri tescile tabi tutulmuştur. Bu durumda satış sözleşmesi, 13.07.2015 tarihli ve 218-FZ sayılı Taşınmazların Devlet Tescili Hakkında Federal Yasa'nın²¹⁰ m. 2/2 b. 2 uyarınca devlet tescilinin gerçekleşmesi için bir hukuki dayanak belgesi niteliğindedir. Aynı zamanda satış sözleşmesi ile edinilen taşınmazların mülkiyet hakkı, bu hakkın kendisi adına tescil edildiğine dair Devlet Siciline kayıt yapıldığı andan itibaren alıcıya geçmektedir. Mülkiyet devrinin devlet tarafından tescil edilmesinden önce taşınmaz satışı sözleşmenin taraflarca ifa edilmesi, üçüncü kişilerle olan ilişkilerini değiştirmeleri için bir dayanak teşkil etmez. Başka bir ifadeyle, taşınmaz satışının ifası fiilen gerçekleşse bile taşınmazın devri, devlet tescili yapıldıktan sonra üçüncü kişiler için geçerli hale gelmektedir.²¹¹

Rusya Medeni Kanunu'nun 30. Bölümünün 8. Paragrafında düzenlenen ve taşınmaz satışının bir alt türü olarak değerlendirilen işletme satışı sözleşmesinin şekli bakımından farklı hükümler bulunmaktadır. Öncelikle RFMK m. 559/1 uyarınca işletme satışı sözleşmesi kapsamında satıcı, devredemeyeceği hak ve yükümlülükler haricinde, işletmeyi bir bütün olarak mülkiyet kompleksi (m. 132) halinde alıcının mülkiyetine geçirmeyi taahhüt eder.

²⁰⁹ Kurbanov vd., 2019, **a.g.k.**, s. 101-102.

²¹⁰ RUSG., 17.07.2015, S. 156.

²¹¹ Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi 14.02.2024 T., A40-250254/2015 K.

Rusya Medeni Kanunu'nun m. 560'da işletme satışının şekil şartı düzenlenmektedir. Buna göre işletme satış sözleşmesi, taraflarca imzalanan bir belge düzenlenerek (m. 434/2) ve bu Kanunun m. 561/2'de belirtilen belgelerin zorunlu olarak eklenmesi suretiyle yazılı olarak akdedilmektedir. Zorunlu belgeler olarak envanter raporu, bilanço, şirketin yapısı ve değeri hakkında bağımsız denetçi raporu ve ayrıca alacaklıları, alacak hakların niteliğini, miktarını ve ödeme süresini gösteren şirketin üzerinde olan tüm borçların (yükümlülüklerin) bir listesi sözleşme ekleri olarak dahil edilmelidir. Burada öngörülen yazılı şekil şartı aynı zamanda sözleşmenin geçerlilik şartı niteliğindedir. Bunun dışında RFMK m. 560/3'te işletme satış sözleşmesinin devlet tesciline tabi olduğu ve bu tescilin yapıldığı andan itibaren akdedilmiş sayılacağı hükmü bulunmaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki işletme satış sözleşmesi 01.03.2013 tarihinden sonra akdedilmişse devlet tescili yapma şartı aranmamaktadır. Bu kural, 30.12.2012 tarihli ve 302-FZ sayılı Rusya Federasyonu Medeni Kanununun Birinci Kitabının 1., 2., 3. ve 4. Kısımlarında Değişiklik Yapılması Hakkında Federal Yasa'nın m. 8/2 ile getirilmiş olup ve RFMK m. 558, 560, 574 ve 584'te yer alan taşınmaz mallarla ilgili işlemlerin devlet tescili yaptırma yükümlülüğünü ortadan kaldırmıştır. Dolayısıyla, m. 558 gereğince konusu konut olan satış sözleşmeleri ve m. 560 gereğince işletme satışı sözleşmelerin devlet tesciline tabi tutulması 2013 yılından itibaren ortadan kalkmıştır. Böylece taşınmaz satışında da olduğu gibi 2013'ten beri konut satış ve işletme satış sözleşmeleri adi yazılı şekilde yapılarak sözleşmenin ifasını oluşturan mülkiyet hakkının devri tescile tabi tutulmuştur.²¹²

Noter tasdikli yazılı şekil

Yukarıda da belirtildiği üzere Rus yasa koyucusu tarafından, Türk hukukunda noter tasdikli işlemlerin resmi şekil şartının alt türü olarak değerlendirilmesinin aksine, yazılı şeklin alt türü olarak kaleme alınmıştır. Rus borçlar hukukunda adi yazılı şekil daha yaygın olmakla birlikte, bazı durumlarda sözleşmenin noter huzurunda onaylanması gerekmektedir. Noter onayı, riskleri daha yüksek olan işlemler için kanun koyucu tarafından öngörülen bir teminat niteliğindedir.²¹³ Belirtmek gerekir ki Türk hukuk sisteminde noter tarafından yapılan işlemlerin resmi şekil şartı olarak değerlendirilmesinin sebebi, noterlerin kendiliğinden şekil şartına uyarak düzenledikleri

²¹² Anisimov vd., 2024, **a.g.k.**, s. 37.

²¹³ Kurbanov vd., 2019, **a.g.k.**, s. 102.

senetlerin yapılmasıdır. Noterler tarafından yalnızca imza tasdiki yapılan senetler ise resmi şekil geçerlilik şartının gerçekleştiğini ifade etmez. Buna rağmen, noter tasdikli belgeler de resmi senet niteliğindedir.²¹⁴

Rusya Medeni Kanunu'nun m. 163/1 uyarınca işlemi noter onayı ile doğrulamak, işlemin yasal olup olmamasını, her iki tarafın da işlemi gerçekleştirme ehliyetinin bulunup bulunmamasını ifade eder. Noter tasdiki mevzuatta öngörüldüğü veya tarafların anlaşmasıyla belirlendiği zaman geçerlilik şartı olarak karşımıza çıkmaktadır ve bu şekil şarta uyulmamasının sonucu ise kesin hükümsüzlüktür.²¹⁵ Kural olarak RFMK m. 8.1/3 uyarınca yasada veya taraflar arasındaki anlaşmada öngörülen durumlarda, devlet tesciline tabi olan taşınmaz mal üzerindeki hakların oluşumu, değişikliği veya sona ermesine neden olan işlemler noter tarafından onaylı şekle tabidir. Örneğin müşterek taşınmaz mal varlığında pay üzerinde mülkiyet hakkının devri veya ipotek kurulması için yapılan işlemlerin noter onaylı bir şekilde yapılması gerekmektedir.²¹⁶

1.7.5. Resmi şekil

1.7.5.1. Genel olarak

Türk borçlar hukukunda bazı satış sözleşmesi türleri resmi şekil şartına tabi tutulmuştur. Sözleşmenin resmi şekil şartı, sözleşmelerin geçerli olabilmesi için belirli bir form veya formaliteye uyulmasını gerektirmektedir. Bu, taraflar arasındaki anlaşmaların daha açık, net ve belirli olmasını sağlamak, yanlış anlamaları önlemek, tarafların haklarını korumak ve uyuşmazlıkları çözmek için bir çerçeve sağlamayı amaçlamaktadır. Resmi şekil, bu işlemlerin sadece yetkili bir makamın huzurunda prosedürlere uygun olarak memur tarafından belge düzenleme yoluyla gerçekleştirildiğini ve sözleşmenin resmi senet nitelik kazanmasını ifade etmektedir.²¹⁷

²¹⁴ Oğuzman ve Öz, 2020, **a.g.k.**, s. 160; Eren, 2019a, **a.g.k.**, s. 321; Antalya, 2018, **a.g.k.**, s. 476; Nomer, 2018, **a.g.k.**, s. 124.

²¹⁵ Kurbanov vd., 2019, **a.g.k.**, s. 102.

²¹⁶ Taşınmazların Devlet Kaydı Hakkında Federal Yasa'nın m. 42'deki bu kuralda birtakım istisnalar bulunmaktadır. Bunlar arasında örneğin pay sahiplerinin hepsinin bir arada payları devretmesi durumu, tarım amaçlı kullanılan arazilerdeki ortak mülkiyet hakkının paylarının devri, devlet veya belediye ihtiyaçları için taşınmaz malın kamulaştırılmasıyla bağlantılı olarak yapılacak ortak mülkiyet hakkı paylarının devri vd. sözleşmeler için noter onaylı şekil şartı aranmamaktadır.

²¹⁷ Oğuzman ve Öz, 2020, **a.g.k.**, s. 158; Esener ve Gündoğdu, 2017, **a.g.k.**, s. 188; Eren, 2019a, **a.g.k.**, s. 319-320; Antalya, 2018, **a.g.k.**, s. 472; Nomer, 2018, **a.g.k.**, s. 124.

1.7.5.2. Noterler aracılığıyla yapılan sözleşmeler

Türk hukukunda Noterlik Kanunu'nun²¹⁸ m. 60 uyarınca kanunda farklı bir kurum öngörülmemişse, resmi şekle tabi işlemler genel bir kural olarak noterler tarafından yapılmaktadır.²¹⁹ Tür hukuk sisteminde resmi şekilde noter tarafından yapılan satış sözleşmeleri arasında örneğin, taşınmaz satış vaadi sözleşmesi, Devlet İhale Kanunu'na²²⁰ tabi sözleşmeler, Karayolları Trafik Kanunu hükümleri uyarınca trafik sicilinde kayıtlı²²¹ motorlu taşıt araçlarının konu olduğu satış sözleşmeleri bulunmaktadır.

1.7.5.3. Tapu sicili aracılığıyla yapılan sözleşmeler

Konusu taşınmazlar olan satış sözleşmeleri için Türk kanun koyucusu tarafından resmi şekil şartı öngörülmektedir.²²² Nitekim TBK m. 237/1 ve TMK m. 706/1 uyarınca taşınmaz devrini amaçlayan sözleşmelerin geçerliliği, sözleşmenin resmi şekilde düzenlenmesine bağlanmaktadır. Bu tür sözleşmeler, 2644 sayılı Tapu Kanunu'nun²²³ m. 26 uyarınca tapu sicil müdürü veya tapu sicil görevlisi aracılığıyla düzenlenmektedir.

Belirtmek gerekir ki resmi şekle tabi olan taşınmaz sözleşmelerinin konusunu, tapu sicilinde kaydedilen taşınmazlar oluşturmaktadır. Nitekim tapusuz taşınmazların devri için şekil şartının söz konusu olup olmadığı tartışmalı olup²²⁴ bu konuda Yargıtay'ın görüşü dikkat çekmektedir. Mülkiyet hakkının bulunup bulunmadığı hususunda bir ayırım yapılmaksızın tapusuz taşınmazların satışı, taşınır mülkiyetinin satışında olduğu gibi belirli bir şekil şartına bağlı değildir.²²⁵ Aynı zamanda Yargıtay son zamanlarda tapu

²¹⁸ RG., 05.01.1972, S. 14090.

²¹⁹ Oğuzman ve Öz, 2020, **a.g.k.**, s. 158; Eren, 2019a, **a.g.k.**, s. 320; Antalya, 2018, **a.g.k.**, s. 474; Nomer, 2018, **a.g.k.**, s. 125.

²²⁰ RG., 10.09.1983, S. 18161.

²²¹ Trafik Siciline kayıtlı olmayan araçlar için bu kural geçerli olmamakla birlikte bu tür satış sözleşmeleri adi yazılı şekilde gerçekleştirilmektedir, bkz. Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 38; Farklı bir görüşe göre ise tescilsiz araç satışlarının da resmi bir şekilde noter tarafından yapılması gerekmektedir. Nitekim 18.07.1997 tarihli ve 23053 mükerrer sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanan Karayolları Trafik Yönetmeliği'nin m. 36 uyarınca tescil edilmediğinden tescil belgesi bulunmayan araçların satın alma veya gümrükten çekme tarihinden itibaren üç ay içinde satış ve devirleri, sahiplik belgeleri esas alınarak noterlerce yapılır. Satış işlemi ve tarihi sahiplik belgesine işlenerek tasdik edilir; Bu yönde bazı Yargıtay kararları da bulunmaktadır, örneğin Y. 21. HD. 01.02.2005 T., 2004/13323 E., Y. 21. HD. 28.06.2005 T., 5067/6846 K., vd. için bkz. Özbilen, 2017, **a.g.k.**, s. 247-248.

²²² Zevkililer ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 60; Gümüş, 2018, **a.g.k.**, s. 115; Aydoğdu ve Kahveci, 2019, **a.g.k.** s. 231; Özbilen, 2017, **a.g.k.**, s. 248; Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 186; Nomer, 2018, **a.g.k.**, s. 125; Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 125; Uygur, Cilt II, 2012, **a.g.k.**, s. 1514.

²²³ RG., 29.12.1934, S. 2644.

²²⁴ Aydoğdu ve Kahveci tapusuz taşınmazların satışının da resmi şekilde yapılması gerektiği görüşün daha yaygın olduğunu vurgulamaktadır, bkz. Aydoğdu ve Kahveci, 2019, **a.g.k.** s. 236; Gümüş, 2018, **a.g.k.**, s. 115.

²²⁵ YİBK. 9.10.1946 T., 12/7 K., RG., 6637; Bu karardan sonra içtihat bu yönde oluşmaya başlamıştır.

siciline kayıtlı olmayan taşınmazların taşınır mal niteliğinde olduğunu vurgulamaktadır.²²⁶ Yargıtay'ın bu yaklaşımı doktrinde eleştiri konusu olup tapu siciline kayıtlı olmayan taşınmazların, taşınır mallarla eşdeğer konumda olmasının herhangi bir hukuki dayanağı bulunmadığı ifade edilmektedir.²²⁷

Böylece taşınmaz satışın geçerliliği, tapu sicili görevlileri tarafından düzenlenen resmi senetin yapılmasına bağlanmaktadır.²²⁸ İşbu resmi senetin kapsamında ise taşınmaz satış sözleşmesinin objektif yönden esaslı unsurları yer almalıdır.²²⁹ Bunun dışında öğretideki hâkim görüşe göre subjektif yönden esaslı unsurların da resmi senet kapsamında bulunması gerekmektedir.²³⁰ Nitekim Tapu Sicil Müdürlüklerince Düzenlenen Resmî Senetlere İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin²³¹ m. 11/1'de bulunan, *“Resmî senette, akdin konusuna göre onun varlığı için mutlaka bulunması gereken noktalar ile taraflardan her birinin veya tümünün gerekli saydığı ve anlaşmaya varmadıkça akdin oluşmayacağını kararlaştırdıkları noktalar yer alır”* hükmü bu görüşü desteklemektedir. Tapu siciline kayıtlı taşınmazların konu olduğu satış sözleşmesinin resmi şekilde yapılmamasının sonucu ise geçersizlik (kesin hükümsüzlük) olarak kabul edilmektedir.²³²

Aynı zamanda Rus hukukunda da olduğu gibi Türk hukukunda da satış sözleşmesinin ifasını teşkil eden mülkiyet hakkının geçirilmesi, devlet tesciline tabi tutulmuştur. Bunun için TMK m. 1013 uyarınca satıcının, resmi şekilde yapılan taşınmaz satışı sözleşmesinin akdedilmesinden sonra tescil talebinde bulunması ve alıcının üzerine

²²⁶ Y. 3. HD. 24.01.2013 T., 2012/22632 E., 2013/1064 K.

²²⁷ Gümüş, 2018, **a.g.k.**, s. 115; Özbilen, 2017, **a.g.k.**, s. 269.

²²⁸ Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 125; Özbilen, 2017, **a.g.k.**, s. 250.

²²⁹ Aydoğdu ve Kahveci, 2019, **a.g.k.** s. 237; Özbilen, 2017, **a.g.k.**, s. 251; Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 187-188; Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 126-127.

²³⁰ Oğuzman ve Öz, 2020, **a.g.k.**, s. 160; Özbilen, 2017, **a.g.k.**, s. 255; Antalya, 2018, **a.g.k.**, s. 478; Nomer, 2018, **a.g.k.** s. 111; Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 61; Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 187; Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 127; İsviçre Federal Mahkemesi subjektif yönden esaslı unsurların tamamını değil yalnızca taşınmaz satışın doğal çerçevesinde yer alan unsurların kapsamı gerektiği yönünde içtihat oluşturmuştur. Bunun sebebi ise resmi şeklin kapsamının fazla genişlemesini ve bu bağlamda şekle aykırılık sebebi ile birtakım sözleşmenin geçersiz sayılma durumlarını önlemektir. Böylece objektif yönden unsurlar üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olan subjektif yönden unsurların resmi şekil kapsamını oluşturması söz konusudur. Bunlar arasında ödemenin yapılma yöntemine ile ilgili hususlar, ceza koşulu, sözleşmeden cayma, sözleşmenin geciktirici veya bozucu koşulları vb. gibi örnekler için bkz. Özbilen, 2017, **a.g.k.**, s. 255-256; Antalya, 2018, **a.g.k.**, s. 478; Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 188-189.

²³¹ RG., 10.11.2009, S. 27402.

²³² Oğuzman ve Öz, 2020, **a.g.k.**, s. 162; Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 60; Aydoğdu ve Kahveci, 2019, **a.g.k.** s. 239; Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 189; Uygur, Cilt II, 2012, **a.g.k.**, s. 1516; Y. İBK. 30.09.1988 T., 2 E., 2 K.; Kesin hükümsüzlüğün etkileri için bkz. N. Aday (2020). Kesin Hükümsüzlük Yaptırımının Taraflar ve Üçüncü Kişiler Bakımından Etkileri. *Prof. Dr. Süheyl Donay'a Armağan*, İstanbul: Filiz Kitabevi, s. 401 vd.

taşınmazın mülkiyetini tescil etmesi gerekmektedir. Böylece taşınmaz mal üzerindeki mülkiyet hakkı, tescil yapılması suretiyle tescil talebinin yevmiye defterinde kayıt altına alındığı tarihte alıcıya geçmektedir.²³³

²³³ C. Yavuz (2019b). *Taşınmaz Satışı*: İstanbul Şerhi Türk Borçlar Kanunu Yürürlük Kanunu. Cilt 4, 5. (Ed: T. Öz, F. Acar, E. Gökyayla, M. Develioğlu), İstanbul: Vedat Kitapçılık, s. 2640.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRK VE RUS HUKUKUNDA ESASLI İHLAL KAVRAMI

2.1. Genel Olarak İfa Engelleri Sistemi

2.1.1. İfa engelleri kavramı

Borç ilişkisi, karşılıklı hak ve yükümlülükler içeren bir hukuki ilişkidir. Bu bağlamda, sözleşmelerin yapılma amacı, içerdiği edimlerin ve borçların ifa edilmesiyle tasarruf niteliğindeki işlemi gerçekleştirmektir. Nitekim satış sözleşmesinin iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olması sebebiyle, her iki taraf da borçlarını ifa etmekle yükümlüdür. Kural olarak, sözleşmeler, borcun gereği gibi ifa edilmesi ve yerine getirilen edimin borca uygun olmasıyla sona erer. Başka bir ifadeyle, söz konusu ifanın, ifa unsurlarının bütününe uyması gerekmektedir; bunlar ise ifanın tarafları, konusu, yeri ve zamanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak sözleşmelerin tümü, borcun ifa edilmesiyle veya ifa yerini tutan diğer unsurların gerçekleşmesiyle (tevdî, takas vb.) amacına ulaşarak sona ermez. İfa unsurlarından herhangi birine uyulmaması halinde ifa edilmeme durumu söz konusu olur.²³⁴ Bu durumlar da çalışma kapsamında esaslı ihlal kavramı ile ilgili olduğundan, “İfa engelleri” başlığı altında incelenecektir.

Türk hukukunda çoğu borçlar hukuku genel eserlerinde ve Türk Borçlar Kanunu’nda “*ifa engelleri*” kavramına rastlanmamaktadır. Yalnızca TBK m. 111 başlığı “İfa engelleri” olarak adlandırılmıştır. Türk doktrininde ilk olarak bu kavram Serozan tarafından 1975 yılında ortaya atılmıştır.²³⁵ Bu kavramın çalışmada kullanılmasının

²³⁴ R. Serozan (1990). Yürürlükteki İfa Engelleri ve Haksız Fiiller Hukukunun Yetersizlikleri ve Bu Yetersizliklerin Aşılmasında Giderek Önemi Artan Kavramlar: “Sözleşmenin Müspet İhlali” ve “Culpa in contrahendo”. *İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 0 (18), s. 2; R. Serozan vd. (2016). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Üçüncü Cilt*. (Gözden geçirilmiş 7. Bası), İstanbul: Filiz Kitabevi, s. 130; N. Dalcı Özdoğan (2018). İfa Engelleri Hukukunda Amacın Gerçekleşmesi ve Amacın Ortadan Kalkması. *İNÜHFD*, 9 (2), s. 286; Havutçu, A. (2012). İfa Engelleri ve İfa Engellerine Bağlanan Hukuki Sonuçlar. *Prof. Dr. Cevdet Yavuz’a Armağan*, 2. Bası. İstanbul: Legal, s. 313; S. Sert (2016). *11 Nisan 1980 Tarihli Uluslararası Taşınır Mal Satımına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nde (Viyana Satım Sözleşmesi) İfa Engelleri Kavramının Düzenleniş*: Milletlerarası Mal Satım Hukuku (CISG). (Ed: S. Okur), Ankara: Adalet Yayınevi, s. 276.

²³⁵ “İfa engeli” ibaresi, Alman hukuk doktrininde kullanılan bir kavramdır. Türk doktrininde karşılaştığımız kavramlar arasında “*borç ilişkisinin ifa edilmemesi*”, “*ifa ihlalleri*”, “*sözleşmeye aykırılık*”, “*borca aykırılık*”, “*ifa etmeme*” vb. bulunmaktadır. Nitekim TBK’da da “Borçların ifa edilmemesinin sonuçları” şeklinde bir başlık kullanılmıştır. Ancak ifa engeli kavramı Prof. Dr. Rona Serozan tarafından ilk kullanılmış olup yukarıda belirtilen ifadelerden daha geniş anlama sahip olduğundan dolayı, günümüzde yaygın olarak kullanılmaktadır. Böylece ifa engeli kavramı, borca aykırılığı, davranış yükümüne aykırılığı ve işlem temelinin çökmesini de içinde barındırmaktadır, bkz. R. Serozan (1975). *Sözleşmeden Dönme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, s. 204; Serozan vd., 2016, **a.g.k.**, s. 130; Havutçu, 2012, **a.g.k.**, s. 313; Yargıtay da bazı kararlarında ifa engelleri kavramını kullanmaktadır, bkz. Y. 9 HD. 22.01.2004 T., 2003/22626 E., 2004/534 K.; Y. 13. HD. 15.02.2010 T., 2009/9255 E., 2010/1706 K.; Y. HGK. 24.01.2024 T., 2023/696 E., 2024/23 K. vd.

sebebi, geniş kapsamlı olması ve borç ilişkisinde beklenen sonuca ulaşılmasında engel teşkil eden tüm olguları içermesidir.²³⁶ Aynı zamanda çalışmada CISG hükümleri, Türk borçlar hukuku ve Rus borçlar hukuku hükümleri incelendiğinden, geniş kapsamlı bir kavramın kullanılması kanaatimizce daha uygun görülmüştür.

Serozan tarafından, borcun ifasını engelleyen olguların sınıflandırılması da yapılmıştır. Buna göre ifa engelleri, temelli (sürekli) ya da geçici (aşılabilir); kronolojik olarak sözleşmenin kurulmasından önce veya sonra ortaya çıkan; ifa engelinin kaynaklandığı etki ve egemenlik alanı bakımından borçlunun etki alanında, alıcının etki alanında ve tarafsız etki alanında olan; ifa engelinin geçerli olduğu kişiler açısından objektif imkânsızlık (herkes için geçerli olan) ve sübjektif imkânsızlık (sadece borçlu için geçerli) olarak gruplandırılmaktadır.²³⁷

Böylece aşağıda Türk Borçlar Kanunu'nun, Rusya Medeni Kanunu'nun ve CISG'in benimsediği ifa engelleri sistemi daha detaylı bir şekilde incelenecek ve benzerlikler ve farklılıklara değinilecektir. Aynı zamanda ifa engelleri sisteminde esaslı ihlalin konumu ve hukuki niteliği ortaya konulacaktır.

2.1.2. CISG kapsamında ifa engelleri sistemi

Viyana Satım Antlaşması'nda ifa engelleri sisteminin düzenlenmesinde sözleşmenin ayakta tutulması ilkesi egemen yaklaşımlardan birisidir. Nitekim yabancı unsur taşıyan bu sözleşmelerde edimin uzak mesafelere götürülmesi ve teslimi ve daha büyük maliyetlere yol açması sebebiyle, sözleşmeyi olabildiğince ayakta tutma ve böylece sözleşmeye bağlılık ilkesinin (ahde vefa) daha güçlü bir şekilde uygulanmasını sağlama amacı güdülmüştür. Bu bağlamda, sözleşmeyi tek taraflı irade beyanı ile sona erdirmeye veya buna benzer taraflar üzerinde yıpratıcı etkiye sahip hukuki olanakların uygulanması son çare olarak düzenlenmiştir. Sözleşme ihlali durumunda söz konusu olan hukuki imkânlar, mevcut şartlarda olabildiğince eksikleri tamamlayarak sözleşmenin ifa edilmesine yönelik olmasını, sözleşmeyi devam ettirmesini ve tarafların menfaatleri arasında bir denge oluşturmasını amaçlayarak kaleme alınmıştır. Sözleşmeyi sona erdirmeye ise son çare olduğundan, bu olanağın kullanılması için *esaslılık* kıstası önem arz etmektedir.²³⁸

²³⁶ Havutçu, 2012, **a.g.k.**, s. 313; Sert, 2016, **a.g.k.**, s. 278.

²³⁷ Serozan, 1990, **a.g.k.**, s. 29-30.

²³⁸ B. Zeller (2018). *Damages Under The Convention on Contracts for the International Sale of Goods*. (3. Edition), United Kingdom: Oxford Press, s. 252; J. F. Morrissey (2018). *International Sales Law And*

Aşağıda ayrıntılı bir şekilde inceleneceği üzere Türk Borçlar Kanunu'nun kapsamındaki ifa engelleri sisteminden farklı olarak, 1980 tarihli CISG'de daha pratik, sade ve pragmatik bir sistem seçilmiştir. Öncelikle belirtmek gerekir ki CISG'in uluslararası bir antlaşma olduğundan, farklı ulusal sistemlerdeki düzenlemeleri bir araya toplamak amaçlanmıştır. Bu bağlamda, CISG'in Türk-İsviçre borçlar hukuku sistematüğinden farklılık göstermesi, oluşum süresinde hem Kara Avrupası hukuk sistemini hem de Anglo-Sakson hukuk sistemini bağdaştırmaya çalışılmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim inceleme konusu olan CISG'de ifa engelleri sistemi üzerinde ciddi *common law* etkisi görülmektedir.²³⁹ Ancak CISG'de yer alan düzenlemelerin *common law* sistemi ile birebir aynı olduğu düşünülemez, zira anılan Antlaşmada esnek bir çözümlere yer verilmesiyle birlikte, *civil law* sistemi ile de denge kurulmuştur. Nitekim *common law* sisteminde esas yaptırım olarak tazminat karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, CISG m. 46'da alıcının ilk temel hakları arasında aynen ifa düzenlenmiş olup tazminat ise bu temel haklara paralel olarak uygulanan bir yaptırım olarak farklı bir bölümde kaleme alınmıştır.²⁴⁰

Doktrinde *common law* sisteminin ifa engellerine yaklaşımının basit, anlaşılır, tutarlı ve gelişmelere açık bir potansiyele sahip olması gibi olumlu yönlerine işaret edilmektedir.²⁴¹ Nitekim sözleşmenin ifa edilmemesine temel ve sistematik bir bakış açısı ve düzenlenme şekli, farklı hükümler arasındaki tutarsızlığı, kusur ile ilgili şartlardaki farklılığı vb. gibi durumları önlemektedir. CISG metninde “*sozleşmeye aykırılık*” veya

Arbitration. Problems, Cases, and Commentary. (2. Edition), USA: Wolter Kluwer, s. 217; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 123; Y. Atamer (2005). *Uluslararası Satım Sözleşmelerine İlişkin Birleşmiş Milletler Antlaşması (CISG) Uyarınca Satıcının Yükümlülükleri ve Sözleşmeye Aykırılığın Sonuçları*. İstanbul: Beta, s. 396; M. B. Gülşen (2016). *CISG'a Göre Alıcının Sözleşmeden Dönmesi*: Milletlerarası Mal Satım Hukuku (CISG). (Ed: S. Okur), Ankara: Adalet Yayınevi, s. 413; İ. Gülel (2019). *Viyana Satım Sözleşmesinin (CISG) İfa Engelleri Sistemi ve Bu Sistemde Alıcının Sahip Olduğu Haklar*. TAAD, 11 (38), s. 167; I. Yelkenci (2014). *Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması (CISG) Uyarınca Alıcının Sözleşmeden Dönmesi*. İstanbul: On İki Levha, s. 30; R. Özsoy (2020). *Viyana Satım Antlaşması'nda Esaslı İhlal Kavramı*: Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması'na (CISG) İlişkin Bazı Meseleler. (Ed: S. Yılmaz), Ankara: Yetkin Yayınları, s. 69.

²³⁹ Zeller, 2018, **a.g.k.**, s. 243; Y. Atamer (2012). *Satıcının Sözleşmeye Aykırı Davranışı Ekseninde CISG'in İfa Engelleri Sistemine Genel Bakış*: Milletlerarası Satım hukuku, 2. Tıpkı Bası. (Ed: Y. Atamer), İstanbul: On İki Levha, s. 221; I. Yelkenci (2013). *Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması (CISG) Uyarınca Sözleşmenin Esaslı İhlali*. Prof. Dr. Mustafa Dural'a Armağan, İstanbul: Filiz Kitabevi, s. 1336; V. Doğan (2020). *Milletlerarası Ticaret Hukuku*. (1. Baskı), Ankara: Savaş Yayınevi, s. 209; Gülel, 2019, **a.g.k.**, s. 170; Gülşen, 2016, **a.g.k.**, s. 415.

²⁴⁰ Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 232; M. M. Arvas (2020). *Viyana Satım Antlaşması Kapsamına Esaslı İhlâl*: Viyana Satım Antlaşması (CISG). (Ed: Ş. Akipek Öcal), Ankara: Yetkin Yayınları, s. 304; Y. Dayioğlu (2011). *CISG Uygulamasında Sözleşmenin İhlali Halinde Alıcının Hakları ve Özellikle Alıcının Tazminat Talep Etmek Hakkı*. İstanbul: On İki Levha, s. 32.

²⁴¹ K. S. Bezik (2011). *Odnostoronneye izmeneniye i rastorjeniyeye dogovorov v grajdanskom prave*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Irkutsk: Irkutsk Devlet Üniversitesi Hukuk Enstitüsü, s. 139.

“sözleşme ihlali” (İngilizce – *breach of contract*; Rusça – *нарушение договора/нарушение договора*) olarak adlandırılan “ifa etmeme” konseptli bir merkez kavram düzenlenmiş olup her bir ifaya engel teşkil edebilecek durum bu kavram kapsamında değerlendirilmektedir.²⁴²

CISG metninde ve doktrinde karşılaştığımız çalışmalarda üst kavram olarak kullanılan ifadeler arasında bir birlik bulunmamaktadır. Bazıları tarafından “sözleşmeye aykırılık”,²⁴³ bazıları tarafından ise “sözleşme ihlali”²⁴⁴ ifadesi tercih edilmektedir. Kanaatimizce bu esaslı ihlal kavramına farklı anlamlar yüklememektedir ve bir önem teşkil etmemektedir. CISG metninde “sözleşmeye aykırılık” ve “sözleşme ihlali” için “esaslı” kavramı aynı anlamda kullanılmış olup genel olarak ifa etmeme durumunu kapsamaktadır. Ancak esaslılık kıstası ile ilgili m. 25’te “esaslı ihlal” kavramının ve Rusya Medeni Kanunun’da da “ihlal” kelimesinin kullanılması sebebiyle, çalışma başlığında da bu ifadeye yer verilmiştir. Nitekim “aykırılık” ve “ihlal” kavramlarının farklı anlam taşımalarına rağmen, aynı anlamda kullanılması zorunlu olmuştur. “İhlal” kavramı kişiyi ön planda tutarak (örneğin, satıcı sözleşmeyi ihlal etmiştir), “aykırılık” kavramı ise fiilleri ön planda tutarak kaleme alınmıştır (örneğin, alıcının davranışları sözleşmeye aykırıdır). Belirtmek gerekir ki CISG metninde ihlal ve aykırılık sözcükleri bulunan hükümler incelendiğinde, bunların anlamı açısından bir farklılık bulunmamaktadır, bu metnin Türkçe çevirisinin bir eksiğidir. Yeknesak bir metin hazırlanması amaçlanırken ifade birliğinin de sağlanması önemlidir. CISG resmi İngilizce metninde “*fundamental breach of contract*”, resmi Rusça metninde ise “*существенное нарушение договора*” (*suşestvennoye naruşeniye dogovora* – sözleşmenin esaslı ihlali) yeknesak olarak kullanılmıştır.²⁴⁵

²⁴² F. Ferrari (2005). Fundamental Breach of Contract under the UN Sales Convention – 25 Years Article 25 CISG. *Journal of Law and Commerce* (2005-2006), s. 494. <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/jlac25&i=509> (Erişim tarihi: 02.05.2024); Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 122; Bezik, 2011, **a.g.k.**, s. 139; Yelkenci, 2013, **a.g.k.**, s. 1336; Sert, 2016, **a.g.k.**, s. 282; Özsoy, 2020, **a.g.k.**, s. 74, 85; Tosun, 2018, **a.g.k.**, s. 32.

²⁴³ Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 226; Dayıoğlu, 2011, **a.g.k.**, s. 32; H. Özdemir (2016). *Viyana Satım Sözleşmesi’nde Sözleşmeye Aykırılık ve Aykırılığın Şartları*: Milletlerarası Mal Satım Hukuku (CISG). (Ed: S. Okur), Ankara: Adalet Yayınevi, s. 204; E. Erdem (1992). Milletlerarası Mal Satım Sözleşmeleri Hakkında Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (Viyana Satım Sözleşmesi). *Batider*, 16 (3), s. 76.

²⁴⁴ R. Serozan (2012). CISG’a ve TBK’na Göre Alıcının Dönme Hakkının Sınırları. *İÜHFD*, 70 (2), s. 207; Gülel, 2019, **a.g.k.**, s. 169; Sarıkaya (2017). *Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması “CISG” Kapsamında Sözleşmenin Esaslı İhlali*. İstanbul: Filiz Kitabevi, s. 9; Özsoy, 2020, **a.g.k.**, s. 85.

²⁴⁵ Z. Zeytin (2014). Milletlerarası Mal Satım Sözleşmelerinde Sözleşmenin Esaslı İhlali. *Terazi Hukuk Dergisi*, 9 (100), s. 644; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 126.

Böylece herhangi bir edimin hiç veya gereği gibi ifa edilmemesini ifade eden “sözleşme ihlali” kavramı, CISG’in benimsediği ifa engelleri sisteminde üst kavram niteliği taşımaktadır.²⁴⁶ CISG’in iki farklı hukuk sistemini bir araya getirmesi sonucunda ifa engelleri sistemi için seçilen bu model, Avrupa ülkelerinin ulusal borçlar hukuku mevzuatını da ciddi şekilde etkilemiştir. Örneğin, UNIDROIT ilkelerinin²⁴⁷ ve Avrupa Sözleşme Hukuku ilkelerinin bu yaklaşımı benimsemesinden sonra örneğin, Hollanda Medeni Kanunu’nda, İskandinav ülkelerinin mevzuatında ve 2002 yılındaki değişikliklerinden sonra Alman Medeni Kanunun’da ifa engellerinin toplu bir şekilde değerlendirilmesi yönünde adımlar atılmıştır.²⁴⁸

Belirtmek gerekir ki ifa engellerini teşkil eden durumların bir çatı altında toplanmasıyla birlikte, CISG kapsamında alt ayırımlar sonuçlar üzerinden yapılmıştır. Şöyle ki, ifaya engel teşkil edecek olgunun tespiti üzerinden bir yaptırımın uygulanabilirliği yaklaşımı yerine, tazminat, aynen ifa, semeninin tenzili ve dönme gibi sonuçların hangi durumlarda doğacağı düzenlenmiştir.²⁴⁹

Hukuki sonuçlar bazında yapılan bu ayırımın temelinde İsviçre ve Türk borçlar hukuku sistemine yabancı olan sözleşmeye aykırılığın “*esaslılık*” ölçütü yatmaktadır. *Common law* sisteminden alınan bu unsur, sonuçların ağırlığını belirleyen bir kademe niteliğindedir. Türk Borçlar Kanunu’ndaki ihlal türüne bakarak bir sonucun saptanması yaklaşımının yerine, CISG kapsamındaki sonuçlar, aykırılığın esaslılığı ve ağırlığı bazında farklılık göstermektedir.²⁵⁰ Esaslı ihlal kavramı, sözleşmeye aykırılık durumunda hukuki imkânların tanınmasında temel ve ayırıcı kriter teşkil eden bir kavram olup aşağıda ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

İfa engelleri sistemi başlığı altında önem taşıyan bir başka konu ise kusurdur. CISG metninde sözleşmeye aykırı davranan tarafın davranışının hukuki sonuçlara katlanması, kusur şartına veya kusurun derecesine bağlanmamaktadır. Bu durum, *common law* sisteminin bir esintisi olarak Antlaşma metnine yansımıştır ve her bir yükümlülüğün

²⁴⁶ Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 10; Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 226; Gülşen, 2016, **a.g.k.**, s. 415.

²⁴⁷ Unidroit İlkelerin 7. Bölümü “*İfa etmeme*” başlığı altında düzenlenmiştir ve m. 7.1.1 uyarınca ifa etmeme, kötü ifa veya geç ifa da dâhil olmak üzere, sözleşen bir tarafın sözleşme altındaki borçlarından herhangi birini yerine getirmemesi olarak tanımlanmıştır, bkz. [http-6](http://6).

²⁴⁸ Schwenzer ve Çağlayan Aksoy, 2015, **a.g.k.**, s. 550; Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 226-227; Ayrıntılı bilgi için bkz. Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 27-29.

²⁴⁹ Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 122; Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 228; Yelkenci, 2013, **a.g.k.**, s. 1337; Sert, 2016, **a.g.k.**, s. 284; Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 6-7; Arvas, 2020, **a.g.k.**, s. 304-305; Özsoy, 2020, **a.g.k.**, s. 85.

²⁵⁰ UNCITRAL Digest 2016, s. 114. https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/cisg_digest_2016.pdf (Erişim tarihi: 30.04.2024); Erdem, 1992, **a.g.k.**, s. 76; Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 229; Sert, 2016, **a.g.k.**, s. 284; Doğan, 2020, **a.g.k.**, s. 209.

garanti taahhüdü olarak nitelendirilmesinden kaynaklanmaktadır.²⁵¹ Türk Borçlar Kanunu'nda buna benzer şekilde garanti taahhüdü yaklaşımı, satış sözleşmesindeki ayıplı ifa durumunda kusur şartının aranmaması hükmünde yansımıştır. Ancak bu durum sadece ayıplı ifayı kapsamaktadır, bu nedenle temerrüt veya imkânsızlık gibi ifa engelleri söz konusu olduğunda genel hükümler devreye girer ve sorumluluk kusursuzluğun ispat edilip edilmesinden etkilenir.²⁵²

2.1.3. Türk Borçlar Kanunu kapsamında ifa engelleri sistemi

Yukarıda da belirtildiği üzere, Türk Borçlar Kanunu'nda ifa engelleri kavramına yer verilmemiştir. Bununla birlikte, çalışma kapsamında ifaya engel teşkil edecek olguların bütünü genel çerçeve ile ele alınacaktır. Mevcut ifa engelleri sistemi, eBK sistemi ile paralel olup 6098 sayılı TBK'nın en büyük eleştiri aldığı konulardan birisidir.²⁵³ Daha önce vurgulandığı üzere, TBK'da uluslararası yeknesaklaştırma eğilimi ve bu bağlamda, ulusal mevzuatın buna göre şekillenmesi gözetilmemiştir.²⁵⁴

İfa engellerinin yürürlükteki TBK'da düzenlendiği haliyle birtakım özelliklerine ve aynı zamanda sistemin zaaflarına değinmekte fayda vardır. Öncelikle belirtmek gerekir ki, TBK'da yasa koyucu tarafından somut borca aykırılık türleri düzenlenmiştir.²⁵⁵ İkinci olarak, TBK'da ifa engelleri olarak adlandırılan olgular, sistematik açıdan dağınık bir şekilde kaleme alınmıştır. Bazı engeller borçların ifası ile ilgili, bazıları borcun sona

²⁵¹ S. P. Posokhov (2007). Kontruirovaniye otvetsvennosti za naruşeniye dogovorov v prave Frantsii, Germanii i Anglii. *Vestnik Rossiyskogo Universiteta Drujbi Narodov*, 0 (5), s. 198-199; Bezik, 2011, **a.g.k.**, s. 139; Bkz. aşağıda İkinci Bölüm p. 2.2.5.

²⁵² Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 230; Dayıoğlu, 2011, **a.g.k.**, s. 34; Gülel, 2019, **a.g.k.**, s. 167; Tosun, 2018, **a.g.k.**, s. 32.

²⁵³ Havutçu, 2012, **a.g.k.**, s. 320.

²⁵⁴ Havutçu, 2012, **a.g.k.**, s. 320; TBK genel gerekçesinde bu konuda bazı açıklamalar yapılmıştır. Buna göre, borçlar hukukunun milletlerarası hukuku ile uygunlaştırılması çalışmaları sürmektedir. Örneğin, Türkiye'nin de üyesi olduğu UNIDROIT ve Birleşmiş Milletler bünyesinde yer alan UNCITRAL gibi kuruluşların, bu alanda önemli çalışmalar yürüttüğü söz konusudur. Aynı zamanda, uzun süredir Avrupa Birliği içinde de ortak bir borçlar kanunu yapma düşüncesidevam etmektedir. Adı geçen bütün bu faaliyetlerin en önemli sonuçları olarak, Milletlerarası Ticarî Sözleşmelere İlişkin İlkeler, Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması, Avrupa Sözleşme Hukukunun Temel İlkeleri ve Avrupa Haksız Fiil Hukukunun Temel İlkeleri gibi düzenlemeler sayılabilir. Borçlar hukuku alanında çalışmaları olan İsviçre hukukçuları tarafından da, sözü edilen çalışmalar, borçlar hukukunun uluslararası boyuttaki kaynakları arasında değerlendirilmektedir. Ancak, bu çalışmaların mevcudiyeti ve bazılarının tamamlanmış olması, ulusal nitelikli borçlar kanununa sahip olma gereğini ortadan kaldırmadığı gibi, ulusal borçlar kanununun, bu uluslararası kaynakların bir ürünü olarak ortaya çıkması gerektiği düşüncesinin ileri sürülmesini de gerektirmemektedir. Borçlar Kanunu Tasarısı hazırlığında da, bu kaynakların esas alınması yerine onlardan yararlanılması amacı güdülmüştür.

²⁵⁵ Y. Atamer (2010). İfa Engelleri Hukukunu Yeniden Sistematize Etmeyi Düşünmek: Borca Aykırılık Türleri Yerine Yapıtrımları Esas Alan Bir Sistematik. *Prof. Dr. Rona Serozan'a Armağan, 1. Baskı*, İstanbul: On İki Levha, s. 318; Sert, 2016, **a.g.k.**, s. 279-280.

ermesi ile ilgili, bazıları ise borcun ifa edilmemesi ile ilgili hükümler kısmında bulunmaktadır.²⁵⁶ Bu bağlamda, diğer sorun da bu kurallara hem genel hükümlerde, hem de özel hükümlerde yer verilmesidir.²⁵⁷ Dolayısıyla, bu durum, genel hüküm ve özel hüküm arasında bir bütünlüğün sağlanamaması düşüncesini beraberinde getirmektedir. Nitekim ifa engellerinin tek bir üst kavram altında toplu bir şekilde düzenlenmesi ile yeknesak bir yaklaşımın yakalanması mümkün hale gelebilmektedir.²⁵⁸

Mevcut Türk ifa engelleri sisteminde tek bir üst kavramın kullanılmaması nedeniyle, ifa engellerinin tiplendirilmesi ve bu bağlamda, uygulanacak sonuçların belirlenmesi söz konusudur. Başka bir ifadeyle, öncelikle ifa engelinin hangi tipte bir ifa engelini oluşturduğunu tespit ettikten sonra, ne tür sonuçların doğacağı saptanmaktadır.²⁵⁹ Bunun sebebi, çeşitli ifa engellerinin ayrı ayrı düzenlenmesi ve eleştiri konusu olan, farklı sonuçların öngörülmesidir.²⁶⁰ Farklı sonuçların öngörülmesiyle birlikte, borçlunun sözleşmeye aykırı davranışlar sergilemesi durumunda alacaklıya tanınan çeşitli hukuki imkânlar sözleşmeye bağlılık (ahde vefa) ilkesini yansıtmaktadır.²⁶¹

İfa engelleri çerçevesinde değerlendirilmesi gereken, ancak farklı hükümlerde düzenlenen olgular arasında alacaklı temerrüdü, ifa imkânsızlığı, borçlu temerrüdü sözleşmenin müspet ihlali (ayıplı ifa vb. kötü ifalar ve sözleşme öncesine dayanan culpa in contrahendo dahil olmak üzere) ve işlem temelinin çökmesi (aşırı ifa güçlülüğü) yer almaktadır.²⁶²

Böylece CISG’de benimsenen ifa engelleri sisteminden farklı olarak, Türk Borçlar Kanunu kapsamındaki ifaya engel teşkil eden olgular, bir çatı altında toplanmayarak sistematik açıdan farklı yerlerde düzenlenmektedir. Bu iki farklı yaklaşım arasındaki ayırım, herhangi bir aykırılık meydana geldiğinde sonuçların değerlendirilmesinde ortaya çıkmaktadır. CISG’de sözleşme ihlaline bağlanan hukuki imkânların ne durumlarda uygulanabileceği sistematığı benimsenirken, TBK’da farklı ifa engellerinin ne tür hukuki sonuçlar doğuracağı şeklinde kaleme alınmıştır.

²⁵⁶ Havutçu, 2012, **a.g.k.**, s. 314; Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 322; Dalcı Özdoğan, 2018, **a.g.k.**, s. 287.

²⁵⁷ Bu durumun Roma hukuku kalıntısı olarak karşımıza çıktığını ancak üzerinden 2000 yıla aşkın bir sürenin geçmesi ve bu bağlamda eleştirilmesi için bkz. Atamer, 2010, **a.g.k.**, s. 322, dn. 17.

²⁵⁸ Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 282; Havutçu, 2012, **a.g.k.**, s. 317.

²⁵⁹ Havutçu, 2012, **a.g.k.**, s. 314.

²⁶⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. R. Serozan (2006). BK Tasarısı’nın Eksiklik ve Aksaklıklarının, İfa ve İfa Engelleri Hukuku Alanından Örneklerle Sergilenmesi, (BK Tasarısı). *HPD*, 0 (6), s. 42 vd.; Atamer, 2010, **a.g.k.**, s. 324; Havutçu, 2012, **a.g.k.**, s. 316.

²⁶¹ Serozan vd., 2016, **a.g.k.**, s. 134.

²⁶² Serozan, 1990, **a.g.k.**, s. 29; Serozan vd., 2016, **a.g.k.**, s. 133-134; Tosun, 2018, **a.g.k.**, s. 32.

2.1.4. Rusya Federasyonu Medeni Kanunu kapsamında ifa engelleri sistemi

Bir borcun ifa edilmesi, borcun konusunu oluşturan edimin yerine getirilmesini ifade etmektedir. Rusya Medeni Kanunu'nun m. 309/1 uyarınca borçlar, borç ilişkisinin şartlarına ve kanunun, diğer yasal düzenlemelerin, örf ve adetlerin veya diğer teamüllerin gerekliliklerine uygun olarak, usulüne uygun şekilde yerine getirilmelidir. Bu bağlamda ifa, birtakım ilkelerin mevcudiyeti durumunda gerçekleşmiş sayılmaktadır. Bunlar arasında gereği gibi ifa etme (yasalara ve ifa konusu, ifa süresi ve yeri, ifa yöntemi vb. hususlara ilişkin borç ilişkisinin şartlarına uygun olması gerekmektedir), aynen ifa (yani borçlu tam olarak yükümlülüğün konusunu oluşturan edimleri yerine getirmekle yükümlüdür) ve borcun tek taraflı olarak değiştirilmesinin veya sona erdirilmesinin mümkün olmaması (borcun istikrarı) gibi unsurlar yer almaktadır.²⁶³

Borcun ifa edilmesiyle ilgili genel hükümler RFMK'nın 1. Kitap 3. Kısım 22. Bölümünde "Borçların İfası" başlığı altında düzenlenmektedir. Sözleşmenin ifa edilmemesiyle ilgili ise RFMK 25. Bölümde "*Ответственность за нарушение обязательств*" ("Otvetsvennost za naruşeniye obyazatelstv" - Borcun ihlalinden doğan sorumluluk) başlığı altında hükümler bulunmaktadır.²⁶⁴ RFMK'da Genel hükümler kısmında bir üst kavram olarak ifade edilen "*нарушение обязательств*" ("borcun ihlali") ve buna bağlanan sonuçlara ilişkin düzenlemeler bir bölüm oluşturmaktadır. Borcun ihlali ise kanun hükümlerinde ve doktrinde ifade edildiği üzere ifa etmemeyi veya gereği gibi ifa etmemeyi kapsamaktadır.²⁶⁵

Rus hukuk sistemi, Kıta Avrupası hukuk sistemine dahil olan ve onun etkisinde oluşan bir hukuk sistemidir. Bu bağlamda, Rus ifa engelleri sistemi de Kıta Avrupası hukuk sisteminin kuralları çerçevesinde oluşmuştur. Dolayısıyla, CISG'den farklı olarak Rusya Medeni Kanunu'nda ifa engelleri tek bir çatı altında toplanmamıştır. Başka bir ifadeyle, Rus hukukunda ifaya engel teşkil edebilecek tüm olgular, *common law* sisteminde olduğu gibi tek bir ifa etmeme konseptli merkez kavram altında değerlendirilmemektedir. Türk Borçlar Kanunu'nda olduğu gibi Rusya Medeni

²⁶³ S. S. Alekseev (2020). *Grajdanskoye pravo Uçebnik*. (Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 5. Bası), Moskova: Prospekt, s. 144-145; V. A. Belov. (2016). *Grajdanskoye pravo. Uçebnik dlya akademiçeskogo bakalavriata i magistraturı v četuryoh tomah. Cilt IV*, Moskova: Yurayt, s. 88; Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 71; Kurbanov vd., 2019, **a.g.k.**, s. 200.

²⁶⁴ Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 231.

²⁶⁵ B. M. Gongalo. (2017). *Obşıye polojeniya ob obyazatelstvah: Grajdanskoye Pravo V Dvuh Tomah. Tom 2.* (Ed: B.M. Gongalo). Moskova: Statut, s. 59; Alekseev, 2020, **a.g.k.**, s. 175; Bezik, 2011, **a.g.k.**, s. 139.

Kanunu'nda ifaya engel teşkil edebilecek olgular sistematik açıdan farklı hükümlerde düzenlenmiştir. Örneğin, hiç ifa etmeme, gereği gibi ifa etmeme, alacaklı temerrüdü ve borçlu temerrüdü borcun ihlal edilmesi ile ilgili hükümlerde düzenlenirken, ifa imkânsızlığı borcun sona ermesi kısmında kaleme alınmıştır.²⁶⁶

Rusya'nın, geniş bir uluslararası sahaya sahip olmasından ve CISG'in yürürlüğe girme tarihinden 3 yıl sonra bu Antlaşmaya katılmasından dolayı, CISG'in Birleşmiş Milletler tarafından sunulan resmi metinler arasında Rusça metni de bulunmaktadır. Bu bağlamda, ifa engelleri sistemi de dahil olmak üzere Rusya Federasyonu Medeni Kanunu, Rusya'nın uluslararası yeknesaklılaştırma çalışmaları yönünde katılımcısı olduğu Antlaşmaların etkisini de yansıtmıştır.²⁶⁷

Rus yasa koyucusunun sözleşmeyi ayakta tutma ilkesini benimsediği görülmektedir. Nitekim sözleşmeler doğası gereği istikrarlı ve yasal olarak dayanıklıdır. Taraflardan birinin talebi üzerine, sözleşme yalnızca kanun, diğer yasalar veya sözleşme ile öngörüldüğü durumlarda değiştirilebilmekte veya sona erdirilebilmektedir.²⁶⁸ Bunlardan birisi RFMK'da öngörülen sözleşmenin esaslı ihlalidir (“*существенное нарушение договора*” – “suşestvennoye naruşeniye dogovora”). Böylece CISG'de yaptırımların derecesinin esaslılık kıstasında ölçülmesi durumu Rusya Medeni Kanunu'na da dahil edilmiştir. Esaslı ihlal kavramı, borcun ihlaline ilişkin sözleşmenin tek taraflı olarak sona erdirilmesi bakımından merkez bir kavramdır ve aşağıda ayrıntılarıyla incelenecektir.

Böylece Rus borçlar hukukunda uluslararası arenadaki eğilimleri takiben ifa engelleri sisteminin şekillenmesi sonucunda, Kıta Avrupası hukuk sisteminde olduğu gibi bir ayırım yapılırken ifa engellerinin kaleme alınmasının yanı sıra, CISG'de *common law* etkisi altında oluşan esaslı ihlal kavramı da Rus Medeni Kanunu'na dahil edilmiştir. Nitekim çalışma konusu olan esaslı ihlal kavramının, Rus Medeni Kanunu'nda birtakım hukuki sonuçların uygulanabilirliği için bir unsur teşkil ettiği görülmektedir. Bu bağlamda, aşağıda detaylı bir şekilde sözü edilen kavram inceleme konusu olup CISG kapsamında bulunan esaslı ihlal ile karşılaştırılacaktır.

²⁶⁶ Bezik, 2011, **a.g.k.**, s. 139.

²⁶⁷ Khokhlov, 1996, **a.g.k.**, s. 7; Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 240.

²⁶⁸ Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 225; Belov, 2016, **a.g.k.**, s. 89; Alekseev, 2020, **a.g.k.**, s. 202; Gongalo, 2017, **a.g.k.**, s. 180.

2.2. CISG Kapsamında Esaslı İhlal

2.2.1. Genel olarak

Taraflardan birinin sözleşmeyi ihlal etmesi, yükümlülüklerini ifa etmemesi veya gereği gibi yerine getirmemesini ifade etmektedir. Sözleşme ihlali, sözleşmenin kendisinin, Antlaşma hükümlerinin, ilgili hukukun uygulanabilir kurallarının, mevcut ilişkiye dair genel kabul görmüş teamül ve alışkanlıklarının ihlali şeklinde de olabilmektedir.²⁶⁹

Yukarıda ayrıntılı bir şekilde CISG'in ifa engelleri sistemi açıklanmıştır. İfa engellerini kapsayan tek bir üst kavramın kullanılması, hiç bir ayırım yapılmadığı anlamını taşımaz. Her bir ihlal için aynı sonuçların öngörülmesi adil olmayan bir yaptırım sisteminin göstergesi olurdu. Başka bir ifadeyle, her bir sözleşme ihlali, sözleşme ve taraflar üzerinde aynı etkiye sahip olmamakla birlikte, bunların meydana geldiği durumlar için aynı hukuki olanaklar tanınması makul değildir. Bu doğrultuda esaslı ihlal kavramının ifa engelleri sisteminin merkez ve kilit bir kavramı niteliği taşıması nedeniyle, bu başlık altında detaylı bir şekilde incelenecektir. Sözleşmenin esaslı ihlali olarak nitelendirilen olgular ve diğer ihlal şeklindeki olgular, doğuracağı hukuki sonuçlar açısından farklılık göstermektedir. Nitekim esaslılık, Türk ve İsviçre borçlar hukukuna yabancı bir kavram teşkil etmekle birlikte, sözleşmeye aykırılığın bir üst seviyesini ifade etmektedir ve bu sebeple, ihlale uğrayan taraf için daha çok olanak tanımaktadır.²⁷⁰

Öncelikle CISG metninde birçok yerde “*esaslı*” sözcüğü karşımıza çıkmaktadır. Bunlar arasında m. 3'te “malzemenin esaslı bölümü...”, m. 19'da “icabın şartlarını esaslı olarak değiştirmeyen...”, “sözleşmenin esaslı ihlali” ifadesini barındıran m. 25, 72 vd., m. 46, 49, 51'de vd. “sözleşmeye esaslı aykırılık”²⁷¹ ve benzeri diğer maddelerde örnekler bulunmaktadır. Böylece esaslılık kıstası, yalnızca sözleşmeye aykırılık veya sözleşme ihlali için öngörülmüş bir ölçüt değildir.

Türk Dil Kurumu sözlüğünde “*esaslı*” kelimesi sıfat olarak köklü, geniş ölçüde etkili, güzel ve doğru olarak tanımlanmıştır. Buradan yola çıkarak ihlalin, sözleşme

²⁶⁹ Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 493; N. G. Vilkovala (1994). *Postateynny kommentariy Venskoy Konventsii 1980 goda*. Moskova: Yuridicheskaya literatura, s. 74.

²⁷⁰ Zeller, 2018, **a.g.k.**, s. 240; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 122; Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 229; Sarıkaya, 2013, **a.g.k.**, s. 15; Arvas, 2020, **a.g.k.**, s. 305; A. G. Toker (2016). *CISG'te Sözleşmenin Esaslı İhlali (CISG m. 25): Esaslı İhlalin TBK'da Yer Alan Sözleşmeye Aykırılık Türleri ile Karşılaştırılması*. Milletlerarası Mal Satım Hukuku (CISG). (Ed: S. Okur), Ankara: Adalet Yayınevi, s. 127.

²⁷¹ Esaslı aykırılık ve esaslı ihlal kavramları için bkz. yukarıda İkinci Bölüm p. 2.1.2.

ilişkinin sarsacak, önemli ölçüde etkileyecek veya köklü değişikliklere neden olabilecek nitelikte olduğu durumlarda esaslı bir ihlal olduğunu söylemek mümkündür.²⁷²

Esaslı ihlal kavramı CISG metninde m. 25'te karşımıza çıkmaktadır. Buna göre, taraflardan birinin sözleşme ihlali, diğer tarafı, sözleşme uyarınca beklemekte haklı olduğu şeyden önemli ölçüde yoksun bırakacak bir olumsuzluğa sebep olduğu taktirde esaslıdır; meğerki, böyle bir sonucu sözleşmeyi ihlal eden taraf öngörmemiş ve aynı konum ve koşullar içindeki makul bir kişi de öngöremeyecek olsun. Öncelikle belirtmek gerekir ki esaslı ihlalin yorumlanması için sadece CISG m. 25'in incelenmesi yetersizdir. Sözü edilen kavramı doğru yorumlamak ve anlam yüklemek için CISG'te yatan temel ilkeleri ve 49, 7, 8. maddeleri de dikkate almak gerekmektedir.²⁷³ CISG kapsamındaki esaslı ihlal kavramı, *common law* sisteminin etkisi altında oluşmuş olsa da CISG m. 25'te esaslı ihlal, ulusal hukuk kurallarından bağımsız olarak özgün bir şekilde tanımlanmıştır. Ancak Antlaşmaya katılan ülkelerin, sonradan ulusal hukuk mevzuatlarında değişiklikler yaparak CISG'teki modele yaklaştıkları görülmektedir.²⁷⁴

Zeytin, esaslı ihlal kavramını şu şekilde tanımlamaktadır, “*İhlal eden tarafın öngörebildiği ve diğer tarafın sözleşmeden beklediği menfaati önemli ölçüde azaltan veya ortadan kaldıran ihlaller sözleşmenin esaslı ihlalidir*”.²⁷⁵ Dolayısıyla, diğer tarafın artık sözleşmenin ifa edilmesinde ya da başka bir ifadeyle, sözleşmeyi ayakta tutmasında bir menfaati yoktur.²⁷⁶

Sözleşmenin esaslı ihlali, hem objektif hem de sübjektif kriterleri içeren bir kavramdır. Esaslı ihlalin belirlenmesinin ve yeknesak bir şekilde yorumlanmasının yolu objektif kriterlere dayanmasından geçmektedir. Ancak CISG metninde ifade edildiği haliyle esaslı ihlal kavramının esnek ve aynı zamanda belirsizlik içeren bir kavram olduğu görülmektedir.²⁷⁷ Anılan kavram Antlaşmada somut örneklerle açıklanmak yerine, soyut kriterler şeklinde kaleme alınmıştır. Nitekim soyut bir kuralın öngörülmesi, her mevcut

²⁷² Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 126; A. V. Troyanovskiy (2014). Ponyatiye “sushestvennoye naruşeniye dogovora” v Konventsii OON o dogovorakh mejdunarodnoy kupli-prodaji tovarov 1980. *Yurist*, 0 (4), s. 43.

²⁷³ Zeller, 2018, **a.g.k.**, s. 251.

²⁷⁴ Zeller, 2018, **a.g.k.**, s. 246; Dayıoğlu, 2011, **a.g.k.**, s. 35; Arvas, 2020, **a.g.k.**, s. 307.

²⁷⁵ Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 126.

²⁷⁶ A. G. Karapetov (2006). Sushestvennoye naruşeniye dogovora kak obşeye osnovaniye dlya ego rastorjeniya. *Yuridičeskaya i pravovaya rabota v strakhovanii*, 0, (3) (4), s. 12. <https://www.cisg.info/dwn.php?id=381> (Erişim tarihi: 02.05.2024); Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 126-127.

²⁷⁷ Buradaki problem, esaslı ihlal kavramının belirsiz ve muğlak olduğu değil, CISG m. 7 ve 8 uyarınca doğru yöntem seçerek bir yorumlama yapılamamaktan kaynaklanan temelde yatan ilkeleri anlamamaktır, bkz. Zeller, 2018, **a.g.k.**, s. 250.

olayda esaslı ihlalin olup olmadığını saptamak gerekliliğini doğurmaktadır ve böylece olaydan olaya değişiklik gösterebilmektedir. Aynı zamanda esaslı ihlale bağlanan hukuki sonucun son çare niteliği taşıması nedeniyle, esaslılık kıstasını belirlemede dikkatli yaklaşmak ve şartlarının oluşup oluşmadığını her somut olayda değerlendirmek gerekmektedir. Bu bağlamda, esaslı ihlal kavramının yorumlanması ve uygulamada buna ne anlam yüklendiğinin incelenmesi çalışma kapsamında büyük önem taşımaktadır.²⁷⁸

UNODROIT ilkelerinin m. 7.3.1’de esaslı ihlal, CISG m. 25’ten daha açıklayıcı ve kapsamlı bir şekilde ifade edilmiştir. Buna göre, bir borcun ifa edilmemesinin esaslı ihlal teşkil edip etmediği belirlenirken özellikle aşağıdaki hususlar değerlendirilir:

(a) ihlalin, diğer taraf böyle bir sonucu öngörmediği ve makul bir şekilde öngöremeyeceği sürece, ihlale uğrayan tarafı sözleşme kapsamında beklemekte haklı olduğu şeyden önemli ölçüde mahrum bırakıp bırakmadığı;

(b) ihlal edilen yükümlülüğe mutlak surette uyulmasının sözleşmeye bağlı bir zorunluluk teşkil edip etmediği;

(c) ihlalin kasıtlı veya ihmal sonucu olup olmadığı;

(d) ifa etmemenin, ihlale uğrayan tarafa diğer tarafın gelecekteki ifa kabiliyetine güvenemeyeceği yönünde bir sebep verip vermediği;

(e) sözleşmenin sona ermesi halinde, ihlal eden tarafın hazırlık veya ifa nedeniyle orantısız bir zarara uğrayıp uğramayacağı.²⁷⁹

UNIDROIT ilkeleri bağlayıcı kurallar içermemekle birlikte, büyük başarı elde etmiştir ve özellikle, uluslararası tahkim alanında uygulamada yaygınlık kazanmıştır. İlkelerin başlangıç hükümlerinde amaçları arasında, uluslararası yeknesak hukuk kurallarının yorumu veya tamamlanması için kullanılabilecekleri vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, CISG’in yorumlanması veya tamamlanması için ilkelerin kullanılabilirliği konusu doktrinde tartışmalara yol açmıştır. CISG m. 7/2’deki ifade de bu tartışmaların hukuki dayanağını teşkil etmektedir, *“bu Antlaşmada düzenlenen konulara ilişkin olup Antlaşmada açıkça cevaplanmamış sorular Antlaşmanın temelinde yatan genel ilkelere... göre çözümlenir”*. UNIDROIT ilkelerinin, maddedeki adı geçen temel ilkelerin

²⁷⁸ Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 493; Zeller, 2018, **a.g.k.**, s. 242; Morrissey, 2018, **a.g.k.**, s. 217; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 122-123; Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 231; Sert, 2016, **a.g.k.**, s. 289; Sarıkaya, 2013, **a.g.k.**, s. 21; Dayıoğlu, 2011, **a.g.k.**, s. 36; Özsoy, 2020, **a.g.k.**, s. 70.

²⁷⁹ http-6.

kapsamında olup olmadığı konusunda daha yaygın görüş, CISG metninde boşlukların bulunması halinde bunların tamamlanması için İlkeler başvurulabileceği yönündedir.²⁸⁰

Buna karşın başka bir görüşe göre, CISG'in yorumlanması için diğer uluslararası düzenlemeler ve ulusal kaynaklar CISG m. 25'teki esaslı ihlal kavramına ilişkin tamamlayıcı nitelikte olamamaktadır. Nitekim bazı ulusal hukuk sistemlerinde, örneğin İngiltere'de, esaslı ihlal kavramı da dahil olmak üzere, bazı benzer veya aynı ifadeler, kapsamındaki alternatif yolları veya tamamen farklı olanakları tanımlamak için kullanılabilir. Ulusal mevzuatlarda esaslı ihlal düzenlemelerinin yanı sıra, UNIDROIT ilkeleri ve Avrupa Birliği Sözleşme İlkeleri gibi kaynaklarda bulunan esaslı ihlal kavramıyla ilgili açıklamaların tamamlayıcı hükümler olarak nitelendirilmemesi ve karşılaştırma yoluna gidilmemesi gerektiği ifade edilmektedir. Dolayısıyla, esaslı ihlalin incelenmesinde CISG m. 25'in lafzı, maddenin tarihi gelişimi, mahkemelerce yorumlanması ve doktrin tarafından açıklanması gibi kaynaklar öncelikli olmalıdır.²⁸¹ Nitekim, çalışma kapsamında Rus hukuk sistemindeki esaslı ihlalin anlamı aşağıda incelenirken, CISG kapsamındaki esaslı ihlal kavramıyla taşıdığı anlamın aynı olup olmadığının karşılaştırılması da amaçlanmıştır. Ancak kanaatimizce CISG m. 25'in yorumlanması için diğer uluslararası kaynakların, yeknesaklığın sağlanması açısından tamamlayıcı hükümler olarak değerlendirilmesi bakımından bir sakınca bulunmamaktadır.

2.2.2. Esaslı ihlal kavramının tarihçesi

2.2.2.1. Genel olarak

Daha önce de belirtildiği üzere CISG'de sözleşmenin ihlalden doğan sonuçların ayrımı kilit bir kavram olan esaslılık kıstasından kaynaklanır. Sözleşmeyi ayakta tutma ilkesinin bir yansıması olarak sözleşmeden dönme hakkının hem ulusal hukuk sistemlerinde hem de uluslararası metinlerde istisnai ve son çare olarak kabul edilmesi nedeniyle, sözü edilen hakkın kullanılması farklı yöntemlere başvurularak sınırlandırılmıştır. Nitekim CISG'in seçtiği yöntem ihlalin esaslı olup olmamasına

²⁸⁰ M. Bridge (2017). *The International Sale of Goods*. (4. Edition), United Kingdom: Oxford University Press, s. 594; R. Koch (2007). *Art. 25 CISG-UP: An International Approach to the Interpretation of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (1980) as Uniform Sales Law*. (Ed: J. Felemegas), United Kingdom: Cambridge University Press, s. 129; Ferrari, 2005, **a.g.k.**, 492; Yelkenci, 2014, **a.g.k.**, s. 21; Bu görüşü savunan yazarlar için bkz. Yelkenci, 2014, **a.g.k.**, s. 21, dn. 74.

²⁸¹ Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 491; Zeller, 2018, **a.g.k.**, s. 244; Koch, 2007, **a.g.k.**, s. 129; Schwenzer ve Çağlayan Aksoy, 2015, **a.g.k.**, s. 555; Sarıkaya, 2013, **a.g.k.**, s. 31.

dayanmaktadır. Bu esaslılık kıstasının seçilmesi yukarıda adı geçen *common law* etkisinin yanı sıra, Fransız hukukundan da esinlenmiştir.²⁸² Bu bağlamda, CISG'in esaslı ihlal ile ilgili hükümlerinin esinlendiği kaynaklara ve tarihi gelişmelere kısaca değinmekte fayda vardır.

Öncelikle, *common law* sisteminin hukuki sonuçlar açısından tazminat merkezli olduğunu belirtmek gerekmektedir. Ancak, zamanla her bir olayda tazminatın uygulanmasının adil olmadığı görülmüştür. Nitekim bazı durumlarda aynen ifa, bazı durumlarda ise sözleşmeyi sona erdirmeye gereği bulunmaktadır. Böylece uygulamada yine tazminatı temelinde bulunduran taahhütler, *warranty* olarak adlandırılan klasik anlamda taahhütler ve sonradan gelişmiş *condition* taahhüdü olarak ikiye ayrılmıştır. Bu ayrımın taahhütlerin önemlerine göre yapılmasıyla birlikte, *warranty* olan taahhütler daha az öneme sahip yükümlülükleri ifade ederken, *condition* taahhütleri ise sözleşmenin temelini ve akdedilme sebebini oluşturan yükümlülükler niteliğindedir. Bu bağlamda *condition* nitelikteki yükümlülüklerin ihlal edilmesi, tazminat talep etme hakkına paralel olarak sözleşmeyi sona erdirmeye hakkını da tanımaktadır. Bu yaklaşımın gelişmesi sözleşme ihlalin sonuçlarının öncelikli olarak değerlendirilmesine yol açmıştır. CISG'in 1939 tarihli taslak metnine de yansıyan esaslılık kıstası, günümüzde kendine özgü bir şekil almıştır ve *common law* sistemindeki düzenlenme şeklinden farklıdır.²⁸³

CISG m. 25'in kaleme alınmasının tarihçesi bakımından değerlendirildiğinde, bu hususta Fransız hukukunun etkisi de görülmektedir. Fransız hukuk sisteminde de esaslılık kıstası sözleşmeden dönme hakkının kullanıp kullanılmaması için yol göstermektedir. Ancak burada İngiltere'deki anlayıştan farklı olarak, özellikle tarafların farazi iradeleri göz önünde bulundurulmaktadır. Şöyle ki, esaslı ihlalin meydana gelmesi, ihlale uğrayan tarafın ilgili ihlali öngördüğü durumda sözleşmeyi yapıp yapmayacağına bağlanmıştır.²⁸⁴

Her ne kadar CISG kapsamındaki esaslı ihlal kavramı farklı hukuk sistemlerinden esinlenmiş olsa da mevcut hüküm kendisine özgü bir şekilde ve esinlendiği hukuk

²⁸² Bridge, 2017, **a.g.k.**, s. 665; Zeller, 2018, **a.g.k.**, s. 241; Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 232; Dayıoğlu, 2011, **a.g.k.**, s. 35.

²⁸³ Zeller, 2018, **a.g.k.**, s. 244-245; Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 232-233; N. N. Viktorova (2006). O probleme tolkovaniya polojeniy Konventsii OON o dogovorakh mejdunarodnoy kupli-prodaji tovarov 1980 g. o suşestvennom naruşenii dogovora mejdunarodnoy kupli-prodaji. *Rossiyskoye pravo v İnternete*, 0 (3), s. 1. <https://www.cisg.info/dwn.php?id=229> (Erişim tarihi: 03.05.2024); İctihadın bu yönde gelişmesini sağlayan 1962 yılında İngiltere'de verilen *Hong Kong Fir Shipping Co., LTD. V. Kawasaki Kaisha, LTD* mahkeme kararında, esaslılık kıstası üzerinden değerlendirilmesi gereken hususun ihlal edilen yükümlülüğün önemi değil, ihlalin doğurduğu sonuçlar olması gerektiği için bkz. Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 233.

²⁸⁴ Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 235; Dayıoğlu, 2011, **a.g.k.**, s. 35.

sistemlerinden bağımsız olarak kaleme alınmıştır. Yukarıda esaslılık kıstasının meydana gelmesini sağlayan öncül yaklaşımlara kısaca değinilmiştir. Bununla beraber, esaslı ihlalin günümüzde ve CISG metninde bulunan kavramsal yaklaşımı farklı olduğundan, yorumlanması da tarihi gelişiminden bağımsız olmalıdır. Aşağıda satış sözleşmesinin uluslararası arenada yeknesaklaştırma sürecindeki çalışmalarda mevcut ifa engelleri sisteminin ve esaslı ihlal kavramının ortaya atılması ve gelişmesi konuları kısaca açıklanacaktır.

2.2.2.2. Uluslararası çalışmalarda tarihi gelişimi

Uluslararası yeknesaklaştırma alanında ihlalin esaslı olup olmamasına bağlanan hukuki sonuçların ayrımı 1939, 1951 ve 1956 yıllarında gerçekleşen hazırlık çalışmalarında *Ernst Rabel* tarafından öne sürülmüş olup, böylece esaslı ihlal kavramının geliştirilmesi yönünde adımlar atılmıştır. Aynı zamanda taslak çalışmalarında esaslı ihlalin düzenlenme şekli ve lafzı, tartışılan konulardan birisi olup CISG'in kabul edilmesine kadar geçen zaman diliminde değişimlere uğramıştır.²⁸⁵

Uluslararası arenada yaygınlık kazanamayan yeknesak satış sözleşmesi düzenlemelerinden 1964 yılında kabul edilen ULIS 10. maddesinin CISG m. 25'in öncü bir hükmü olduğu ifade edilmektedir. Ancak ULIS'te düzenlenmeden önce esaslı ihlal kavramı ilk kez 1956 ve 1962 hazırlık çalışmalarında ortaya çıkmıştır. Belirtmek gerekir ki 1956 tarihli Taslak bu konuda bir kırılma noktası niteliğindedir. Nitekim bu tarihten önceki çalışmalarda esaslılık kıstası sözleşme hükümleri üzerinden ölçülmekteydi. Başka bir ifadeyle, doğurduğu sonuçlara bakılmaksızın sözleşme kapsamındaki esaslı yükümlülüklerin ihlal edilmesi, esaslı ihlal olarak nitelendirilmekteydi. Ancak sözleşmenin hükümleri üzerindeki yapılan bu ayrımla, amaçlanan adil bir sistemin oluşturulması sağlanamamıştır. 1956 tarihli Taslak çalışmasından sonra ise esaslılık kıstasının artık ihlalin doğurduğu sonuçlar üzerinden uygulanması eğilimine geçilmiştir ve bu durum ULIS metnine de yansımıştır.²⁸⁶

ULIS m. 10 uyarınca sözleşmeyi ihlal eden tarafın, sözleşmenin akdedilmesi sırasında, aynı sıfatla hareket eden ve diğer tarafın konumunda olan makul bir kişinin ihlali ve sonuçlarını öngörmesi halinde sözleşmeyi akdetmeyeceğini bildiği veya bilmesi

²⁸⁵ Zeller, 2018, **a.g.k.**, s. 246; UNCITRAL öncesi metinlerdeki tarihi gelişmeler konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 72-76.

²⁸⁶ Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 92.

gerektiği durumlarda, bir sözleşme ihlalinin esaslı olduğu kabul edilir.²⁸⁷ Kavramın merkezinde tarafların farazi iradesinin bulunması, bu maddenin Fransız hukukunun etkisi altında düzenlendiğini göstermektedir. Ancak bu hükmün tarafların farazi iradelerini merkezde tutması nedeniyle, esaslı ihlalin sübjektif mi yoksa objektif olarak değerlendirilmesi gerektiği yönünde tartışmalara ve eleştirilere yol açmıştır.²⁸⁸ Sözleşmenin yapılması sırasında tarafların farazi iradelerini belirlemenin, uygulamada psikolojik ve normatif hususların karıştırılma riskini taşıdığı ve bu normun farklı ülkelerde farklı şekillerde yorumlanabileceği düşüncesiyle eleştirilmiştir. Bundan dolayı CISG'in hazırlık aşamasında esaslı ihlal kavramının daha objektif şartlar üzerinden belirlenebilmesi tartışma konusu edilmiştir.²⁸⁹

CISG 1976 ve 1977 tarihli Taslak metinleri üzerindeki çalışmaların neticesinde 30 Mayıs ilâ 16 Haziran 1978 tarihleri arasında New York'ta gerçekleştirilen UNCITRAL 11. oturumunda Antlaşma taslağının son hali müzakere edilmiş ve kabul edilmiştir. Bu Taslağın 23. maddesine esaslı ihlal, karşı tarafın önemli bir ölçüde olumsuzluğa ve zarara yol açması şeklinde tanımlanmıştır. Esaslı ihlalin meydana gelmesi için ihlal eden tarafın bu tür önemli sonuçları öngörmemesi veya öngörmek için bir sebebinin bulunmaması gerekmektedir. Zararın önemli olup olmadığı, sözleşmenin maddi değeri, ihlalin neden olduğu maddi zarar veya ihlalin ilgili tarafın diğer faaliyetlerini ne ölçüde engellediği gibi hususlar üzerinden her somut olayın koşullarına göre değerlendirilmelidir.²⁹⁰ ULIS m. 10'da düzenlenen esaslı ihlal kavramının eleştirilmesi sonucunda taslak çalışmalarında esaslı ihlalin objektif unsurlar ile belirlenmesini sağlamak amaçlanmıştır.

2.2.2.3. Viyana Konferansı ve CISG metninde esaslı ihlal

1978 tarihli Taslakta esaslı ihlal kavramının, ULIS m. 10'daki düzenlenmesine yönelik eleştirilerin de dikkate alınarak geliştiği görülmektedir. Ancak Viyana Konferansında devam eden müzakereler sırasında yine eleştirilerle karşılaşmıştır. Örneğin, öngörülebilirlik ölçütünde zaman diliminin düzenlenmesi gerektiği ileri sürülmüştür. Bununla beraber, öngörülebilirlik ilkesinin saptanması ve ispat edilmesi

²⁸⁷ ULIS orijinal Rusça metni için bkz. <https://www.cisg.info/ulis.php> (Erişim tarihi: 03.05.2024).

²⁸⁸ Schwenzer ve Çağlayan Aksoy, 2015, **a.g.k.**, s 550; Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 235; Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 76; Arvas, 2020, **a.g.k.**, s. 308-309.

²⁸⁹ Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 235.

²⁹⁰ UNSITRAL sekretaryası tarafından yapılan 1979 şerhin Rusça orijinal metni için bkz. <https://www.cisg.info/konvenciya-text-postatejno.php?id=25> (Erişim tarihi: 03.05.2024).

esaslı ihlalin nitelendirilmesi için zor olduğu yönünde yorumlar yapılmıştır.²⁹¹ Nitekim farklı ülkelerin katılımcısı olduğu çalışmalarda, ulusal mevzuatların farklı olması ve hükümlerin farklı yorumlanması nedeniyle, kuralları bir araya getirerek çoğunluğa uyan düzenlemeler yapmak ve yeknesak bir çözüm önermek oldukça güçtür. Bu sebeple taslak çalışmaları ve onun öncesinde yapılan projelerin müzakere edilmesi, eleştirilmesi ve değişimlere uğraması süreci uzatmıştır.²⁹²

CISG'in kabul edilmesinden önce 1980 yılında yapılan konferansa altmış iki devletin temsilcisi katılmıştır. Konferans, değerlendirilmek üzere sunulan taslağın orijinal metninde, sözleşmenin esaslı ihlali kavramının belirlenmesi de dahil olmak üzere, bir dizi değişiklik yapılmasını sağlamıştır.²⁹³ CISG m. 25'in değiştirilmesi için farklı teklifler sunulduğu gibi, taslak metninde olduğu gibi kalmasını destekleyenler de bulunmaktaydı. Nitekim en çok eleştirilen konu, “*önemli ölçüde olumsuzluk*” kıstasının belirsiz ve soyut olmasıdır. Diğer eleştiri konusunu oluşturan husus ise öngörülebilirlik şartının subjektif kritere bağlanmasıdır. Bu eleştiriler üzerinde farklı ülkeler tarafından öneriler sunulmuştur.²⁹⁴

Komite tarafından yapılan çalışmaların ve önerilerin değerlendirilmesi sonucunda esaslı ihlal kavramı ile ilgili madde günümüzde karşılaştığımız haliyle ifade edilmiş ve oylamaya sunulmuştur. Viyana Konferansı sonucunda m. 25 üzerinde önemli değişiklik yapılmıştır ve “*meğerki*” sözcüğünün kullanılmasıyla ispat yükü ihlale uğrayan taraftan ihlal eden tarafa çevrilmiştir. Nitekim Taslak metninde ispat yükünün ihlale uğrayan tarafta olmasının doğru bir yaklaşım olmadığı sebebiyle eleştirilere neden olmuştur. Viyana Konferansı sürecinde Mısır temsilcileri tarafından bu değişiklik sunulmuş olup ispat yükü ile ilgili açıkça bir hüküm getirmeksizin kabul edilmiştir.²⁹⁵ Oylama sonucunda m. 25'in lafzı kırk iki temsilci tarafından kabul edilmiştir, iki temsilci tarafından reddedilmiştir, iki temsilci ise oylamadan çekilmiştir.²⁹⁶

Günümüzde CISG m. 25 şu şekildedir, “*Taraflardan birinin sözleşme ihlâli, diğer tarafı, sözleşme uyarınca beklemekte haklı olduğu şeyden önemli ölçüde yoksun bırakacak bir olumsuzluğa sebep oluyorsa, esaslıdır; meğerki, böyle bir sonucu*

²⁹¹ Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 82.

²⁹² Sert, 2016, **a.g.k.**, s. 281.

²⁹³ A. Dolzhich (2005). Otdelniye voprosi zaklyucheniya dogovora kupli-prodaji po Venskoy Konventsii. *CISG-Library*, s. 3. <https://www.cisg.info/25years/publikation.php?id=2> (Erişim tarihi: 03.05.2024).

²⁹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 83-90.

²⁹⁵ Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 88.

²⁹⁶ http-8.

sözleşmeyi ihlâl eden taraf öngörmemiş ve aynı konum ve koşullar içindeki makul bir kişi de öngöremeyecek olsun”.

2.2.3. Esaslı ihlalin şartları

2.2.3.1. Genel olarak

CISG metninde esaslı ihlal kavramının m. 25’de açık bir tanımı bulunmamasıyla birlikte, içerdiği şartlar sayma yöntemiyle ifade edilmiştir. Esaslı ihlalin yorumlanması için, sistematik bir bakış açısı ile yaklaşmak ve m. 25’in yanı sıra diğer maddelerdeki kurallara da değinmek gerekmektedir. CISG m. 25’te bulunan esaslı ihlal kavramının, her ne kadar farklı hukuk sistemlerinin etkisinde kalsa da özgün ve bağımsız bir şekilde düzenlendiğini tekrar vurgulamakta fayda vardır. Dolayısıyla, esaslı ihlal kavramının, CISG metninde olduğu gibi, tarihi gelişimindeki değişimlerden, önceki uluslararası düzenlemelerden ve ulusal mevzuatlardan bağımsız bir şekilde yorumlanması gerekmektedir.²⁹⁷

Genel olarak sözleşmenin esaslı ihlalden söz edebilmek için, sözleşme ihlalinin tarafların beklentilerine ve amaçlarına ulaşmasını engellemesi şartı aranmaktadır. Başka bir ifadeyle, ihlale uğrayan tarafın esaslı ihlal sonucunda sözleşmeyi ayakta tutmak için bir menfaati bulunmamalıdır. CISG’deki ifadeden, esaslılık kıstasının hem objektif hem de sübjektif şartlar barındırdığı görülmektedir. Böylece esaslı ihlal, bir taraftan objektif ölçülebilen şartlar, diğer taraftan ise esnek ve belirsiz olan sübjektif şartlar üzerinden belirlenmesi sebebiyle, her somut olayda farklı şekillerde karşımıza çıkabilmektedir.²⁹⁸

Dolayısıyla, sözleşme ihlalinin esaslı olması, sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerin ihlal edilmesi, olumsuzluk, sözleşmeden beklenen önemli menfaatin kaybı ve menfaat kaybının öngörülebilen olması şartlarına bağlanmıştır.²⁹⁹ Aynı zamanda belirtmek gerekir ki ihlalin, esaslı olarak nitelendirilebilmesi için, bu şartların hepsini barındırması gerekmektedir. Adı geçen şartlardan herhangi birinin olmaması durumunda esaslı ihlalden söz edilmez. Böylece aşağıda sözü edilen şartlar genel çerçevesi ile incelenecektir.

²⁹⁷ Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 491; Zeller, 2018, **a.g.k.**, s. 246-247; Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 237; Sert, 2016, **a.g.k.**, s. 286; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 132; Yelkenci, 2013, **a.g.k.**, s. 1344.

²⁹⁸ Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 127; Arvas, 2020, **a.g.k.**, s. 312.

²⁹⁹ Koch, 2007, **a.g.k.**, s. 125; Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 237; E. Erdem (2010). Viyana Satım Antlaşması’nda Sözleşmeden Dönme. *Prof. Dr. Rona Serozan’a Armağan*, İstanbul: On İki Levha, s. 865; Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 93; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 133; Sert, 2016, **a.g.k.**, s. 287; Yelkenci, 2014, **a.g.k.**, s. 34.

2.2.3.2. Sözleşmenin ihlali

Öncelikle esaslı ihlalin meydana gelebilmesi için m. 25'te “*tarafardan birinin sözleşme ihlâli*” ibaresinden anlaşılaçağı üzere, sözleşme kapsamında bir ihlalin olması gerekmektedir. Bu şartın, objektif ve en önemli bir şart olmasıyla birlikte, uygulamada esaslı ihlalin tespitinde en az sorunlara yol açan bir husustur.³⁰⁰

Sözleşme ihlali, tarafların sözleşme kapsamındaki en az bir yükümlülüğünü ihlal etmesini ifade etmektedir. Bu yükümlülüklerin ihlalinin esaslı olup olmaması, ancak sözleşmede kararlaştırılmış olan veya CISG kapsamında bulunan yedek yükümlülüklerin ihlal edilmesi halinde söz konusu olur. Nitekim bunu destekleyen CISG m. 49 uyarınca alıcı, satıcının sözleşmeden veya Antlaşmadan doğan yükümlülüklerinden herhangi birini yerine getirmemesi sözleşmeye esaslı bir aykırılık oluşturuyorsa, sözleşmenin ortadan kalktığını beyan edebilmektedir. Aynı zamanda CISG m. 9 uyarınca taraflar, uygulanmasını kabul ettikleri teamüller ve aralarında yerleşmiş olan alışkanlıklarla bağlıdır. Teamüller ve alışkanlıklar çerçevesinde meydana gelen ihlalin esaslı ihlal olarak nitelendirilebilmesi için, adı geçen kuralların sözleşme içeriği olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Aksi halde CISG hükümlerinden kaynaklanmayan sözleşme ihlallerinin sonuçları, Antlaşmadada özel bir düzenleme olmadığı için atıf yapılan ülkenin borçlar hukuku kuralları çerçevesinde belirlenir.³⁰¹

Söz konusu ihlal edilen yükümlülüğün asli veya yan yükümlülük olması önemli değildir, her birinin ihlali esaslı olarak nitelendirilebilmektedir.³⁰² Örnek olarak malın nakliyyeye uygun paketlenmesi yükümlülüğü klasik bir yan yükümlülüktür. Sözleşme kapsamında taraflar, sözleşmede belirli bir paketlenme yöntemini veya ambalaj türünü kararlaştırmışlarsa (mal farklı bir ambalajda olursa alıcı tarafından devredilemeyeceği durumlarda), bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi de sözleşmenin esaslı ihlalinin teşkil eder.³⁰³ Yukarıda açıklandığı üzere 1956'dan sonra esaslılık kıstasının, ihlalin doğurduğu

³⁰⁰ Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 127; Dayıoğlu, 2011, **a.g.k.**, s. 36; Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 93; Yelkenci, 2014, **a.g.k.**, s. 35-36.

³⁰¹ Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 238; Schwenzer ve Çağlayan Aksoy, 2015, **a.g.k.**, s. 556-557; Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 94; Özsoy, 2020, **a.g.k.**, s. 75.

³⁰² UNCITRAL Digest 2016, s. 114; Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 493; Erdem, 1992, **a.g.k.**, s. 76; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 127; Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 241-242; Schwenzer ve Çağlayan Aksoy, 2015, **a.g.k.**, s. 561; Doğan, 2020, **a.g.k.**, s. 211; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 133; Dayıoğlu, 2011, **a.g.k.**, s. 36; Yelkenci, 2014, **a.g.k.**, s. 36; Arvas, 2020, **a.g.k.**, s. 312; Ancak farklı bir görüşe göre bir yan yükümlülüğün ihlal edilmesi, bu ihlalin mal satışıyla ilgili olması veya tarafların bu ihlalin esaslı olduğunu belirlemiş olması durumunda esaslı ihlal olarak nitelendirilebilmektedir, bkz. Dayıoğlu, 2011, **a.g.k.**, s. 36, dn. 27; Yelkenci, 2014, **a.g.k.**, s. 36-37.

³⁰³ Bridge, 2017, **a.g.k.**, s. 669; Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 242; Nitekim bir olayda mallar, teslimat sonucunda satış fiyatının dörtte birini kaybetmiştir ve bu durum sözleşmenin esaslı ihlali olarak kabul edilmemiştir, İsviçre 28 Ekim 1998 tarihli karar için bkz. Bridge, 2017, **a.g.k.**, s. 669, dn. 43.

sonuçlar üzerinden değerlendirilmesi sonucunda yükümlülüğün asli veya yan olmasının önem taşımaması bu yaklaşımın bir göstergesidir.³⁰⁴

Belirtmek gerekir ki her bir yükümlülüğün yerine getirilmemesi sözleşmenin ihlalini teşkil etmez. Bu bağlamda, örneğin CISG m. 71 uyarınca bir tarafın yükümlülüklerini yerine getirmemesi karşı tarafın yükümlülüklerini ifa etmemesinden kaynaklanıyorsa esaslı ihlalden söz edilmez.³⁰⁵ Bu durumda ifa etmeme seçeneği yasal olarak sunulan bir hak niteliğindedir.³⁰⁶

Haksız fiil sorumluluğu veya bazı hukuk sistemlerinde, örneğin Almanya’da bulunan koruma yükümlülüklerinin ihlali gibi ihlal türlerinin m. 25 kapsamında değerlendirilmesi konusunda ise genel kural bunların esaslı ihlal olarak kabul edilmediği yönündedir. Ancak bu edimlerin taraflarca sözleşmeye dahil edilmesi ile beraber sözleşmede bulunma şartı sağlandığı için anılan yükümlülüklerin ihlali, esaslı ihlal teşkil edebilecek duruma gelmektedir.³⁰⁷

Bununla beraber, sözleşme kapsamındaki yükümlülük niteliğinde olmayan külfetin yerine getirilmemesi sözleşmenin ihlali sonucunu doğurmaz, dolayısıyla külfet ihlali esaslı ihlal sayılmaz. Örneğin, alıcının CISG m. 38 uyarınca malı muayene etme yükümlülüğü dava edilemeyecek bir edim fiili olduğu için, külfet niteliği taşımaktadır, bu nedenle esaslı ihlal olarak değerlendirilemez.³⁰⁸

2.2.3.3. Olumsuzluk

Viyana Satım Antlaşması’nın m. 25’de esaslı ihlalin meydana gelmesi için, bu ihlalin ihlale uğrayan taraf için beklemekte haklı olduğu şeyden önemli ölçüde yoksun bırakacak bir olumsuzluğa sebep olması gerekmektedir. CISG metninde “*olumsuzluk*” kavramına yalnızca m. 25’te yer verilmiştir. Olumsuzluk kavramının Antlaşma metninde

³⁰⁴ Dayıoğlu, 2011, **a.g.k.**, s. 36.

³⁰⁵ CISG m. 71: (1) *Taraflardan biri, sözleşmenin kurulmasından sonra, karşı tarafın; (a) ifa veya ödeme kabiliyetindeki ciddi bir yetersizlik nedeniyle, veya (b) sözleşmeyi ifaya hazırlanmasındaki veya sözleşmenin ifası sırasındaki davranışları nedeniyle yükümlülüklerinin esaslı bir kısmını ifa etmeyeceğinin anlaşılması durumunda, kendi yükümlülüklerinin ifasını askıya alabilir.*

³⁰⁶ Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 493; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 127; Ş. Akipek Öcal (2015). *Türk Hukuku Açısından Viyana Satım Sözleşmesi*: Viyana Satım Sözleşmesi Hukuku ve Tüketici Hukuku Sempozyum Kitabı. (Ed: E. Temel). Ankara: Adalet Yayınevi, s. 96; Schwenger ve Çağlayan Aksoy, 2015, **a.g.k.**, s. 556; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 134; Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 98-99; Doğan, 2020, **a.g.k.**, s. 211; Yelkenci, 2014, **a.g.k.**, s. 37; Arvas, 2020, **a.g.k.**, s. 313; Özsoy, 2020, **a.g.k.**, s. 76.

³⁰⁷ Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 238; Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 97; Doğan, 2020, **a.g.k.**, s. 211; Yelkenci, 2014, **a.g.k.**, s. 37; Arvas, 2020, **a.g.k.**, s. 313; Özsoy, 2020, **a.g.k.**, s. 74.

³⁰⁸ Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 127-128; Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 9, dn. 34; Özsoy, 2020, **a.g.k.**, s. 75.

açıklanmaması nedeniyle, muğlak ve belirsiz bir kavram olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim olumsuzluğun zarar, hasar, kayıp, maddi bir kayıp veya manevi bir kayıp olup olmaması konusunda sayma yöntemi ile de bir nitelendirme yapılmamıştır. Bununla beraber, ne CISG'in farklı dillerde orijinal metinlerinden, ne de UNCITRAL sekreteryası tarafından yapılan açıklamalardan olumsuzluk kavramına yüklenen anlam ortaya çıkmamaktadır.³⁰⁹

CISG'in İngilizce metninde *detriment* olarak ifade edilen olumsuzluk, Rusça meninde ise *вред* (vred)³¹⁰ olarak kaleme alınmıştır. Aynı zamanda CISG taslak çalışmalarında örneğin, 1976 Taslak metni m. 9'da olumsuzluk şartı hasar ve zarara bağlanmıştır,³¹¹ 1977 Taslağı m. 8'de ise günümüzde m. 25'te geçen olumsuzluk olarak ifade edilen kavram kullanılmıştır.³¹²

Bununla beraber, genel kabul görmüş yaklaşıma göre CISG m. 25 kapsamındaki olumsuzluğun, CISG m. 74'te tazminata tabi tutulan zarardan daha geniş yorumlanması gerekmektedir.³¹³ Nitekim örneğin, bir tarafın marka hakkını ihlal eden eylemleri, mevcut ve gelecekteki sözleşmelerdeki güven ilişkisini sürekli olarak bozmakta ve önemli bir menfaat kaybına yol açmaktadır. Dolayısıyla, somut bir zararın bulunmadığı taktirde de önemli menfaat kaybı için bir tehlike söz konusu ise esaslı ihlal değerlendirilmesi yapılabilmektedir.³¹⁴ Böylece esaslı ihlal nitelendirilmesinde olumsuzluk, “*sözleşme uyarınca beklenmekte haklı olunan bir menfaatin gerçekleşmemesi şeklinde ifade edilebilir*”.³¹⁵ Sözleşme ihlalden kaynaklanan tüm negatif sonuçlar olumsuzluk kapsamındadır.³¹⁶ Aşağıda meydana gelen olumsuzluğun ne durumda esaslı ihlale yol açtığı incelemesi yapılacaktır.

³⁰⁹ Koch, 2007, **a.g.k.**, s. 125-126; Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 491; Vilkova, 1994, **a.g.k.**, s. 75; Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 112-113; Dayıoğlu, 2011, **a.g.k.**, s. 37; Arvas, 2020, **a.g.k.**, s. 314.

³¹⁰ Vilkova, 1994, **a.g.k.**, s. 75

³¹¹ Milletlerarası Mal Satışı Çalışma Grubunun yedinci oturum çalışmaları hakkındaki raporu (Cenevre, 5-16 Ocak 1976) (A/CN.9/116) ve orijinal Rusça taslak metni için bkz. <https://www.cisg.info/dok/a-cn9-116.pdf?page=3> (Erişim tarihi: 05.05.2024).

³¹² Birleşmiş Milletlerin Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu ve 10. oturumunun çalışmaları hakkında rapor (Viyana, 23 Mayıs-17 Haziran 1977) (A/32/17) ve orijinal Rusça metni için bkz. <https://www.cisg.info/dok/a-32-17.pdf?page=6> (Erişim tarihi: 05.05.2024).

³¹³ Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 495; Vilkova, 1994, **a.g.k.**, s. 75; Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 113; Dayıoğlu, 2011, **a.g.k.**, s. 37; Yelkenci, 2014, **a.g.k.**, s. 40; Arvas, 2020, **a.g.k.**, s. 314.

³¹⁴ Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 495; Zeller, 2018, **a.g.k.**, s. 249; Karapetov, 2006, **a.g.k.**, s. 9; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 132; Özsoy, 2020, **a.g.k.**, s. 77-78.

³¹⁵ Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 115; Arvas, 2020, **a.g.k.**, s. 314.

³¹⁶ Zeller, 2018, **a.g.k.**, s. 249; Yelkenci, 2014, **a.g.k.**, s. 41.

2.2.3.4. Önemli menfaat kaybı

Bir yükümlülük ihlalinin esaslı olarak nitelendirilmesinde olumsuzluk şartı bir ön filtre gibidir, dolayısıyla bir ihlalin olumsuz sonuçlar doğurmaması durumunda m. 25 çerçevesinde diğer şartların tespit edilmesi gerekmemektedir.³¹⁷ Bunun yanı sıra, meydana gelen olumsuzluğun esaslılık kıstasıyla değerlendirilmesi için, ihlale uğrayan tarafın sözleşme uyarınca beklemekte haklı olduğu şeyden önemli ölçüde yoksun kalması şartı aranmaktadır. Önemli menfaat kaybı, esaslı ihlalin en önemli, belirsiz ve subjektif şartlarından biri olduğundan, her somut olayın özelliklerine göre tespit edilmesi gerekmektedir. Önemlilik arz eden durumun, ihlal teşkil eden davranışın ağırlığı ile değil, sözleşme ihlalinin sonuçları üzerinden belirlenmesi söz konusudur.³¹⁸

Öncelikle belirtmek gerek ki “önemli ölçüde yoksunluk” halinin nasıl belirleneceği konusunda tartışmalar devam etmektedir. Nitekim burada cevaplanması gereken iki soru bulunmaktadır: ihlal sonucunda ihlale uğrayan tarafın sözleşmenin ifa edilmesi üzerindeki ilgisinin bitmesi ile önemli bir menfaat azalmasına veya yok olmasına yol açıp açmaması; ve ihlale uğrayan tarafın son çare niteliğinde olmayan diğer hukuki imkânlar ile tatmin edilip edilememesidir.³¹⁹

Antlaşma, olumsuzluk kavramını ihlale uğrayan tarafın beklentileriyle ilişkilendirmekte ve bu beklentileri de mevcut sözleşmeye dayandırmaktadır. Başka bir ifadeyle, olumsuzluk, objektif zararın miktarı kıstasıyla ölçülmeyip ihlale uğrayan tarafın subjektif olarak ihlal edilen menfaatin önemi ve bu bağlamda, sözleşmeyi yapmakla güdülen amaç kıstasını ön planda tutmaktadır. Buna göre, menfaat kaybının önemli olması, ihlalden etkilenen tarafın artık sözleşmenin yerine getirilmesi için bir ilgisi ve sözleşmeyi ayakta tutma gibi bir amacı kalmadığında ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, menfaat kaybını, sözleşme ile güdülen amacın hiç veya önemli bir ölçüde gerçekleşmemesi şeklinde tanımlamak mümkündür.³²⁰

³¹⁷ Zeller, 2018, **a.g.k.**, s. 249; Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 239; Yelkenci, 2014, **a.g.k.**, s. 40.

³¹⁸ Zeller, 2018, **a.g.k.**, s. 248; Morrissey, 2018, **a.g.k.**, s. 217; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 131; Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 239; Doğan, 2020, **a.g.k.**, s. 211; Arvas, 2020, **a.g.k.**, s. 314; Özsoy, 2020, **a.g.k.**, s. 76.

³¹⁹ Bridge, 2017, **a.g.k.**, s. 670; Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 496; Morrissey, 2018, **a.g.k.**, s. 217; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 137; Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 130; Erdem, 2010, **a.g.k.**, s. 86, dn. 29; Yelkenci, 2014, **a.g.k.**, s. 43; Dayıoğlu, 2011, **a.g.k.**, s. 37; Özsoy, 2020, **a.g.k.**, s. 79.

³²⁰ Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 496; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 132; Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 300; Dayıoğlu, 2011, **a.g.k.**, s. 38; Yelkenci, 2014, **a.g.k.**, s. 42; Aynı yönde bkz. ICC 1997 tarihli ve 8786 sayılı Hakem kararında şu ifadeler kullanılmıştır: “CISG m. 25 geç teslimin alıcının sözleşmeden beklediğini elde etmesini büyük ölçüde engellediği durumda esaslı aykırılık teşkil ettiğini vurgulamıştır. Ancak bunun için, aykırılıkta bulunan tarafın bu durumu öngörmemiş olması ve aynı nitelikte ve şartta başka bir insanın da bunu öngörmeyecek olması gerekir”, bkz. <https://www.unilex.info/cisg/case/463> (Erişim tarihi: 05.05.2024).

Belirtmek gerekir ki sözleşme ile güdülen amaç bir sınırlamaya tabi tutulmuştur. Nitekim m. 25'te ihlale uğrayan tarafın, *sözleşme uyarınca* beklemekte haklı olduğu menfaatten yoksun kalmasından söz edilmektedir. Maddede kullanılan “*sözleşme uyarınca beklemekte haklı olduğu şeyden*” ifadesi, ihlale uğrayan tarafın herhangi bir beklentisinin önemli ölçüde kaybolmasını değil, sözleşme kapsamındaki beklentilerini ve dolayısıyla, sözleşmenin içeriğinden ve yorumlanmasından kaynaklanan menfaatlerin değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.³²¹

Sözleşme kapsamında taraflar, hangi yükümlülüklerinin önemli olduğunu kararlaştırabilmektedir. Nitekim bu önem taşıyan yükümlülüklerin ihlal edilmesi sonucunda sözleşmenin yapılmasıyla takip edilen menfaatin, ihlale uğrayan taraf için önemini yitirmesine veya sona ermesine neden olur. Ancak sözleşmede hangi durumların esaslı ihlale yol açtığı belirlenmemişse, önemli menfaat kaybının yorumlanması için CISG m. 8 göz önünde bulundurulmalıdır.³²² CISG m. 8/3 uyarınca “*Taraflardan birinin iradesini veya makul bir kişinin anlayışını tespit edebilmek için özellikle taraflar arasındaki sözleşme görüşmeleri, aralarında oluşmuş alışkanlıklar, teamüller ve tarafların sonraki davranışları da dahil olmak üzere olayın ilgili tüm koşulları dikkate alınır*”. Ancak burada sadece sübjektif yaklaşılması gerektiği düşünülmemelidir. Nitekim CISG m. 8/2'ye göre de taraflardan birinin beyanları ve diğer davranışları, karşı taraf ile aynı konumda makul bir kişinin aynı koşullarda bunlara vereceği anlama göre yorumlanmalıdır.³²³

Her ne kadar yukarıda olumsuzluğun zarar kavramından daha geniş yorumlanması gerektiği vurgulansa da önemli menfaat kaybının belirlenmesinde zararın mevcudiyeti ve büyüklüğü önemli bir etkiye sahiptir. Örneğin, sözleşmeye aykırı olarak mallar uygun olmayan bir ambalajla, ancak zarar görmeden teslim edilmişse olumsuzluk ve önemli bir menfaat kaybı meydana gelmediği için esaslı ihlal söz konusu değildir. Ancak böyle bir

³²¹ UNCITRAL Digest 2016, s. 114; Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 497; Zeller, 2018, **a.g.k.**, s. 248; Vilkova, 1994, **a.g.k.**, s. 75; Schwenzer ve Çağlayan Aksoy, 2015, **a.g.k.**, s. 559; Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 239; Doğan, 2020, **a.g.k.**, s. 212; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 134; Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 125-126; Dayıoğlu, 2011, **a.g.k.**, s. 38; Yelkenci, 2014, **a.g.k.**, s. 43.

³²² Alman Federal Mahkemesi 03 Nisan 1996 tarihinde bir kararında sözleşme ihlalinin esaslı niteliğinin belirlenmesinin sözleşmenin kendisinden çıkarılacağı ve alıcının sözleşmede hangi yükümlülükleri esaslı olarak değerlendirdiğini belirtme olanağını kullanmadığı yönünde oldukça tartışmalı bir yorum yapmıştır. Bununla birlikte, 25. Madde bu kadar katı bir şekilde yorumlanmamalıdır, zira bu sözleşmenin esaslı bir şekilde ihlal edildiğinin tespit edilmesine ilişkin tarihsel sürece uymamaktadır, bkz. Bridge, 2017, **a.g.k.**, s. 671, dn. 56.

³²³ Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 497-498; Zeller, 2018, **a.g.k.**, s. 251; Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 240; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 136; Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 124; Dayıoğlu, 2011, **a.g.k.**, s. 38; Yelkenci, 2014, **a.g.k.**, s. 43; Arvas, 2020, **a.g.k.**, s. 315; Özsoy, 2020, **a.g.k.**, s. 79.

ihlalin sonucunda, mallara bir zarar verilmiş ise ve gelen zarar, malların alıcı tarafından satılması için engel teşkil edecek durumda ise önemli bir menfaat kaybı olduğu kabul edilir.³²⁴

Sözleşme kapsamındaki yükümlülüğün ihlali her zaman bir zararın veya büyük bir zararın meydana gelmesini beraberinde getirmez. Antlaşmanın esaslı ihlal ile ilgili hükmünün tarihi gelişiminde tartışmalar sonucunda objektif zarar unsurundan ayrılarak sübjektif bir zarar unsuru benimsenmiştir. Yukarıda bahse konu olan olumsuzluğun, maddi bir kayba yol açması gerekmez. Dolayısıyla, objektif bir zararın meydana gelmemesi de sözleşmeden beklenen menfaat kaybına yol açabilmektedir. Bu sebeple, henüz bir zararın meydana gelmediği ama ileride gelmesi olasılığı yüksek olması halinde de sözleşmenin esaslı ihlalden bahsedilir.³²⁵ Örnek olarak da bir olayda alıcı kahve çekirdeği sipariş etmiş. Ancak teslim tarihinde kahve çekirdeği fiyatları büyük bir düşüşe uğramıştır. Satıcı bu durumda çekirdek yerine pamuk göndermiş ve davranışının sözleşmenin ihlali teşkil etmediğini düşünmüştür. Satıcı, kahve çekirdeğinin temin edilmesi durumunda alıcının maddi bir zarara uğrayabileceğini ve bu sebeple, kahve çekirdeği yerine pamuğun teslim edilmesi ile alıcının objektif zarara uğramasını önlediğini ileri sürmüştür. Buna karşın CISG m. 25'te sübjektif bir yaklaşım benimsendiğinden, alıcının menfaati sözleşme ile kararlaştırılan malın teslim edilmesidir. Satıcının sözleşmede belirtilen maldan farklı bir mal teslim etmesi durumu da her ne kadar maddi bir zararı önlemek için yapıldıysa, alıcının menfaat kaybını ifade etmektedir ve sözleşmenin ifa edilmemesi, alıcıyı bu menfaatten yoksun bırakmaktadır.³²⁶

Sonuç olarak menfaat kaybının önemli olması ve esaslı ihlale neden olabilmesi için, taraflardan birinin haklı olarak beklediği şeyden yoksun kalması şartı aranmaktadır. Tarafın haklı beklentilerinin karşılanmaması her ne kadar sübjektif yaklaşımın yansıması olsa da bu durumun sözleşmeden kaynaklanması gerekmektedir. Satıcı, her zaman alıcının sözleşmeden beklentilerini ve önem teşkil eden menfaatlerini bilmemektedir, dolayısıyla alıcı sözleşmenin yapıldığı süreçte kendisi için sübjektif bakımından önemli menfaatlerini satıcıya bildirmelidir. Esaslı ihlalin belirlenmesine yönelik şartları sözleşme kapsamında hem nitel hem de nicel kıstaslar ile düzenlemek, taraflar arasında

³²⁴ Koch, 2007, **a.g.k.**, s. 126; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 132; Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 239, dn, 74; Dayıoğlu, 2011, **a.g.k.**, s. 37.

³²⁵ Schwenzer ve Çağlayan Aksoy, 2015, **a.g.k.**, s 560; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 132; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 135; Dayıoğlu, 2011, **a.g.k.**, s. 37.

³²⁶ Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 132.

meydana gelebilecek uyuşmazlıkları önlemek için önemli bir araçtır. Aksi takdirde her somut olayda sözleşme ihlalinin önemli menfaat kaybına yol açıp açmadığını objektif olarak değerlendirmek gerekmektedir. Ancak bunun, bir genelleme yoluyla değil, her somut olayın koşulları ve özellikleri göz önünde tutularak yapılması söz konusudur.³²⁷

2.2.3.5. Öngörülebilirlik

Esaslı ihlalin saptanmasında son şart, sözleşmeyi ihlal eden tarafın meydana gelebilecek olumsuz sonucu ve bunun ihlale uğrayan taraf için önemli menfaat kaybına yol açmasını öngörmemesi ve aynı konum ve koşullar içindeki makul bir kişinin de öngörememesidir. Bu şartın ortaya çıkması, CISG kapsamındaki sorumluluğun kusurdan bağımsız olmasından kaynaklanmaktadır.³²⁸ Başka bir ifadeyle, belirli durumlarda ağır olan sorumluluğun sınırlandırılması gereği ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, Türk ve Rus hukukunda kusur kapsamında uygun illiyet bağı ve normun koruma amacı doğrultusunda gerçekleşen sorumluluk sınırlaması, Antlaşmada öngörülebilirlik³²⁹ şartı ile hayat bulmaktadır.³³⁰

CISG metninde m. 25 ve 74'te öngörülebilirlik ilkesi ile ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. CISG m. 74 uyarınca tazminat, ihlâl eden tarafın sözleşmenin kurulduğu anda sözleşme ihlâlinin muhtemel sonucu olarak öngördüğü veya o tarihte bildiği veya bilmesi gerektiği veriler doğrultusunda öngörmesi gerektiği zararı aşamaz. Bu hükümde öngörülebilirlik ilkesi, sorumluluk miktarının sınırlandırılması işlevini yerine getirmektedir. Buna karşın m. 25'te düzenlenen öngörülebilirlik ilkesi farklı bir fonksiyona sahip olup sorumluluğun uygulanması için bir şart niteliğindedir.³³¹

Belirtmek gerekir ki öngörülebilirlik ilkesi hem objektif hem de sübjektif unsurları barındırmaktadır. Sözleşme kapsamındaki karşılıklı yükümlülüklerin ve sözleşme içeriğini oluşturan diğer unsurların taraflar için bilindik olması söz konusudur. Bunun

³²⁷ Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 497; Zeller, 2018, **a.g.k.**, s. 250; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 133; Schwenzer ve Çağlayan Aksoy, 2015, **a.g.k.**, s. 559-560.

³²⁸ Bkz. aşağıda İkinci Bölüm İp. 2.2.5.

³²⁹ TDK'da öngörmek, bir işin ilerisini kestirmek veya bir işin nasıl bir yol alacağını önceden anlayabilmek ve ona göre davranmak şeklinde tanımlanmıştır, bkz. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 06.05.2024).

³³⁰ E. A. Abrosimova (2013). *Znaçeniye kriteriya predvidimoye: ustanavlivaemogo Venskoy Konvetsiyey OON o dogovorakh mejdunarodnoy kupli-prodaji tovarov 1980 g., v sravnenii c polojeniyami FGK i GGU: Voprosi mejdunarodnogo çastnogo, sravnitel'nogo i grajdanskogo prava, mejdunarodnogo kommerçeskogo arbitraja: LIBER AMICORUM v çest A. A. Kostina, O. N. Zimenkovoy, N. G. Eliseeva.* (Ed: S. N. Lebedev, E.V. Kabatova, A.İ. Muranov, E.V. Verşinina), Moskova: Statut, s. 17; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 135; Arvas, 2020, **a.g.k.**, s. 316.

³³¹ Abrosimova, 2013, **a.g.k.**, s. 20; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 135; Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 139-140; Dayıoğlu, 2011, **a.g.k.**, s. 40; Yelkenci, 2014, **a.g.k.**, s. 46.

yanı sıra, ihlal edilen yükümlülüğün ve bunun sonucunda meydana gelen olumsuzluğun, ihlale uğrayan taraf için ne kadar önem taşıdığını sözleşme ilişkisine bakarak belirlemek gerekmektedir. Bu bağlamda, esaslı ihlalin saptanması için öngörülmesi gereken husus, ihlalin sebepleri veya kendisi olmayıp karşı taraf için doğabilecek olumsuz sonuçların ağırlığıdır.³³²

Bu şartın uygulanması, işletmelerin, kuruluşların ve diğer tüzel kişilerin diğer unsurların yanı sıra, gerçekleştirilen işlemin riskinin kapsamlı bir değerlendirmesini yapma olanağını sağlamaktadır. Bu nedenle, sözleşmeyi ihlal eden taraf, meydana gelen olumsuz sonucu öngörmenin imkânsız olduğunu kanıtlamakla yükümlüdür. Görünüşe göre ihlal eden taraf, bu tür bir imkânsızlığa ilişkin uygun kanıtlar sunarak, özellikle de CISG m. 79’da öngörülen sorumluluktan kurtulmanın gerekçelerine atıfta bulunarak esaslı ihlal sebebiyle meydana gelen sorumluluktan kurtulabilmektedir.³³³

Öngörülebilirliği yalnızca subjektif açıdan düzenlemek, ihlal eden tarafın sorumluluktan kurtulmasını daha basit hale getirebilir. Bu nedenle, öngörülebilirliğin değerlendirilmesinde objektif kıstas kabul edilmiş ve aynı konum ve koşullar içindeki makul bir kişinin de söz konusu durumu öngörememesi olarak ifade edilmiştir.³³⁴ Makul kişi kavramı Rusya sözleşme uygulamaları için yenidir. Yabancı mevzuat, sözleşme, yargı ve tahkim uygulamaları yaygın olarak “makul” kavramını (makul süre, makul kişi, makul fiyat, makul tazminat – CISG m. 33, 34, 39, 44) kullanmaktadır. Belirtmek gerekir ki makul kişi kavramı, İngiliz hukuk sisteminde gelişmiş olup CISG metninde bulunması da *common law* sisteminin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır.³³⁵

Viyana Satım Antlaşması, makul kişi kriterini benimsemiş ve bu kritere yeterli kesinlik kazandırmak için adı geçen kişinin davranışının sınırlarını çizmiştir (aynı konum ve koşullar içinde hareket eden kişi).³³⁶ Bu tür bir sınırlandırma, ihlal eden tarafın eylemlerinin objektif bir şekilde değerlendirilmesine olanak tanımaktadır. Bir kişinin

³³² Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 499; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 135; Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 243; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 137-138; Doğan, 2020, **a.g.k.**, s. 212; Yelkenci, 2014, **a.g.k.**, s. 46; Arvas, 2020, **a.g.k.**, s. 315; Özsoy, 2020, **a.g.k.**, s. 80, 82.

³³³ Vilкова, 1994, **a.g.k.**, s. 75.

³³⁴ Bridge, 2017, **a.g.k.**, s. 672; Abrosimova, 2013, **a.g.k.**, s. 18; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 137.

³³⁵ Abrosimova, 2013, **a.g.k.**, s. 18; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 137.

³³⁶ Bridge, 2017, **a.g.k.**, s. 672; CISG kapsamında “makul kişi”, “makul süre” gibi muğlak kavramların kullanılmasının tartışmalara yol açtığı sebebiyle eleştirilmektedir, bkz. L. Tripodi (2016). *Towards a New CISG. The Prospective Convention on the International Sale of Goods and Services*. Boston: Brill Nijhoff, s. 34.

öngörülebilirlik ilkesi kapsamında objektif yönden değerlendirilmesi için üç ölçüt bulunmaktadır: makul kişi olması, aynı konumda olması ve aynı koşullar içinde olması.

Öncelikle makul sözcüğü, TDK'da akıllıca iş gören, davranan olarak tanımlanmaktadır.³³⁷ Sözleşme tarafı olarak ise makul kişiyi basiretli olan, dürüstlük kurallarına uyan ve mesleki anlamda yeterliliğe sahip olan kişi olarak tanımlamak mümkündür.³³⁸ İhlal eden tarafla aynı konumda olan makul kişi, genellikle ihlal eden tarafla aynı tür faaliyetlerde bulunan ve aynı işlevleri yerine getiren üçüncü bir kişidir.³³⁹ Bunun yanı sıra, değerlendirilmesi gereken hususlar yalnızca yürütülen faaliyetler olmayıp ilişkinin sosyo-ekonomik arka planı da dikkate alınmalıdır: eğitim seviyesi, mesleki tecrübe, din, dil bilgisi de dahil olmak üzere insan gelişimini etkileyen hususlar.³⁴⁰ Aynı zamanda üçüncü kişinin özelliklerinin benzer olmasının dışında, her somut olayda çevresel etkiler gibi unsurlar da göz önünde bulundurulmalıdır. Başka bir ifadeyle, sözleşmenin yapıldığı anda ekonomik ve siyasi ortam, mevzuat, taraflar arasındaki daha önceki sözleşme ilişkileri veya sözleşmenin özel durumu gibi faktörlerin de değerlendirilmesi gerekmektedir.³⁴¹

Viyana Satım Antlaşması üzerindeki çalışmalar sırasında öngörülebilirliğin ne zaman tespit edilmesi gerektiği de tartışılmıştır. Ancak bu konuda bir fikir birliğine varmak mümkün olmadığı sebebiyle, sözü edilen durum CISG metninde çözülmeden bırakılmıştır. Dolayısıyla, öngörülebilirlik ilkesinin ne zaman değerlendirilmesi gerektiği sorunu her somut olayın özelliklerine bağlı olarak farklı şekilde çözülebilir.³⁴² ULIS m. 10'da açık bir hükümle ihlal eden tarafın, karşı tarafın esaslı ihlal nedeniyle uğrayabileceği olumsuzlukları sözleşmenin yapıldığı anda öngörememesi gerektiği düzenlenmiştir. Bununla birlikte, ULIS'ten farklı olarak CISG metninde öngörülebilirlik için bir zaman hükmünün bulunmaması, ihlale uğrayan tarafa sözleşmeden dönebilmek için daha çok olanak tanınmasından kaynaklanabilir. Nitekim sözleşmenin

³³⁷ http-11.

³³⁸ Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 13; Özsoy, 2020, **a.g.k.**, s. 81.

³³⁹ Vilкова, 1994, **a.g.k.**, s. 76; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 136; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 138; Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 142; Dayıoğlu, 2011, **a.g.k.**, s. 39; Özsoy, 2020, **a.g.k.**, s. 80.

³⁴⁰ Vilкова, 1994, **a.g.k.**, s. 76; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 136; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 138; Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 142; Özsoy, 2020, **a.g.k.**, s. 80.

³⁴¹ Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 136.

³⁴² UNCITRAL Digest 2016, s. 114; Koch, 2007, **a.g.k.**, s. 127; Bridge, 2017, **a.g.k.**, s. 674; Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 499; Vilкова, 1994, **a.g.k.**, s. 75; Schwenger ve Çağlayan Aksoy, 2015, **a.g.k.**, s. 565; Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 245; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 139.

akdedilmesinden sonra ortaya çıkan durumlar doğrultusunda öngörmenin saptanması, meydana gelen ihlalin esaslı olarak nitelendirme olanağını yükseltir.³⁴³

Bu tartışmalar doktrine de yansımıştır. Doktrindeki hâkim görüş, öngörülebilirliğin sözleşmenin akdedildiği anda tespit edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Zira, ihlale uğrayan tarafın beklemekte haklı olduğu menfaatler, sözleşmenin yapılma amacı niteliği taşıyıp akdedildiği anda belirlenmektedir. CISG m. 74'te de tazminat kapsamındaki öngörülebilirlik ilkesi, “sözleşmenin kurulması sırasında” ibaresi kullanılarak ifade edilmiştir.³⁴⁴ Aynı zamanda olumsuz sonuçların öngörülmesini sözleşmenin yapılmasından sonraya bağlamak, taraflar arasındaki adil dengeyi bozup ihlale uğrayan tarafa fazla olanak tanınmasına yol açmaktadır.³⁴⁵

CISG m. 25 Rusça orijinal metni incelendiğinde, öngörülebilirliğin ifade edilmesi için “не предвидела” (ne predvidela – öngörmedi) şeklinde geçmiş zaman fiili kullanılmıştır. Bu hüküm, Fransızca ve İspanyolca orijinal metinlerde de geçmiş zaman fiil kullanılarak ifade edilmiştir. Dolayısıyla, Rusça, Fransızca ve İspanyolca CISG m. 25'in lafzı, öngörülebilirlik ilkesinin sözleşmenin yapıldığı anda tespit edilmesi gerektiği görüşünü desteklemektedir.³⁴⁶

Sonuç olarak, yukarıda incelenen tüm şartların sağlanması durumunda esaslı ihlalin meydana geldiği söz konusudur. Taraflar, sözleşme hükümleriyle hem objektif hem de subjektif şartlar üzerinden esaslı ihlal teşkil edecek durumları kararlaştırabilmektedir. Aynı zamanda esaslı ihlalin saptanması için nitel ve nicel kıstaslar da kullanılabilir. Ancak sözleşmede esaslı ihlal ile ilgili düzenlemeler yapılmamışsa her somut olayın koşullarına göre yukarıda incelenen şartların hem objektif hem de subjektif yönden değerlendirilmesi gerekmektedir.³⁴⁷ Bununla beraber, esaslı ihlal kavramının kısıtlayıcı bir şekilde yorumlanması gerektiğine işaret edilmiştir. Bu konuda

³⁴³ Bridge, 2017, **a.g.k.**, s. 674.

³⁴⁴ UNCITRAL Digest 2016, s. 114; Koch, 2007, **a.g.k.**, s. 128; Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 500; Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 245; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 137; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 139-140; Dayıoğlu, 2011, **a.g.k.**, s. 39; Yelkenci, 2014, **a.g.k.**, s. 48; Özsoy, 2020, **a.g.k.**, s. 82; Farklı görüşlerin incelemesi için bkz. Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 246-247; İçtihat da bu yönde oluşmuştur, örneğin CLOUT Case 275, Oberlandesgericht Düsseldorf/ Germany 24 Nisan 1997, karar için bkz. https://www.uncitral.org/clout/clout/data/deu/clout_case_275_leg-1498.html (Erişim tarihi: 08.05.2024); CLOUT case No. 681, China International Economic and Trade Arbitration Commission, People's Republic of China, 18 Ağustos 1997, karar için bkz. https://www.uncitral.org/clout/clout/data/chn/clout_case_681_leg-2167.html (Erişim tarihi: 08.05.2024).

³⁴⁵ Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 500.

³⁴⁶ Koch, 2007, **a.g.k.**, s. 128.

³⁴⁷ Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 137; Doğan, 2020, **a.g.k.**, s. 212.

İsviçre Yüksek Mahkemesi, herhangi bir şüphe durumunda esaslı ihlalin kabul edilmemesi gerektiği yönünde karar vermiştir.³⁴⁸

2.2.4. İspat yükü

CISG kapsamında esaslı ihlalin ispat yükü şartlar üzerinden ayrılmaktadır. Böylece ihlalin meydana geldiğini iddia eden taraf sözleşmenin ihlal edildiğini ispat etmelidir.³⁴⁹ Bunun yanı sıra, meydana gelen ihlalin, sözleşme uyarınca beklemekte haklı olduğu şeyden önemli ölçüde yoksun bırakacak bir olumsuzluğa sebep olmasının ispat yükü de ihlale uğrayan tarafa aittir. Sözü edilen şartın ispat yükü, birbiriyle bağlantılı birkaç olgu üzerinde gerçekleşmektedir. Öncelikle ihlale uğrayan tarafın, söz konusu ihlal sonucunda CISG m. 25 kapsamındaki olumsuzluğun meydana geldiğini ispat etmesi gerekmektedir. İhlale uğrayan tarafından olumsuzluğun ispat edilmesi, bunun sonucunda sözleşme uyarınca beklemekte haklı olduğu şeyden önemli ölçüde mahrum kaldığının tespit edilmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla, bu menfaatin varlığı dışında sözleşmenin bütününe etkileyecek bir menfaat olduğunun da ortaya konulması söz konusudur.³⁵⁰

Buna karşın öngörülebilirlik şartının ispat yükü sözleşmeyi ihlal eden taraf üzerindedir. Yukarıda da belirtildiği gibi bu kural taslak çalışmasında farklı olup Viyana Konferansı sonucunda Mısır'ın temsilcileri önerisiyle değiştirilmiştir. Nitekim öngörülebilirliğin ispat yükünün ihlale uğrayan kişi üzerinde olması doğru bir yaklaşım olarak kabul görmediğinden, açık bir hüküm getirilmeksizin “*meğerki*” sözcüğünün dahil edilmesiyle bu şartın ispat yükü ihlal eden tarafa çevrilmiştir. Öngörülebilirlik çerçevesinde kanıtlanması gereken hususlar iki kademedен oluşmaktadır. Öncelikle sözleşmeyi ihlal eden tarafın, bu ihlalin sonucunda karşı tarafı sözleşme uyarınca beklemekte haklı olduğu şeyden önemli ölçüde yoksun bırakacak bir olumsuzluğa sebep olduğunu öngörmediğini kanıtlaması gerekmektedir.³⁵¹ Sözleşmeyi ihlal eden tarafın, yalnızca sonuçları gerçekten öngörmediğini kanıtlayarak sorumluluktan kurtulamayacağı belirtilmelidir. Dolayısıyla, ihlal eden taraf sözü edilen sonuçları öngörmek için herhangi

³⁴⁸ UNCITRAL Digest 2016, s. 114; Bundesgericht/ Switzerland 2 Nisan 2015, karar için bkz. UNCITRAL Digest 2016, s. 116, dn. 6.

³⁴⁹ Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 146; Schwenzer ve Çağlayan Aksoy, 2015, **a.g.k.**, s. 566; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 140; Doğan, 2020, **a.g.k.**, s. 212-213; Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 110; Arvas, 2020, **a.g.k.**, s. 317.

³⁵⁰ Schwenzer ve Çağlayan Aksoy, 2015, **a.g.k.**, s. 566; Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 138-139.

³⁵¹ Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 136; Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 168; Schwenzer ve Çağlayan Aksoy, 2015, **a.g.k.**, s. 567; Özsoy, 2020, **a.g.k.**, s. 83.

bir gerekçesi olmadığını da kanıtlamalıdır.³⁵² Aynı zamanda ihlal eden taraf, olumsuz sonuçları ve ihlale uğrayan tarafın menfaat kaybını aynı konum ve koşullar içindeki makul bir kişinin de öngöremeyecek olmasını ispat etmelidir.³⁵³ Dolayısıyla, öngörülebilirliğin ispat edilmesi, objektif olarak doğan sonuçların makul kişi tarafından öngörülemez olmasının yanı sıra, sübjektif olarak da ihlal eden kişinin öngörememesini kapsamaktadır.³⁵⁴

2.2.5. Kusur

Kusur, genellikle tarafların sözleşmedeki yükümlülüklerini yerine getirme hususunda ihmali veya hatalı davranışları olarak tanımlanmaktadır. Kural olarak Türk-İsviçre hukuk sistemlerinin de dahil olduğu Kıta Avrupası hukuk sisteminde sorumluluk kusura dayanmaktadır. Ancak CISG metninde kusur ile ilgili herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Nitekim *common law* sisteminin bir yansıması olarak, milletlerarası mal satımı sözleşmelerde ihlalin kusurlu olup olmaması sorumluluk üzerinde önem arz etmemektedir.³⁵⁵

Common law sistemi tazminat merkezli bir sistem olduğundan, borçlu, ifa etmemenin sonucunda tazminat ödeme taahhüdü altına girmektedir. Başka bir ifadeyle, ihlal eden taraf, her ifa etmeme durumu için sorumlu tutulur. CISG'in de benimsediği bu garanti taahhüdü niteliğindeki yükümlülüklerin ihlali halinde, kusur şartına bakılmaksızın ihlal eden tarafın sorumlu tutulması esastır. UNIDROIT ilkelerinin m. 7.1.1. uyarınca ifa etmeme, kötü ifa veya geç ifa da dahil olmak üzere, sözleşen bir tarafın sözleşme altındaki borçlarından herhangi birini yerine getirmemesidir. Dolayısıyla, sonuç taahhüdünün elde edilmemesi durumu, yukarıda sayılan tüm olguları kapsayıp “*non performance*” niteliğindedir.³⁵⁶

CISG V. Bölümün IV. Ayrımında sorumluluktan kurtulma durumları düzenlemektedir. Buna göre, sözleşme ihlalinin türüne göre bir ayırım yapılmaksızın

³⁵² UNSITRAL sekretaryası tarafından yapılan 1979 şerhin Rusça orijinal metin için bkz. [http-8](http://8) (Erişim tarihi: 03.05.2024).

³⁵³ Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 140; Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 168; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 136; Schwenzer ve Çağlayan Aksoy, 2015, **a.g.k.**, s. 567; Arvas, 2020, **a.g.k.**, s. 317; Özsoy, 2020, **a.g.k.**, s. 83.

³⁵⁴ Bu konadaki farklı görüşler için bkz. Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 169, dn. 285.

³⁵⁵ Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 490; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 131; Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 252; Sert, 2016, **a.g.k.**, s. 290; Yelkenci, 2014, **a.g.k.**, s. 38; Arvas, 2020, **a.g.k.**, s. 318; Tosun, 2018, **a.g.k.**, s. 32.

³⁵⁶ Bridge, 2017, **a.g.k.**, s. 665; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 135; Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 252; Sert, 2016, **a.g.k.**, s. 290.

temel bir sorumsuzluk hükmü m. 79/1'de³⁵⁷ yer almaktadır. Tarafların sorumluluğu, üzerinde hâkimiyet kurabildikleri alan ile sınırlanmaktadır. Bu alan içindeki gerçekleşen ihlal durumunda, kusur şartı aranmaksızın sorumluluktan kurtulma olanağı bulunmamaktadır.³⁵⁸ Belirtmek gerekir ki her ne kadar bazı istisnai durumlarda ihlal eden taraf sorumluktan kurtulabilse de m. 79/4 uyarınca bu madde, tarafların bu Antlaşma uyarınca tazminat talebi dışındaki herhangi bir hakkını kullanmasını engellemez. Dolayısıyla m. 79/1'de bulunan şartların ispat edilmesi durumunda yalnızca tazminat talep etme hakkı düşmektedir, ihlale uğrayan tarafa tanınan aynen ifayı talep etme hakkı, semenin tenzili ve dönme hakları saklı kalmaktadır.³⁵⁹

Buna karşın Türk hukuk sisteminde yaptırımlar, kusur şartına bağlanmış olup ihlal eden taraf, kusurusuzluğunu ispat ettiği takdirde sorumluluktan kurtulabilmektedir. Bu genel bir kural olmakla birlikte, istisnaların da bulunduğunu belirtmek gerekmektedir.³⁶⁰ Rus hukuk sisteminde de kusura bağlı bir sorumluluk modeli benimsenmiştir. RFMK m. 401/1 uyarınca kural olarak bir yükümlülüğü ifa etmeyen veya gereği gibi ifa etmeyen kimse, kanunun veya sözleşmenin başka sorumluluk gerekçeleri öngördüğü hususlar dışında, kusurlu (kasıt veya ihmal) olduğu durumda sorumlu tutulur.³⁶¹

Sonuç olarak her ne kadar CISG kapsamında ifa engelleri tek bir kavram altında değerlendirilip esaslılık kıstasından ölçülse de esaslı ihlali teşkil eden olgular uygulamada farklı şekillerde karşımıza çıkabilmektedir. Bu paragrafta genel olarak esaslı ihlal incelenmiş olup aşağıda somut örneklerle yer verilmiştir. Sözü edilen örnekler, Türk Borçlar Kanunu'nda yer alan düzenlemeler ile karşılaştırmalı bir şekilde incelenecektir.

³⁵⁷ CISG m. 79/1 uyarınca taraflardan biri, yükümlülüklerinden herhangi birini yerine getirememesinin kendi denetimi dışındaki bir engelden kaynaklandığını ve sözleşmeyi akdederken bu engeli dikkate almasının ya da engelden veya sonuçlarından kaçınmasının veya bunların üstesinden gelmesinin makul olarak beklenemeyeceğini kanıtlarsa, yükümlülüklerini yerine getirememekten sorumlu tutulmaz.

³⁵⁸ Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 254; Sert, 2016, **a.g.k.**, s. 291; Ayrıntılı bilgi için bkz. Tosun, 2018, **a.g.k.**, s. 37-38.

³⁵⁹ Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 255-256; Sert, 2016, **a.g.k.**, s. 289; Tosun, 2018, **a.g.k.**, s. 37.

³⁶⁰ Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 253; Arvas, 2020, **a.g.k.**, s. 317.

³⁶¹ Alekseev, 2020, **a.g.k.**, s. 176.

2.3. Türk Hukuk Sisteminde Esaslı İhlal Kavramı ve CISG’de Sözü Edilen Esaslı İhlal Örneklerinin Türk Borçlar Kanunu’nda Düzenlenen Sözleşmeye Aykırılık Durumları İle Karşılaştırılması

2.3.1. Genel olarak

Yukarıda CISG’de, Rus hukukunda ve Türk hukukunda ifa engelleri sistemi incelenmiştir. CISG’in *common law* etkisi altında oluşan ifa engelleri sisteminde kilit kavram esaslı ihlaldir. Nitekim ihlal teşkil eden davranışın esaslılık kıstasıyla değerlendirilmesi, ihlale uğrayan taraf için farklı hukuki olanakların kullanılmasını sağlar.³⁶²

Rus hukuk sistemi SSCB’nin dağılmasından sonra önemli ölçüde uluslararası yeknesak kaynaklardan etkilenecek oluşmuştur. Esaslı ihlal kavramının öngörülmesi ve ayrıntılı bir şekilde düzenlenmesi de bu etkileşimin bir göstergesidir. Her ne kadar Rus hukuk sistemi, *civil law* sisteminin temelleri üzerine inşa edilse de zamanla yenilenerek ve uluslararası arenada yeknesaklaştırma çalışmalarında ciddi bir rol oynayarak, günümüzdeki hale gelmiştir.³⁶³

Buna karşın Türkiye, CISG’e oldukça geç taraf olmuştur. Aynı zamanda doktrinde ve Türk Borçlar Kanunu gerekçesinde Kanunun hazırlanması sırasında uluslararası kaynakların göz önünde bulundurulduğu, ancak bunların etkisinde bir düzenleme yapılmadığı ifade edilmiştir.³⁶⁴ Böylece CISG ve Rus Medeni Kanunu’ndan farklı olarak Türk Borçlar Kanunu’nda esaslı ihlal kavramı düzenlenmemiştir. Ancak Türkiye’nin CISG’e katılmasından sonra, yabancı unsur taşıyan satış sözleşmelerinde tarafların anlaşmasıyla aksi öngörülmediği sürece, CISG doğrudan uygulama alanı bulmaktadır.³⁶⁵ Bu sebeple, Türk ulusal hukuk sistemine yabancı olan bu kavramın incelenmesi önem taşımaktadır. Rusya’da düzenlenen esaslı ihlalin incelenmesi ise muğlak olan esaslı ihlal kavramına ilişkin karşılaştırmalı analiz sonucunda farklı bakış açılarından yorumlama olanağı tanımaktadır.

CISG kapsamında her ne kadar esaslı ihlal somut ihlal türleri üzerinden düzenlenmese de, uygulamada farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Nitekim doktrin ve yargı tarafından bazı durumların esaslı ihlal teşkil edebileceği, bazılarının ise

³⁶² Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 292.

³⁶³ İ. Yu. Gizetdinova (2016). Vliyaniye Benskoj Konventsii o dogovorakh mejdunarodnoj kupli-prodaji tovarov na rossiyskoye grajdanskoye pravo. *Pravovoe gosudarstvo: teoriya i praktika*, 2 (44), s. 65.

³⁶⁴ Öz, 2012, **a.g.k.**, s. 11.

³⁶⁵ Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 35.

edemeyeceği yaklaşımı oluşmuştur.³⁶⁶ Bu başlık altında esaslı ihlali teşkil edebilecek bazı durumları ele alarak Türk Borçlar Kanunu'ndaki düzenlemelerle karşılaştırılması amaçlanmıştır.

2.3.2. Edimin temelli ifa edilmemesi veya eksik ifa edilmesi

Edimin temelli ifa edilmemesi, ihlale uğrayan taraf açısından anlaşılır olan ve süreklilik taşıyan objektif veya sübjektif ifa engelinin meydana gelmesi veya ihlal eden tarafın yükümlülüğünü ifa etmeyeceğini beyan etmesi durumunda ortaya çıkmaktadır.³⁶⁷ Dolayısıyla, ihlal eden taraf yükümlülüğünü yerine getirmeyeceği için, ihlale uğrayan tarafın sözleşme ile ulaşmak istediği amaca ulaşamaması söz konusudur. Bu bağlamda, edimin temelli ifa edilmemesi, esaslı ihlal şartlarına uyduğu için esaslı ihlale bağlanan hukuki imkânların kullanılmasına yol açmaktadır. Belirtmek gerekir ki ihlal eden tarafın kusuru ve imkânsızlığın objektif veya sübjektif nitelikte olması ihlale uğrayan tarafın sorumluluğu açısından önem arz etmemektedir. CISG kapsamında ifa engelleri ayırımına yer verilmemiş olması nedeniyle, borcun ifa edilmediği her durumda buna bağlanan hukuki imkânlardan yararlanılması mümkündür.³⁶⁸

Edimin eksik ifa edilmesi hali, mutlak olarak esaslı ihlal teşkil etmez. Her somut olayda eksik ifaya ilişkin şartların mevcudiyeti, eksiklik oranı ve ifa edilmeyen bölümün ihlale uğrayan taraf için önemi değerlendirilerek, eksik ifanın esaslı ihlal teşkil edip etmediği belirlenir. Eksik ifa ihlale uğrayan taraf açısından bir menfaat kaybına yol açıyorsa, esaslı ihlalin ortaya çıktığı kabul edilmektedir.³⁶⁹

Türk Borçlar Kanunu'nun satış sözleşmesine ilişkin hükümleri arasında edimin ifa edilmemesi veya eksik ifa edilmesi ile ilgili özel bir hükme yer verilmemiştir. Bu nedenle, genel hükümlere başvurmak gerekmektedir. TBK m. 112 uyarınca borcun hiç veya gereği gibi ifa edilmediği durumda borçlu, kendisine hiçbir kusurun yüklenemeyeceğini ispat etmedikçe, alacaklının bundan doğan zararını gidermekle yükümlüdür. Aynı zamanda borcun ifa edilmemesi açısından imkânsızlık ile ilgili hükümler de önem taşımaktadır. İfa imkânsızlığı, TBK m. 136'da düzenlenmiş olup objektif ve sübjektif imkânsızlık olarak

³⁶⁶ Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 141.

³⁶⁷ Rusya Federasyonu Ticaret ve Sanayi Odası Uluslararası Ticari Tahkim Mahkemesi 16.04.2003 tarihli ve 99/2002 sayılı kararında satıcının malları teslim etmemesi ve mektupla alıcıya teslimatların askıya alındığını ve aktarılan avans ödemelerini iade etme niyetini bildirmiştir, bunun sonucunda sözleşme sona erdirilmiştir.

³⁶⁸ Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 501; Atamer, 2005, **a.g.k.**, 308-309; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 137; Yelkenci, 2013, **a.g.k.**, s. 1346; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 141; Dayıoğlu, 2011, **a.g.k.**, s. 41; Özsoy, 2020, **a.g.k.**, s. 87.

³⁶⁹ Atamer, 2005, **a.g.k.**, 308; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 142.

ikiye ayrılmaktadır. CISG’de farklı bir ifa engelleri sisteminin benimsenmesi nedeniyle, Türk Borçlar Kanunu’nda bulunan bu ayrımlara yer verilmemiştir. Aynı zamanda CISG kapsamında esaslı ihlal teşkil eden edimi temelli ifa etmeme veya eksik ifa etme durumu, ihlale uğrayan tarafa sözleşmeden dönme imkânı tanırken, TBK uyarınca ifa imkânsızlığı kendiliğinden borcu sona erdirmektedir. CISG kapsamında ise kısmi imkânsızlık dahil olmak üzere imkânsızlık ile ilgili düzenlemeler bulunmadığı için, davranışın genel şartlar üzerinden ölçülerek esaslı ihlale yol açıp açmadığı saptanmaktadır.³⁷⁰

2.3.3. Edimin ifasında gecikme

Uluslararası satışlarda mesafelerin araya girmesi sebebiyle ifada gecikme, sıklıkla karşılaşılan bir ihlal türüdür. CISG kapsamında sözleşmenin yorumundan tarafların, ifanın mutlaka belirli bir zaman dilimi içinde veya bir ana kadar gerçekleşmesi gerektiği hususunda anlaştığı sonucu ortaya çıkıyorsa, belirlenen zaman içerisinde ifanın gerçekleşmemesi sözleşmenin esaslı ihlalini teşkil eder.³⁷¹ Edimin ifasında gecikme, satıcı tarafından malın tesliminde gecikme şeklinde olabileceği gibi, alıcı tarafından semenin ifasında gecikme veya malları teslim almada şeklinde karşımıza çıkabilmektedir.

2.3.3.1. Satım konusu malın tesliminde gecikme (geç ifa)

Geç ifanın esaslı ihlal teşkil edip etmemesi birtakım şartların mevcudiyetine göre belirlenir. Öncelikle, satış sözleşmesi kesin vadeli işlem niteliğinde ise malların belirlenen zamanda teslim edilmesi esastır. Zamanında gerçekleşmeyen teslimat ise karşı tarafın menfaat kaybına yol açtığı nedeniyle, esaslı ihlal teşkil edip ihlale uğrayan tarafa hukuki imkânları kullanma olanağını sağlar. Teslimat tarihi farklı sebeplerden dolayı da önemli olabilmektedir. Örneğin, malın niteliği açısından zamanında teslim edilmesi önemli olan satışlar veya sezon ürünlerinin satışı gibi durumlarda geç ifa, esaslı ihlale yol açabilmektedir.³⁷²

İşlemin kesin vadeli olması, sözleşmenin kapsamlı yorumlanmasıyla ortaya çıkan bir durumdur. Dolayısıyla, sözleşme metninde ifa tarihinin belirlenmesi, işlemi kendiliğinden kesin vadeli nitelikte kılmaz. Sözleşmenin içeriği, malın niteliği vb. hususların yorumundan tarafların, belirli bir sürede teslimin gerçekleşmesi gerektiği

³⁷⁰ Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 143-144.

³⁷¹ Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 308-309; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 144.

³⁷² Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 505; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 144; Sezon mallarına ilişkin geç ifanın esaslı ihlal teşkil etmesi yönünde mahkeme kararları için bkz. Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 309, dn. 139.

yönünde anlaştıklarını saptamak gerekmektedir.³⁷³ Bu bağlamda, sözleşmenin yorumlanması için CISG m. 8'deki hükümler göz önünde bulundurulmalıdır. Eğer sözleşmenin yorumundan işlemin kesin vadeli olmadığı ortaya çıktıysa, yalnızca geç ifa kendiliğinden esaslı ihlal teşkil etmez. Bu durumda CISG m. 47/1 devreye girer ve satıcıya ek bir süre verilir. Ancak bu ek süre içerisinde satıcı malları teslim etmezse, alıcı sözleşmeden dönme hakkını kullanabilmektedir.³⁷⁴

Belirtmek gerekir ki gecikme süresi, esaslı ihlalin saptanmasında önem taşımaktadır. Nitekim bu durumda ihlale uğrayan tarafın menfaati kilit kavramdır. Kısa süreli bir gecikme menfaat kaybına yol açmayabilir, ancak uzun süreli bir gecikme ihlale uğrayan taraf için önemli ve ciddi olumsuz sonuçlara yol açıyorsa esaslı ihlalden söz edilebilmektedir. Bununla birlikte örneğin, alıcı, satıcı tarafından teslim edilmesi gereken malları belirli bir zamanda başka kişiye devredeceğini belirtmişse, o zamanda malın teslim edilmemesi sözleşmenin esaslı ihlalini teşkil eder.³⁷⁵

Tür Borçlar Kanunu'nda geç ifa, satıcının temerrüdü olarak karşımıza çıkmaktadır. TBK m. 212/2 uyarınca satıcının temerrüdü halinde, borçlunun temerrüdüne ilişkin genel hükümler uygulanmaktadır. Aynı zamanda TBK m. 212/2'de ticari satışlar için bir istisna öngörülmüştür. Buna göre, zilyetliğin devri için belirli bir süre konulmuş olan ticari satışlarda, satıcı temerrüde düşerse alıcının, devir isteminden vazgeçerek borcun ifa edilmemesinden doğan zararının giderilmesini isteyebileceği kabul edilmektedir. Dolayısıyla, bu madde, sözleşmede belirli bir sürenin konulmuş olmasını, işlemin kesin vadeli işlem sayılacağına karine kabul etmiştir.³⁷⁶ Bu vadenin hukuki niteliği öğretide tartışmalı bir konu olmakla birlikte, hâkim görüşe göre ticari satışlarda alıcı ve satıcının belirlediği vade "*nispi kesin vade*"³⁷⁷ niteliğindedir.³⁷⁸ Buna karşın CISG hükümlerinde bu karine geçerli değildir. Uluslararası satışlarda borcun ifası için bir zamanın belirlenmesi, işlemi kesin vadeli kılmaz. CISG kapsamında mahkeme, sözleşmenin ve

³⁷³ Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 504; Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 309; Yelkenci, 2013, **a.g.k.**, s. 1348; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 145.

³⁷⁴ Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 309; Yelkenci, 2013, **a.g.k.**, s. 1348; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 145.

³⁷⁵ Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 504; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 145.

³⁷⁶ Serozan vd., 2016, **a.g.k.**, s. 241.

³⁷⁷ Taraflar, sözleşmede satıcının borcunu ifa etmesi için vadeyi, belirli bir takvim günü olarak tayin etmişlerse veya belirli bir günden başlayarak belirli bir sürenin geçmesiyle saptanacak şekilde tayin etmişlerse, aksi ispatlanabilir karine olarak tayin edilen belirli vade, nispi kesin vade sayılır, bkz. E. Özdamar (2013). Ticari Satışlarda Temerrüde İlişkin Özel Durumlar, *Terazi Hukuk Dergisi*, 8 (87), s. 17.

³⁷⁸ Gümüş, 2018, **a.g.k.**, s. 42; Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 73; Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 98.

taraflar arasındaki hukuki ilişkinin yorumundan işlemin kesin vadeli olup olmadığını saptamaktadır.³⁷⁹

CISG’de satıcı temerrüdü düzenlenmemiş olsa da geç ifaya ilişkin sorumluluğun, Türk Borçlar Kanunu hükümleri ile paralel olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim kesin vadeli sözleşmeler için her iki düzenlemede de alıcıya dönme hakkı tanınmaktadır. Aynı zamanda hem CISG hem de TBK kapsamında borçlu temerrüdü gereğince ihlale uğrayan tarafın sözleşmeden dönme hakkını kullanması için, satıcının kusurlu olup olmaması önem arz etmemektedir. Ancak CISG’den farklı olarak, TBK’da sözleşmeden dönme ile bağlantılı zararların tazmin edilmesi için satıcının kusurlu olması şartı aranmaktadır. Kesin vadeli bir işlem için ise satıcıya ek süre tanınması söz konusudur.³⁸⁰

2.3.3.2. Semen in ifasında gecikme

Genel olarak semen in geç ödenmesi esaslı ihlal teşkil etmez. CISG m. 63 uyarınca satıcının, alıcıya yükümlülüklerini ifa etmesi için makul bir ek süre vermekle birlikte tazminat talep etme hakkı da bulunmaktadır. Verilen ek süre içinde alıcının semen i ödememesi durumunda satıcı sözleşmeden dönebilir.³⁸¹ Ancak bununla beraber, ödemenin yapılmaması durumu esaslı ihlal teşkil etmektedir.³⁸²

Türk Borçlar Kanunu kapsamında bu durum, alıcının satış sözleşmesi ile belirlenen bedeli ödeme borcuna ilişkin temerrüde düşmesini ifade etmektedir. Alıcı temerrüdüne ilişkin satış sözleşmesi kapsamında özel hükümler bulunmaması nedeniyle, genel hükümler devreye girer. TBK m. 235’te alıcı temerrüdünün doğurduğu sonuçlar veresiye, peşin ve ön ödemeli satış türleri üzerinden farklı olarak düzenlenmiştir. CISG’de ise bu ayrıma gidilmemiştir. Bu bağlamda, peşin ve ön ödemeli satışlarda ek süre verilmesi ve sözü edilen ek süre içinde semen in ödenmemesinin sonuçları CISG m. 63 ilâ 64 hükümleri ile benzerlik arz etmektedir.³⁸³

³⁷⁹ Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 309; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 145.

³⁸⁰ Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 145-146.

³⁸¹ Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 505; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 148; Arvas, 2020, **a.g.k.**, s. 321.

³⁸² Rusya Federasyonu Ticaret ve Sanayi Odası Uluslararası Ticari Tahkim Mahkemesi 19.06.2001 tarihli ve 221/2000 sayılı kararında bir taraftan Danimarka, diğer taraftan da Polonya’lı olan taraflar arasındaki dava dosyasında malların bedelinin farklı bir tutarda ödendiğini doğrulayan herhangi bir kanıt bulunmadığı gibi davalıdan da bu konuda herhangi bir bilgi alınmadığını belirtmiştir. Mahkeme, malların bedelini sadece kısmen ödediğini tespit etmiştir ve bu durumu esaslı ihlal olarak nitelendirmiştir.

³⁸³ Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 149.

2.3.3.3. Satım konusu malın teslim alınmasında gecikme

Alıcı tarafından satım konusu malın teslim alınmasında gecikme, kendiliğinden esaslı ihlal teşkil etmez. Bu durumda esaslı ihlalden söz edebilmek için, ya satım konusu malın belirli bir zamanda teslim alınmasının satıcı için önemli bir menfaat teşkil etmesi ya da alıcının davranışlarından malı teslim almayacağını anlaşılmaması gerekmektedir.³⁸⁴ Malın teslim alınmasında gecikme için, semenin ifasında gecikmede olduğu gibi ek süre verilmesi ve tazminat hükümleri uygulanmaktadır. Bununla beraber, CISG m. 88 uyarınca satıcı, malları muhafaza etme yükümlülüğünü yerine getirirken alıcı malların zilyetliğini devralmakta, bunları geri almakta veya semeni ya da muhafaza masraflarını ödemekte makul olmayan ölçüde geç kaldığı halinde bunları uygun bir şekilde satabilmektedir.

Türk hukuk sistemine bakıldığı zaman TBK m. 232 uyarınca alıcı, satış sözleşmesinde kararlaştırılmış olan satış bedelini ödemekle ve kendisine sunulan satılanı devralmakla yükümlüdür. Türk doktrinde alıcı tarafından malları devralmanın hukuki niteliği tartışma konusudur. Doktrinde bazı yazarlar malların teslim alınmasını külfet olarak nitelendirmektedir. Bu görüşü savunan yazarlar, satım konusu şeyi teslim almada gecikmenin alıcı temerrüdü sonuçlarını doğuracağını savunmaktadır. Diğer görüşü savunan yazarlara göre ise satılanı teslim alma bir yükümlülüktür. Bu nedenle teslim alma borcunda gecikme halinde alıcı temerrüdünün yanı sıra, borçlu temerrüdü hükümlerine de başvurulabilmektedir.³⁸⁵

Türk Borçlar Kanunu'nda alıcı temerrüdü hükümleri gereğince bir şeyin teslimine ilişkin edimlerde tevdi ve satma hakkı doğmaktadır, diğer edimlerde ise dönme hakkı öngörülmektedir. Buna karşın CISG'de dönme hakkı ile malları satma hakkının saklı kalmasıyla birlikte, tazminat talep etme hakkı da bulunmaktadır.³⁸⁶

2.3.4. Sözleşmeye aykırı ifa

Viyana Satım Antlaşması'nda “*ayıp*” kavramı yerine “*sözleşmeye uygunluk*” kavramı düzenlenmiştir. Dolayısıyla *common law* sisteminin yansıması olarak, ayıba karşı tekeffül, aliud ifa gibi kavramlar, arasında bir ayrım yapılmaksızın genel

³⁸⁴ Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 506;

³⁸⁵ Bkz. Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 180.

³⁸⁶ Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 151.

sözleşmeye aykırılık hükümleri arasında değerlendirilmiştir.³⁸⁷ Malın sözleşmeye uygunluğu CISG m. 35’te düzenlenmiştir. Buna göre, malların sözleşmeye uygunluğu iki kıstas üzerinden ölçülmektedir. Öncelikle, CISG m. 35/1 uyarınca satıcı, miktarı, kalitesi ve türü sözleşmede öngörülen malları, sözleşmede belirtilen paket veya muhafaza içinde teslim etmekle yükümlüdür.³⁸⁸ Taraflarca aksi kararlaştırılmadığı takdirde CISG m. 35/2’de yer alan malın sözleşmeye uygunluğunu belirlemeye yönelik aşağıdaki kriterler uygulanmaktadır:

1. aynı nitelikteki malların alışılacelmiş kullanım amaçlarına uygun olması;
2. alıcının satıcının bilgisine ve kanaatine güvenmediği veya güvenmesinin makul olmadığı koşullardan anlaşılmıyorsa, sözleşme sırasında satıcının açıkça veya zımnen haberdar olduğu herhangi bir özel amaca uygun olması;
3. satıcı tarafından alıcıya numune veya model olarak sunulan malların niteliklerine sahip olması;
4. bu tür mallar için alışılacelmiş şekilde veya bu mümkün değilse malların muhafazası ve korunması için uygun bir şekilde ambalajlanmamış veya paketlenmemiş olması.³⁸⁹

CISG m. 35’te “*ayıp*” veya “*eksiklik*” kavramların kullanılmamasının sebebi, mala ilişkin uygunluk durumunun pozitif kıstaslar üzerinden kaleme alınması ve bu kıstaslardan sapma durumunda satıcının sorumlu tutulmasından kaynaklanmaktadır.³⁹⁰

Malların sözleşmeye uygun bir şekilde teslim edilmemesi sözleşmeye aykırılık teşkil etmektedir. Sözleşmeye aykırı ifanın, esaslı ihlal oluşturup oluşturmaması konusunda ise uygulamada genel olarak üç unsur üzerinden bir değerlendirme yapılmaktadır: Sözleşmeye aykırılığın ciddiyeti, aykırılığı giderilebilme olanağının bulunup bulunmaması ve malın başka bir şekilde değerlendirilme imkânının var olup olmamasıdır.³⁹¹

³⁸⁷ H. M. Flechtner (2012). *Malların Sözleşmeye Uygunluğu, Üçüncü Kişilerin Talepleri ve Alıcının İhlal Bildirimi*: Milletlerarası Satım hukuku, 2. Tıpkı Bası. (Ed: Y. Atamer), (Çev. Z. Erverdi), İstanbul: On İki Levha, s. 166; Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 181-182; Özdemir, 2016, **a.g.k.**, s. 204; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 152; M. O. Başar (2018). *Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması Uyarınca Sözleşmeye Uygun Mal Teslim Edilmesi Yükümlülüğü ve Bu Yükümlülüğün İhlalinden Ötürü Alıcının Hakları*. İstanbul: On İki Levha, s. 54-55.

³⁸⁸ Flechtner, 2012, **a.g.k.**, s. 165; Özdemir, 2016, **a.g.k.**, s. 204; Ayrıntılı bilgi için bkz. Başar, 2018, **a.g.k.**, s. 62 vd.

³⁸⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Flechtner, 2012, **a.g.k.**, s. 166 vd.; Özdemir, 2016, **a.g.k.**, s. 215 vd.; Başar, 2018, **a.g.k.**, s. 76 vd.; Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 184 vd.

³⁹⁰ Özdemir, 2016, **a.g.k.**, s. 204.

³⁹¹ Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 399; Başar, 2018, **a.g.k.**, s. 263.

Esaslı ihlalin en önemli şartlarından biri, ihlale uğrayan tarafın önemli menfaat kaybına yol açmasıdır. Dolayısıyla, tazminat, semenin indirimi veya diğer farklı yollar ile ihlale uğrayan tarafın beklentileri karşılanabiliyorsa, sözleşmeden dönmeye başvurulmayıp bu tür bir borca aykırılık da esaslı ihlal teşkil etmez. Burada değerlendirilmesi gereken konulardan biri de aykırılığın mal üzerindeki oranıdır. Malların cüzi bir oranda sözleşmeye uygun olmaması durumu, esaslı ihlale yol açmamaktadır. Bu durumda alıcı, eğer tamir yoluyla giderilmesi mümkün olmayan bir aykırılık mevcutsa semenin tenzili hakkını kullanabilmektedir. Nitekim aykırı ifanın, esaslı ihlalin şartları üzerinden değerlendirilerek bir sonuca varılması mümkündür.³⁹²

Yanlış ifa durumunda da menfaat kaybı üzerinden bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, alıcının, belirli bir mal üzerinde özel bir menfaati ve yararı bulunmuyorsa esaslı ihlalden söz edilmeyecektir.³⁹³ Ancak genel olarak, sözleşmenin yapılma amacı belirli bir malın temin edilmesi olduğundan, yanlış malın teslimi esaslı ihlale yol açabilmektedir.³⁹⁴

Sözleşmeye aykırılığın giderilebilmesi, esaslı ihlalin saptanmasında önemli bir unsurdur. CISG m. 48 uyarınca satıcı, yükümlülüklerinin ifasına ilişkin her türlü eksikliği, masrafları kendisine ait olmak üzere teslim tarihinden sonra da giderebilmektedir. Satıcının giderme hakkını kullanabilmesi için, makul olmayan bir gecikmeye yol açmamaması ve alıcı için, makul olmayan zahmete veya onun tarafından yapılan masrafların satıcı tarafından karşılanmayacağı konusunda bir tereddüde sebep olmaması gerekmektedir.³⁹⁵ Dolayısıyla, satıcının, aykırılıkları gidermesi veya gidermeyi teklif etmesi ve bunun makul süre ve zahmet bakımından orantılı olması durumunda, alıcının haksız sebepler sunarak, satıcı tarafından öne sürülen aykırılıkları giderme teklifini reddetmesi ve sözleşmeden dönmesi söz konusu değildir.³⁹⁶ Ancak satıcının aykırılığı giderme yönünde adımlar atması, mutlak olarak alıcının esaslı ihlal nedeniyle

³⁹² Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 399; Başar, 2018, **a.g.k.**, s. 261.

³⁹³ Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 155.

³⁹⁴ Rusya Federasyonu Ticaret ve Sanayi Odası Uluslararası Ticari Tahkim Mahkemesi 21.12.2004 tarihli ve 39/2004 sayılı kararında Almanya ve Rusya'da bulunan taraflar arasındaki sözleşme ve ek sözleşme hükümleri uyarınca satıcı, alıcıya 1988 yılından sonra üretilmemiş malları tedarik etmeyi taahhüt etmiştir. Satıcı tarafından tedarik edilen malların bir kısmı 26.09.2003 tarihinde alıcı tarafından teslim alınmış ve sözleşme hükümlerine uygun hale getirilmiştir. Malların diğer kısmı ise 30.09.2003 tarihinde alıcı tarafından teslim alınmıştır. Alıcının görüşüne göre, malların bir kısmı, 1981 yılında üretilmiş ve alıcıya kullanıma uygun olmayan bir durumda, yani sözleşmeye aykırı olarak teslim edilmiştir. Malların üretim yılı sözleşmede taraflarca özellikle belirtildiği için, mahkeme, satıcının 1981 yılında üretilen malların bir kısmını tedarik ederek sözleşme şartlarını esaslı bir şekilde ihlal ettiği yönünde karar vermiştir.

³⁹⁵ Başar, 2018, **a.g.k.**, s. 268.

³⁹⁶ Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 501-503; Başar, 2018, **a.g.k.**, s. 268.

sözleşmeden dönme imkânını ortadan kaldırmaz. Alıcının menfaati göz önünde bulundurularak, giderilebilen bir aykırılık olsa bile esaslı ihlal bazı durumlarda bahse konu olabilecektir. Örneğin, teslim tarihinin önemli olduğu bir sözleşmede giderilebilen bir aykırılık esaslı ihlal teşkil edebilmektedir. Bununla beraber, satıcının davranışları, alıcının güven kaybına yol açıyorsa esaslı ihlalden söz edilebilecektir.³⁹⁷

Son olarak teslim edilen malın alıcı tarafından farklı bir şekilde değerlendirebilmesi, esaslı ihlalin saptanmasında önem arz etmektedir. Şöyle ki örneğin, sözleşmede belirtilen mallardan daha düşük kalitede bir malın teslim edilmesi durumunda alıcının, piyasa hareketinden yola çıkarak bu malları satma olanağı bulunduğu halde, sözleşmeden dönmesi söz konusu değildir. Bu durumda alıcı tazminat hakkına sahip olarak zararlarının giderilmesini talep edebilmektedir.³⁹⁸

Türk Borçlar Kanunu'nda sözleşmeye aykırılık m. 112'de gereği gibi ifa etmeme olarak karşımıza çıkmaktadır. Gereği gibi ifa, zaman, miktar, nitelik vb. unsurların yerine getirilmesi durumunda gerçekleşmektedir. Satıcı, edimi borç ilişkisine uygun olarak ve tam ve doğru şekilde ifa etmediği sürece borç gereği gibi ifa edilmemiş kabul edilir. Gereği gibi ifa etmeme, alıcıya ödemezlik def'i hakkını kullanabilme olanağını tanımaktadır. Aynı zamanda süre bakımından gereği gibi ifa etmeme durumunda borçlu temerrüdü hükümlerinin uygulanması da söz konusudur. Bunların yanı sıra, alıcı, tazminat talep etme hakkına sahiptir.³⁹⁹

Türk borçlar hukukunda ayıplı ifanın meydana geldiği durumda ise ayıpla ilgili özel hükümlerin devreye girmesi söz konusudur.⁴⁰⁰ CISG'de, Türk Borçlar Kanunu'ndan farklı olarak, sözleşmeye aykırılık durumları geniş bir şekilde önemli sınırlamalar bulunmadan düzenlenmiştir. CISG m. 35'te malın sözleşmeye uygunluğu tespit edilirken, yalnızca malın niteliği ile ilgili unsurlar değil, malın miktarı, türü ve paketlenmesi gibi

³⁹⁷ Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 399; Başar, 2018, **a.g.k.**, s. 268-269.

³⁹⁸ Ancak alıcının belli bir kalitede mal satın alan müşteri kitlesi olduğu durumunda, düşük kalitede malların temin edilmesi önemli menfaat kaybına yol açmaktadır. Dolayısıyla, alıcının düşük kalitede malları değerlendirmesi istenemez, bkz. Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 400, dn. 639; Rusya Federasyonu Ticaret ve Sanayi Odası Uluslararası Ticari Tahkim Mahkemesi 21.12.2004 tarihli ve 39/2004 sayılı kararında sözleşmede belirtilen 1988 sonrası üretilen malların teslim edilmesi üzerinde anlaşma sağlanmıştır, ancak satıcının malların bir kısmını 1981 yılında üretilmiş malları teslim edilmesi sebebiyle, satıcının bu davranışının esaslı ihlal olduğuna hükmetmiştir. Aynı zamanda mahkeme kararı verirken, alıcı tarafından mahkemeye sunulan belgelere göre (gümrük kargo beyannamesi ve sorumlu depolama için maddi değerli eşyaların kabul-nakil belgesi), teslim edilen malların bir kısmının (1981 yılında üretilmiş malların) alıcı tarafından kullanılmadığını, bunun yerine geçici bir depoda bulunduğunu göz önünde bulundurarak, bu durumun esaslı ihlal olduğuna kanaat getirmiştir.

³⁹⁹ Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 157-158.

⁴⁰⁰ Öğretide ayıplı ifa durumunda genel hüküm niteliğinde gereği gibi ifa edilmeme hükümlerine başvurulabileceği konusu tartışmalıdır, bkz. Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 158.

unsurlar da değerlendirilmektedir.⁴⁰¹ CISG ve Türk Borçlar Kanunu’nun sözleşmeye aykırı ifa ile ilgili temel farklılığı, CISG’te bir ayırım yapılmaksızın tüm gereği gibi ifa etmeme durumlarının “*sözleşme ihlali*” kavramı kapsamında tek bir çatı altında düzenlenmesi ve esaslılık kısıstısı üzerinden ölçülmesidir.⁴⁰²

2.3.5. Belgelerde eksiklik veya yanlışlık

Viyana Antlaşması’nın m. 30’a göre satıcı, sözleşme uyarınca teslim etmesi gerektiği malların yanı sıra, onlara ilişkin belgeleri de alıcıya vermekle yükümlüdür. Kural olarak, satıcının mallara ilişkin vermesi gereken belgeler varsa, bunları sözleşmede öngörülen zamanda, yerde ve şekilde teslim etmesi gerekmektedir.⁴⁰³

Belgeleri teslim etme yükümlülüğünün ihlalinin esaslı ihlal teşkil edip etmediği konusu belgenin niteliğinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, malı temsil eden belgelerin verilmemesi ifa etmeme anlamına gelmektedir. Malı temsil eden belgeler, mal üzerinde tasarruf etmek veya malı teslim almak için gereken belgelerdir. Dolayısıyla, bu tür belgelerin alıcıya teslim edilmemesi durumu kalıcı nitelikte ise esaslı ihlalden söz edilebilmektedir. Belgelerin teslim edilmesinde gecikmenin esaslı ihlal olup olmadığını, esaslı ihlalin şartları üzerinden ve gecikme süresinden değerlendirmek gerekmektedir.⁴⁰⁴

Buna karşın temsil belge niteliğinde olmayan diğer ek belgelerin teslim edilmemesi veya geç teslim edilmesi ayıplı ifayı teşkil etmektedir. Bu bağlamda, belgenin işlevi üzerinden bir değerlendirme yapılarak sonuca varılması mümkündür. Başka bir ifadeyle,

⁴⁰¹ Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 168; Rusya Federasyonu Ticaret ve Sanayi Odası Uluslararası Ticari Tahkim Mahkemesi 07.06.1999 tarihli ve 238/1999 sayılı kararında alıcının mallarıyla birlikte aynı türden ancak başka bir alıcıya gönderilmek üzere gemiye yüklenen malları sözleşmenin esaslı ihlali olarak değerlendirmiştir. Satıcı, sözleşmeye “münhasır” bir gemi maddesinin eklenmesini kabul etmiştir ve aynı konumda hareket eden makul bir kişi, alıcının sözleşmenin bu maddesine ilişkin niyetini bilmeme imkânına sahip değildir. Buna göre, mahkeme sözleşmenin geminin özellikle sözleşme kapsamındaki malların taşınması için kiralanmasını gerektirdiği ve satıcının geminin tamamını münhasıran alıcının yükünün taşınması için kiralamak zorunda olduğu sonucuna varmıştır. Satıcı gemiye, alıcıya gidecek olan 7.000 ton mala ek olarak, aynı adı taşıyan başka bir alıcının 5.000 ton malını da yüklemeyi planlamıştır. Sözleşmenin nihai amacı, bir yandan satıcının alıcıya tamamen uygun kalitede ve her türlü zararlardan etkilenmeyecek bir gıda ürünü teslim etmesi, diğer yandan da Satıcının malların sevkiyatı üzerine satın alma bedelini almasıydı. Tarafların sözleşmenin amacına ulaşmasının ön koşulu, satıcının malların sözleşmede öngörülen şartlarda ve şekilde taşınmasını sağlama yükümlülüğünü yerine getirmesiydi.

⁴⁰² Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 184; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 169.

⁴⁰³ E. Erdem (2012). *Satıcının Malları ve Belgeleri Teslim Borcu*: Milletlerarası Satım hukuku, 2. Tıpkı Bası. (Ed: Y. Atamer), İstanbul: On İki Levha, s. 152; Yelkenci, 2013, **a.g.k.**, s. 1362.

⁴⁰⁴ Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 251; Tokker, 2016, **a.g.k.**, s. 162; Yelkenci, 2013, **a.g.k.**, s. 1363.

alıcının eksik belge nedeniyle malın kullanılabilirliğini veya yeniden satılmasını ne derecede etkileyeceğine bakılmalıdır.⁴⁰⁵

Türk Borçlar Kanunu'nun m. 207/1 ve 210 hükümlerinden satıcının, mala ilişkin temsil belgeleri teslim etmekle yükümlü olduğu görülmektedir. Borçlu tarafından temsil belgelerin teslim edilmemesi ise ifa etmeme durumunu teşkil edip borçlu temerrüdü ile ilgili hükümlerin devreye girmesini sağlamaktadır.⁴⁰⁶

2.4. Rus Hukuk Sisteminde Esaslı İhlal

2.4.1. Genel olarak

Kural olarak, Rus hukuk sisteminde sözleşmeye bağlılık ilkesi benimsenmiştir. Bununla birlikte, Rusya Medeni Kanunu'nun 29. Bölümünde sözleşmenin değiştirilmesi veya sona erdirilmesi ile ilgili hükümler bulunmaktadır. Genel olarak, sözleşmenin değiştirilmesi veya sona erdirilmesi, yalnızca sözleşme taraflarının karşılıklı iradesiyle ve herhangi bir itirazın olmadığı durumda gerçekleştirilebilmektedir.⁴⁰⁷ Bu konuda Braginskiy'in de ifade ettiği gibi, taraflara sözleşmenin akıbetini belirleme konusunda geniş yetkilerin verilmesi sözleşme özgürlüğü ilkesinin bir yansımasıdır, dolayısıyla bir kişi sözleşmeyi akdetmek kadar sona erdirmekte de özgür olmalıdır.⁴⁰⁸

Bununla beraber, yasa koyucu, ihlale uğrayan tarafa istisnai bir şekilde tek taraflı olarak sözleşmeyi değiştirme veya sona erdirme hakkı tanımaktadır. Rusya Medeni Kanunu'nun borçlar hukuku genel hükümler kısmında bulunan m. 450/1 uyarınca sözleşme, bir tarafın talebi üzerine diğer tarafın sözleşmeyi esaslı bir şekilde ihlal etmesi durumunda mahkeme kararıyla değiştirilebilir veya sona erdirilebilmektedir. Bunun yanı sıra, tek taraflı olarak sözleşmeyi değiştirme veya sona erdirme hakkı, istisnai bir şekilde kanunen veya sözleşme ile öngörüldüğü durumlarda da bulunmaktadır. Dolayısıyla, Rus

⁴⁰⁵ Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 251; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 162; Rusya Federasyonu Ticaret ve Sanayi Odası Uluslararası Ticari Tahkim Mahkemesi 23.10.2017 tarihli ve M-66/2017 kararında tarafların Sözleşmede teknik belgelerin geç teslimi için son derece yüksek bir ceza şartı üzerinde anlaştıklarını, bunun da alıcı için belgeleri zamanında teslim almanın son derece önemli olduğunu ve dolayısıyla, belgelerin geç teslimi nedeniyle alıcının ciddi bir zarara uğramasının muhtemel olduğu nedeniyle, bu tür ihlalin esaslı ihlal teşkil ettiğini belirtmiştir.

⁴⁰⁶ Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 163.

⁴⁰⁷ M. İ. Braginskiy ve V. V. Vitryanskiy (2011). *Dogovornoye pravo*. (3. Bası), Kitap 1, Moskova: Statut, s. 437; Yu. İ. Sinitsina (2018). Suşesvtennoye naruşeniye dogovora kak odno iz osnovaniy ego rastorjeniya. *Mejdunarodnyj jurnal gumanitarnikh i estestvennikh nauk*, 0 (6-2), s. 149; Kurbanov vd., 2019, **a.g.k.**, s. 179.

⁴⁰⁸ Braginskiy ve Vitryanskiy, 2011, **a.g.k.**, s. 436.

hukukunda esaslı ihlal, CISG sistematığına benzer bir şekilde ihlale uğrayan tarafa daha fazla hukuki olanaklar tanımaktadır.⁴⁰⁹

Esaslı ihlal kavramının Rus mevzuatında yakın zamandaki tarihi gelişimine yorum yapacak olursak, belirtmek gerekir ki ne 1922 tarihli RSFSC Medeni Kanunu'nda ne de 1964 tarihli RSFSC Medeni Kanunu'nda “*sözleşmenin esaslı ihlali*” kavramına yer verilmemiştir. Esaslı ihlalin, günümüzde sözleşmeyi tek taraflı olarak değiştirme veya sona erdirmeye hakkının doğması için bir şart niteliği taşıması nedeniyle, yukarıda adı geçen mülga Medeni Kanunlardaki tek taraflı olarak sözleşmeyi değiştirme veya sona erdirmeye düzenlenmesine değinmekte fayda vardır.

Öncelikle, 1922 tarihli RSFSC Medeni Kanunu'nda gerçek kişiler için bile tek taraflı irade beyanıyla hukuki ilişkinin sona erdirilmesine yalnızca istisnai durumlarda imkân tanınmaktadır.⁴¹⁰ SSCB'nin merkezi sosyalist planlamaya dayalı ekonomi ve hukuk sistemi, söz konusu planlı hedef dahilinde faaliyet gösteren işletmelerin, sözleşmeyi sona erdirmeye nedeni borçlu tarafından işlenen bir ihlal olsa bile, onların sözleşmeyi sona erdirmeye özgürlüğüne sahip olmasını kabul etmiyordu.⁴¹¹ Sözleşme, tarafların anlaşmasıyla veya objektif imkânsızlık halinde sona erdirilebilmekteydi. Sözleşmenin alacaklı tarafından tek taraflı olarak sona erdirilebilmesi, ancak kendisinin gecikme nedeniyle edimin yerine getirilmesindeki menfaatini kaybetmesi halinde mümkündü.⁴¹² Burada menfaat kaybına yol açan bir ihlalin öngörülmesinin, esaslı ihlalin düzenlenmesi için bir zemin oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Rus yasa koyucusu, 1964 tarihli RSFSC Medeni Kanunu'nda ortaya çıkan eğilimi kısmen gözetmiştir. Sözleşme üzerinde herhangi bir tek taraflı müdahale, yalnızca borç ilişkisinin doğası gereği mümkündü. Örneğin, kira sözleşmesi kapsamında iki tarafa da belirli durumlarda tek taraflı olarak sözleşmeyi sona erdirmeye hakkı tanınmıştı.⁴¹³ Aynı zamanda m. 233'te ulusal ekonomi planlaması kanunlarının değişmesi veya geçerliliğini

⁴⁰⁹ Kurbanov vd., 2019, **a.g.k.**, s. 180; Braginskiy ve Vitryanskiy, 2011, **a.g.k.**, s. 440.

⁴¹⁰ O. İoffe (1958). *Sovetskoye grajdanskoye pravo: kurs lektsiy. Obşaya çast. Pravo sobstvennosti*. Leningrad: Leningrad Devlet Üniversitesi Yayınevi, s. 153.

⁴¹¹ A. G. Karapetov (2011). *Osnovniye tendetsii pravovogo regulirovaniya rastorjeniya naruşennogo dogovora v zarubejnom i rossiyskom grajdanskom prave*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Moskova: Rusya Özel Hukuk Okulu (Enstitüsü), s. 115.

⁴¹² T. N. Kudryavtseva (2019). *İstoriçeskoye razvitiye instituta izmeneniya i rastorjeniya dogovora. Mejdunarodnyj jurnal gumanitarnikh i estestvennikh nauk*, 0 (11-1), s. 170.

⁴¹³ Karapetov, 2011, **a.g.k.**, s. 117.

yitirmesi durumunda tarafların sözleşmeyi sona erdirmeye ve değiştirme hakkına sahip oldukları belirtilmiştir.⁴¹⁴

Mülga kanunlarda tek taraflı olarak sözleşmeyi sona erdirmeye imkânı istisna niteliğindedir. Bununla beraber, ihlale uğrayan tarafın hukuki imkânlarının ayrımı için esaslı ihlal kavramı ile ifade edilen bir kıstas öngörülmemiştir. Ancak, tek taraflı sözleşmeyi sona erdirmeye imkânları, ihlale uğrayan tarafın menfaatine bağlanmıştır. İlga Medeni Kanunu'nda ise yukarıda adı geçen RFMK m. 450'de açık bir hükümle tek tarafın irade beyanı üzerine sözleşmeyi değiştirme veya sona erdirmeye imkânı sağlanmaktadır. Bu imkânın kullanılması ise ihlalin esaslı olup olmamasına bağlanmıştır. Buradan yola çıkarak, merkezi sosyalist plana dayalı bir ekonomi sisteminden kapitalist ekonomi sistemine dönüşüm sırasında Rusya hukuk sistemi, CISG de dahil olmak üzere, katıldığı Antlaşmaların etkisini büyük ölçüde yansıtmıştır.⁴¹⁵

Çeşitli sözlüklerde “*существенный*” (“*esaslı*”) kavramının tanımına ilişkin yaklaşımlar neredeyse aynıdır. Buna göre esaslı, bir şeyin özünü oluşturan, son derece önemli, gerekli olanı ifade etmektedir.⁴¹⁶ Genel olarak, bir sözleşme ihlalinin esaslı olup olmadığına ilişkin kriterler kanunla belirlenebilmektedir. Ancak, bu kriterlerin sözleşmede de düzenlenebileceğini belirtmek gerekmektedir. Kanunda veya sözleşmede esaslı ihlale ilişkin şartların bulunmaması halinde, bu husus mahkeme tarafından somut olayın tüm özellikleri dikkate alınarak tespit edilmektedir.⁴¹⁷

Rusya Federasyonu Medeni Kanunu'nun m. 450 uyarınca her ihlal esaslı olarak nitelendirilemez. RFMK'nın m. 450/2 b. 3 uyarınca taraflardan birinin sözleşmeyi ihlal ederek diğer tarafı, sözleşmenin akdedildiği anda beklemekte haklı olduğu şeylerden önemli ölçüde yoksun bırakacak şekilde zarara uğratması, sözleşmenin esaslı ihlali olarak tanımlanmaktadır. CISG m. 25'te bulunan esaslı ihlal tanımına oldukça benzeyen bir düzenleme getiren Rus yasa koyucusu, CISG'den farklı olarak esaslı ihlali, ihlal eden tarafın olumsuz sonuçları öngörmemesi şartına bağlamamaktadır.⁴¹⁸

⁴¹⁴ Kudryavtseva, 2019, **a.g.k.**, s. 170.

⁴¹⁵ Khokhlov, 1996, **a.g.k.**, s. 4.

⁴¹⁶ S. İ. Ojegov sözlüğündeki anlam için bkz. <https://slovarozhegova.ru/word.php?wordid=31148> (Erişim tarihi: 11.05.2024).

⁴¹⁷ Sinitsina, 2018, **a.g.k.**, s. 149.

⁴¹⁸ Braginskiy ve Vitryanskiy, 2011, **a.g.k.**, s. 440; M. F. Lukyanenko (2010). *Otsenochnyye ponyatiya prava: teoretiko-pravovoy analiz i praktika pravoprimereniya*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Moskova: Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanlığı'na Bağlı Rusya Kamu Yönetimi Akademisi, s. 369; Karapetov, 2006, **a.g.k.**, s. 2; T. K. Silvenoyen (2018). *Sușesvtennoye narușeniye dogovora kak osnovaniye izmeneniya i rastorjeniya grajdansko-pravovogo dogovora. Molodoy uıyoniy mejdunarodniy nauıniy jurnal*, 50 (236), s. 273.

Rusya Anayasa Mahkemesi, esaslı ihlale bağlanan hukuki imkânların ihlale uğrayan tarafı koruyucu nitelikte olduğunu belirtmiştir. Mahkeme, 24.10.2013 tarihli ve 1617-O sayılı kararında RFMK m. 450/2'nin, sözleşmenin karşı tarafça esaslı bir şekilde ihlal edilmesi durumunda ihlale uğrayan tarafın menfaatlerini korumayı amaçladığını ve başvuru sahibi tarafından belirtilen anayasal haklarının ihlali olarak kabul edilemediğini ifade etmiştir.⁴¹⁹

Belirtmek gerekir ki Rus hukuk sisteminde esaslı ihlal kavramının yeni olmasıyla birlikte, yasal düzenlenme şekli ve uygulaması tam oturmamış ve tartışmalara yol açmıştır. Esaslılık kıstasının muğlak olması ve somut olayın koşulları üzerinde değerlendirme yapılmasının mahkemeye bırakılması gibi hususlar, kavramın oturmamasının sebepleri arasında saymak mümkündür. Bununla beraber, CISG'in etkisinde ulusal mevzuata dahil edilen esaslı ihlal kavramının yorumlanması için, farklılıkları da göz önünde bulundurarak CISG'den ve diğer uluslararası kaynaklardan faydalanmak, kapsamlı bir analizin yapılmasını sağlar.⁴²⁰

Rusya Medeni Kanunu, m. 450'de yer alan esaslı ihlal kavramı ve sonuçları ile ilgili düzenlemeler, genel hükümler kısmında bulunup satış da dahil olmak üzere tüm sözleşmeler için uygulanabilmektedir. Bunun yanı sıra, satış sözleşmesi, kira sözleşmesi vd. sözleşmeler ile ilgili özel hükümlerde de esaslı ihlale yer verilmiştir. Bazı kısımlarda esaslı ihlale ilişkin daha detaylı bir açıklama getirilirken, bazılarında ise yalnızca esaslı ihlale bağlanan farklı hukuki imkânlar düzenlenmiştir. Böylece her ne kadar genel hüküm-özel hüküm bazında sistematik bir yaklaşım gözetilmeye çalışılsa da bu her zaman mümkün değildir.

Satış sözleşmesinin genel hükümleri kısmında bulunan RFMK m. 475/2 uyarınca malların kalitesine ilişkin koşulların ihlal edilmesi ve bu ihlalin esaslı nitelikte olması durumunda alıcıya birtakım seçimlik haklar tanınmaktadır. Aynı zamanda mal tedarik sözleşmesi için de esaslı ihlal ile ilgili özel hükümler bulunmaktadır. Aşağıda genel olarak esaslı ihlalin meydana gelmesi için aranan şartlar ve satış sözleşmesinin esaslı ihlaline ilişkin özel hükümler incelenecektir.

⁴¹⁹ Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi'nin Kiselev Andrey Evgenyevich vatandaşının Rusya Federasyonu Medeni Kanunu'nun 450/2 uyarınca anayasal haklarının ihlal edildiğine ilişkin şikâyetinin değerlendirmeye alınmasının reddine ilişkin 24.10.2013 T., 1617-O K.

⁴²⁰ Karapetov, 2011, **a.g.k.**, s. 212.

2.4.2. Esaslı ihlalin şartları

2.4.2.1. Genel olarak

Esaslılık kıstası muğlak ve belirsiz bir kavramdır. Dolayısıyla, mahkeme, olayın tüm ilgili özelliklerini göz önünde bulundurarak, sözleşmenin esaslı bir şekilde ihlal edilip edilmediğine karar vermektedir. Her somut olayın özelliklerine göre biçim değiştirebilen esaslı ihlal, genel olarak bazı şartların mevcudiyeti durumunda ortaya çıkmaktadır.⁴²¹ Belirtmek gerekir ki Rus hukuk sisteminde esaslı ihlal da dahil olmak üzere, muğlak bir şekilde düzenlenen kavramlar açısından mahkemelere, farklı yorumlar yapmak için alan tanınmıştır. Başka bir ifadeyle, mahkeme tarafından esaslı ihlalin şartlarına ilişkin hususlar, kanunen öngörülen şartların yanı sıra, farklı unsurları da değerlendirilerek karara bağlanmaktadır.⁴²²

Esaslı ihlal kavramının sınırlarının belirsizliği nedeniyle, esaslı ihlal kavramını meydana getiren şartların ne olduğu sorusuna da net cevap verilmemektedir. Bu sebeple, uygulamada bu konuda birliğin bulunmamasının yanı sıra, karışıklığa yol açan mahkeme kararları ile de karşılaşmak mümkündür.⁴²³ Sonuç olarak, muğlak bir şekilde düzenlenen kavramların yorumlanmasında mahkemelerin rolünün önemli olduğunu belirtmek gerekmektedir. Genellikle bu tür kavramların yorumlanması için kesin ve mutlak doğru kriterler öngörmek imkânsızdır. Ancak aynı zamanda, esaslı ihlal gibi muğlak, belirsiz ve sübjektif kıstaslar üzerinden belirlenen kavramların içeriğinin açıklığa kavuşturulması da önemlidir.⁴²⁴

Doktrinde esaslı ihlalin saptanması için aranan şartlara ilişkin farklı açıklamalar bulunmaktadır. Örneğin, Kamenetskaya, karşı tarafın sözleşmeyi esaslı bir şekilde ihlal etmesinin, dört şartın aynı anda mevcut olması halinde mümkün olduğunu ve sözleşmenin sona erdirilmesi için bir hukuki dayanak oluşturduğuna kanaat getirmektedir. Yazara göre bunlar: Sözleşmenin ihlali olgusu, ihlal eden tarafın kusuru, ihlale uğrayan tarafın önemli ölçüde zarar görmesi ve illiyet bağı.⁴²⁵

Bununla birlikte, başka bir bakış açısına göre, bir ihlalin esaslı olup olmamasının değerlendirilmesinde şu faktörlerin birlikte dikkate alınması önerilmektedir: İhlalin olumsuz sonuçlarının ciddiyeti, ihlalin kendisinin bir olgu olarak önemi, borçluya olan

⁴²¹ Kurbanov vd., 2019, **a.g.k.**, s. 180; Karapetov, 2011, **a.g.k.**, s. 216.

⁴²² Karapetov, 2006, **a.g.k.**, s. 4.

⁴²³ Bkz. aşağıda İkinci Bölüm p. 2.4.2.1.

⁴²⁴ Bezik, 2011, **a.g.k.**, s. 152.

⁴²⁵ Kamenetskaya, 2004, **a.g.k.**, s. 10.

güven kaybı, borçlunun sözleşmeyi ayakta tutmaya yönelik makul menfaatinin olup olmadığı, borçlunun kötü niyeti. Nihai karar tüm bu şartlar göz önünde bulundurularak verilmelidir. Böylelikle mahkeme, farklı faktörleri göz önünde bulundurarak en dengeli çözümü bulma imkânına sahiptir.⁴²⁶ Belirtmek gerekir ki sözü edilen araştırmacının çalışma konusu sözleşmeyi sona erdirmeye olduğundan, esaslı ihlal de bu hukuki olanağın kullanılması için bir dayanak olarak incelenmiştir. Buna karşın, esaslı ihlalin farklı hukuki olanaklara da yol açması nedeniyle esaslı ihlalin, doğurduğu sonuçlardan bağımsız bir şekilde incelenmesi ve şartlarının ortaya konulması gerekmektedir.⁴²⁷

Çistyakov, esaslı ihlalin saptanması için değerlendirilmesi gereken hususları şu şekilde öne sürmüştür: Sözleşme ihlalinin niteliği, yerine getirilmiş ve getirilmemiş yükümlülüklerin oranları, ihlalin niteliği göz önünde bulundurularak sözleşmenin ayakta tutulmasının makul olup olmadığı, kararın makul ve rasyonel olması (genel şart). Aynı zamanda yazar, bu faktörlerin RFMK m. 450/2 b. 4'te düzenlenmesi gerektiği yönünde öneride bulunmuştur.⁴²⁸

Sözleşmenin tek taraflı olarak sona erdirilmesi konusunda araştırmalar yapan Bevzenko, tahkim mahkemeleri tarafından verilen kararların kapsamlı analizini gerçekleştirmesi sonucunda, sözleşme ihlalinin esaslı olarak nitelendirilmesini belirleyen faktörlerin aşağıdaki şekilde sistematize edilmesini önermiştir:⁴²⁹

- a) yükümlülüğün yerine getirilmediği sürenin önemli olması;⁴³⁰
- b) yasa gereği belli bir tür sözleşme için esaslı sözleşme unsuruna ilişkin ihlalin gerçekleşmesi;⁴³¹

⁴²⁶ Karapetov, 2006, **a.g.k.**, s. 4.

⁴²⁷ Lukyanenko, 2010, **a.g.k.**, s. 361.

⁴²⁸ K. E. Çistyakov (2002). *İzmeneniye i rastorjeniye grajdansko-pravovogo dogovora*. Doktora Tezi Özet Raporu. Tomsk: Tomsk Devlet Üniversitesi, Medeni Hukuk Bölümü, s. 7.

⁴²⁹ Bu faktörler tamamen mahkemelerin RFMK m. 450'in yorumlanması ve uygulamaya geçirmesi üzerinden ortaya çıkarılmıştır. Aynı zamanda mahkemelerin genel bir yaklaşımını belirlemektedir.

⁴³⁰ Moskova Bölgesi Federal Tahkim Mahkemesi 07.04.2005 tarihli ve KG-A40/2207-05 kararında yatırımcının yatırım sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüklerini uzun süre yerine getirmemesinin (özellikle taşınmaz malların yeniden inşasına ilişkin son tarihlere ve şehir planlama belgelerinin düzenlenmesine ilişkin son tarihlere uyulmaması) sözleşme hükümlerinin esaslı ihlalini oluşturduğunu belirtmiştir. Buna karşılık, ifadaki önemli olmayan bir gecikme sözleşmenin esaslı ihlalini teşkil etmez, bkz. Ural Bölgesi Federal Tahkim Mahkemesi 28.04.2004 T., F09-1116/04-GK K.

⁴³¹ Esaslı sözleşme ihlalini oluşturan hususların belirlenmesinde çok yaygın olan bir yaklaşıma göre esaslı sözleşme unsurunun ihlal edilmesi esaslı ihlale yol açmaktadır, örneğin Rusya Federasyonu Yüksek Tahkim Mahkemesi Prezidyumu 13.04.1999 T., 6685/98 K.; Volgo-Vyatskiy Bölgesi Federal Tahkim Mahkemesi 25.05.2001 T., A43-1251/01-5-49 K.; Uzak Doğu Bölgesi Federal Tahkim Mahkemesi 19.02.2001 T., F03-A59/01-1/91 K.; Ural Bölgesi Federal Tahkim Mahkemesi 27.10.2004 T., F0-3566/04-GK K.; Yamal-Nenets Özerk Bölgesi Tahkim Mahkemesi 27.11.2023 T., A81-10344/2023 K. vd. Kanaatimizce uygulamada oluşan bu eğilimin kesin bir faktör olarak öne sürmek doğru değildir. Sözleşmenin esaslı unsurları kapsamında ihlal edilmesi sonucunda meydana gelen olumsuzluk çoğu zaman

c) tarafların anlaşması ile sözleşmenin esaslı unsuru olarak kabul edilen bir sözleşme unsurunun ihlali;⁴³²

d) sözleşme kapsamındaki asli yükümlülüğün yerine getirilmemesi;⁴³³

e) borcun amacına ilişkin unsurun ihlali;⁴³⁴

f) sözleşmenin ihlali, ihlalin tekrarlanması halinde esaslı olarak nitelendirilebilmektedir;⁴³⁵

g) esaslı ihlal, tarafların sözleşmeyi akdederek ulaşmayı istedikleri amaca ulaşamamalarına neden olan bir ihlaldir;⁴³⁶

h) sözleşmenin ihlali sonucunda meydana gelen zarar giderilebilir nitelikte ise esaslı ihlal olarak değerlendirilemez;⁴³⁷

i) bir sözleşme ihlali, sözleşmenin diğer tarafı için olumsuz sonuçlara yol açmamışsa, esaslı ihlal olarak kabul edilemez;⁴³⁸

j) sözleşme ihlali, ancak ihlalden dolayı sorumluluğun meydana gelmesi halinde sözleşmenin sona erdirilmesi için gerekçe teşkil edebilir (borçlunun sorumluluğunu ortadan kaldıran olguların bulunmaması).⁴³⁹

Esaslı ihlalin değerlendirilmesinde önem taşıyan bu faktörlerin ortaya çıkarılması sırasında RFMK m. 450'in uygulanması açısından birtakım ilginç istatistikler ortaya çıkmıştır. Öncelikle davaların büyük çoğunluğunda (yaklaşık %90) uyuşmazlık konusu, kira sözleşmesinin sona erdirilmesidir. Bu, kira sözleşmesinin süreklilik arz eden bir hukuki ilişki olması ve kira sözleşmesinin sona erdirilmesinin kiraya verenin haklarını

ihlale uğrayan taraf için önemli ölçüde menfaat kaybına yol açması daha yaygın bir şekilde gerçekleşmektedir. Ancak bununla beraber, sözleşmenin esaslı unsurları ile ilgili olmayan ihlal de esaslı ihlali teşkil edebilmektedir. Burada araştırmacı, uygulamada olduğu eğilimi açıklamayı amaçlamıştır, ancak belirtmek gerekir ki kanun metninde böyle bir şart bulunmamaktadır. Aksine “*esaslı unsur*” ve “*esaslı ihlal*” kavramlarının bağlantılı olmadığı söz konusudur.

⁴³² Volgo-Vyatskiy Bölgesi Federal Tahkim Mahkemesi 14.01.2005 T., A431251/01549 K.; Moskova Şehri Tahkim Mahkemesi 25.04.2003 T., A40-51910/02-16-529 K. vd.

⁴³³ Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi 26.03.2002 T., 59-B02 K.; Rusya Federasyonu Yüksek Tahkim Mahkemesi Prezidyumu 07.07.1998 T., 7176/97 K., vd. Yukarıda da belirtildiği üzere bu durumun uygulamada daha yaygın olması ile birlikte yan yükümlülüklerin ihlal edilmesi de esaslı ihlale yol açabilmektedir.

⁴³⁴ Örneğin, kiralandan tesislerin amacı dışında kullanılması (özellikle alt kiraya verilmesi) da sözleşmenin esaslı ihlalini teşkil etmektedir, bkz. Volgo-Vyatskiy Bölgesi Federal Tahkim Mahkemesi 14.10.1999 T., 495/5 K.

⁴³⁵ Doğu Sibirya Bölgesi Federal Tahkim Mahkemesi 11.02.1997 T., A-74-G/6-160/96-F02-54/97-C2 K; Ural Bölgesi Federal Tahkim Mahkemesi 30.04.2004 T., F09-1178/04-GK K. vd.

⁴³⁶ Ural Bölgesi Federal Tahkim Mahkemesi 11.08.2005 T., F-09-2528/05-C4 K.

⁴³⁷ Povoljskiy Bölgesi Federal Tahkim Mahkemesi 08.02.2005 T., A55-880/04-40 K.

⁴³⁸ Kuzey Batı Bölgesi Federal Tahkim Mahkemesi 30.11.2006 T., A-05-3034/2006-32 K.

⁴³⁹ R. S. Bevzenko (2010). Nekotoriye voprosı sudebnoy praktiki primeneniya polojeniy glavı 29 Grajdanskogo kodeksa Rossiyskoy Federatsii ob izmenenii i rastorjenii dogovora. *Vestnik grajdanskogo prava*, 10 (2), s. 141.

korumak için etkili bir yol olmasından kaynaklanmaktadır. Satış sözleşmesi de dahil olmak üzere, diğer borç ilişkilerinde ihlale uğrayan taraf, başka hukuki olanakları kullanmayı tercih etmektedir. Bununla beraber, davaların çoğu Rusya metropol başkentini kapsayan Moskova Bölgesi Federal Tahkim Mahkemesi'nde görülmüştür.⁴⁴⁰

Esaslı ihlal kavramının sınırlarının belirsiz olması, esaslı ihlal şartlarının da doktrinde farklı yorumlanmasına yol açmıştır. CISG'de benimsenen esaslı ihlal kavramı daha net ve ayrıntılı bir şekilde ifade edilmiştir. Her ne kadar Rus yasa koyucusu bu kavramı dahil etmeye çalışsa da, kavramın mevcut hukuk sistemine uyarlanması, mevzuat ve uygulamada yeknesak bir yaklaşımın sağlanabilmesi için doktrinde daha çok araştırılması ihtiyacını doğurmaktadır.

İşbu çalışma kapsamında esaslı ihlalin şartları, RFMK m. 450 lafzından anlaşıldığı gibi sözleşmenin ihlal edilmesi, ihlale uğrayan taraf için bir zararın bulunması ve önemli menfaat kaybı olguları üzerinden incelenecektir.

2.4.2.2. Sözleşmenin ihlal edilmesi

Öncelikle sözleşmenin esaslı ihlalden bahsedebilmek için, sözleşmenin ihlal edilmesi gerekmektedir. Sözleşmenin ihlal edilmesi, kapsamındaki herhangi yükümlüğü ifa etmemeyi veya gereği gibi ifa etmeyeyi ifade etmektedir.⁴⁴¹

Sözleşmenin esaslı unsurları ile sözleşmenin esaslı ihlali arasında bir bağlantı olmadığını belirtmek gerekmektedir. Bunlar farklı işlevleri yerine getiren farklı hukuki kavramlardır.⁴⁴² Bir ihlalin esaslı olup olmaması, ihlalin niteliğini, sonuçlarını ve böyle bir ihlale yönelik sözleşmeyi sona erdirmeye gibi yaptırımın orantılılığını değerlendirmektedir. Dolayısıyla, bir ihlalin esaslı olarak nitelendirilmesi için, sözleşmenin esaslı unsurları kapsamındaki yükümlülüklerin ihlal edilmesi önem taşımamaktadır. Sözleşme kapsamında herhangi bir yükümlülüğün ihlali, diğer şartları da barındırdığı halde esaslı ihlal teşkil edebilmektedir.⁴⁴³

⁴⁴⁰ Bevzenko, 2010, **a.g.k.**, s. 141, dn. 3.

⁴⁴¹ Bezik, 2011, **a.g.k.**, s. 139.

⁴⁴² Bir sözleşmenin esaslı unsurları, o sözleşmenin geçerli olabilmesi için mutlak olarak bulunması gereken unsurlardır. Buna karşın sözleşmenin esaslı ihlali, bazı hukuki imkânların kullanılabilmesi için aranan bir şarttır. Burada kullanılan esaslı kelimesi, ihlalin ağırlığını ölçme işlevini görmektedir. Dolayısıyla, sözleşmenin esaslı unsurları ile sözleşmenin esaslı ihlali kavramları birbiri ile bağlantılı değildir, bkz. Karapetov, 2011, **a.g.k.**, s. 217; Bezik, 2010, **a.g.k.**, s. 151.

⁴⁴³ Karapetov, 2011, **a.g.k.**, s. 217; Bezik, 2010, **a.g.k.**, s. 151.

Uygulamada genel olarak asli edimin yerine getirilmemesinin esaslı ihlale yol açtığı görülmektedir. Birkaç örnekler üzerine mahkemeler, aşağıdaki durumları sözleşmelerin sona ermesine yol açan esaslı ihlal olarak kabul etmiştir:

1. alıcının sözleşmede belirtilen peşin ödemeyi satıcıya ödememesi;⁴⁴⁴
2. alıcının, satıcı tarafından kendisine teslim edilen mallar için ödeme yükümlülüğünü yerine getirmemesi;⁴⁴⁵
3. devredilen talep hakkı için ödeme yükümlülüğünün yerine getirilmemesi;⁴⁴⁶
4. kullanım amacına uygun bir şekilde kullanılamayan yetersiz kalitede malların teslim edilmesi (ayıplı ifa);⁴⁴⁷
5. kiracının sistematik olarak kira bedelini ödememesi, kiralanan mülkün onarımına ilişkin yükümlülüklerin yerine getirilmemesi, kiraya verenin izni olmaksızın alt kira sözleşmesinin akdedilmesi;⁴⁴⁸
6. yüklenicinin, sözleşmede belirtilen süre içinde işi yerine getirmemesi, bu nedenle iş sahibinin beklediği sonucu zamanında alma hakkından açıkça yoksun bırakılması;⁴⁴⁹
7. ev sahibinin rızası olmadan tesisin yeniden yapılandırılması.⁴⁵⁰

İhlal sonucunda meydana gelen olumsuzluğun esaslı ihlale yol açması için hangi kıstaslar üzerinden ölçülmesi gerektiği sorusu önem arz etmektedir. RFMK m. 450/2 lafzından da anlaşılacağı üzere bu konuda ihlale uğrayan tarafın beklentileri merkez bir kavramdır. Ancak doktrinde esaslı ihlalin saptanması için yalnızca tarafın beklentileri değil, birbiri ile bağlantılı iki faktör üzerinden analiz yapılması gerektiği vurgulanmaktadır. Öncelikle, sözleşmeden doğan yükümlülüklerin ne derecede ihlal edildiğine ilişkin açıklık getiren ihlalin ciddiyeti değerlendirilmelidir. İkinci olarak ise meydana gelen olumsuzluğun önemine değinmek gerekmektedir. Bu iki faktör arasında hangisinin daha baskın olduğu sorusu tartışmalıdır. Karapetov’a göre mahkeme, iki faktörü de göz önünde bulundurarak aralarındaki dengeyi korumalı ve kapsamlı bir

⁴⁴⁴ Rusya Federasyonu Yüksek Tahkim Mahkemesi Prezidyumu 03.09.1996 T., 779/96 K.

⁴⁴⁵ Rusya Federasyonu Yüksek Tahkim Mahkemesi Prezidyumu “Gayrimenkul Alım-Satım Sözleşmelerinden Kaynaklanan Uyuşmazlıkların Çözümüne İlişkin Uygulamanın Gözden Geçirilmesi” Hakkında Bilgilendirme Tebliği 13.11.1997 T., 21 S.; Yüksek Tahkim Mahkemesi Prezidyumu 15.04.2008 T., 16732/07 K.; Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi İBK 27.12.2017 T., 5 K. m. 8.

⁴⁴⁶ Doğu Sibirya Bölgesi Federal Tahkim Mahkemesi 28.02.2008 T., A74-1269/07 E., F02-631/08 K.

⁴⁴⁷ Rusya Federasyonu Yüksek Tahkim Mahkemesi Genel Kurulu Rusya Federasyonu Medeni Kanunu Hükümlerinin Tedarik Sözleşmesine Uygulanmasına İlişkin Bazı Hususlar Hakkında 22.10.1997 T., 18 K.

⁴⁴⁸ Rusya Federasyonu Yüksek Tahkim Mahkemesi Prezidyumu “Sözleşmelerin Akdedilmesi, Değiştirilmesi ve Sona Erdirilmesi ile İlgili Uyuşmazlıkların Çözülmesine İlişkin Uygulamanın Gözden Geçirilmesi” Hakkında Bilgilendirme Tebliği 05.05.1997 T., 14 K.

⁴⁴⁹ Karelya Cumhuriyeti Tahkim Mahkemesi 19.02.2009 T., A26-6504/2008 K.

⁴⁵⁰ Moskova Bölgesi Federal Tahkim Mahkemesi 02.04.2009 T., KG-A41/2306-09 K.

değerlendirme yapmalıdır.⁴⁵¹ Esaslı ihlal teşkil etmesi için ihlal sonucunda ne tür olumsuzluğun ortaya çıkması gerektiği konusu aşağıda incelenecektir.

Sözleşme ihlalinin ciddiyeti faktörü, gecikme süresi, malların ayıbının derecesi gibi ihlalin boyutunu ifade etmektedir. İhlal eden tarafın yaptığı veya yapmadığı eylemler, sözleşme uyarınca yapması gerekenden ne derece farklıysa, ihlalin esaslılığını kabul etmek için o kadar büyük gerekçeler ortaya çıkmaktadır.⁴⁵² Mahkeme, ihlal eden tarafın eylem veya eylemsizliğinin, sözleşmede öngörülen gidişata ne kadar önemli ölçüde uymadığını belirlerken, ihlalin ciddiyet ve ağırlık derecesini dikkate almaktadır.⁴⁵³ Ancak bununla beraber, meydana gelen olumsuzluğun ağırlığı ve ihlale uğrayan tarafın beklentileri ile bağlantılı bir şekilde değerlendirme sonucunda esaslı ihlal nitelmesi yapmak mümkündür.

2.4.2.3. Zarar

Öncelikle belirtmek gerekir ki RFMK m. 450’de ihlale uğrayan taraf için “*ущерб*” (uşerb – zarar) olarak adlandırılan olumsuzluğun meydana gelmesi söz konusudur. RFMK m. 15/2 uyarınca zarar, maddi bir kaybı ifade etmektedir. Ancak doktrindeki çoğu araştırmacılar, RFMK m. 15’te öngörülen anlamda maddi bir kayıp olarak yorumlamanın yanlış olduğunu ve esaslı ihlal kapsamında aranan zarar şartının geniş bir şekilde yorumlanması gerektiğini savunmaktadır. Dolayısıyla, RFMK m. 450’de zarar olarak ifade edilen olumsuzluk, sözleşme ihlali ile meydana gelen tüm negatif sonuçları kapsamaktadır. Bunun sebebi ise olası yüksek ek maliyetlerin, kâr kaybı gibi maddi zararların yanı sıra, diğer maddi olmayan sonuçların da ihlale uğrayan tarafın menfaatlerini önemli ölçüde etkileyebilmesidir.⁴⁵⁴

Bu bağlamda, CISG metninin Türkçe çevirisinde kanaatimizce doğru bir şekilde kullanılan “*olumsuzluk*” kavramını, Rus hukuk sistemindeki esaslı ihlale uğrayan taraf için meydana gelen negatif sonuçlar için de kullanmak yerinde olacaktır.

Zararın ne zaman ortaya çıktığı konusunda doktrinde çeşitli görüşler bulunmaktadır. Sözleşmenin sona erdirildiği anda zararın mevcut olması mı gerekir, yoksa zarara uğrama tehlikesi esaslı ihlalin saptanması için yeterli midir? Bu konuda

⁴⁵¹ Karapetov, 2006, **a.g.k.**, s. 7.

⁴⁵² Lukyanenko, 2010, **a.g.k.**, s. 359; Karapetov 2011, **a.g.k.**, s. 226-227.

⁴⁵³ Karapetov, 2006, **a.g.k.**, s. 6.

⁴⁵⁴ Karapetov, 2006, **a.g.k.**, s. 5; O. N. Sadikov (2005). *Kommentariy k grazhdanskomu kodekse Rossiyskoy Federatsii Časti pervoy (postateyny)*. Moskova: İnfra-M, s. 634; E. A. Romanko (2018). *Osnovaniya rastorjениya dogovora. Vestnik Akademii prava i upravleniya*, 1 (50), s. 115.

Kamenetskaya zarar unsurunun hâlihazırda mevcut olması gerektiğini savunurken,⁴⁵⁵ Kabalkin ise tarafın zarara uğrama tehlikesinin bulunmasını, esaslı ihlal için aranan olumsuzluk şartının gerçekleşmesi için yeterli görmektedir.⁴⁵⁶ Aynı zamanda RFMK m. 450/2 esaslı ihlal için “*лишение*” (lişeniye – yoksun bırakmak) sözcüğünün kullanılması, zararın yalnızca maddi kayıpları veya mevcut bulunan olumsuz sonuçları değil, gelecekte ortaya çıkabilecek olumsuzluklar da dahil olmak üzere, diğer herhangi negatif sonuçları da kapsadığının göstergesidir. Dolayısıyla, ihlale uğrayan taraf, olumsuzluğun meydana gelme tehlikesi esaslı ihlale yol açacaksa sözleşmeyi sona erdirebilmektedir.⁴⁵⁷

Her ne kadar RFMK m. 450 kapsamında ihlale uğrayan taraf için her türlü negatif sonuçların değerlendirilmesi gerektiği kabul edilse de, uygulamada meydana gelen olumsuzluk çoğunlukla maddi zarar şeklinde ortaya çıkmaktadır. Meydana gelen zararın miktarı esaslı ihlalin değerlendirilmesi için etkili bir unsur olmakla birlikte, mutlak bir ölçüt değildir. Nitekim oldukça düşük zarara uğratan ihlal için esaslı ihlal nedeniyle sözleşmenin sona erdirilmesi talebinin kabul edilebileceği gibi, zararın büyük olması durumunda aynı talebin reddedilmesi durumu da mümkündür. Mahkeme, ihlale uğrayan tarafın sözleşmeyi yaparken beklemekte haklı olduğu şey ile gerçekte elde edebildiği şey arasındaki farkın önemli olup olmadığının değerlendirilmesiyle karar verebilmektedir. Dolayısıyla, burada maddi kayıp ile sözleşmeyi akdederek beklenen tasarruf arasında bir denge kurulmaktadır.⁴⁵⁸ Aşağıda meydana gelen olumsuzluğun ihlale uğrayan taraf için ne tür sonuçlar doğurması durumunda esaslı ihlal olarak nitelendirileceği bahse konu olacaktır.

2.4.2.4. Önemli menfaat kaybı

Sözleşme ihlalinin esaslılığı, sözleşmeden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmemesi veya gereği gibi yerine getirilmemesinden kaynaklanan olumsuzluğun miktarında değil, sözleşmeyi yapan tarafın beklemekte haklı olduğu şey ile sözleşmeyi ihlal eden taraftan fiilen edindiği şey arasındaki farkın önemli olup olmamasında

⁴⁵⁵ M. S. Kamenetskaya (2004). *Suşestvennoye naruşeniye dogovora kontragentom kak osnovaniye ego rastorjeniya. Zakonodatelstvo*, 0 (10), s. 11.

⁴⁵⁶ A. Kabalkin (1996). *İzmeneniye i rastorjeniy dogovora. Rossiyskaya yustitsiya*, 0 (10), s. 36.

⁴⁵⁷ Braginskiy ve Vitryanskiy, 2011, **a.g.k.**, s. 445; R. N. Makhnenko (2006). *Osnovaniya i posledstviya rastorjeniya dogovora v Rossiyskom grajdanskoy prave*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Krasnodar: Kuban Devlet Tarım Üniversitesi, Medeni Hukuk Bölümü, s. 31; Lukyanenko, 2010, **a.g.k.**, s. 359; D. S. Mukhtarov (2016). *Ponyatiye “suşestvennoye naruşeniye dogovora” soglasno Venskoy Konventsii 1980 g. i natsionalnogo zakonodatelstva Rossii i Germanii. Jurnal Mejdunarodnogo çastnogo prava*, 0 (4), s. 44.

⁴⁵⁸ Sadikov, 2005, **a.g.k.**, 637; Braginskiy ve Vitryanskiy, 2011, **a.g.k.**, s. 439.

yatmaktadır.⁴⁵⁹ Dolayısıyla, CISG m. 25'te olduğu gibi Rus hukuk sisteminde de ihlalin sonuçları üzerinde değerlendirme yapılması, subjektif yaklaşımın göstergesidir.

İhlal sonucunda meydana gelen zararın esaslı ihlal teşkil etmesi için ihlale uğrayan tarafın, sözleşmenin yapıldığı anda beklemekte haklı olduğu şeylerden önemli ölçüde yoksun kalması gerekmektedir.⁴⁶⁰ CISG'de de kabul edildiği gibi önemli menfaat kaybını, ihlale uğrayan tarafın sözleşme ile güdülen amaca ulaşamamasından kaynaklandığını söylemek mümkündür.⁴⁶¹ Uygulamada da bu kriter esaslı ihlalin saptanması için sık kullanılan bir kavram haline gelmiştir. Örneğin, Batı Sibirya Bölgesi Federal Tahkim Mahkemesi bir kararında RFMK m. 450'de öngörülen sözleşmenin değiştirilmesi veya sona erdirilmesi için neden olan esaslı ihlali, karşı tarafın sözleşmenin amacına ulaşmasını imkânsız hale getiren bir ihlal olarak nitelendirmiştir.⁴⁶²

Esaslı sözleşme ihlalinin opsiyonel bir faktörü de giderilemez olmasıdır. Bu faktörün opsiyonel nitelikte olması, ihlale uğrayan tarafın eylemlerinden etkilenmesinden kaynaklanmaktadır. İhlal eden taraf, meydana gelen olumsuzluğu gidermediği veya gidermek için bir eylemde bulunmadığı sürece, esaslı ihlalden söz edilebilecektir. Dolayısıyla, sözleşme ihlalinin giderilebilir nitelikte olması ve ihlal eden tarafın harekete geçmemesi, sözleşmenin tek taraflı olarak değiştirilmesini veya sona erdirilmesini engellemeyecektir.⁴⁶³ Nitekim Rusya Federasyonu Yüksek Tahkim Mahkemesi⁴⁶⁴ Prezidyumu Sözleşmelerin Akdedilmesi, Değiştirilmesi ve Sona Erdirilmesi ile İlgili Uyuşmazlıkların Çözülmesine İlişkin Uygulamanın Gözden Geçirilmesi Hakkında Bilgilendirme Tebliği'nin m. 8'de kira sözleşmesinin sona erdirilmesine ilişkin talebin, tahkim mahkemesine başvurulmasına neden olan ihlallerin makul bir süre içinde giderilmesi durumunda kabul edilmeyeceğini belirtmiştir.⁴⁶⁵

İhlale uğrayan tarafın, sözleşmenin ifa edilmesi için bir menfaati kalmadığı durumda da esaslı ihlalden söz edilmektedir. Başka bir ifadeyle, ihlale uğrayan taraf,

⁴⁵⁹ V. V. Vitryanskiy (2016). *Reforma rossiyskogo grajdanskogo zakonodatelstva: promejutoçniye itogi*. Moskova: Statut, s. 215.

⁴⁶⁰ Braginskiy ve Vitryanskiy, 2011, **a.g.k.**, s. 437.

⁴⁶¹ Bezik, 2010, **a.g.k.**, s. 146; Romanko, 2018, **a.g.k.**, s. 116.

⁴⁶² Batı Sibirya Bölgesi Federal Tahkim Mahkemesi 23.02.2002 T., F04/1439-327/A27-2002 K.

⁴⁶³ Bezik, 2010, **a.g.k.**, s. 150.

⁴⁶⁴ Rusya'da tahkim mahkemeleri tarafından değerlendirilen ekonomik uyuşmazlıkları ve diğer davaları çözmek için 1992'den 2014'e kadar var olan yüksek yargı organıdır. 6 Ağustos 2014 tarihinde yasal olarak ortadan kaldırılan Rusya Federasyonu Yüksek Tahkim Mahkemesi, Rusya Yüksek Mahkemesi kapsamına dahil edilmiştir.

⁴⁶⁵ Rusya Federasyonu Yüksek Tahkim Mahkemesi Prezidyumu Sözleşmelerin Akdedilmesi, Değiştirilmesi ve Sona Erdirilmesi ile İlgili Uyuşmazlıkların Çözülmesine İlişkin Uygulamanın Gözden Geçirilmesi Hakkında Bilgilendirme Tebliği 05.05.1997 T., 14 K.

sözleşme kapsamındaki ihlalin giderilmesi ihtiyacını artık duymamaktadır. Rusya’da içtihat da bu yönde oluşmuştur.⁴⁶⁶ Örneğin, Moskova Bölgesi Federal Tahkim Mahkemesi bir kararında, eser sözleşmesi kapsamında davacının işin sonucuna ilişkin ilgisini kaybetmediğini ve işi kabul ettiğini tespit eden alt mahkemenin, davalının işin tamamlanması için verilen süreyi ihlal etmesini sözleşmenin esaslı ihlalini teşkil ettiği iddiasını haklı olarak reddettiğini belirtmiştir.⁴⁶⁷

Belirtmek gerekir ki bir sözleşmenin tek taraflı olarak değiştirilmesi veya sona erdirilmesinin temelinde, yükümlülüğün yerine getirilmesindeki menfaat kaybı değil, bu kayba neden olan esaslı ihlal yatmaktadır. Dolayısıyla, esaslı ihlal ile menfaat kaybı arasında, sebep ve sonuç arasında olduğu gibi bir illiyet bağı kurulması gerekmektedir.⁴⁶⁸

Bunların yanı sıra, ihlale uğrayan tarafın güven kaybetmesi de sözleşmenin akıbeti üzerinde etkiye sahiptir. Bu tarz sübjektif bir kriterin borç ilişkilere uygulanmayacağı düşünülebilir. Mahkeme, ihlale uğrayan tarafın güveni kaybedip kaybetmediğinin mantıklı gerekçelerini kontrol edememektedir. Ancak esaslı ihlale bağlanan hukuki imkânlardan birisinin sözleşmeyi tek taraflı olarak sona erdirmesi nedeniyle, taraflar arasındaki güven, sözleşmenin devam edebilmesi için önem arz etmektedir. Güven kaybının esaslı ihlal kapsamında sübjektif bir şekilde değerlendirilmesi, ihlale uğrayan tarafın gereksiz yere sözleşmeyi sona erdirebileceği durumlara da yol açabilmektedir. Doktrinde bu kriterin taraflar arasındaki dengeyi bozmaması için, daha objektif kıstaslar üzerinden belirlenmesi önerilmiştir. Bunu, farklı devletlerin ve CISG’in de öngörülebilirlik ilkesi çerçevesinde benimsediği “*makul kişi*” modelini kullanarak yapmak mümkündür.⁴⁶⁹

Belirtmek gerekir ki Rus yasa koyucusu ihlale uğrayan tarafın menfaatinin değerlendirilmesine ilişkin bir zaman dilimi öngörmüştür. İhlale uğrayan tarafın, sözleşmenin akdedildiği andaki beklentileri üzerinden sözleşmeyi ayakta tutma menfaatinin olup olmadığı saptanmaktadır.⁴⁷⁰

⁴⁶⁶ Bezik, 2010, **a.g.k.**, s. 147.

⁴⁶⁷ Moskova Bölgesi Federal Tahkim Mahkemesi 10.07.2008 T., A40-51618/07-48-453 E., KG-A40/5353 K.

⁴⁶⁸ Bezik, 2010, **a.g.k.**, s. 148.

⁴⁶⁹ Karapetov, 2006, **a.g.k.**, s. 8-9.

⁴⁷⁰ Karapetov, 2011, **a.g.k.**, s. 220.

2.4.2.5. Öngörülebilirlik ilkesi ile ilgili değerlendirme

Rus yasa koyucusu, “esaslı ihlal” kavramını CISG’den almakla birlikte, öngörülebilirlik ilkesini esaslı ihlalin şartları arasında düzenlememiştir. Yukarıda belirtildiği üzere, CISG kapsamında sorumluluğun kusura dayanmaması nedeniyle, taraflar arasındaki dengeyi sağlamak için ihlal eden tarafa, doğurduğu sonuçları öngörmemesi durumunda sorumluluktan kurtulma imkânı sağlanmaktadır.⁴⁷¹ Kanaatimizce, Rus hukuk sisteminde esaslı ihlal için öngörülebilirlik ilkesinin benimsenmemesinin sebebi, ihlal eden tarafın kusuruna dayalı bir sorumluluk modelinin uygulanmasıdır. Nitekim öngörülebilirlik ilkesinin getirilmesi sonucunda ihlal eden tarafa hem kusursuzluk hem de olumsuz sonuçları öngörmemesi yoluyla sorumluluktan kurtulma imkânının tanınması, ihlale uğrayan tarafın haklarının korunması açısından eksiklik olup taraflar arasındaki dengeyi bozmaktadır.⁴⁷² Mevcut uygulamada, aşağıda da inceleneceği üzere, kusur merkez bir kavram olmasa da, mahkemeler tarafından esaslı ihlal için tanınan hukuki imkânların kullanılması için değerlendirilen bir şarttır.⁴⁷³

2.4.3. Satış sözleşmesinde malın kalitesine ilişkin esaslı ihlal

2.4.3.1. Genel olarak

Öncelikle, belirtmek gerekir ki genel hükümler saklı kalmakla birlikte, RFMK m. 475’te bulunan sözleşmenin esaslı ihlalinin teşkil eden durumların öngörülmesi, daha açıklayıcı bir yaklaşımın belirtisidir. Ancak, genel hükümlerde bulunan düzenlemenin özel hükümlere de yansımalarının hangi amaçla yapıldığı sorusu akla gelmektedir. Bu konuda Karapetov’un görüşüne göre bu yöntemin hukuki sonucu, özel olarak belirtilen esaslı ihlal durumlarında, aksi ispat edilene kadar ihlalin esaslı olduğunun varsayılmasıdır. Böylece ispat yükü, ihlalin esaslı olmadığını kanıtlamak zorunda olan borçluya geçmekte ve sözleşmenin sona ermesi alacaklı için daha kolay hale gelmektedir. Dolayısıyla, ihlalin esaslı olup olmadığı hususunun özel hükümlerde düzenlenmesi taraflara belirli kılavuz kuralları sağlamaktadır:

1) esaslı ihlal ile ilgili özel hükümlerde bulunan düzenlemeler ve örnekler, genel hükümlere başvurarak şartların mevcudiyeti durumunda esaslı ihlale bağlanan hukuki imkânların kullanılmasını sınırlandırmaz;

⁴⁷¹ Abrosimova, 2013, **a.g.k.**, s. 17; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 135; Arvas, 2020, **a.g.k.**, s. 316.

⁴⁷² Karapetov, 2006, **a.g.k.**, s. 3-4; Abrosimova, 2013, **a.g.k.**, s. 17.

⁴⁷³ Bkz. aşağıda İkinci Bölüm p. 2.4.5.

2) herhangi bir ihlalin özel hükümde belirtilen koşullara uyması, otomatik olarak söz konusu ihlalin esaslı olarak kabul edilmesini gerektirmez;

3) mahkemelere ve uygulamada yer alan diğer kişilere belirli yol gösterici kurallar getirir, dolayısıyla esaslı ihlalin değerlendirilmesinde taraflara da kolaylık sağlar;

4) ispat yükü borçluya geçer.⁴⁷⁴

Böylece yasa koyucu, kural olarak sözleşmeye aykırılığın esaslı olmasına ilişkin temel şartları değiştirmedini ve yasaya göre ihlale uğrayan tarafın, sözleşmenin sona erdirilmesini talep etme hakkını elde ettiği tüm durumlar için bu şartların aranması gerektiği yaklaşımını korumuştur.

Kanunun özel hükümlerle esaslı ihlale örnekler verdiği hallerde ise iki temel sonuca varmak mümkündür. Öncelikle, özel esaslı ihlal örneklerinin öngörülmesi, ihlale uğrayan tarafı ihlalin esaslı olduğuna ilişkin gerekçe gösterme ve ispat etme yükümlülüğünden kurtarmaz. İkinci olarak, özel hükümlerde bulunmayan ihlal türlerinin de genel hükümlerde bulunan şartlara uyması halinde esaslı olarak nitelendirilmesi söz konusudur. Başka bir ifadeyle, yasa koyucu, esaslı ihlal teşkil edebilecek durumları öngörerek onları sınırlamamaktadır.⁴⁷⁵

Rusya Medeni Kanunu'nun m. 469 uyarınca satıcı, alıcıya uygun kalitede mal teslim etmekle yükümlüdür. RFMK'nın m. 469'da malın kalitesine ilişkin uygunluk kuralları öngörülmüştür. Buna göre malın kalitesinin uygunluğu, aşağıdaki kriterler üzerinden değerlendirilmektedir:

1. satış sözleşmesi ile belirlenen kalite standartları;

2. kalite standartlarının sözleşme ile belirlenmediği durumlarda, genellikle benzer mallara uygulanan standartlar (belli bir tür malın alışlagelmiş olarak kullanıldığı amaca uygun olmalıdır);

3. satıcı, sözleşme yapılırken alıcıyı malların özel kullanım amacı konusunda bilgilendirmişse, malları alıcıya bu amaca uygun şekilde teslim etmelidir;

4. örnek üzerine satışlarda malın, örneğe uygun bir kalitede olması gerekmektedir;

5. mevzuatta, satılan malların kalitesine ilişkin zorunlu standartlar öngörülmüş ise girişimcilik faaliyeti yürüten satıcı, bu zorunlu standartlara uygun malları alıcıya devretmekle yükümlüdür.⁴⁷⁶

⁴⁷⁴ Karapetov, 2006, **a.g.k.**, s. 25.

⁴⁷⁵ Karapetov, 2006, **a.g.k.**, s. 25.

⁴⁷⁶ Podrabinok, 2017, **a.g.k.**, s. 189-190.

Rus yasa koyucusu malın kalitesine ilişkin ihlalleri, doğurduğu sonuçlar üzerinden ikiye ayırmaktadır: İhlal ve esaslı ihlal. RFMK m. 475/2 uyarınca alıcıya, maldaki ayıpların esaslı olarak nitelendirilmesi durumunda birtakım seçimlik haklar tanınmıştır. Malın kalitesine ilişkin esaslı ihlalin bulunması, hükümde sayma yöntemiyle giderilmesi mümkün olmayan ayıpların, orantısız maliyet veya zaman harcanmadan giderilemeyen ayıpların, tekrar tekrar tespit edilen veya giderildikten sonra tekrar ortaya çıkan ayıpların ve diğer benzer ayıpların tespiti olarak açıklanmıştır.⁴⁷⁷ Belirtmek gerekir ki kanun koyucu, “*diğer benzer ayıplar*” ifadesine yer vererek maddede geçen ayıpları sınırlamamaktadır.⁴⁷⁸

Tüketici satışlarına uygulanan 2300-1 sayılı Rusya Federasyonu Tüketicilerin Haklarının Korunması Hakkında Kanun’un tanımlar kısmında, maldaki ayıbın esaslı nitelendirilmesine ilişkin RFMK’da yer alan tanıma benzer bir tanım bulunmaktadır. Rusya Federasyonu Antimonopol Politikası ve Girişimciliğin Desteklenmesi Bakanlığı’nın 20.05.1998 tarih ve 260 sayılı “Tüketici Haklarının Korunması Hakkında Rusya Federasyonu Kanun’un Uygulanmasına İlişkin Bazı Hususlar Hakkında” Kararname’sinin IV. Kısımında malın kalitesine ilişkin esaslı ihlal teşkil eden olguların saptanması için, malların amacına uygun olarak kullanılmasını imkânsız hale getiren ayıpların olması gerektiği vurgulanmıştır.

Bununla beraber, Yüksek Tahkim Mahkemesi, Rusya Federasyonu Medeni Kanunu’nun alıcıya ayıplı malların teslim edilmesine ilişkin m. 475’in, tarafların anlaşmalarıyla söz konusu ihlalin diğer sonuçlarını (malların esaslı ayıbına ilişkin kriterlerinin farklı bir şekilde tanımlanması veya bu madde tarafından alıcıya verilen hakların tanımlanması dahil olmak üzere) düzenleme konusundaki haklarını ortadan kaldırmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla, bu hükmün yedek kural niteliğinde olduğu ve tarafların anlaşmasıyla değiştirilebileceği kabul edilir.⁴⁷⁹

Mallarda tespit edilen bir ayıbın esaslı ayıp olarak kabul edilip edilmeyeceğine karar verilirken, her somut olayda mevzuatta belirtilen esaslı ihlalin tüm şartlarına

⁴⁷⁷ Volgograd Oblastı Tahkim Mahkemesi 09.10.2023 T., A12-15686/2023 K.

⁴⁷⁸ Podrabinok, 2017, **a.g.k.**, s. 190.

⁴⁷⁹ Rusya Federasyonu Yüksek Tahkim Genel Kurulu Sözleşme özgürlüğü ilkesi ve sınırları hakkında 14.03.2014 T., 16 K.

uyulması gerekmektedir. Bu konuda bir uyuşmazlığın olması halinde, bilirkişi incelemesi yapılmalıdır.⁴⁸⁰

2.4.3.2. Malların amacına uygun bir şekilde kullanılmasını imkânsız kılan ayıplar

Genel olarak alıcı, malı satın alırken bir amaç doğrultusunda hareket etmektedir. Tüketici satışlarında ve adi satışlarda girişimcilik faaliyeti ile ilgili olmayan ailevi, kişisel vb. amaçlar kapsamında malın kullanılması söz konusudur. Ticari satışlarda ise alıcı, sonrasında satmak veya işleyerek yeni bir ürün elde etmek için satış sözleşmelerini akdetmektedir. Dolayısıyla, malların bu amaçlar doğrultusunda alıcının beklentisine uygun olması gerekmektedir.

Malların kullanım amacı, ilgili malların alışılacılığı kullanımı, satıcının sözleşmenin kurulması sırasında alıcı tarafından bilgilendirildiği kullanımı veya örnek üzerine satışlarda örneğin kullanımı olarak belirlenebilmektedir. Alıcının bu işlevler için satın aldığı malın kullanılamaz halde olması, kendisine birtakım seçimsel haklar tanımaktadır.⁴⁸¹ Kullanım amacına uymayan malın teslim edilmesinin esaslı ihlal teşkil edip etmemesi konusunda ise içtihat, maldaki kullanım amacını engelleyen ayıpların giderilmeyecek nitelikte olması halinde, ihlali esaslı olarak nitelendirme yönünde oluşmuştur.

2.4.3.3. Giderilmesi mümkün olmayan ayıplar

Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi tarafından giderilmesi mümkün olmayan ayıplar için bir tanımlama yapılmıştır. Buna göre, giderilmesi mümkün olmayan ayıplar, şu iki faktör üzerinden değerlendirilmektedir:

1. malların, kanun veya sözleşme hükümleri ile öngörülen zorunlu standartlara (bunların yokluğunda veya hükümlerin eksikliğinde bu tür mal için genellikle uygulanan standartlar), uygun hale getirilmesi için ortadan kaldırılmasına yönelik yöntemler vasıtasıyla giderilemeyen ayıbın bulunması;

⁴⁸⁰ Rusya Federasyonu Antimonopol Politikası ve Girişimciliğin Desteklenmesi Bakanlığı'nın 20.05.1998 tarih ve 260 sayılı "Tüketici Haklarının Korunması Hakkında Rusya Federasyonu Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Bazı Hususlar Hakkında" Kararnamesi.

⁴⁸¹ Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi Genel Kurulu'nun "Tüketici haklarının korunmasına ilişkin uyuşmazlıklara ilişkin hukuk davalarının mahkemeler tarafından değerlendirilmesi hakkında" 28.06.2012 T., 17 K.

2. ilgili mallarda ayıpların giderilmesinin, kullanım amaçları için kullanılmasının imkânsızlığı veya kabul edilemezliği ile sonuçlanması.⁴⁸²

Belirtmek gerekir ki anılan Yüksek Mahkeme kararı, tüketici satışları konu alır. Ancak kararda temel tanımlara yer verilmesi nedeniyle, diğer satış türleri için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim çalışma kapsamındaki amaç, muğlak bir şekilde düzenlenen ve uygulamada farklı biçimlerde karşımıza çıkan esaslı ihlali, temel faktörler üzerinden değerlendirerek sistematik bir bakış açısı sağlamaktır.

Bu bağlamda, ayıbın giderilmesi sonucunda malın kullanım amacına uygun bir şekilde kullanılması mümkün olmayacak ise, bu tür ayıp esaslı ihlal teşkil etmektedir.⁴⁸³

Örnek olarak, Stavropol Krayı⁴⁸⁴ Tahkim Mahkemesi bir kararında mal tedarik sözleşmesi kapsamında teslim edilen malın kullanılmış olmasını, giderilmeyen ayıplar nedeniyle esaslı ihlal olarak nitelendirmiştir. Taraflar arasında kafede kullanmak amacıyla kahve makinesi ve diğer ekipmanların satıcı tarafından üretilip tedarik edilmesi için mal tedarik sözleşmesi yapılmıştır. RFMK m. 431 uyarınca Sözleşme Eki No. 1 (şartname) ve tedarik sözleşmesinin yorumundan, sözleşmenin akdedilmesi sırasında alıcının iradesinin kullanılmamış yeni ekipman satın almaya yönelik olduğu sonucu çıkmaktadır. Dolayısıyla, teslim edilen kullanılmış mal teslimi, üzerinde onarım işlemi yapılsa dahi, sözleşme ile belirtilen yeni mal kalitesine ulaşılabilmesi ve giderilmesi mümkün olmayan ayıp nedeniyle esaslı ihlal teşkil etmektedir.⁴⁸⁵

2.4.3.4. Orantısız maliyet veya zaman harcanmadan giderilemeyen ayıp

Rusya Yüksek Mahkemesi orantısız maliyet veya zaman harcanmadan giderilmeyen ayıpların ne olduğuna ilişkin açıklamalar yapmıştır. Böylece maliyet açısından giderilmesi orantısız olan ayıp, giderme maliyeti ürünün kendi değerine yakın olan veya onu aşan ya da tüketicinin kullanımından elde edebileceği faydayı aşan ayıp olarak tanımlanmaktadır.⁴⁸⁶

⁴⁸² Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi Genel Kurulu'nun "Tüketici haklarının korunmasına ilişkin uyuşmazlıklara ilişkin hukuk davalarının mahkemeler tarafından değerlendirilmesi hakkında" 28.06.2012 T., 17 K.

⁴⁸³ Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi 22.04.2016 T., A17-1430/2014 K.

⁴⁸⁴ Kray Rusya'nın federal bölüm tiplerinden biridir. Toplamda Rusya Federasyonu hudutlarında altı tür federal bölüm bulunmaktadır. Bunlar Rusya Federasyonu Anayasası'nın 3. Bölümü uyarınca cumhuriyet, kray, federal öneme sahip şehirler, özerk oblastı, özerk okrug ve oblast şeklindedir.

⁴⁸⁵ Stavropol Krayı Tahkim Mahkemesi 11.09.2023 T., A63-12642/2022 K.

⁴⁸⁶ Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi Genel Kurulu'nun "Tüketici haklarının korunmasına ilişkin uyuşmazlıklara ilişkin hukuk davalarının mahkemeler tarafından değerlendirilmesi hakkında" 28.06.2012 T., 17 K.

Zaman açısından giderilmesi orantısız olan ayıp ise tarafların yazılı mutabakatı ile belirlenen ve kırk beş gün ile sınırlı olan ayıbın giderilmesi için gerekli süreyi aşan ayıplardır. Aynı zamanda, sürenin tarafların mutabakatı ile belirlenmemesi halinde ise söz konusu ayıbın alışılmış bir yöntemle giderilmesi için objektif olarak gerekli olan asgari süreyi aşan süre içinde giderilmeyen ayıpları ifade etmektedir.⁴⁸⁷

Her somut olayın ve ayıplı malın özellikleri üzerinden orantısız maliyet ve zaman kavramı değişebilmektedir. Örneğin, Omsk Oblastı⁴⁸⁸ Tahkim Mahkemesi'nde görülen bir davada alıcı, satıcıdan aldığı ve orantısız zaman harcanmadan giderilmeyecek ayıpların olduğu çadırın teslimatının, esaslı ihlal teşkil ettiğini öne sürmüştür. Mahkeme, zaman harcamalarının orantılılığını değerlendirirken, alıcının 21.06.2017 ilâ 22.06.2017 tarihleri arasında Altay'da düzenlenen bir tarım fuarına katılabilmesi için logolu çadıra ihtiyacı olduğunu dikkate almıştır. Alıcı çadırı 15.06.2017 tarihinde teslim almıştır. 21.06.2017 tarihine kadar Altay'a seyahat etmek için gereken süre de göz önünde bulundurulduğunda kalan süre, çadırın teslim alındığı andan fuarın başlamasına kadar kalan zamanın kısıtlı olması ve alıcının taleplerine cevap vermeyen satıcının davranışı da dahil olmak üzere, söz konusu ayıpları gidermek için yetersiz olduğundan, bu somut olayda orantısız olan masraf ve zaman olmaksızın ilgili ayıpların giderilmesi mümkün değildir.⁴⁸⁹

2.4.3.5. Tekrar tekrar tespit edilen veya giderildikten sonra tekrar ortaya çıkan ayıplar

Rus yasa koyucusu, aşağıda incelenen mal tedarik sözleşmesi kapsamında da olduğu gibi, sistematik ihlalin esaslı ihlal niteliğinde olduğunu kabul etmiştir. Böylece tekrar eden ayıbın meydana gelmesi için üç faktör değerlendirilmektedir:

1. malda birden fazla kez tespit edilen çeşitli ayıpların ortaya çıkması;⁴⁹⁰

⁴⁸⁷ Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi Genel Kurulu'nun "Tüketici haklarının korunmasına ilişkin uyuşmazlıklara ilişkin hukuk davalarının mahkemeler tarafından değerlendirilmesi hakkında" 28.06.2012 T., 17 K.

⁴⁸⁸ Oblast, Rusya'da bir valisi ve yerel olarak seçilmiş bir meclisi bulunan en yaygın federal bölümlerdir. Omsk Oblastı, Rusya topraklarında Omsk şehrinin başkenti olduğu federal bölümdür.

⁴⁸⁹ Omsk Oblastı Tahkim Mahkemesi 23.04.2018 T., A46-2205/2017 K.

⁴⁹⁰ Bkz. Çelyabinsk Oblastı Tahkim Mahkemesi 01.09.2020 T., A76-1442/2020 K.; Krasnodar Karyı Tahkim Mahkemesi 12 Mart 2021 T., A32-43547/2020 K.; Kirov Oblastı Tahkim Mahkemesi 13 Kasım 2020 T., A28-1615/2020 K., vd.

2. ayıplardan her birinin ayrı ayrı, malı kanun veya sözleşme hükümleri ile öngörülen zorunlu standartlara (bunların yokluğunda veya hükümlerin eksikliğinde, bu tür mal için genellikle uygulanan standartlara) uygun kılmaması;

3. ilgili ayıpların, malların alışlagelmiş kullanım amaçları, satıcının sözleşmenin kurulması sırasında alıcı tarafından bilgilendirildiği amaçlar veya örnek üzerine satışlarda örneğin kullanma amacı için kullanılmasının imkânsızlığı veya kabul edilemezliği ile sonuçlanması.

Giderildikten sonra tekrar ortaya çıkan ayıp, giderilmesi için yapılan işlemlerden sonra tekrar ortaya çıkan mal ayıbını ifade etmektedir.⁴⁹¹

2.4.4. Mal tedarik sözleşmesi kapsamında esaslı ihlal

2.4.4.1. Genel olarak

Öncelikle, mal tedarik sözleşmesi için esaslı ihlal teşkil edebilecek durumlar taraflar açısından ayrılmaktadır. Rus yasa koyucusu, RFMK m. 523/2’de tedarikçinin sözleşmeyi esaslı ihlal etmesini, m. 523/3’te ise alıcının sözleşmeyi esaslı ihlal etmesini düzenlemiştir. Malın kalitesine ilişkin esaslı ihlal türlerinden farklı olarak, mal tedarik sözleşmesinin esaslı ihlalini teşkil eden olgular, “*ve diğerleri*” ibaresine yer verilmeyerek sınırlayıcı bir şekilde kaleme alınmıştır.⁴⁹² Mal tedarik sözleşmesi kapsamında esaslı ihlal teşkil eden olgular, sistematik olarak yükümlülüklerin yerine getirilmemesinden kaynaklanmaktadır. Bunun sebebi ise süreklilik arz eden mal tedarik sözleşmesinin tekrarlayan ihlallerin, ihlale uğrayan tarafın menfaat kaybına yol açma olanaklarının daha fazla olması ve ihlale uğrayan tarafın güven kaybetmesidir.⁴⁹³ Bununla beraber, mal tedarik sözleşmesi için özel hükümlerin bulunması, RFMK m. 475’te bulunan malın

⁴⁹¹ Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi Genel Kurulu’nun “Tüketici haklarının korunmasına ilişkin uyuşmazlıklara ilişkin hukuk davalarının mahkemeler tarafından değerlendirilmesi hakkında” 28.06.2012 T., 17 K.

⁴⁹² Bkz. Merkez Bölgesi Federal Tahkim Mahkemesi 06.02.2020 T., A35-4973/2018 K.; Povoljskiy Bölgesi Federal Tahkim Mahkemesi 30.01.2020 T., A72-4467/2019 E., F06-57070/2019 K. vd. Ancak RFMK hükümlerinden ve Rusya Federasyonu Yüksek Tahkim Mahkemesi Genel Kurulu’nun 14.03.2014 tarihli ve 16 sayılı kararından tedarik sözleşmesinin tarafları, Rusya Federasyonu Medeni Kanunu’nun 523. maddesinde öngörülmeyle gerekçelerle sözleşmenin tek taraflı olarak sona erdirilmesi koşullarını belirleme hakkına sahip oldukları anlaşılmaktadır, bkz. Yu. A. Serova (2018). Dogovor postavki. Suşestvennoye naruşeniye usloviy. *Vestnik magistraturı*, 7 (82), s. 130; <https://www.garant.ru/news/1560847/> (Erişim tarihi: 22.05.2024); Kuzey Batı Bölgesi Federal Tahkim Mahkemesi 26.11.2020 T., A56-118773/2019 E., F07-11503/2020 K.; On Üçüncü Tahkim Temyiz Mahkemesi 22.12.2020 T., A56-28890/2020 E., 13AP-28168/2020 K. vd.

⁴⁹³ Romanko, 2018, **a.g.k.**, s. 115; Serova, 2018, **a.g.k.**, s. 130.

kalitesine ilişkin esaslı ihlal ile ilgili genel hükümlere ve m. 450’de bulunan genel hükümlere başvurma olanağını ortadan kaldırmaz.⁴⁹⁴

2.4.4.2. Satıcı tarafından esaslı ihlal

Rusya Medeni Kanunu’nun m. 523/2 uyarınca mal tedarik sözleşmesinin tedarikçi tarafından ihlal edilmesi aşağıdaki durumlarda esaslı olarak kabul edilmektedir:

1. sözleşmeye uygun olmayan kalitede ve alıcı için kabul edilebilir süre içinde giderilemeyen ayıplar ile mal teslimi;
2. malların teslim sürelerinin tekrar tekrar ihlal edilmesi.⁴⁹⁵

Mal tedarik sözleşmesi kapsamında ayıplı mal teslimi kendiliğinden esaslı ihlal teşkil etmez. Sözleşme ile belirlenen kalite standartlarına uymayan malların teslimi, alıcı için kabul edilebilir süre içinde giderilemeyen ayıplara sahip olduğu takdirde, esaslı ihlal teşkil etmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere Rusya’da içtihat, giderilebilen ayıpların mevcudiyeti durumunda esaslı ihlalin olmadığı yönünde gelişmiştir. Mal tedarik sözleşmesi için ise teslimat süreleri önem taşıyan bir unsur olduğundan, belli bir süre içinde giderilemeyen ayıpların esaslı ihlal oluşturduğu öngörülmüştür. Madde lafzından ayıbı giderme süresinin sübjektif bakımdan düzenlendiği görülmektedir. Bu düzenleme, işlev açısından CISG’de sıklıkla kullanılan “*makul*” kavramı ile benzerlik göstermektedir. Ancak, makul süre, daha objektif yaklaşımı yansıtmakla birlikte, RFMK’da alıcının kabul edebileceği bir süre olarak kaleme alınmıştır.⁴⁹⁶

Genel olarak mal tedarik sözleşmesi, süreklilik arz eden hukuki ilişki olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, mal teslimi belirli zaman aralıklarıyla gerçekleştirilmektedir. Bu sürelerin tekrarlayan bir şekilde ihlal edilmesi esaslı ihlal teşkil etmektedir. Tekrar tekrar ihlal edilen yükümlülük, en az iki kez ihlal edilmiş olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla, iki veya daha fazla kez ihlal edilen teslimat süreleri alıcının menfaat kaybına yol açıyorsa esaslı ihlalden söz edilebilecektir. Bununla beraber, mal tedarik sözleşmeleri tek seferli teslimat üzerine de yapılabilmektedir. Bazı mahkemeler, tek teslimat üzerine yapılan mal tedarik sözleşmesi kapsamında, tedarikçinin sözleşme ile belirlenen süreyi ihlal ettikten sonra aynı zamanda alıcının talebinde belirlenen yeni bir

⁴⁹⁴ Bkz. Moskova Bölgesi Federal Tahkim Mahkemesi 22.12.2020 T., A40-35945/2019 E., F05-9896/2020 K.; Kuzey Batı Bölgesi Federal Tahkim Mahkemesi 30.09.2020 T., A56-99575/2019 E., F07-10968/2020 K., vd.

⁴⁹⁵ Podrabinok, 2017, **a.g.k.**, s. 203; Serova, 2018, **a.g.k.**, s. 130.

⁴⁹⁶ Örnek olay için bkz. yukarıda dn. 430.

süreyi de ihlal etmesini, teslimat sürelerinin tekrarlanan ihlali olarak nitelendirmektedir.⁴⁹⁷ Dolayısıyla, burada önem taşıyan unsur, teslimat gecikmesinin olgu olarak tekrarlanmasıdır.

Belirtmek gerekir ki tekrar tekrar süre ihlali olmadığı zaman da genel hükümlere atıfta bulunarak esaslı ihlalin meydana gelebilmesi söz konusudur. Örnek olarak, sezon malların teslimatında yaşanan gecikme veya tek seferlik ama uzun süreli bir gecikme de esaslı ihlale yol açabilmektedir. Mesela, çam ağaçları satan alıcıya, teslimat süresini ihlal ederek yılbaşından sonra malların teslim edilmesi, menfaat kaybına yol açıp esaslı ihlal teşkil etmektedir.⁴⁹⁸

2.4.4.3. Alıcı tarafından esaslı ihlali

Rusya Medeni Kanunu'nun m. 523/3 uyarınca mal tedarik sözleşmesinin alıcı tarafından ihlali aşağıdaki durumlarda esaslı olarak kabul edilmektedir:

1. mallar için ödeme sürelerinin tekrar tekrar ihlal edilmesi;⁴⁹⁹
2. sözleşme ile alıcının malları tedarikçinin bulunduğu yerde teslim alınması öngörülmüşse, alıcı tarafından malların tekrar tekrar teslim alınmaması.⁵⁰⁰

Satış sözleşmesi kapsamında alıcının asli yükümlülüğü mal için belirlenen bedeli ödemektir. Bununla birlikte, mal tedarik sözleşmesi genel olarak ard arda teslimli bir sözleşme olması nedeniyle, sistematik bir şekilde bu yükümlülüğün ihlal edilmesi esaslı ihlal teşkil etmektedir. Maddede kullanılan tekrar tekrar sözcüğü, ihlalin en az iki kez tekrarlanması gerektiğini belirtmektedir.⁵⁰¹

Kural olarak tedarikçi, malları alıcının belirlediği yerde teslim etmelidir. Ancak mal tedarik sözleşmesi ile alıcının malları tedarikçinin bulunduğu yerden teslim alınması şartı düzenlenebilir. RFMK m. 510/2 b. 3 uyarınca sözleşmede alıcı tarafından malları teslim

⁴⁹⁷ Povoljskiy Bölgesi Federal Tahkim Mahkemesi 07.04.2021 T., A12-21919/2020 E., F06-2484/2021 K.; Merkez Bölgesi Federal Tahkim Mahkemesi 29.07.2020 T., A36-9214/2019 E., F10-1915/2020 K. vd.; Serova, 2018, **a.g.k.**, s. 131.

⁴⁹⁸ Serova, 2018, **a.g.k.**, s. 131.

⁴⁹⁹ Bkz. On Üçüncü Tahkim Temyiz Mahkemesi 28.07.2023 T., A56-51437/2022 K.; On Sekizinci Tahkim Temyiz Mahkemesi 26.07.2023 T., A76-31235 K.; Kirov Oblastı Tahkim Mahkemesi 18.12.2023 T., A28-4837/2023 K. vd.

⁵⁰⁰ Podrabinok, 2017, **a.g.k.**, s. 204; Serova, 2018, **a.g.k.**, s. 130.

⁵⁰¹ Rusya Federasyonu Yüksek Tahkim Mahkemesi Prezidyumu "Sözleşmelerin Akdedilmesi, Değiştirilmesi ve Sona Erdirilmesi ile İlgili Uyuşmazlıkların Çözülmesine İlişkin Uygulamanın Gözden Geçirilmesi" Hakkında 05.05.1997 tarihli ve 14 sayılı Bilgilendirme Tebliğinde enerji sağlayan şirket, Rusya Federasyonu Medeni Kanunu'nun 450. Maddesi uyarınca sözleşmenin değiştirilmesi için gerekçe teşkil eden, tüketilen elektrik için ödeme usul ve şartlarının *sistematik* olarak ihlal edildiğine (sözleşmenin esaslı ihlali) dair kanıt sunmadığını belirtmiştir.

alma süresi düzenlenmemişse alıcı, tedarikçinin malların hazır olduğuna dair bildirimin alınmasından sonra makul bir süre içinde malları teslim almakla yükümlüdür. Dolayısıyla, alıcının makul süre içinde malları tekrarlayan bir şekilde teslim almaması sözleşmenin esaslı ihlalini teşkil etmektedir.

Örnek olarak, Moskova Şehri Tahkim Mahkemesi tarafından görülen bir davada, alıcının malları gereği gibi iki kez teslim almaması durumu esaslı ihlal olarak nitelendirilmiştir. Somut olayda Tedarik Sözleşmesi m. 3'e göre malların teslimi, yalnızca vekaletname ve pasaport ibraz edilmesi halinde satıcının olduğu yerden teslim edilir. Alıcı, kuryesinin tedarikçinin deposuna vekaletname ile gittiğini belirtmiştir. Ancak, dava dosyasında herhangi bir vekaletname bulunmamaktadır. Sunulan belgeler uyarınca satıcı, alıcıya malları sevk etmeye hazır olduğunu ve 10.05.2023 tarihinde talebin alınmasından itibaren otuz gün içinde malların teslim alınmaması durumunda sözleşmenin sona ereceğini bildirmiştir. Alıcı, kendisine verilen otuz gün içinde malları teslim almamıştır. Alıcının, talepte verilen ek süre içinde malları teslim almaması esaslı ihlal olarak kabul edilmiştir.⁵⁰²

2.4.5. Kusur

Farklı hukuk sistemleri, kusurun ihlal eden tarafın sorumluluğu üzerindeki etkisi konusunda farklı bir yaklaşım benimsemiştir. CISG hükümleri gereğince, esaslı ihlal de dahil olmak üzere, tüm sözleşmeye aykırılık durumlarında ihlal eden tarafın sorumlu tutulması için kusur şartı aranmamaktadır.⁵⁰³

Rus hukuk sisteminde genel olarak sorumluluk, kusura dayalı bir model çerçevesinde uygulanmaktadır. Esaslı ihlale bağlanan hukuki imkânların kullanılması için, ihlal eden tarafın kusur şartının aranıp aranmaması konusunun ise açıklığa kavuşması gerekmektedir.

Öncelikle, medeni hukuk ilişkilerinde tarafların iyi niyetli oldukları ve eylemlerinin makul olduğu varsayılmaktadır. Rusya Medeni Kanunu'nun m. 401/1 uyarınca bir yükümlülüğü ifa etmeyen veya gereği gibi ifa etmeyen kimse, kanunun veya sözleşmenin başka sorumluluk gerekçeleri öngördüğü haller dışında, kusurlu olduğu halde sorumlu tutulmaktadır. Bir kimse, yükümlülüğün niteliğinin ve ifa koşullarının gerektirdiği dikkat ve özeni göstererek, yükümlülüğün gereği gibi ifa edilmesi için tüm önlemleri almışsa

⁵⁰² Moskova Şehri Tahkim Mahkemesi 28.06.2023 T., A40-66137/2023 K.

⁵⁰³ Karapetov, 2006, **a.g.k.**, s. 28.

kusursuz sayılır. Bunun yanı sıra, girişimcilik faaliyeti kapsamında meydana gelen yükümlülük ihlali için daha katı kurallar bulunmaktadır. RFMK m. 401/3 uyarınca girişimcilik faaliyeti çerçevesinde sorumluluk, yalnızca mücbir sebeplerin mevcudiyeti ve kanıtlanması durumunda sona ermektedir. Rus hukukunda benimsenen girişimcilerin sorumluluğunun daha ağır olması, doğru bir yaklaşımdır, çünkü bir girişimcinin işinde profesyonel olduğu varsayılmaktadır. Girişimcilerin sorumluluğu risk ve bağımsızlık temeline dayanmaktadır.⁵⁰⁴

Rusya Medeni Kanunu'nun m. 401/2 uyarınca yükümlülüğü ihlal eden kişi kusurun bulunmadığını ispat etmelidir. Bu hükümde Rus borçlar hukukunda kusur karinesinin yer aldığı görülmektedir. Borçlu, kusursuzluğunu ispat edene kadar kusurlu kabul edilir ve sorumlu tutulur. Ancak, kusur karinesi, borçlunun kusuruna ilişkin kanıtların mahkemeye sunulması olasılığını ortadan kaldırmaz.⁵⁰⁵ Bununla birlikte TBK m. 112'de bulunan hükümle Türk yasa koyucusu da borca aykırılık durumunda borçlunun kusurlu olduğunu karine saymıştır. Aksi ispat edilene dek borçlunun kusurlu olduğu kabul edilir.⁵⁰⁶

Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi 25 Ocak 2001 tarihli ve 1-P sayılı kararında kusurun, hukukun tüm dallarında genel ve kabul görmüş bir hukuki sorumluluk ilkesi olduğunu ve buna getirilecek herhangi bir istisnanın doğrudan ve açık bir şekilde ifade edilmesi, yani doğrudan hükme bağlanması gerektiğini belirtmiştir.⁵⁰⁷ Nitekim esaslı ihlal hükümlerinde kusur ile ilgili herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır, dolayısıyla genel hükümlerin devreye girmesi söz konusudur.

Öncelikle, bazı yazarlar tarafından sözleşmeyi sona erdirmeye hukuki olanağı kapsamında, kusur da dahil olmak üzere, genel hükümlerde bulunan sorumluluktan kurtulma şartlarının ve hukuki dayanakların uygulanmaması gerektiği öne sürülmüştür.⁵⁰⁸ Örneğin, Karapetov esaslı ihlale bağlanan sorumlulukta kusur şartının aranmaması gerektiğini öne sürerek şu şekilde argümanlar sunmuştur. Öncelikle, sözleşmenin esaslı ihlal edilmesi durumunda ihlale uğrayan tarafa sunulan sözleşmeyi sona erdirmeye imkânı,

⁵⁰⁴ A. A. Pavlov ve A. İ. Nekrasov (2018). Vina kak usloviye grajdansko-pravovoy otvetsvennosti v predprinimatelskoy deyatelnosti. *Evrasiyskiy nauçnyy jurnal*, 0 (5), s. 16; On Yedinci Tahkim Temyiz Mahkemesi 24.11.2023 T., 17AP-11267/2023-AK K.

⁵⁰⁵ V. N. Çigintsev (2018). Prezumptsiya vinı v grajdanskom prave. *Vestnik nauki i tvorçestva*, 11 (35), s. 9-10.

⁵⁰⁶ E. B. Kaya (2018). *Sözleşmeye Aykırılıkta Kusur Karinesi: Sorumluluk Hukuku Seminerler 2018*. (Ed. B. Baysal), İstanbul: On İki Levha, s. 282.

⁵⁰⁷ Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi'nin İ.V. Bogdanov, A.B. Zernov, S.İ. Kalyanov ve N.V. Trukhanov isimli vatandaşların şikayetleri üzerine Rusya Dederasyonu Medeni Kanunu'nun m. 1070/2'de yer alan hükmün Anayasaya uygunluğuna ilişkin 25 Ocak 2001 T., 1-P K.

⁵⁰⁸ Sadikov, 2005, **a.g.k.**, s. 575; Karapetov, 2011, **a.g.k.**, s. 250.

alacaklının haklarını korumak için öngörülen bir araçtır. Ancak ne Rus yasa koyucusu ne de doktrin, sözleşmeyi tek taraflı olarak sona erdirmeye olanağını medeni hukuk kapsamındaki sorumluluk niteliği taşıdığını kabul etmemektedir. Nitekim Rus Medeni Kanunu'nda tek taraflı olarak sözleşmeyi sona erdirmeye olanağı borcun ihlal edilmesi durumunda sorumluluğu düzenleyen kısımda yer almayıp, ayrı bir başlık altında kaleme alınmıştır. Aynı zamanda Rus Medeni Kanunu'nun sistematığının merkezde tuttuğu tazminat ve maddi yaptırımlar üzerinden bir sorumluluk modeli benimsenmesi söz konusudur. Dolayısıyla, sözleşmeyi sona erdirmeye sorumluluk kapsamında bir yaptırım olmadığı için, ihlal eden tarafın kusuru önem arz etmemektedir. Aynı zamanda sözleşmeyi sona erdirmeye, diğer maddi yaptırımlara göre ihlale uğrayan taraf için daha az negatif sonuçlar doğurabilmektedir. İhlal eden tarafın hakları sözleşmenin esaslı ihlali ile ilgili hükümlerle yeterince korunmaktadır. Borçlunun, sözleşmeyi kusursuz ihlal ettiği zaman sorumluluktan kurtulma imkânı hem gereksiz hem de taraflar arasındaki dengeyi bozmakla birlikte, ihlale uğrayan tarafın haklarını ve menfaatlerini zedelemektedir.⁵⁰⁹

Esaslı ihlal kapsamında, doğurduğu hukuki imkânlardan bağımsız olarak hareket ederek bir yorum yapılacaksa, uygulamada ihlal eden tarafın kusuru da dikkate alınmaktadır. Nitekim sözleşmeyi tek taraflı olarak sona erdirmeye dışında, esaslı ihlale bağlanan diğer, sorumluluk niteliğinde olan hukuki imkânlar da bulunmaktadır. Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi ve Rusya Federasyonu Yüksek Tahkim Mahkemesi bu konuda herhangi bir açıklama getirmemiştir. Yerel mahkemeler ise karar gerekçelerinde kusur ile ilgili değerlendirmeler yapmaktadır. Dolayısıyla, uygulamada esaslı ihlal halinde sorumluluğun değerlendirilmesinde kusur da ele alarak hareket edildiğini söylemek mümkündür.⁵¹⁰

2.4.6. İspat yükü

CISG kapsamındaki esaslı ihlalin ispat yükü dağılımı şartlar üzerinden farklılık göstermektedir. Öngörülebilirlik ilkesi dışında kalan hususların ispat yükü ihlale uğrayan

⁵⁰⁹ Karapetov, 2006, **a.g.k.**, s. 29-30.

⁵¹⁰ Yamal-Nenets Özerk Bölgesi Tahkim Mahkemesi 27.11.2023 T., A81-10344/2023 K.; On Beşinci Tahkim Temyiz Mahkemesi 21.11.2023 T., A32-64338/2022 K.; Zabaykalskiy Krayı Tahkim Mahkemesi 17.11.2023 tarihli ve A78-11315/2022 sayılı kararında kira sözleşmesini kiracının sözleşmeyi esaslı bir şekilde ihlal etmesinden dolayı sona erdirerek, bu kararın gerekçesinde kusur ile ilgili hükümlere değinmiş ve davalının kusursuz olduğunu ispat etmediğini de göz önünde bulundurmıştır; Ural Bölgesi Tahkim Mahkemesi, 09.10.2018 tarihli ve F09-6243/18 sayılı kararında tedarikçinin kusuru nedeniyle yangın sebebiyle kaybolan malları teslim etmeyi reddetmesini sözleşmenin esaslı ihlali olarak kabul etmiştir, bkz. Ural Bölgesi Tahkim Mahkemesi 09.10.2018 T., A76-30181/2017 E., F09-6243/18 K.

taraf üzerindedir. İhlal eden taraf ise olumsuz sonuçları objektif ve sübjektif olarak öngöremediğini ispat etmelidir.⁵¹¹ Buna karşın, Rus hukuk sisteminde esaslı ihlalin ispat edilmesiyle ilgili herhangi açık bir hüküm bulunmamaktadır.

Öncelikle, usul kuralları açısından değerlendirildiğinde, her bir taraf iddia ettiği hususları ispat etmelidir. Aynı zamanda bir ihlalin esaslı olup olmadığına ilişkin kriterin iki boyutu bulunmaktadır: İhlalin kendisinin ciddiyeti ve sonuçlarının önemi. Bu bağlamda, sözleşmeyi ihlal eden tarafın, ihlalin sonuçlarının diğer taraf için ne derecede önemli olduğunu bilmesinin imkânı yoktur. Başka bir ifadeyle, sözleşmenin karşı tarafı, ihlalin kendisi için ne gibi olumsuz sonuçlar doğurduğunu tam olarak bilmektedir.⁵¹² Böylece, Rus hukuk sisteminde öngörülebilirlik ilkesinin de bulunmaması sebebiyle, esaslı ihlalin ispat yükü tamamen ihlale uğrayan taraf üzerindedir.⁵¹³ Ancak, RFMK m. 401/2 uyarınca ihlal eden taraf kusursuzluğunu ispat edebilmektedir.

Esaslı ihlal nedeniyle sözleşmenin sona erdirilmesi için başvuruda bulunan davacı, ihlalin meydana gelmesinin yanı sıra, tüm şartlarının bulunduğunu da ispat etmekle yükümlüdür. Rusya Yüksek Tahkim Mahkemesi bir kararında davacının sadece sözleşmenin ihlal edildiğini iddia etmesinin sözleşmenin sona erdirilmesi için bir dayanak teşkil etmediğini vurgulamıştır. Esaslı ihlalin öne sürülmesine sebep olan tüm hususların ve barındırdığı şartların da ispat edilmesi söz konusudur.⁵¹⁴

İspat yükünün ihlale uğrayan tarafa ait olması, genel bir kural teşkil etmekle birlikte, yukarıda incelenen Karapetov'un öne sürdüğü görüşe göre, özel hükümlerde esaslı ihlal olarak öngörülen örnekler üzerindeki ispat yükünün ihlal eden tarafa geçmesi söz konusudur.⁵¹⁵

⁵¹¹ Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 146; Schwenzer ve Çağlayan Aksoy, 2015, **a.g.k.**, s. 566; Toker, 2016, **a.g.k.**, s. 140; Doğan, 2020, **a.g.k.**, s. 212-213; Sarıkaya, 2017, **a.g.k.**, s. 110; Arvas, 2020, **a.g.k.**, s. 317.

⁵¹² Karapetov, 2006, **a.g.k.**, s. 27.

⁵¹³ Karapetov, 2006, **a.g.k.**, s. 27.

⁵¹⁴ Rusya Federasyonu Yüksek Tahkim Mahkemesi Prezidyumu 19.09.2000 T., 270/00 K.; Rusya Federasyonu Yüksek Tahkim Mahkemesi 03.04.2001 T., 18-B01-12 K.

⁵¹⁵ Bkz. yukarıda İkinci Bölüm p. 2.4.3.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ESASLI İHLALİN SONUÇLARI

3.1. CISG Kapsamında Esaslı İhlalin Sonuçları

3.1.1. Genel olarak

Genel olarak, CISG’de düzenlenen hukuki imkânlar ve buna bağlanan hukuki sonuçlar tutarlı, istikrarlı ve etkili bir sistemi oluşturmaktadır. İhlal sonuçlarının düzenlenmesinde, hem ihlal edilen hakkın niteliği hem de tarafların tacir olması ve bu nedenle onlara daha ağır yükümlülükler getirilmesi dikkate alınmıştır.⁵¹⁶ Satıcının ve alıcının yükümlülüklerinin özgünlüğü Antlaşmanın hazırlık aşamasında dikkate alınmıştır. Sözleşmenin ihlali halinde CISG sistematigi iki tür sonuçlar üzerinden kaleme alınmıştır:

1. sözleşmenin satıcı tarafından ihlâli halinde alıcının sahip olduğu hukuki imkânlar (Madde 45-52);
2. sözleşmenin alıcı tarafından ihlali halinde satıcının sahip olduğu hukuki imkânlar (Madde 61-70).

Sözleşmenin ihlal edilmesi sonucunda taraflara tanınan imkânların bu şekilde ayrılması, aynı zamanda her bir alt sistemde çözüm yollarına ilişkin yeknesak bir yaklaşımın benimsenmesi anlamına gelmektedir. CISG’de hukuki sonuçların düzenlenme şekli açısından, çoğu ulusal sistemlerde ve 1964 tarihli ULIS’te benimsenen sonuçların belirli bir ihlal türüne göre düzenlendiği sistematikten yararlanılmamıştır. Bunun yanı sıra, alıcı ve satıcının aynı zamanda kullanabileceği imkânlara (tazminat da ortak bir şekilde düzenlenmiştir) yer verilmiştir.⁵¹⁷

Genel olarak CISG m. 45 uyarınca sözleşmenin satıcı tarafından ihlal edilmesi durumunda alıcıya üç seçimlik hak tanınmaktadır: aynen ifa (ikame mal talebi veya malların onarım talebi), bedelden indirim isteme ve sözleşmeden dönme. Aynı zamanda tüm bu seçimlik haklara ek olarak tazminat talep etme hakkı da bulunmaktadır.⁵¹⁸

⁵¹⁶ A. V. Jarskiy (1999). *Pravoviye posledstviya dogovora mejdunarodnoy kupli prodaji: obşaya kharakteristika na osnova Venskoy Konventsii 1980 g. Belorusskiy jurnal mejdunarodnoğo prava i mejdunarodnikh otnoşeniy*, 0 (4), s. 85.

⁵¹⁷ Jarskiy, 1999, **a.g.k.**, s. 85.

⁵¹⁸ C. Yavuz (2016). *CISG’e Göre Sözleşmenin Satıcı Tarafından İhlali Halinde Alıcının Sahip Olduğu Bazı Hukuki İmkânlar*: Milletlerarası Mal Satım Hukuku (CISG). (Ed: S. Okur), Ankara: Adalet Yayınevi, s. 271-273; S. Yılmaz (2016). *Milletlerarası Satım Hukuku (CISG) Uyarınca Sözleşmenin Esaslı İhlali Halinde Alıcının İkame Mal Talebi ve Onarım Hakkı*: Milletlerarası Mal Satım Hukuku (CISG). (Ed: S. Okur), Ankara: Adalet Yayınevi, s. 368.

Yeknesak bir ifa engelleri sistemini benimseyen CISG kapsamında esaslılık kıstası, ihlale uğrayan tarafın sorumluluk derecesini belirlemek için getirilen bir ayırım niteliğindedir. Bu nedenle, esaslı ihlal teşkil eden olguların sonucunda taraflar arasındaki dengeyi yakalamak amacıyla ihlale uğrayan tarafa istisnai hukuki olanaklar tanınmaktadır. Daha önce belirtildiği üzere uluslararası satış sözleşmeleri bakımından sözleşmeyi ayakta tutma ilkesi önem arz etmektedir. Nitekim yüksek maliyetlerin ve uzak mesafelerin ortada olduğu bu tür sözleşmelerin sona ermesi, taraflar açısından olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir.⁵¹⁹

CISG kapsamında esaslı ihlale bağlanan sonuçlar açısından iki hüküm karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle, m. 46/2’de alıcının ikame mal talep etme imkânı düzenlenmiştir. Bununla birlikte, esaslı ihlalin, ihlale uğrayan tarafın sözleşmeyi ayakta tutma menfaatinin kaybına neden olan bir ihlal türü olduğundan, *son çare* olarak görülen sözleşmeden dönme olanağı karakteristik esaslı ihlal sonucudur. İhlale uğrayan tarafa esaslı ihlal nedeniyle aynen ifa talebi ile dönme hakkının tanınması, *comon law* sisteminde benimsenen yalnızca tazminat talebinin bulunmasının aksine, *civil law* etkisinin yansımasıdır.⁵²⁰

Esaslı ihlale bağlanan özel yaptırımlara paralel olarak tazminat hakkı düzenlenmiştir. Tazminat, CISG kapsamında önemli bir konumda olup diğer hukuki sonuçlardan ayrı bir başlık altında kaleme alınmıştır. Aynı zamanda ihlalin esaslı olup olmamasına bakılmaksızın, her bir yükümlülüğün ihlal edilmesi durumunda ihlale uğrayan tarafa tazminat talep etme hakkı tanınmıştır.⁵²¹ Belirtmek gerekir ki ikame mal hakkının ve sözleşmeden dönme hakkının kullanılması tazminat talep etme hakkını ortadan kaldırmaz. Dolayısıyla, tazminat her bir ihlal türünde geçerli olan yaptırım olarak karşımıza çıkmakta ve esaslı ihlale bağlanan diğer özel öngörülen hukuki imkânlar ile paralel olarak talep edilebilmektedir.⁵²²

3.1.2. İkame mal talep etme

Viyana Antlaşması’nın m. 46/2 uyarınca malların sözleşmeye uygun olmadığı durumda, alıcı ancak bu uygunsuzluğun sözleşmeye esaslı bir aykırılık oluşturması ve 39.

⁵¹⁹ Zeller, 2018, **a.g.k.**, s. 252; Morissey, 2018, **a.g.k.**, s. 217; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 123; Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 396; Yelkenci, 2014, **a.g.k.**, s. 30; Gülşen, 2016, **a.g.k.**, s. 416.

⁵²⁰ Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 363.

⁵²¹ Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 427.

⁵²² Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 208; Yavuz, 2016, **a.g.k.**, s. 273.

madde uyarınca yapılacak bildirimle veya bildirimden itibaren makul bir süre içinde talepte bulunması halinde ikame mal teslimini isteyebilmektedir.

Bu maddenin lafzından ikame mal talep etmek için üç şart arandığı anlaşılmaktadır: malların sözleşmeye uygun olmaması, bu durumun esaslı ihlal teşkil etmesi ve süre sınırlaması. Dolayısıyla, bu hükümle ikame mal talep etmek için yalnızca esaslı ihlal yeterli olmayıp diğer şartların da bir arada bulunması gerekmektedir.⁵²³ Belirtmek gerekir ki ikame mal talep etme imkânının kullanılması için bu denli sıkı kuralların öngörülmesi, milletlerarası satışların niteliğinden kaynaklanmaktadır. Alıcı bu seçimlik hakkını kullandığı zaman satıcı, uygun olmayan malları aldırıp yeni, sözleşme şartlarına ve CISG’de bulunan yedek kurallara uygun malları teslim etmekle yükümlüdür. Dolayısıyla, farklı ülkelerde bulunan taraflar için ayıplı mal teslimatında normal şartlar altında ikame mal talebinin öngörülmesinin uygun bir çözüm yöntemi olduğunu söylemek güçtür.⁵²⁴

Genel olarak satıcı, sözleşme ile belirtilen niteliklere sahip olan malları teslim etmekle yükümlüdür. Dolayısıyla, malların sözleşme şartlarına veya CISG’de malların sözleşmeye uygunluğu ile ilgili m. 35 ilâ 37 arasında düzenlenen şartlara uyması halinde, satıcı yükümlülüğünü gereği gibi yerine getirmiş sayılır.⁵²⁵ Aksi halde, sözleşmeye aykırı ifanın gerçekleşmesi durumunda ve diğer iki şartın da bulunması ile birlikte, alıcı ikame mal talebinde bulunabilmektedir. Yanlış ifa da sözleşmeye aykırı ifa niteliği taşımaktadır, çünkü CISG m. 35’te satıcı, miktarı, kalitesi ve *türü* sözleşmede öngörülen malları teslim etmekle yükümlüdür.⁵²⁶ Genel olarak ikame mal talebi özellikle cins borçları için geçerli bir hukuki imkândır. Bununla birlikte, parça borcun yanlış ifa edilmesi durumunda ikame mal talebi mümkün değildir.⁵²⁷

Malın sözleşmeye uygun olmama durumunun sözleşmenin esaslı ihlalinin teşkil etmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, sözleşmeye aykırılığın yukarıda ayrıntılı bir şekilde incelenen esaslı ihlalin şartlarına uyduğu takdirde, alıcı ikame mal isteyebilmektedir.⁵²⁸ İkame mal talebi kapsamında esaslı ihlalin değerlendirilmesi açısından maddi ayıbın

⁵²³ P. Huber (2012). *Sözleşmeye Aykırılık Halinde Alıcının Hakları*: Milletlerarası Satım hukuku, 2. Tıpkı Bası. (Ed: Y. Atamer), (Çev. B. Başoğlu), İstanbul: On İki Levha, s. 274; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 210; Yılmaz, 2016, **a.g.k.**, s. 367-368.

⁵²⁴ Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 377.

⁵²⁵ Malların uygunluğu ile ilgili bkz. yukarıda İkinci Bölüm, p. 2.3.4.

⁵²⁶ Huber, 2012, **a.g.k.**, s. 275; Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 374; Yılmaz, 2016, **a.g.k.**, s. 368.

⁵²⁷ Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 210; Yılmaz, 2016, **a.g.k.**, s. 369.

⁵²⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. yukarıda İkinci Bölüm, p. 2.2, 2.3.4.

objektif olarak ağırlığı, ayıbın giderilemez nitelikte olması, malın kullanılamaz durumda olması gibi hususlar öne çıkmaktadır.⁵²⁹

Aynı zamanda m. 46/2’de m. 39’a atıf yapılarak ikame mal talebinin yapılması için bir süre sınırlaması getirilmiştir. Alıcı, ikame mal talebini ihlal bildirimi ile birlikte tek bildirim şeklinde veya ihlal bildiriminden sonra da öne sürebilmektedir.⁵³⁰ CISG m. 39 uyarınca alıcı, bir sözleşmeye aykırılık fark ettiği veya fark etmesi gerektiği tarihten makul bir süre içinde sözleşmeye aykırılığın türünü de belirterek satıcıya bildirmezse, sözü edilen sözleşmeye aykırılığa dayanma hakkını kaybetmektedir. Alıcı, bu bildirimi yaptıktan sonra makul bir süre içerisinde ikame mal talebinde bulunmalıdır. Alıcının bildirimde bulunmaması durumunda (örneğin, CISG m. 40 uyarınca) makul süre, alıcının ayıbı fark ettiği andan başlamaktadır.⁵³¹

Sınırlama süresi, muğlak bir şekilde düzenlenmiş olup “*makul*” süre olarak ifade edilmiştir. Başka bir ifadeyle, CISG, net süreyi somut olayın özellikleri üzerinden değerlendirme yapılarak uygulamada belirlenmesi için olanak tanımıştır. Makul süre konusunda doktrinde de tartışmalar bulunmaktadır.⁵³² Huber, alıcının farklı hukuki olanaklar arasından tercih yapma konusunda zorluk çekebileceğini öne sürerek, talebin iletilmesi için makul sürenin yaklaşık bir ay olarak belirlenmesini uygun görmüştür. Unutmamak gerekir ki bu yalnızca tahmini bir süredir, her somut olayda makul süre değişebilmektedir.⁵³³ Atamer’e göre ise bu konuda tahmini bir süre vermek güçtür. Sürenin makul olup olmaması her somut olayın özelliklerine göre değişebilmekle birlikte, alıcının seçimlik haklar arasından bir seçim yapma ihtiyacı ile satıcı aleyhine spekülasyonu önleme gereksinimleri dikkate alınarak hareket edilmesi gerekmektedir.⁵³⁴

Bildirimin şekli konusu önem taşımamaktadır. Alıcı herhangi bir şekilde süre sınırlaması çerçevesinde bildirim yapma imkânına sahiptir. CISG m. 27 uyarınca alıcının bildirim, talep veya diğer bir açıklaması koşullara uygun araçlarla yapılmışsa, bu açıklamanın iletimindeki bir gecikme veya hata veya ulaşmamış olması, açıklamada bulunan tarafı ona dayanmak hakkından yoksun bırakmaz. Başka bir ifadeyle alıcının bildirimi veya talebi iletilmesi, bu külfetin yerine getirildiğinin kabul edilmesi için

⁵²⁹ Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 210; Yılmaz, 2016, **a.g.k.**, s. 370-372.

⁵³⁰ Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 211; Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 380; Yılmaz, 2016, **a.g.k.**, s. 373.

⁵³¹ Huber, 2012, **a.g.k.**, s. 276; Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 380.

⁵³² Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 381; Huber, 2012, **a.g.k.**, s. 276; Yılmaz, 2016, **a.g.k.**, s. 373.

⁵³³ Huber, 2012, **a.g.k.**, s. 276.

⁵³⁴ Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 381.

yeterlidir. Gecikme, kayıp veya diğer nedenlerle ulaşmama riskleri satıcının üzerindedir.⁵³⁵

Alıcı, ayıplı olan malları iade etmekle yükümlüdür. Bu bağlamda, bazı durumlarda alıcı, ikame mal isteyebilme olanağını kaybedebilir. CISG m. 82/1 uyarınca kural olarak alıcı, kabul ettiği malları, teslim aldığı andaki duruma esaslı bir şekilde yakın bir durumda iade etmesi imkânsızlaşmışsa, sözleşmeden dönme veya satıcıdan ikame mal talep etme hakkını kaybetmektedir. Bu kuralın m. 82/2’de istisnaları bulunmaktadır.⁵³⁶

İkame malın teslimatında masrafların kime ait olacağı hususu açıkça düzenlenmemiştir. Ancak CISG temelinde yatan ilkelerden ve sözleşmenin satıcı tarafından ihlal edilmesi durumunda alıcının sahip olduğu hukuki imkânlardan yola çıkarak, masrafların satıcıya ait olduğu kanaatine varmak mümkündür.⁵³⁷

3.1.3. Sözleşmeden dönme

3.1.3.1. Genel olarak

Türk hukukunda sözleşmeden dönme genel kabul görmüş görüşe göre geriye etkili bir sözleşmenin sona erme biçimidir.⁵³⁸ CISG m. 49’da alıcının sözleşmenin ortadan kalktığını beyan edebileceği durumlar, CISG m. 64’da ise satıcının sözleşmenin ortadan kalktığını beyan edebileceği durumlar düzenlenmiştir. Aşağıda CISG kapsamında sözleşmeden dönmelerin hukuki sonuçları ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

Sözleşmeden dönme oldukça eski bir yaptırımdır. Roma hukukunda satış sözleşmesi kapsamında ihlale uğrayan taraf sözleşmeden dönmeye benzer sonuçlar doğuran hukuki yaptırımlara tabi kılınmıştı.⁵³⁹ İlk olarak 19. yüzyılda kodifikasyon metinlerde⁵⁴⁰ yer alan sözleşmeden dönme, 20. yüzyılda yaptırımlar arasında düzenlenmiş olup zamanla son çare olarak kullanılan yaptırım haline gelmiştir. Nitekim önemli uluslararası çalışmalar ve çoğu modern ulusal hukuk sistemleri de bu yaklaşımı benimsemiştir. Hatta çalışma kapsamında incelenen CISG bu eğilimin yayılması için önemli bir etkiye sahiptir.⁵⁴¹

⁵³⁵ Huber, 2012, **a.g.k.**, s. 276; Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 380; Yılmaz, 2016, **a.g.k.**, s. 373.

⁵³⁶ Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 381; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 211; Yılmaz, 2016, **a.g.k.**, s. 374.

⁵³⁷ Huber, 2012, **a.g.k.**, s. 277; Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 383; Yılmaz, 2016, **a.g.k.**, s. 374-375.

⁵³⁸ Oğuzman ve Öz, 2020, **a.g.k.**, s. 466; V. Buz (2014). *Borçlunun Temerrüdünde Sözleşmeden Dönme*. (1998 Tıpkı Basım), Ankara: Yetkin Yayınları, s. 65.

⁵³⁹ Serozan, 1975, **a.g.k.**, s. 19-20; Huber, 2012, **a.g.k.**, s. 277; Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 383; Buz, 2014, **a.g.k.**, s. 45; Yılmaz, 2016, **a.g.k.**, s. 374.

⁵⁴⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Buz, 2014, **a.g.k.**, s. 49 vd.

⁵⁴¹ Huber, 2012, **a.g.k.**, s. 269; Gülşen, 2016, **a.g.k.**, s. 414.

Böylece sözleşmeden dönme, taraflar için mevcut olan diğer hukuki çözüm yollarının aksine, genellikle diğer hukuki imkânların yetersiz kaldığı veya ihlalin doğası gereği alıcının menfaatlerini koruyamadığı durumlarda devreye giren son çare niteliğinde bir hukuki olanak şeklinde düzenlenmiştir.⁵⁴²

CISG kapsamında genel olarak sözleşmeden dönme imkânının kullanılabilmesi için birtakım şartlar aranmaktadır:

1. sözleşmeye aykırılık durumu bulunmalıdır;
2. esaslı ihlal veya ek süre içinde ifa etmeme⁵⁴³ nedenler bulunmalıdır;
3. sözleşmeden dönme bildiriminde bulunulmalıdır;
4. Antlaşma'nın m. 49/2'de belirtilen durumlarda sürelere uyulmalıdır;
5. kural olarak iade mümkün olmalıdır;
6. Atlaşma'nın m. 80 uyarınca def'i olanağı bulunmamalıdır.⁵⁴⁴

Sözleşmeden dönebilmek için gerekli nedenlerden biri esaslı ihlaldir. Alıcı veya satıcının sözleşmeden veya CISG'den doğan yükümlülüklerinden herhangi birini yerine getirmemesi sözleşmeye esaslı bir aykırılık oluşturuyorsa, ihlale uğrayan taraf sözleşmeden dönebilmektedir.

3.1.3.2. Alıcının ve satıcının sözleşmeden dönmesi

Vienna Antlaşması'nın m. 49 uyarınca alıcı aşağıdaki durumlarda sözleşmenin ortadan kalktığını beyan edebilir:

1. satıcının sözleşmeden veya CISG'den doğan yükümlülüklerinden herhangi birini yerine getirmemesi sözleşmenin esaslı ihlali niteliğinde ise;
2. teslim etmeme durumunda satıcı, alıcı tarafından m. 47/2 uyarınca verilmiş ek süre içinde malları teslim etmezse ya da verilmiş süre içinde malları teslim etmeyeceğini beyan ederse.⁵⁴⁵

Aynı zamanda CISG m. 51 uyarınca eksik veya sözleşmeye uygun olmayan ifanın sözleşmeye esaslı aykırılık teşkil etmesi halinde de alıcı sözleşmeden tamamen dönebilir.

CISG m. 64 uyarınca satıcı aşağıdaki durumlarda sözleşmenin ortadan kalktığını beyan edebilir:

⁵⁴² Huber, 2012, **a.g.k.**, s. 268-269; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 222.

⁵⁴³ CISG m. 49/2 (b)'de bulunan sözleşmeden dönme nedeni ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Huber, 2012, **a.g.k.**, s. 277. s. 284.

⁵⁴⁴ Huber, 2012, **a.g.k.**, s. 279; Ayrıntılı bilgi için bkz. Serozan, 2012, **a.g.k.**, s. 209-210.

⁵⁴⁵ Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 397; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 222-224; Gülşen, 2016, **a.g.k.**, s. 418.

1. alıcının sözleşmeden veya CISG'den doğan yükümlülüklerinden herhangi birini yerine getirmemesi sözleşmenin esaslı ihlali niteliğinde ise;

2. alıcı, satıcı tarafından m. 63/1 uyarınca verilmiş ek süre içinde semeni ödeme borcunu yerine getirmez ya da malları teslim almaz ya da verilmiş olan süre içinde bunu yapmayacağını beyan ederse.

Bunun yanı sıra, CISG m. 72/1 uyarınca borcun ifa tarihinden önce, taraflardan birinin sözleşmeyi esaslı şekilde ihlal edeceği açıkça belli ise karşı taraf sözleşmeden dönebilir.

Burada öngörülebilirlik ilkesinin bir yansıması görülmektedir. Nitekim ihlale uğrayan taraf, esaslı ihlalin hâlihazırda meydana gelmediği durumunda, ancak bir tarafın mevcut koşullar altında karşı tarafça sözleşmeyi esaslı ihlale uğratabileceğini öngördüğü zaman sözleşmeden dönebilir.

3.1.3.3. Sözleşmeden dönmenin prosedürü

Taraflardan birinin sözleşmeden dönmesi diğer taraf için ciddi sonuçlar doğurabilmektedir. Dolayısıyla, satıcının, sözleşmenin sona ermesinin negatif sonuçlarını en aza indirmek için derhal harekete geçmesi gerekebilir; örneğin malların üretimini, paketlenmesini veya nakliyesini durdurmak veya malların zaten teslim edilmiş olması halinde, malları teslim almak ve satışları için gerekli işlemleri yapmak gibi.⁵⁴⁶

Esaslı ihlalin veya ek süre içinde ihlale uğrayan tarafın talebinin yerine getirilmemesi kendiliğinden sözleşmeyi sona erdirmez. Herhangi bir tarafın sözleşmeyi esaslı ihlal etmesi durumunda ihlale uğrayan taraf sözleşmenin ortadan kalktığını beyan etmelidir. CISG m. 26 uyarınca sözleşmenin ortadan kaldırılması beyanı, ancak diğer tarafa bildirimde bulunulması halinde geçerlidir ve hukuki sonuçlar doğurmaktadır.⁵⁴⁷

⁵⁴⁶ Sekretarya şerhi m. 26 için bkz. <https://www.cisg.info/konvenciya-text-postatejno.php?id=26> (Erişim tarihi: 26.05.2024).

⁵⁴⁷ Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 401; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 224; Gülşen, 2016, **a.g.k.**, s. 423.

Sekretaryanın yorumuna göre sözleşme, ihlale uğrayan tarafın bildiriminin diğer tarafa tebliğ edildiği anda⁵⁴⁸ sona ermiş sayılır.⁵⁴⁹

CISG’de edimin hiç ifa edilmemesi durumunda sözleşmenin ortadan kalktığını sözleşmenin karşı tarafına bildirmeyi gerektiren herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. İfanın gerçekleşmesinden sonra sözleşmeden dönme beyanının gönderilmesi için m. 49/2’de süre sınırlaması “*makul*” kavramı kullanılarak getirilmiştir. Yukarıda da açıkladığı üzere makul süre muğlak ve sübjektif bir kavramdır, dolayısıyla her somut olayın özelliklerine göre farklılık gösterebilmektedir.⁵⁵⁰ Makul sürenin ne zaman işlemeye başlayacağı konusu da m. 49’da açıklığa kavuşturulmuştur. Anılan hükme göre bu konu, malın tesliminde satıcının temerrüdü ve diğer ihlal türleri için farklılık göstermektedir. Alıcı, gecikmiş teslim halinde, teslimin yapıldığını öğrendiği andan itibaren makul bir süre içinde sözleşmenin ortadan kalktığını bildirmezse sözleşmeden dönme hakkını kaybeder. Diğer ihlal türleri için ise makul süre, alıcının sözleşmeye aykırılığı bildiği veya bilmesi gerektiği andan itibaren başlamaktadır.⁵⁵¹

Viyana Antlaşması’nın hazırlık aşamasında, sözleşmenin ortadan kalktığı beyanının ya yazılı olarak yapılması ya da derhal yazılı olarak teyit edilmesi gerektiği yönündeki düzenleme reddedilmiştir. Sonuç olarak, m. 26’da şekil belirtmeksizin yalnızca bir beyanın varlığı yeterlidir, dolayısıyla hem yazılı hem de sözlü bildirimler geçerlidir.⁵⁵²

CISG m. 26’nın uygulanmasında, Arjantin, Belarus, Şili, Estonya, Macaristan, SSCB ve Ukrayna Hükümetlerinin Atlaşma’yı kabul ederken, CISG m. 11, 29 veya II. bölümde yer alan ve satış sözleşmesine, bu sözleşmenin tarafların anlaşmasıyla değiştirilmesine veya sona erdirilmesine veya yazılı olmayan bir icap, kabul veya diğer bildirim yapma olanağı tanıyan herhangi bir hükmün, taraflardan en az birinin iş yerinin

⁵⁴⁸ Bu konu doktrinde tartışmalara yol açmıştır. Dönme beyanının ne anda hüküm doğuracağı hususunda iki görüş bulunmaktadır. Çoğunun katıldığı görüşe göre *common law* sisteminde yaygın olan bildirimin tebliğ edildiği anın dikkate alınması gerekmektedir. Nitekim bildirim ulaşılması ile ilgili risklerin de beyan muhatabında kabul edilmesi de, bildirim tebliğ edildiği anda ihlale uğrayan tarafın külfetini yerine getirdiği sonucunu desteklemektedir, bu görüşe katılanlar için bkz. Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 402, dn. 653. Diğer görüşe göre ise bildirimin tebliğ edildiği anın esas alınması ihlale uğrayan tarafı, özellikle satıcıyı, mağdur etmektedir. Dolayısıyla, bu görüş, bildirimin ulaşmasıyla hüküm doğurması daha yerinde olacağını savunmaktadır, bu görüşü savunanlar için bkz. Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 402, dn. 654. Ancak uluslararası niteliğinde olan satışlarda basitlik ve kesinlik kazanması açısından ilk görüşün yansıttığı tebliğ edilme anın dikkate alınması yerinde olacaktır. Böylece tebliğ anın tespit edilmesinin kolay olması ile birlikte, alıcının bu durumu ispat etmesi de olağan bir durumdur, bkz. Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 402.

⁵⁴⁹ Sekretarya şerhi m. 26 için bkz. <http://www.uncitral.org>.

⁵⁵⁰ Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 225; Yelkenci, 2014, **a.g.k.**, s. 153; Gülşen, 2016, **a.g.k.**, s. 425.

⁵⁵¹ Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 225-226; Gülşen, 2016, **a.g.k.**, s. 425-426.

⁵⁵² Vilкова, 1994, **a.g.k.**, s. 76; Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 401-402.

kendi devletlerinde olması halinde uygulanamayacağını belirttikleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla, sözleşmenin taraflarından birinin Rusya’da bulunduğu halde, ihlale uğrayan taraf yazılı bir şekilde sözleşmeden döndüğünü beyan etmelidir.⁵⁵³

CISG m. 27 uyarınca ihlale uğrayan taraf sözleşmeden döndüğü bildirimini koşullara uygun araçlarla yapmışsa, bildirimin iletimindeki bir gecikme veya hata veya ulaşmamış olması bildirimde bulunan tarafı ona dayanmak hakkından yoksun bırakmaz.

3.1.3.4. Sözleşmeden dönmenin sonuçları

Vienna Antlaşması’nın V. bölümün V. ayrımında sözleşmeden dönmenin sonuçları düzenlenmiştir. Öncelikle CISG m. 81 hükümleri iki tür sözleşmenin sona ermesinin sonuçlarını ele almaktadır: Gelecekteki yükümlülüklerle ilişkin olarak ve tarafların hâlihazırda ifa etmiş oldukları edimlere ilişkin olarak. Madde 81’in yalnızca satım sözleşmesinin tarafları arasındaki ilişkilere uygulandığı ve üçüncü kişiler (mallar yeniden satılmış, kiralanmış vb. olabilir) için ortaya çıkan sonuçlarla ilgili olmadığı belirtilmelidir.⁵⁵⁴

CISG kapsamında sözleşmeden dönme, gelecekteki yükümlülükler açısından her iki tarafı da sözleşme ile üstlendikleri yükümlülüklerden kurtarır. Bu hukuki imkânın kullanılması, ihlale uğrayan tarafın tazminat talebinde bulunma hakkını ortadan kaldırmaz. Sözleşmenin kısmen ortadan kalkması halinde, belirtilen sonuçlar yalnızca sözleşmeden doğan yükümlülüklerin sözleşmenin sona ermesinden etkilenen kısmı için geçerli olacaktır. Sözleşmeden dönme, uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin sözleşme hükümlerini veya sözleşmeden dönme sonrasında tarafların haklarını ve borçlarını düzenleyen diğer sözleşme hükümlerini de etkilemez. Bunlar örneğin, tahkim hükümleri, ceza hükümleri, sorumluluğun sınırlandırılması veya ortadan kaldırılması ile ilgili hükümler.⁵⁵⁵

Sözleşmeden dönmenin, tarafların maddede belirtilmeyen diğer yükümlülüklerini, örneğin CISG hükümler ile tarafa atfedilen yükümlülükleri, özellikle de m. 85 (malların muhafazası için makul tedbirlerin alınması) ne ölçüde etkilediği tartışmaya açık bir konudur. Bazı yorumlarda, uluslararası ticarete iyi niyet ilkelerine uyulmasını gerektirdiği (Madde 7) ve bu nedenle bu tür yükümlülüklerin (Madde 85-88) ve

⁵⁵³ Vilkova, 1994, **a.g.k.**, s. 76-77.

⁵⁵⁴ Komarov, V. S. (1994). *Postateyny kommentariy Venskoy Konventsii 1980 goda*. Moskova: Yuridicheskaya literatura, s. 191; Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 419; Gülşen, 2016, **a.g.k.**, s. 427.

⁵⁵⁵ Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 418; Gülşen, 2016, **a.g.k.**, s. 427-428.

sözleşmede öngörülen benzer yükümlülüklerin, ihlale uğrayan tarafın sözleşmeden dönmesinden etkilenmemesi gerektiği belirtilmektedir.⁵⁵⁶

İhlale uğrayan tarafın sözleşmeden döndüğünü beyan ettiği durumunda ifa edilen yükümlülükler açısından CISG m. 81/2’de sözleşmeyi tamamen veya kısmen ifa eden tarafın, sözleşme uyarınca ifa ettiklerinin veya ödediklerinin iadesini karşı taraftan talep edebileceği öngörülmüştür. Dolayısıyla, alıcı ödediği bedelin iadesini, satıcı ise teslim ettiği malların iadesini talep etme hakkına sahiptir.⁵⁵⁷

Alıcının sözleşmeden dönme hakkı CISG m. 82 ile sınırlanmıştır. Buna göre alıcı, teslim aldığı malları, teslim aldığı andaki duruma esaslı surette yakın bir durumda iade etmesi imkânsızlaşmışsa, sözleşmeyi ortadan kaldıramaz. Bu durum genel bir kural olmakla birlikte, istisnaları bulunmaktadır.⁵⁵⁸ Ancak, m. 82’de öngörülen nedenlerle sözleşmeden dönme hakkını kaybeden alıcı, sözleşmede ve CISG’de öngörülen diğer hukuki imkânlardan yararlanabilmektedir.⁵⁵⁹

Eğer taraflar sözleşme kapsamında aldıkları şeyleri birbirlerine iade etmek durumundaysa, bunu aynı anda yapmaları gerekmektedir.⁵⁶⁰ CISG’in yedek kurallar içermesi nedeniyle taraflar, aralarındaki anlaşmayla bu konuyu farklı bir şekilde, örneğin sözleşme kapsamında alınanların iadesi için belirli bir sıra öngörerek düzenleyebilmektedir.⁵⁶¹

Sözleşmeyi ihlal eden taraf, hem kendisinin hem de karşı tarafın sözleşmenin sona ermesinden kaynaklanan tüm masraflarını karşılamakla yükümlüdür.⁵⁶² Çoğu zaman bu masraflar malların veya paranın iadesi ile ilgilidir. İhlale uğrayan taraf için bunlar, ihlal eden tarafın geri ödemekle yükümlü olduğu zararlardır. Ayrıca, sözleşmenin ihlal edildiğini iddia eden tarafın zararı azaltmak için mevcut koşullar altında makul kabul edilen önlemleri alma yükümlülüğünü de dikkate almak gerekir (m. 77). Bu tür

⁵⁵⁶ Komarov, 1994, **a.g.k.**, s. 191-192.

⁵⁵⁷ Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 419; Gülşen, 2016, **a.g.k.**, s. 428.

⁵⁵⁸ CISG m. 82/2 uyarınca alıcının malları iade edememesi taktirde, aşağıdaki durumlarda sözleşmeden dönebilir:

(a) Malların iade edilmemesi veya malların alıcı tarafından teslim alındığı haliyle esaslı bir şekilde aynı durumda iade edilmemesi alıcının bir eylem veya eylemsizliğinden kaynaklanmıyorsa;
(b) Mallar veya malların bir kısmı 38. maddede öngörülen muayene sonucunda kullanılamaz hale gelmiş veya bozulmuşsa;
(c) mallar veya malların bir kısmı ticaretin olağan akışı içinde satılmışsa veya malların sözleşmeye uygun olmadığını fark etmeden veya fark etmesi gerekmeden önce alıcı tarafından kullanımın olağan akışı içinde tüketilmiş veya değiştirilmişse.

⁵⁵⁹ Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 211; Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 381; Yılmaz, 2016, **a.g.k.**, s. 374.

⁵⁶⁰ Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 420; Komarov, 1994, **a.g.k.**, s. 192.

⁵⁶¹ Komarov, 1994, **a.g.k.**, s. 192.

⁵⁶² Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 420; Komarov, 1994, **a.g.k.**, s. 192.

önlemlerin alınmaması, tazmin edilebilir zararın azaltılması için bir neden teşkil edebilmektedir.⁵⁶³

CISG’de iade edilmesi gereken şeylerin miktarı da düzenlenmiştir. Buna göre semeni iade etme borcu altında olan satıcı, yalnızca alınan tutarı değil, meblağın kendisine ödendiği tarihten itibaren faizini de ödemekle yükümlüdür. Alıcı ise tamamen veya kısmen iade edilmesinin veya tamamen veya kısmen teslim alındığı andaki duruma yakın bir durumda iade edilmesinin imkânsızlaşmasına rağmen sözleşmeden dönmüş is, mallardan veya malların bir bölümünden elde ettiği yararları satıcıya ödemekle yükümlüdür.⁵⁶⁴

3.2. Türk Hukukunda Satış Sözleşmesinin İhlaline Bağlanan Hukuki Sonuçlar

3.2.1. Genel olarak

Türk hukuk sisteminde CISG’den farklı bir ifa engelleri sistemi benimsenmiştir. Ciddi *common law* etkisi altında ortaya çıkan CISG ifa engelleri sisteminde, ifa engelini teşkil eden olgular ayırt edilmeden tek çatı altında düzenlenmiştir. Sözleşme ihlalinin sonuçları ise ihlalin esaslılık kıstasıyla ölçülmektedir.⁵⁶⁵ Türk hukukunda ise *civil law* etkisi altında farklı ifa engelleri sistemi benimsenmiş olup esaslı ihlal kavramı bulunmamaktadır. Sözleşmenin ihlal edilmesi durumunda uygulanacak sonuçlar, ifa engeli türü üzerinden belirlenmektedir. Sözleşme ihlalinin veya sonuçlarının ciddiyeti ve ağırlığı esaslılık kıstasından hareketle ölçülmemektedir.⁵⁶⁶ Rus hukuk sistemi de *civil law* sistemine dahil olduğundan, bu sistemde ifa engelleri yeknesak bir şekilde düzenlenmemiştir. Ancak, Rus yasa koyucusu bazı hukuki imkânların kullanılması için, sözleşme ihlalinin esaslı olma şartını aramaktadır.

Çalışma konusunu esaslı ihlal kavramı ve sonuçları oluşturduğundan, bu başlık altında esaslı ihlale bağlanan sonuçlar incelenecektir. CISG ve Rus mevzuatında esaslı ihlal düzenlenmesi bulunduğu için, bu durumda ihlale uğrayan taraf için tanınan hukuki imkânlar ele alınacaktır. Ancak, Türk hukukunda esaslı ihlal kavramının bulunmaması sebebiyle, bu başlık altında Türk hukukunda genel olarak satış sözleşmesinin ihlal edilmesi durumunda öngörülen hukuki sonuçlar ve esaslı ihlalin karakteristik sonucu olan sözleşmeden dönme olanağının Türk hukukundaki düzenlenme biçimi açıklanacaktır.

⁵⁶³ Komarov, 1994, **a.g.k.**, s. 192.

⁵⁶⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 421-424.

⁵⁶⁵ Zeller, 2018, **a.g.k.**, s. 243; Atamer, 2012, **a.g.k.**, s. 221; Yelkenci, 2013, **a.g.k.**, s. 1336.

⁵⁶⁶ Havutçu, 2012, **a.g.k.**, s. 320.

3.2.2. Satış sözleşmesinin ihlal edilmesine bağlanan sonuçlar

3.2.2.1. Genel olarak

Satış sözleşmesinin ifa edilmemesi farklı sebeplerden ortaya çıkabilmektedir. Türk Borçlar Kanunu'nun benimsediği ifa engelleri sistemi kapsamında sözleşmeye aykırılık türleri m. 112'de hiç ifa etmeme ve gereği gibi ifa etmeme olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların yanı sıra, m. 117 vd. borçlu temerrüdü de sözleşmeye aykırılık çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Aliud veya yanlış ifa olarak ifade edilen aykırılık, borçlunun borç konusu edimin yerine farklı bir edimi yerine getirmesidir. Satış sözleşmesi kapsamında aliud, sözleşme ile kararlaştırılan mal yerine farklı malın teslim edilmesi olarak karşımıza çıkabilmektedir.⁵⁶⁷ Aliud ifa durumunda yerine göre kusurlu veya kusursuz ifa imkansızlığı hükümleri yerine göre ise ifanın zamanında gerçekleşmemesi nedeniyle borçlu temerrüdü hükümleri uygulanabilmektedir.⁵⁶⁸

Genel olarak, borca aykırılık durumunda ihlale uğrayan tarafa, bu aykırılığın hukuki niteliği ve türüne göre aynen ifa, tazminat ve sözleşmeden dönme hukuki imkânları tanınmıştır.⁵⁶⁹ Belirtmek gerekir ki CISG'den farklı olarak Türk Borçlar Kanunu kapsamındaki sorumluluk, kusura dayanır. Kimi zaman yaptırımın uygulanması için kusur şartı aranırken, kimi zaman zararın hesaplanması için kusur bir unsur teşkil etmektedir. Aynı zamanda, örneğin ayıp nedeniyle sorumluluk kapsamında kusurun ağır olması durumunda, sözleşme ile ayıptan doğan sorumluluğu kaldıran veya sınırlayan hükümler kesin hükümsüz sayılmaktadır.⁵⁷⁰ Aşağıda bu aykırılık türlerine bağlanan hukuki sonuçlar genel hükümler ve satış sözleşmesi özel hükümler bazında incelenecektir.

3.2.2.2. Hiç ifa etmeme

Türk Borçlar Kanunu'nun m. 112'de hiç ifa etmeme olarak ifade edilen ifa engeli, borçlunun sorumlu olduğu ifa imkânsızlığıdır. İfa imkânsızlığının genel sonucu, borçlunun sorumlu olup olmadığına bakılmaksızın, alacaklının artık aynen ifa talebinde

⁵⁶⁷ Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 117; Gümüş, 2021, **a.g.k.**, s. 805.

⁵⁶⁸ Gümüş, 2021, **a.g.k.**, s. 806.

⁵⁶⁹ Gümüş, 2021, **a.g.k.**, s. 808.

⁵⁷⁰ Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 129; Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 99; Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 160.

bulunamamasıdır. Nitekim imkânsızlık, borcun doğa kuralları ve mantıken ifa edilemez hale gelmesidir. Satış sözleşmesi kapsamında parça borcu konusu satılanın kırılması sonucunda yok olmasını sonraki imkânsızlığın örneği olarak göstermek mümkündür.⁵⁷¹

Türk Borçlar Kanunu'nun m. 136 ilâ 138 hükümleri arasında borçlunun sorumlu olmadığı imkânsızlık düzenlenmiştir. Borçlunun sorumlu olduğu imkânsızlık için ise aynen ifa talep edilemeyeceği için TBK m. 112 uyarınca borçlu, alacaklının doğan zararını gidermekle yükümlüdür. Borçlunun sorumluluğu birtakım şartlara bağlanmıştır: edimin imkânsız olması, imkânsızlığa sebep olan fiil veya davranışta borçlunun kusurlu olması, alacaklının zarara uğraması ve illiyet bağı.⁵⁷²

3.2.2.3. Gereği gibi ifa etmeme

3.2.2.3.1. Genel olarak

Türk Borçlar Kanunu'nda hiç ifa etmeme ile birlikte gereği gibi ifa etmeme hali düzenlenmiştir. Kullanılan bu ifadenin geniş yorumlanması sonucunda, ifa imkânsızlığı ve borçlu temerrüdü dışında kalan tüm borca aykırılık türlerini kapsadığını söylemek mümkündür.⁵⁷³ Bu bağlamda, Gümüş, kötü ifa (ayıplı ifa ve zapttan sorumluluk), yan yükümlülüğün ihlali, koruma yükümünün ihlali, yapmama yükümünün ihlali ve diğer ihlallerin gereği gibi ifa etmeme kapsamında bulunduğunu öne sürmektedir.⁵⁷⁴ Dolayısıyla, gereği gibi ifa etmemeye bağlanan hukuki sonuçlar genel hüküm niteliğindedir.

Tüm gereği gibi ifa etmeme olguları, alacaklının tazminat hakkını doğurmaktadır. Satış sözleşmesi açısından ayıplı ifa önem taşıyan bir ihlal türüdür ve niteliğine göre farklı sonuçlar doğurabilmektedir. Aynı zamanda satış sözleşmesinde özel hükümlerde zapt halinde alıcının hakları düzenlenmiştir. Aşağıda kısaca satıcının zapttan ve ayıplı ifadan sorumluluğu ele alınacaktır.

3.2.2.3.2. Zapttan sorumluluk

Türk Borçlar Kanunu'nun m. 214'te satıcının zapttan sorumlu tutulduğu öngörülmüştür. Zapt, satış sözleşmesinin kurulduğu sırada var olan üstün bir hak

⁵⁷¹ B. Özçelik (2014). Sözleşmeden Doğan Borçların İfasında Hukuki İmkansızlık ve Sonuçları. *AÜHFD*, 63 (3), s. 572.

⁵⁷² Serozan vd., 2017, **a.g.k.**, s. 198 vd.; Antalya, Cilt III, 2018, **a.g.k.**, s. 333.

⁵⁷³ M. A. Gümüş (2021). *Borçlar Hukukunun Genel Hükümleri*. Ankara: Yetkin Yayınları, s. 800.

⁵⁷⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Gümüş, 2021, **a.g.k.**, s. 802 vd.

dolayısıyla, satılanın tamamının veya bir kısmının üçüncü kişi tarafından alıcının elinden alınmasını ifade eder.⁵⁷⁵

Türk yasa koyucusu tam zapt ve kısmi zapt halinde alıcıya tanınan hakları ayırmaktadır.⁵⁷⁶ TBK m. 217 uyarınca satılanın tamamı alıcının elinden alınmışsa, satış sözleşmesi kendiliğinden sona ermiş sayılıp alıcı satıcıdan aşağıdaki taleplerde bulunabilmektedir:

1. satılardan elde ettiği veya elde etmeyi ihmal eylediği ürünlerin değeri indirilerek, ödemiş olduğu satış bedelinin faizi ile birlikte iadesini;
2. satılanı elinden alan üçüncü kişiden isteyemeyeceği giderlerin ödenmesini;
3. davayı satıcıya bildirmekle kaçınılabilecek olanlar dışında kalan bütün yargılama giderleri ile yargılama dışındaki giderlerin ödenmesini;
4. satılanın tamamen elinden alınması yüzünden doğrudan doğruya uğradığı diğer zararları tazmin edilmesini.⁵⁷⁷

Satıcı, kusurlu olduğu takdirde, alıcının satılanın elinden alınması yüzünden uğramış olduğu diğer zararları da gidermekle yükümlüdür. Kısmi zapt halinde alıcıya, sadece bu yüzden uğradığı zararların giderilmesini talep etme hakkı tanınmıştır.⁵⁷⁸

3.2.2.3.3. Ayıplı ifa durumunda alıcının hakları

Öncelikle belirtmek gerekir ki ayıp farklı çeşitlerde olabilmektedir. Bu çalışma kapsamında önem taşıyan ayıp çeşitleri önemli ve önemli olmayan ayıplardır.⁵⁷⁹ Önemli ayıp, malın kullanım amacı bakımından değerini ve alıcının ondan beklediği faydaları ortadan kaldıran veya önemli ölçüde azaltan herhangi bir ayıptır. Bu nitelikleri taşımayan ayıplar ise önemli olmayan ayıplar kapsamındadır. Bu, yukarıda incelenen Rus mevzuatında yer alan malın kalitesine ilişkin esaslı ayıp ile benzerlik göstermektedir.

⁵⁷⁵ Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 107; Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 141; Aydoğru ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 118-119; Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 79; Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 65; CISG m. 41: “Satıcı, üçüncü kişilerin her türlü hak ve taleplerinden ari mallar teslim etmek zorundadır, meğerki, alıcı bu hak ve taleplere konu malları almayı kabul etmiş olsun”.

⁵⁷⁶ Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 141; Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 107; Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 70-71.

⁵⁷⁷ Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 88; Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 112-114; Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 145-146; Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 71; Aydoğru ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 127.

⁵⁷⁸ Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 114; Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 147; Aydoğru ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 129; Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 72.

⁵⁷⁹ Öğretide “esaslı ayıp” ve “esaslı olmayan ayıp” olarak da adlandırılmaktadır, bkz. Gümüş, 2018, **a.g.k.**, s. 69.

TBK m. 219 ve devamında düzenlenen ayıba karşı tekeffül sorumluluğu önemli ayıplar için geçerlidir.⁵⁸⁰

Türk Borçlar Kanunu'nda ayıptan doğan sorumluluk ile ilgili hükümler yedek kuralı niteliğindedir. Bu sebeple taraflar, sözleşme ile ayıptan doğan sorumluluğa ilişkin kuralları sınırlayabilir veya ortadan kaldırabilirler.⁵⁸¹ TBK m. 227'de satıcının satılanın ayıplarından sorumlu olduğu taktirde (TBK m. 219 önemli ayıp niteliğinde olan ayıplar için) düzenlenen alıcının seçimlik hakları şu şekildedir:

1. satılanı iade etmeye hazır olduğunu bildirerek sözleşmeden dönme;
2. satış bedelinden indirim isteme;
3. aşırı bir masrafı gerektirmediği halde, tüm masrafları satıcıya ait olmak üzere satılanın ücretsiz onarılmasını isteme;
4. imkân bulunduğu durumda, satılanın ayıpsız bir benzeri ile değiştirilmesini isteme.⁵⁸²

Bunların yanı sıra, alıcının genel hükümlere göre tazminat isteme hakkı saklı kalmaktadır.⁵⁸³ Satıcı, ayıpların varlığını bilmese bile onlardan sorumludur. Aynı zamanda satıcının ayıptan sorumluluğu, kusur şartına dayanmamaktadır. Nitekim bu bir garanti sorumluluğudur.⁵⁸⁴ TKHK hükümlerinde tüketiciye de tanınan benzer şekilde ifade edilen seçimlik haklar düzenlenmiştir.⁵⁸⁵

Ayıplı mal tesliminde alıcının sözleşmeden dönme imkânı kanunen sınırlanmıştır. TBK m. 227/4 uyarınca alıcının, sözleşmeden dönme hakkını kullanması halinde, durum bunu haklı göstermiyorsa mahkeme, satılanın onarılması veya satış bedelinin indirilmesi yönünde karar verebilmektedir. Dolayısıyla, ayıbın miktarı ve ciddiyeti üzerinden değerlendirme yapılarak sözleşmeden dönmenin mümkün olup olmaması tespit edilmektedir. Türk kanun koyucusu bu hükümle, alıcının sözleşmeden dönme hakkını kötüye kullanmasını önlemek amacıyla mahkemeye yetkiler vermiştir.⁵⁸⁶

⁵⁸⁰ Gümüş, 2018, **a.g.k.**, s. 69.

⁵⁸¹ Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 159; Aydoğru ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 154.

⁵⁸² Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 126; Aydoğru ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 170-171.

⁵⁸³ Atrıntılı bilgi için bkz. Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 135-137.

⁵⁸⁴ Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 102.

⁵⁸⁵ Bkz. Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 126.

⁵⁸⁶ Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 140-141; Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 129; Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 89.

Türk Borçlar Kanunu'nun m. 227/5 uyarınca satılanın değerindeki eksiklik satış bedeline çok yakın olduğu takdirde alıcı, ancak sözleşmeden dönme veya satılanın ayıpsız bir benzeriyle değiştirilmesini isteme haklarından birini kullanabilmektedir.⁵⁸⁷

Alıcının, maldan elinde kalanları iade etmesi şartı ile kendisine ayıplı olarak devredilmiş olan malın, beklenmedik hâl veya mücbir sebepten dolayı yok olması veya ağır biçimde zarara uğraması, alıcının sözleşmeden dönme hakkını kullanmasını engellememektedir. Satılan, alıcının sorumluluğu altında bir sebepten yok olmuşsa veya alıcı onu başkasına devretmişse ya da biçimini değiştirmişse alıcı, ancak değerindeki eksiklik miktarının satış bedelinden indirilmesini isteyebilmektedir (TBK m. 228).⁵⁸⁸

Böylece CISG kapsamında sözleşmenin esaslı ihlaline bağlanan ikame mal talebi ve sözleşmeden dönme hakkı, Türk Borçlar Kanunu'nda önemli nitelikte olan ayıplı mal tesliminde de bulunmaktadır. Türk kanun koyucusunun bu iki hakkın kullanılmasını, özel olarak maldaki eksikliğin satış bedeline yakın olduğu ayıplara bağladığı görülmektedir. Dolayısıyla, TBK'da esaslı ihlal kavramı kullanmayarak, ayıbın ciddiyeti ve giderilmesinin maliyeti üzerinden, sonuçlar için bir ayrıma gidilmiştir. Aşağıda inceleneceği üzere Rus hukukunda esaslı ayıp durumunda yalnızca ayıplı malın uygun kalitedeki aynı mal ile değiştirilmesi ve sözleşmeyi sona erdirmeye hakkı tanınmıştır. Diğer temel seçimlik haklar ise esaslı ayıplar dışında kalan ayıplarda kullanılabilmektedir.

3.2.2.4. Borçlu temerrüdü

3.2.2.4.1. Borçlu temerrüdü kavramı ve şartları

Türk Borçlar Kanunu'nun m. 212'de zilyetlik ve devir borcuna ilişkin özel hüküm ile satıcının temerrüdü durumunda, borçlunun temerrüdüne ilişkin genel hükümlerin uygulanacağı öngörülmüştür.⁵⁸⁹ Borçlu temerrüdünün tanımı Türk Borçlar Kanunu'nda bulunmamaktadır. Bunun yerine TBK m. 117 vd. borçlu temerrüdünün şartları ve sonuçları kaleme alınmıştır.⁵⁹⁰ Öğretide borçlu temerrüdü, ifanın mümkün olması

⁵⁸⁷ Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 134; Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 140-141.

⁵⁸⁸ Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 141-142; Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 129.

⁵⁸⁹ Bunun genel bir kural olması ile birlikte, TBK m. 212'de istisna bulunmaktadır: “Zilyetliğin devri için belirli bir süre konulmuş olan ticari satışlarda, satıcı temerrüde düşerse alıcının, devir isteminden vazgeçerek borcun ifa edilmemesinden doğan zararının giderilmesini istediği kabul edilir.

Alıcı, satılanın devredilmesini isteme niyetinde ise, belirlenen sürenin bitiminde bunu satıcıya hemen bildirmek zorundadır”, bkz. Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 153-154; Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 59-64; Aydoğru ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 108-109.

⁵⁹⁰ Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 96; Serozan vd., 2017, **a.g.k.**, s. 216; Buz, 2014, **a.g.k.**, s. 100; Antalya, Cilt III, 2018, **a.g.k.**, s. 408.

durumunda borçlunun ifayı zamanında gerçekleştirmemesi olarak ifade edilmektedir. Başka bir deyişle temerrüt, imkânsızlık dışında kalan ifada gecikmedir.⁵⁹¹

Borçlunun temerrüde düşürülmesi birtakım şartlara bağlanmıştır. Öncelikle gecikilmiş ifanın yerine getirilmesinin halen mümkün olması gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, imkânsızlık hükümlerinin devreye girmemesi durumunda borçlu temerrüdü söz konusudur.⁵⁹² Bunun dışında borç muaccel olmalıdır. Yani alacaklının, borcun ifa edilmesini talep edebileceği veya dava edebileceği bir borç bulunmalıdır. Dolayısıyla, sözleşme kapsamında ifa zamanı halen gelmemiş borcun ifa edilmemesi, borçluyu temerrüde düşürmez.⁵⁹³ Bunların yanı sıra, borçlunun temerrüde düşmesinin, borca aykırılık teşkil etmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, alacaklı temerrüdü veya borçlunun def'i hakkını kullanması durumunda borçlu temerrüdü hükümleri devreye girmez.⁵⁹⁴

Borcun muaccel olması, kendiliğinden borçlu temerrüdünü ortaya çıkarmamaktadır. Kural olarak TBK m. 117 uyarınca borçlu, alacaklının ihtarıyla temerrüde düşürülmektedir. İhtar, alacaklının borçluya ilettiği borçluyu ifaya davet etme içerikli bir tek taraflı işlemdir.⁵⁹⁵

3.2.2.4.2. Borçlu temerrüdünün sonuçları

Borçlu temerrüdüne bağlanan hukuki sonuçlar Türk Borçlar Kanunu'nda ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Belirtmek gerekir ki borçlu temerrüdünde sorumluluk, borcun niteliği üzerinden ayrılmaktadır. Öncelikle, genel olarak alacaklıya faizi ile birlikte gecikme tazminatı talep etme hakkı tanınmıştır.⁵⁹⁶ Karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde taraflardan biri temerrüde düşerse diğeri, borcun ifa edilmesi için uygun bir süre verebilir veya uygun bir süre verilmesini mahkemeden isteyebilmektedir. TBK m. 125 uyarınca süre verilmesini gerektirmeyen durumlarda⁵⁹⁷ borçlunun temerrüde düşmesi veya verilen

⁵⁹¹ Serozan vd., 2017, **a.g.k.**, s. 216; Buz, 2014, **a.g.k.**, s. 100; Antalya, Cilt III, 2018, **a.g.k.**, s. 407; Gümüş, 2021, **a.g.k.**, s. 907.

⁵⁹² Antalya, Cilt III, 2018, **a.g.k.**, s. 411; Serozan vd., 2017, **a.g.k.**, s. 218; Buz, 2014, **a.g.k.**, s. 103, Gümüş, 2021, **a.g.k.**, s. 907.

⁵⁹³ Antalya, Cilt III, 2018, **a.g.k.**, s. 411-412; Serozan vd., 2017, **a.g.k.**, s. 218; Buz, 2014, **a.g.k.**, s. 103; Gümüş, 2021, **a.g.k.**, s. 908; Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 69.

⁵⁹⁴ Serozan vd., 2017, **a.g.k.**, s. 218; Buz, 2014, **a.g.k.**, s. 103; Gümüş, 2021, **a.g.k.**, s. 907-908.

⁵⁹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Antalya, Cilt III, 2018, **a.g.k.**, s. 413 vd.; Gümüş, 2021, **a.g.k.**, s. 909 vd.; Borcun ifası için belirli bir vadenin kararlaştırılmış olması durumunda sürenin sona ermesi ihtara gerekmeksizin kendiliğinden borçluyu temerrüde düşürmektedir. Aynı zamanda sözleşme ile borçluya ifa gününün ihbarla yapıldığı öngörülmüş ise borçlunun ihbarda belirlendiği tarihte borcunu etmemesi durumunda da ihtara ihtiyaç duyulmadan temerrüt hükümleri devreye girmektedir, bkz. Buz, 2014, **a.g.k.**, s. 102; Serozan vd., 2017, **a.g.k.**, s. 219-221.

⁵⁹⁶ Zararın hesaplanması ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 101 vd.

⁵⁹⁷ TBK m. 124 belirtilen bu durumlarda ek süre verilmesi gerekmez:

ek süre içinde ifa etmeyen borçluya karşı alacaklı, birtakım seçimlik haklar kullanabilmektedir:

1. her zaman borcun ifasını ve gecikme sebebiyle tazminat isteme hakkı;
2. borcun ifasından ve gecikme tazminatı isteme hakkından vazgeçtiğini hemen bildirerek, borcun ifa edilmemesinden doğan zararın giderilmesini isteme hakkı;
3. borcun ifasından ve gecikme tazminatı isteme hakkından vazgeçtiğini hemen bildirerek, sözleşmeden dönme hakkı.⁵⁹⁸

Belirtmek gerekir ki borçlu temerrüdünde hukuki imkânların kullanılması için, borçlunun kusurlu olup olmaması önem arz etmemektedir. Ancak sözleşmeden dönme ile bağlantılı zararların tazmin edilmesi için borçlunun kusuru aranmaktadır.⁵⁹⁹

Son olarak, TBK m. 126 uyarınca Türk yasa koyucusu, sürekli edimli sözleşmelerde ifasına başlanmış olması şartı ile borçlunun temerrüdü durumunda alacaklıya ifa ve gecikme tazminatı isteme veya sözleşmeyi feshederek, sözleşmenin süresinden önce sona ermesi yüzünden uğradığı zararın giderilmesini talep etme gibi iki hukuki olanak tanımıştır.⁶⁰⁰

Böylece satış sözleşmesinin farklı ihlal türlerine bağlanan hukuki sonuçlara kısaca değinilmiştir. CISG’de esaslı ihlal durumunda ihlale uğrayan tarafa tanınan sözleşmeden dönme hakkının Türk borçlar hukukunda da bazı durumlarda meydana geldiği görülmektedir. Karşılaştırmalı bir analiz yapılmasının amacı doğrultusunda, aşağıda CISG’de esaslı ihlalin tipik sonucu niteliği taşıyan sözleşmeden dönmenin, Türk hukukunda hukuki niteliği ve düzenlenme şekli ele alınacaktır.

1. Borçlunun içinde bulunduğu durumdan veya tutumundan süre verilmesinin etkisiz olacağı anlaşıyorsa.
2. Borçlunun temerrüdü sonucunda borcun ifası alacaklı için yararsız kalmışsa.
3. Borcun ifasının, belirli bir zamanda veya belirli bir süre içinde gerçekleşmemesi üzerine, ifanın artık kabul edilmeyeceği sözleşmeden anlaşıyorsa.

⁵⁹⁸ Zevkililer ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 153; Antalya, Cilt III, 2018, **a.g.k.**, s. 432; Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 69.

⁵⁹⁹ Gümüş, 2021, **a.g.k.**, s. 815; Serozan vd., 2017, **a.g.k.**, s. 217.

⁶⁰⁰ Antalya, Cilt III, 2018, **a.g.k.**, s. 536 vd.

3.2.3. Türk hukukunda sözleşmeden dönme

3.2.3.1. Sözleşmeden dönme kavramı

Sözleşmeden dönme hakkı, tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde geçerli olan, ifa edilmemiş yükümlülüklerini sona erdiren ve öncesinde ifa edilmiş yükümlülüklerin iadesini gerektiren yenilik doğuran hak niteliğinde bir haktır.⁶⁰¹

Sözleşmeden dönme yaptırımının, malların iade edilmesi gerektiği göz önünde bulundurarak, satıcı için oldukça ciddi olumsuz sonuçlar doğurduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla, CISG’de olduğu gibi Türk hukuk sisteminde de sözleşmeden dönmenin sınırları çizilmiş olup sona çare olarak başvurulacak bir hukuki imkân şeklinde düzenlenmiştir.⁶⁰² Aşağıda kısaca Türk Borçlar Kanunu kapsamında sözleşmeden dönme olanağının sınırlarına, benzer kavramlardan ayırt edilmesine, prosedürüne ve sonuçlarına kısaca değinilecektir.

3.2.3.2. Sözleşmeden dönme imkânının kullanılması

Yukarıda satış sözleşmesinin ihlal türleri üzerinden değerlendirme yapılarak TBK’da bu ihlal türlerine bağlanan hukuki sonuçlar bahse konuydu. Buradan yola çıkarak alıcı, ayıba karşı tekeffül hükümleri kapsamında maldaki ayıbın önemli nitelikte olduğu durumlarda sözleşmeden dönebilir. Aynı zamanda bu hakkın kullanılmasının, özel olarak maldaki eksikliğin satış bedeline yakın olduğu ayıplara bağlı olduğu görülmektedir.⁶⁰³ Bununla birlikte, karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde borçlunun temerrüde düşmesi, alacaklının sözleşmeden dönme hakkını doğurmaktadır. Borçlunun temerrüdü kendiliğinden sözleşmeden dönmeye yol açmaz, borçlunun verilen ek süreyi ihlal etmesi veya ek süre verme gereği olmayan durumlarda alacaklı sözleşmeden dönebilir.⁶⁰⁴

CISG’de sözleşmeden dönme hakkı, ayıplı mal tesliminin veya borçlu temerrüdünün esaslı ihlal teşkil etmesi ya da ek süre verildikten sonra yükümlülüğün ifa edilmemesi durumunda öngörülmüştür. Aşağıda incelenecek olan Rus Medeni Kanunu’nda ise sözleşmeyi sona erdirmenin esaslı ihlal nedeniyle gerçekleşebileceği gibi, maldaki esaslı ayıbın bulunması durumunda da sözleşmeden dönme hakkı düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra, Rus hukuk sisteminde mal tedarik

⁶⁰¹ Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 137; Serozan, 2012, **a.g.k.**, s. 209; Buz, 2014, **a.g.k.**, s. 65; Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 143; Aydoğru ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 176.

⁶⁰² Serozan, 2012, **a.g.k.**, s. 209.

⁶⁰³ Bkz. yukarıda Üçüncü Bölüm p. 3.2.2.3.3.

⁶⁰⁴ Antalya, Cilt III, 2018, **a.g.k.**, s. 505-507.

sözleşmesi kapsamında geç ifanın tekrarlayan şekilde meydana gelmesi durumunda alıcı tek taraflı olarak sözleşmeyi sona erdirmeye hakkını haizdir. Rus yasa koyucusu, mal tedarik sözleşmesinde hem alıcı hem de satıcının özel olarak sözleşmeyi sona erdirebileceğini düzenlerken, Türk yasa koyucusu ayıplı mal ve borçlu temerrüdü kapsamında öngördüğü sözleşmeden dönme imkânını çoğunlukla alacaklı için tanımıştır. Böylece, her üç sistemde de sözleşmeden dönme hakkının sınırlarının farklı şekilde düzenlendiğini söylemek mümkündür.

3.2.3.3. Benzer kavramlardan ayırt edilmesi

3.2.3.3.1. Fesih

Öncelikle sözleşmeden dönmeyi, mevzuatta sıklıkla karşımıza çıkan sözleşmenin feshi ile ayırt etmek gerekmektedir. Fesih ile dönme arasındaki en temel fark, doğrudukları sonuçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak fesih, sürekli borç ilişkilerine uygulanan ve sözleşmeyi ileriye etkili olarak sona erdiren bozucu yenilik doğuran bir hak niteliğindedir. Dolayısıyla, sözleşmeden dönmeden farklı olarak sözleşmenin feshi durumunda, ifa edilen yükümlülüklerin iade edilmesi gerekmez.⁶⁰⁵

Aynı zamanda sözleşmeden dönme tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde öngörülen hukuki imkândır. Fesih ise bir tarafa borç yükleyen veya tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelere uygulanabilecek bir yaptırımdır.⁶⁰⁶

3.2.3.3.2. İptal

İptal, taraflar arasında yapılan sözleşmenin geçersiz kılınması ve hiç yapılmamış sayılmasını ifade etmektedir. Sözleşmenin iptali, sözleşmenin yapıldığı sırada irade bozukluğu veya aşırı yararlanma nedeniyle sakatlık taşınması durumunda kullanılan bozucu yenilik doğuran bir hak niteliğindedir. Genel olarak iptal, sözleşmenin yapıldığı anda sakatlığın bulunması nedeniyle, geçmişe etkili olarak bir sözleşmeyi sona erdirmeye biçimidir.⁶⁰⁷ İptalin hukuki niteliği, sözleşmenin yapıldığı sırada sakatlık barındıran hukuki işlemin geçersizliğinin saptanmasıdır. Buna karşın sözleşmeden dönme, geçerli bir şekilde akdedilen sözleşmenin sonradan sona ermesidir.⁶⁰⁸

⁶⁰⁵ Serozan, 1975, **a.g.k.**, s. 121; Aydoğru ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 177; Buz, 2014, **a.g.k.**, s. 81.

⁶⁰⁶ Buz, 2014, **a.g.k.**, s. 83.

⁶⁰⁷ İstisna olarak sürekli nitelikteki olan hukuki işlemlerde sona ermenin geçmişe etkili olması işin niteliğine uygun düşmediğinden, dürüstlük kuralı uyarınca iptalin ileriye etkili sonuç doğurması kabul edilmektedir, bkz. Oğuzman ve Öz, 2020, **a.g.k.**, s. 125.

⁶⁰⁸ Buz, 2014, **a.g.k.**, s. 88.

3.2.3.3.3. Geri alma

Geri alma hakkı, farklı anlamlarda karşımıza çıkabilecek bir haktır. Dolayısıyla, öğretide tüm olguları kapsayacak şekilde geri almanın tanımının bulunmadığını söylemek mümkündür.⁶⁰⁹

Türk Borçlar Kanunu'nda geri alma hakkına farklı hükümlerde yer verilmiştir. Geri alma hakkı, bazen bir irade beyanının ortadan kalkmasını ve hukuki sonuçlar doğurmasını (TBK m 10), bazen de verilmiş bir yetkinin geri çekilmesini sağlar (TBK m. 42).⁶¹⁰ Satış sözleşmesine ilişkin örneğin, TBK m. 255 uyarınca taksitle satış sözleşmesi, taraflarca imzalanmış sözleşmenin bir nüshasının alıcının eline geçmesinden yedi gün sonra hüküm ve sonuçlarını doğurur. Alıcı, bu süre içinde irade açıklamasını geri aldığını satıcıya yazılı olarak bildirebilir.

İrade beyanları için öngörülen geri alma hakkı, sözü edilen irade beyanının hukuki sonuç doğurmasını önler. Geri alma hakkı, bazen de tek tarafa borç yükleyen sözleşmeleri (TBK m. 295) veya üçüncü kişi yararına yapılan sözleşmeleri (TBK m.129) geçmişe etkili olarak ortadan kaldırma işlevini görmektedir. Bu bağlamda, geçerli olarak kurulan sözleşmelerde tanınan geri alma hakkı, esasen dönme veya feshe benzer sonuçlar doğurmaktadır. Aynı zamanda geri alma, vekâlet sözleşmesinden doğan işi yürütme yükümlülüğünü sona erdirmeye fonksiyonuna da sahiptir.⁶¹¹

Sonuç olarak, çoğunlukla irade beyanları için öngörülen geri alma hakkı, borç ilişkisinin başlangıcından itibaren koruma altına alınan tarafa, bir sebep göstermeksizin ve bedel ödemeksizin sözleşmeden sıyrılma olanağı şeklinde kaleme alınmıştır.⁶¹² Dolayısıyla, geri alma hakkının sözleşmeden dönmeden farkı, bir sebep gösterilmeksizin koruma altına alınan tarafa tanınmasıdır. Buna karşın sözleşmeden dönme, sözleşmenin iki tarafına da bazı nedenlerin mevcudiyeti halinde tanınan bir haktır. Aynı zamanda ihlale uğrayan tarafın, sözleşmeden dönebilmesi için kural olarak karşı tarafa önceden ihtar veya bildirim yapma gibi ön koşulları yerine getirmesi gerekmektedir.⁶¹³ Geri alma ise serbestçe ve herhangi bir koşula bağlı olmaksızın kullanılabilen bir haktır.⁶¹⁴

⁶⁰⁹ Buz, 2014, **a.g.k.**, s. 89; “...geri alma, dönme ve fesih yenilik doğurucu hakkı adeta tamamlayan, işlerlik alanı ayrımlı bir yedek yenilik doğurucu bir haktır.”, bkz. Serozan, 1975, **a.g.k.**, s. 129.

⁶¹⁰ Buz, 2014, **a.g.k.**, s. 89-90.

⁶¹¹ Buz, 2014, **a.g.k.**, s. 90.

⁶¹² Buz, 2014, **a.g.k.**, s. 71, dn. 25.

⁶¹³ Antalya, Cilt III, 2018, **a.g.k.**, s. 502; Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 137.

⁶¹⁴ Buz, 2014, **a.g.k.**, s. 91.

3.2.3.4. Sözleşmeden dönmenin prosedürü

Yukarıda açıklanan durumların meydana gelmesi sözleşmeyi kendiliğinden sona erdirmemektedir. Nitekim Türk Borçlar Kanunu'nda sözleşmeden dönme, seçimlik haklar arasında düzenlenen bir hukuki imkân olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, ihlale uğrayan taraf, haklı sebeplerin varlığı halinde ve kanunen öngörüldüğü durumlarda karşı tarafa beyan ederek sözleşmeden dönebilmektedir.⁶¹⁵ Belirtmek gerekir ki Türk kanun koyucusu TBK m. 125'te kullanılan ifadeden yola çıkarak, borçlu temerrüdünde aynen ifa talebini başta gelen hukuki imkân olarak öngörmüştür. Dolayısıyla, sözleşmeden dönmek isteyen alacaklı, bu isteğini sözleşmenin ifasından ve gecikme tazminatı isteme hakkından vazgeçtiğini diğer tarafa beyan ederek, bu seçimlik hakkını kullanabilmektedir.⁶¹⁶

Sözleşmeden dönme hakkı karşı tarafa beyan edilerek kullanılabilen bir haktır.⁶¹⁷ Sözleşmeden dönme beyanı herhangi bir şekil şartına tabi değildir. Dolayısıyla, alıcı, uygun gördüğü şekilde sözleşmeden döndüğünü beyan edebilmektedir. Ancak, ticari satışlarda TTK m. 18/3 uyarınca tacirlerin, karşı tarafı temerrüde düşürmeye, sözleşmeyi feshe veya sözleşmeden dönmeye ilişkin ihbar veya ihtarların noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi aracılığıyla yapılması gerekmektedir.⁶¹⁸

3.2.3.5. Sözleşmeden dönmenin sonuçları

Sözleşmeden dönmenin hukuki sonuçları açısından öğretide dört görüş bulunmaktadır: klasik teori, yasal borç ilişkisi teorisi, ayni etkili dönme teorisi ve dönüşüm teorisi. Dönüşüm teorisi hariç diğer teoriler, sözleşmeden dönmenin geçmişe etkili olarak sözleşmeyi ortadan kaldırdığını savunmaktadır.⁶¹⁹

⁶¹⁵ Antalya, Cilt III, 2018, **a.g.k.**, s. 502; Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 137.

⁶¹⁶ Gümüş, 2021, **a.g.k.**, s. 941.

⁶¹⁷ Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 137; Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 127; Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 95.

⁶¹⁸ Gümüş, 2021, **a.g.k.**, s. 950.

⁶¹⁹ Klasik teori, dönme bildiriminin sözleşmeyi kurulduğu andan itibaren geçersiz kıldığını savunur. İfa edilmemiş edim yükümlülükleri sona erer ve tarafların iktisap ettikleri haklar ile malvarlıklarında meydana gelen her artış sebepsiz zenginleşme olarak değerlendirilir. Bu nedenle, iade borcu iki yıllık zamanaşımına tabidir.

Yasal borç ilişkisi teorisine göre, dönme hakkının kullanılması ile borç geçmişe etkili olarak ortadan kalkar ve taraflar arasında tasfiyeye yönelik yasadan doğan bir borç ilişkisi ortaya çıkar. Klasik teoride olduğu gibi, ifa edilmemiş edim yükümlülükleri sona erer, ancak tarafların iktisap ettikleri haklar ve malvarlıkları dönmeden etkilenmez. Önceden ifa edilmiş edimlerin iadesi, yasal tasfiye ilişkisi çerçevesinde bir talep

Sözleşmeden dönmenin genel kabul görmüş görüşe göre sözleşmeyi geriye etkili ortadan kaldırdırmasının sonucu, ifa edilmiş ve halen ifa edilmemiş yükümlülükler açısından değişmektedir. İfa edilmemiş borçlar sona ererken, ifa edilmiş olan borçlar ise iade edilmelidir.⁶²⁰ Başka bir deyişle, sözleşmeden dönme ile alacaklı, sözleşmenin yapılmadığı andaki duruma kavuşur. Karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde taraflar, iade yükümlülüklerini aynı anda ifa etmelidir.⁶²¹

Ayıplı mal teslimi nedeniyle alıcının sözleşmeden dönme sonuçları TBK m. 229 vd. düzenlenmiştir.⁶²² Böylece genel olarak alıcı, mal ile birlikte ondan elde ettiği yararları da satıcıya vermekle yükümlüdür.⁶²³ Buna karşın alıcı aşağıdaki taleplerde bulunabilmektedir:

1. ödemesini yaptığı satış bedelinin faizi ile birlikte geri verilmesini;
2. yargılama giderleri ile satılan mal için yaptığı giderlerin ödenmesini;
3. ayıplı maldan doğan doğrudan zararının giderilmesini.

olarak ileri sürülür. Bu durumda, sebepsiz zenginleşme hükümleri kıyasen uygulanır ve iade borcu on yıllık genel zamanaşımına tabi olur.

Aynı etkili dönme teorisi, dönme ile sözleşmenin geçmişe etkili olarak ortadan kalkmakta olduğunu kabul etmektedir. Ancak aynı etkili teorisinin savunancılar, klasik dönme teorisinden farklı olarak sözleşmeden dönmeye “*aynı etki*” olarak tanımaktadırlar. Sözleşmeden dönmenin geçmişe etkili gücü, borçlandırıcı işlemlerin yanı sıra tasarruf işlemlerini de etkiler. Sözleşmeden dönme ile ifa edilmemiş edimler ve yerine getirilmiş edimler geçmişe etkili olarak ortadan kalkar. Yerine getirilen maddi edimlerin iadesi, istihkak davası ile talep edilebilir ve bu dava süreye tabi değildir.

Dönüşüm teorisi günümüzde geniş bir destek bulmuş bir görüştür. Bu görüşe göre, dönme işlemi ne geçmişe etkili ne de ileriye etkili olarak sona erer. Dönme, sözleşmenin geçerliliğine etki etmeden onu bir tasfiye ilişkisi haline getirir. Sözleşmeden dönmenin hukuki etkileri ve sonuçları yasadan değil, doğrudan sözleşmeden dönme hukuki işleminden kaynaklanır. Başka bir deyişle, dönme ile yalnızca sözleşmenin konusu değişir; akdi verme yükümlülükleri, akdi geri verme yükümlülüklerine dönüşür.

Yargıtayın, kararlarında çoğu zaman sözleşmeden dönme sonuçlarına ilişkin aynı etkili teori kapsamındaki sonuçları yansıttığı görülmektedir, bkz. Gümüş, 2021, **a.g.k.**, s. 950, dn. 1047.

Ayrıntılı bilgi için bkz. Buz, 2014, **a.g.k.**, s. 118 vd.; Antalya, Cilt III, 2018, **a.g.k.**, s. 510-514; Gümüş, 2021, **a.g.k.**, s. 948-949; G. Anık (2005). Borçlunun Temerrüdünden Dolayı Sözleşmeden Dönme. *TBB Dergisi*, 18 (59), s. 225-226.

⁶²⁰ Oğuzman ve Öz, 2020, **a.g.k.**, s. 552; Serozan vd., 2017, **a.g.k.**, s. 236; Gümüş, 2021, **a.g.k.**, s. 950-951; Antalya, Cilt III, 2018, **a.g.k.**, s. 515; Aydoğru ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 176.

⁶²¹ Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 144; Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 140; Yavuz, 2019a, **a.g.k.**, s. 96.

⁶²² TBK m. 230 uyarınca birden çok mal satışında ayıptan dolayı alıcının dönme sonuçları için istisna öngörülmüştür. Birden çok mal veya birden çok parçadan oluşan bir mal birlikte satılmışsa ve bunlardan bazıları ayıplı çıkarsa, dönme hakkı yalnızca ayıplı çıkan parçalar için kullanılabilir. Ancak, ayıplı parçanın diğer parçadan ayrılması alıcıya veya satıcıya önemli bir zarar vermeksizin mümkün değilse, dönme hakkı satılanın tamamını kapsayacak şekilde kullanılmak zorundadır. Satılanın aslı için satıştan dönülmesi, ayrı bir satış bedeli gösterilmiş olsa bile eklentilerini de kapsar. Ancak, eklentiler için dönme hakkı kullanıldığında, satılanın aslını kapsamaz, bkz. Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 136; Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 128-129.

⁶²³ Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 127; Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 140; Aydoğru ve Kahveci, 2019, **a.g.k.**, s. 178.

Aynı zamanda satıcı, kusurlu olduğu durumlarda alıcının diğer zararlarını da gidermekle yükümlüdür.⁶²⁴ Borçlu temerrüdü sonucunda alacaklının sözleşmeden dönmesi de tazminat talep etme hakkını ortadan kaldırmaz (TBK m. 124/3).⁶²⁵

3.3. Rus Hukukunda Esaslı İhlalin Sonuçları

3.3.1. Genel olarak

Rus hukuk sisteminde esaslı ihlale bağlanan sonuçlar genel hükümler ve satış sözleşmesini konu alan özel hükümlerde yer almaktadır. RFMK m. 310/1’de kural olarak mevzuatta aksi öngörülmedikçe sözleşmeyi tek taraflı olarak sona erdirmek veya borcun unsurlarını tek taraflı olarak değiştirmek mümkün değildir.⁶²⁶ Bununla beraber, RFMK m. 450 uyarınca sözleşmenin esaslı ihlal edilmesi durumunda, ihlale uğrayan tarafa sözleşmeyi yargı usulü ile değiştirme veya sona erdirmek hakkı tanınmıştır.⁶²⁷ Bunun yanı sıra, özel hükümlerde de sözleşmenin tek taraflı olarak yargı usulü ile sona erdirmek olanağına yer verilmiştir. Örneğin, işletme satışında ayıba, satış sözleşmesi kapsamında satıcının malları üçüncü kişilerin haklarından ari bir şekilde devretme yükümlülüğünün ihlaline ilişkin vd.⁶²⁸ RFMK m. 450 uyarınca genel olarak bu yaptırım, esaslı ihlale bağlanan tipik bir sorumluluk türüdür.⁶²⁹

Yukarıda da ayrıntılı bir şekilde incelendiği üzere, satış sözleşmesi kapsamında malın kalitesine ilişkin esaslı ihlal durumunda özel hükümler bulunmaktadır. Alıcının bu durumda RFMK m. 475/2 uyarınca iki seçimlik hakkı bulunmaktadır:

1. satış sözleşmesinden dönme ve mallar için ödenen paranın iadesini talep etme;
2. ayıplı malların sözleşmeye uygun mallarla değiştirilmesini talep etme.⁶³⁰

Bununla beraber, mal tedarik sözleşmesi kapsamında özel hükümlerle alıcı veya satıcıya, karşı tarafın sözleşmeyi esaslı ihlale uğratması durumunda, sözleşmeden

⁶²⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Aral ve Ayrancı, 2018, **a.g.k.**, s. 146-149; Eren, 2019b, **a.g.k.**, s. 141 vd.; Zevkliler ve Gökyayla, 2018, **a.g.k.**, s. 127-128.

⁶²⁵ Antalya, Cilt III, 2018, **a.g.k.**, s. 509; Burada hâkim görüşe göre olumsuz zararların tazmin edilmesinin ifade edildiği savunulmaktadır. Ancak Yargıtay’ın da vurguladığı gibi bu hükümlerin yedek kurallar niteliğinde olması nedeniyle taraflar, aralarındaki anlaşma ile olumlu zararların tazmin edilmesini de düzenleyebilmektedir, bkz. Gümüş, 2021, **a.g.k.**, s. 952; Y. 15 HD., 02.11.2003 T., 1996/5202 K.

⁶²⁶ Alekseev, 2020, **a.g.k.**, s. 145; Gongalo, 2017, **a.g.k.**, s. 179; Belov, 2016, **a.g.k.**, s. 955; Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 225.

⁶²⁷ N. A. Ablyatipova ve A. V. Şabanova (2019). Osobennosti izmeneniya i rastorjeniya dogovora po reşeniyu suda. *Colloquium-journal*, 3-4 (27), s. 67; Gongalo, 2017, **a.g.k.**, s. 180; Bezik, 2011, **a.g.k.**, s. 13.

⁶²⁸ Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 225.

⁶²⁹ Karapetov, 2011, **a.g.k.**, s. 157.

⁶³⁰ Podrabinok, 2017, **a.g.k.**, s. 190.

tamamen veya kısmen dönme veya tek taraflı olarak sözleşmeyi değiştirme hakkı tanınmıştır.

Rusya Federasyonu Medeni Kanunu’nun m. 453/5 uyarınca sözleşmenin değiştirilmesi veya sona ermesinin nedeni taraflardan birinin sözleşmeyi esaslı ihlal etmesi ise, ihlale uğrayan taraf bundan kaynaklanan zararlar için tazminat talep etme hakkına sahiptir.⁶³¹

Görüldüğü üzere CISG’de de olduğu gibi esaslı ihlal kavramının işlevi, genel olarak ihlale uğrayan tarafa sözleşmeyi sona erdirmeye imkânının tanınmasıdır. Nitekim esaslı ihlalin ayırt edici kriterlerinden birisi, ihlale uğrayan tarafın sözleşmeyi yapmakla güttüğü amaçların sona ermesi ve sözleşmeyi ayakta tutma menfaatini kaybetmesidir.⁶³² Rus yasa koyucusu esaslı ihlalin sonuçlarına ilişkin kavramsal ve prosedür açısından farklı düzenlemeler getirmiştir. Esaslı ihlale bağlanan sonuçlar açısından genel hükümde tek taraflı olarak mahkeme kararı ile sözleşmenin değiştirilmesi veya sona ermesi ifadesi kullanılırken, satış sözleşmesine ilişkin özel hükümlerde sözleşmeden dönme hakkı düzenlenmiştir.⁶³³ Aşağıda satış sözleşmesinin esaslı ihlaline bağlanan yaptırımların hukuki niteliği, genel ve özel hükümlerde bulunan hukuki imkânların kavramsal farklılığın temeli ve sonuçları incelenecektir.

3.3.2. Genel hükümlerde esaslı ihlale bağlanan hukuki sonuçlar

3.3.2.1. Genel olarak

Öncelikle belirtmek gerekir ki Rus mevzuatında ve doktrinde sözleşmenin sona ermesinin sonuçları açısından terminoloji birliği sağlanmıştır. RFMK’da sözleşmenin, ifanın gerçekleşmemesinden yasal gücünü kaybetmesi iki kavram üzerinden düzenlenmiştir: sözleşmenin sona ermesi (RFMK m. 450) ve sözleşmeden dönme (RFMK m. 450.1).⁶³⁴

Sözleşmenin sona ermesi, “*расторжение договора*”⁶³⁵ (rastorjeniye dogovora) ibaresi kullanılarak kaleme alınmış olup, sona erme nedeni fark etmeksizin, tek taraflı

⁶³¹ Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 228-229; Karapetov, 2011, **a.g.k.**, s. 482; Bezik, 2011, **a.g.k.**, s. 109.

⁶³² Ferrari, 2005, **a.g.k.**, s. 496; Karapetov, 2006, **a.g.k.**, s. 12; Zeytin, 2022, **a.g.k.**, s. 126-127; Atamer, 2005, **a.g.k.**, s. 300; Dayıoğlu, 2011, **a.g.k.**, s. 38; Yelkenci, 2014, **a.g.k.**, s. 42; Arvas, 2020, **a.g.k.**, s. 312.

⁶³³ V. Vetrov. (2014). Osnovaniya i poryadok rastorjeniya dogovora. *Garant*, <https://www.garant.ru/ia/opinion/author/vetrov/552577/> (Erişim tarihi: 27.05.2024); Gongalo, 2017, **a.g.k.**, s. 182.

⁶³⁴ Gongalo, 2017, **a.g.k.**, s. 179; Karapetov, 2011, **a.g.k.**, s. 120.

⁶³⁵ Bu kavramın Almanca çevirisi “*Kündigung*” şeklindedir, bkz. “*Kündigung*”, Türk borçlar hukukunda “*fesih*” sözcüğü kullanılarak ifade edilmekte olup sözleşmeyi ileriye etkili (ex nunc) olarak sona erdirmeye

olarak veya tarafların anlaşmasıyla sözleşmenin sona erdirilmesi olarak ifade edilmiştir. Bu yaptırım genel hükümlerde RFMK m. 450’de karşımıza çıkmaktadır ve yargı usulü ile tek taraflı olarak sözleşmenin yasal gücünün yitirmesini ifade etmektedir. Belirtmek gerekir ki CISG’in orijinal Rusça metninde de esaslı ihlale bağlanan sözleşmeyi ortadan kaldırma imkânı, RFMK m. 450’de bulunan kavram ile aynı şekilde kullanılmıştır. Çalışma kapsamında Rusça metni çevirisinden “*sözleşmenin sona ermesi*” kavramının kullanılması uygun görülmüştür.

Bununla beraber, esaslı ihlale bağlanan satış sözleşmesi özel hükümlerde sözleşmenin sona ermesi açısından “*отказ от исполнения договора*” (otkaz ot ispolneniya dogovora) – sözleşmeden dönme⁶³⁶ kavramı kullanılmıştır.⁶³⁷ Rusya Federasyonu Yüksek Tahkim Mahkemesi Genel Kurulunun Sözleşmenin Sona Ermesinin Sonuçları Hakkında 06.06.2014 tarihli ve 35 sayılı Kararında bu iki yaptırımın hukuki sonuçlarının aynı olduğunu vurgulamıştır. Kavramsal farklılık ise hukuki imkânların kullanılmasının gerekçeleri ve prosedür açısından ortaya çıkmaktadır.⁶³⁸

Genel hükümler ile ihlale uğrayan tarafa sözleşmeyi sona erdirmeye imkânı dışında, sözleşmeyi tek taraflı irade beyanı ile değiştirme hakkı da tanınmıştır. Bu başlık altında genel hükümlerde yer alan sözleşmenin değiştirilmesi veya sona ermesi, prosedürü ve sonuçları incelenmiş olup çalışmanın devamında sözleşmeden dönme ile karşılaştırılması yapılacaktır.

hukuki olanağını ifade etmektedir, bkz. H. Rösler (2008). Alman ve Uluslararası Sözleşme Hukukunda Değişen ve Öngörülemeyen Koşullar. (Çev: T. Aydın-Ünver). *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, LXVI (1), s. 356. Çalışma kapsamında “*fesih*” sözcüğünün kullanılması uygun görülmemiştir. Nitekim Rus yasa koyucusunun benimsediği sözleşmeyi sona erdirmeye modeli, kural olarak ileriye etkili olsa da yargı usulü ile gerçekleşebilen ve Fransa Medeni Kanunu’nun etkisi altında düzenlenen bir imkândır. Dolayısıyla, temel bir kavram olan “*sözleşmenin sona ermesi*” ibaresinin kullanılması kanaatimizce daha uygundur.

⁶³⁶ Rus Medeni Kanunu’nda kullanılan “*отказ от (исполнения) договора*” kavramının Almanca çevirisi “*Rücktritt*” şeklindedir, bkz. Karapetov, 2011, **a.g.k.**, s. 42. Alman Medeni Kanunu’nda bu kavram § 323 “*Rücktritt wegen nicht oder nicht vertragsgemäß erbrachter Leistung*” başlığı altında düzenlenmiştir. Türk araştırmacılar tarafından “*Rücktritt*” kavramı sözleşmeden dönme olarak çevirilmektedir, bkz. N. Yücedağ Göztepe (2015). *Türk Borçlar Kanunu Ve Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması’na (CISG) Göre Satıcının Sözleşmeye Aykırı Mal Teslimi Halinde Alıcının Yenisi İle Değiştirme Hakkı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 11, dn. 29; K. Güven (2020). Alman, İsviçre, Türk Hukuklarında ve Viyana Satım Antlaşması’nda Eksik İfa Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *MÜHF-HAD*, 26 (1), s. 449; Ancak Türk doktrininde genel kabul görmüş görüşe göre sözleşmeden dönmeye geriye etkili olarak sonuçlar doğurduğu görüşü Rus yasa koyucusu ve Rusya Yüksek Tahkim Mahkemesi tarafından desteklenmemektedir. RFMK’da kullanılan bu kavramın yukarıda incelenen genel bir kural olarak sözleşmeyi sona erdirmeye olanağı ile aynı sonuçlar doğurduğu yönünde Rusya Yüksek Tahkim Mahkemesi’nin açıklaması bulunmaktadır. Buna karşın ifa edilenlerin iade etme yükümlülüğü istisnai bir şekilde kanunen veya tarafların anlaşmasıyla öngörülebilir. bkz. Karapetov, 2011, **a.g.k.**, s. 143.

⁶³⁷ Karapetov, 2011, **a.g.k.**, s. 143.
⁶³⁸ Gongalo, 2017, **a.g.k.**, s. 182-183.

3.3.2.2. Sözleşmenin değiştirilmesi

Sözleşmeyi değiştirmek, taraflar aralarındaki ilişkiyi sona erdirmeden sözleşme taraflarının yükümlülüklerine yenilik kazandırmayı ifade etmektedir.⁶³⁹ Sözleşmenin değiştirilmesi örneğin, tarafların yeni bir hak veya yükümlülüğünün eklenmesi, mevcut bir unsurun (fiyat, miktar, ifa süresi vb.) değiştirilmesi, unsurlardan herhangi birinin çıkarılması olarak kabul edilmektedir.⁶⁴⁰

Kural olarak sözleşmenin değiştirilmesi, tarafların anlaşmasıyla ya da sözleşme veya kanunla öngörülen durumlarda tek taraflı irade beyanıyla gerçekleşebilmektedir. Rus yasa koyucusu esaslı ihlal nedeniyle ihlale uğrayan tarafa sözleşmeyi tek taraflı irade beyanıyla değiştirme imkânı tanımıştır. Esaslı ihlale uğrayan taraf, mevcut koşullarda devam eden sözleşmede ihlal nedeniyle meydana gelen olumsuzluğun giderilmesi veya en aza indirilmesi için sözleşmeyi değiştirme yoluna başvurabilmektedir. Sözleşmenin farklı unsurlarının değiştirilebilmesi söz konusudur.⁶⁴¹

Rusya Medeni Kanunu'nun m. 450/4'te sözleşmenin değiştirilmesinin sınırları çizilmiştir. Medeni Kanun, diğer yasalar veya sözleşme ile sözleşmeyi tek taraflı olarak değiştirme hakkı tanınan taraf, bu hakkı kullanırken mevzuat veya sözleşmede öngörülen sınırlar çerçevesinde iyi niyetle ve makul bir şekilde hareket etmelidir. Bununla beraber, sözleşmenin değiştirilmesi, sözleşmenin tarafları ve konusu gibi unsurlar üzerinde olmaz.⁶⁴²

3.3.2.3. Sözleşmenin sona ermesi

Rusya Medeni Kanunu'nun m. 450 ile öngörülen ikinci hak ise sözleşmenin sona ermesidir. Sözleşmenin değiştirilmesi veya sona ermesi ihlale uğrayan tarafın seçimlik hakları şeklinde düzenlenmiştir. RFMK'da ve doktrinde bu iki yaptırım tek çatı altında ele alınarak, karşılıklı irade beyanı ile veya tek taraflı irade beyanı ile gerçekleşebilen ve sözleşme özgürlüğü ilkesinin bir yansıması olarak ileri sürülmektedir.⁶⁴³

Rus hukukunda sözleşmenin sona ermesi temel bir kavramdır ve yapılma şekli, gerekçeleri ve doğurduğu sonuçlardan etkilenilerek kavramsal olarak değişmemektedir.

⁶³⁹ Podrabinok, 2017, **a.g.k.**, s. 190.

⁶⁴⁰ Podrabinok, 2017, **a.g.k.**, s. 190; Bezik, 2011, **a.g.k.**, s. 81.

⁶⁴¹ Gongalo, 2017, **a.g.k.**, s. 184; Bezik, 2011, **a.g.k.**, s. 82 vd.

⁶⁴² Bezik, 2011, **a.g.k.**, s. 90.

⁶⁴³ Braginskiy ve Vitryanskiy, 2011, **a.g.k.**, s. 436; Bezik, 2011, **a.g.k.**, s. 15.

Buna karşın, Türk yasa koyucusu yukarıda incelendiği üzere sözleşmenin tek taraflı olarak sona erme imkânlarını farklı terminoloji kullanarak ifade etmiştir.⁶⁴⁴ Aşağıda sözleşmenin değiştirilmesi ve sona ermesi prosedürü ve sonuçları ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

3.3.2.4. Sözleşmenin değiştirilmesi ve sona ermesinin usulü

Rusya Medeni Kanunu m. 452’de sözleşmenin tek taraflı irade beyanı ile değiştirilmesi veya sona ermesine ilişkin genel hükümler düzenlenmiştir. Buna göre, sözleşmenin esaslı ihlal edilmesi kendiliğinden sözleşmeyi sona erdirmemektedir. Bu hukuki imkân, mahkeme tarafından verilen karar ile gerçekleştirilmektedir.

Yargı usulü ile sözleşmenin sona ermesi, iki yüz yıl önce kabul edilen Fransa Medeni Kanunu’nda ve XIX. yüzyılın kodifikasyonlarını devam ettiren İspanya, Belçika gibi ülkelerin hukuk sistemlerinde kapitalizm ekonominin doğuşu sırasında düzenlenen bir yaptırımdır. Kanun lafzına rağmen XX. yüzyıldaki ekonomik ve hukuki ilişkilerin değişmesi sonucunda uygulama, yargı usulünün dışında tek taraflı irade beyanı ile sözleşmenin sona ermesini kabul etmekteydi. Çağdaş hukuk sistemlerin ve uluslararası kaynakların da bu yaklaşımı kabul ettiği görülmektedir. Nitekim başlangıçta Fransız Medeni Kanunu’nun etkisi altında kodifikasyonlarını oluşturan ülkeler (örneğin İtalya, Hollanda) XX. yüzyılda arkaik düzenleme olan yargı usulü ile sözleşmenin sona ermesi yerine, daha pratik bir çözüm olarak beyan yoluyla bu hakkın kullanılması modeline geçmiştir. Ancak Rus yasa koyucusu hem yargı usulü hem de bildirim yoluyla sözleşmenin sona ermesini öngörmüştür. Bu konuda Karapetov, Rus hukuk sisteminde genel hükümlerde yargı usulü ile zorlaştırılan sözleşmenin sona ermesinin, Sovyet döneminden kalmış bir düzenleme olduğunu vurgulayarak, geride bırakılması gerektiğini ve modern yeknesak ve ulusal düzenlemeleri takiben yalnızca bildirim yolunun tercih edilmesi gerektiğini öne sürmektedir.⁶⁴⁵

İhlale uğrayan taraf, esaslı ihlalin meydana gelmesiyle hemen mahkemeye başvurma hakkını kazanmaz. RFMK m. 452/2 uyarınca taraflardan biri, sözleşmenin değiştirilmesi veya sona ermesi için mahkemeye, ancak diğer tarafın bu yöndeki talebini geri çevirmesi veya talepte, sözleşmede veya kanunen belirtilen süre içinde, bu sürenin

⁶⁴⁴ Bkz. yukarıda Üçüncü Bölüm p. 3.2.3.1, 3.2.3.3.

⁶⁴⁵ Karapetov, 2011, **a.g.k.**, s. 129.

belirtilmemesi durumunda ise otuz gün içinde, cevap vermemesinden sonra başvurabilmektedir.⁶⁴⁶

Mahkeme, sözleşmenin değiştirilmesi veya sona ermesi konusundaki uyuşmazlıkların yargılama öncesi çözümü için gerekli önlemlerin aldığına dair kanıt sunulması halinde, sözleşmenin değiştirilmesi veya sona ermesi talebinin esasını değerlendirebilecektir.⁶⁴⁷

3.3.2.5. Sözleşmenin değiştirilmesi ve sona ermesinin sonuçları

Rus yasa koyucusu tarafından sözleşmenin değiştirilmesi veya sona ermesinin sonuçları m. 453'te ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Rusya Medeni Kanunu'nun m. 453/1 uyarınca sözleşmenin değiştirilmesi halinde, tarafların yükümlülükleri değiştirildikten sonra yeni haliyle devam etmektedir.⁶⁴⁸

Sözleşmenin sona ermesine ilişkin sonuçlar ikiye ayrılarak kaleme alınmıştır: ifa edilmeyen yükümlülükler ve ifa edilen yükümlülükler olarak.⁶⁴⁹

Öncelikle, sözleşmenin sona ermesi, kanun, sözleşme veya yükümlülüğün özünden kaynaklanmayan bir şekilde aksi öngörülmedikçe, tarafların yükümlülüklerini ortadan kaldırmaktadır. Böylece sözleşmenin sona ermesinden sonra taraflar, bundan sonraki yükümlülüklerini yerine getirmekten kurtulur.⁶⁵⁰ Kanunen, sözleşme hükümleri ile veya borcun doğası gereği birtakım yükümlülükler sözleşmenin sona ermesinden etkilenmemektedir. Buna ilişkin Rusya Federasyonu Yüksek Tahkim Mahkemesi, doğası gereği sözleşmenin sona ermesinden sonra da uygulanması gereken (örneğin, sona erdirilen sözleşme kapsamındaki mallar veya işlerle ilgili garanti borçları; sözleşme kapsamındaki uyuşmazlıkların tahkim mahkemesinde görülmesine ilişkin hükümler, yargı yetkisine ilişkin anlaşmalar, uygulanan hukuk vb.) veya sözleşmenin sona ermesinden sonraki dönemde tarafların ilişkilerini düzenlemeye yönelik olan (örneğin, sözleşmenin sona ermesinden sonra kira konusunun iadesine ilişkin hükümler, ödenen

⁶⁴⁶ Ablyatipova ve Şabanova, 2019, **a.g.k.**, s. 69; Gongalo, 2017, **a.g.k.**, s. 184; Karapetov, 2011, **a.g.k.**, s. 130; Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 226.

⁶⁴⁷ Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi Genel Kurulu, Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi Genel Kurulu Rusya Federasyonu Medeni Kanununun Birinci Kitabının Uygulanmasına İlişkin Bazı Hususlar Hakkında 01.07.1996 (düzenleme 25.12.2018) T., 6/8 K.

⁶⁴⁸ Alekseev, 2020, **a.g.k.**, s. 203; Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 227; Gongalo, 2017, **a.g.k.**, s. 179; Bezik, 2011, **a.g.k.**, s. 81.

⁶⁴⁹ Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 227; Bezik, 2011, **a.g.k.**, s. 91.

⁶⁵⁰ Alekseev, 2020, **a.g.k.**, s. 203; Gongalo, 2017, **a.g.k.**, s. 179; Karapetov, 2011, **a.g.k.**, s. 416; Çistyakov, 2002, **a.g.k.**, s. 10; Bezik, 2011, **a.g.k.**, s. 68.

avansın iadesine ilişkin prosedür vb.) sözleşme hükümlerinin, sözleşmenin sona ermesi ile ortadan kalkmadığını belirtmiştir.⁶⁵¹

İfa edilen yükümlülükler açısından ise RFMK m. 453/4 uyarınca aksi kanunen veya sözleşme ile öngörülmedikçe taraflar, sözleşmenin değiştirilmesinden veya sona ermesinden önce borç kapsamında yerine getirdikleri edimlerin iadesini talep etme hakkına sahip değildir. Bu hükümden sözleşmenin ileriye etkili sona ermesi anlaşılmaktadır.⁶⁵² Dolayısıyla, RFMK m. 450’de yer alan sözleşmeyi sona erdirmeye olanağının, Türk hukukundaki fesihle benzer hukuki niteliğe sahip olduğunu söylemek mümkündür. Ancak, buna ek olarak kanunen veya tarafların anlaşmasıyla tarafların teslim aldıkları şeyleri iade etme yükümlülüğü de öngörülebilmektedir.⁶⁵³

İşletme satış sözleşmesi kapsamında da özel hükümle alıcıya sözleşmeyi yargı usulü ile sona erdirmeye hakkı tanınmıştır. Bu özel düzenleme yukarıda iade ile ilgili hükmün istisnasını içermektedir. RFMK m. 565/5 uyarınca alıcı, satıcının sorumlu olduğu ayıplar nedeniyle işletmenin satış sözleşmesinde belirtilen amaçlara uygun olmadığının ve bu ayıpların satıcı tarafından Medeni Kanunu’na, diğer kanunlara, diğer yasal düzenlemelere veya sözleşmeye uygun olarak belirlenen şartlarda, şekilde ve sürede giderilmediğinin veya bu ayıpların giderilmesinin imkânsız olduğunun tespit edilmesi halinde, mahkemeden işletmenin satış sözleşmesinin sona ermesini veya değiştirilmesini ve sözleşme kapsamında taraflarca ifa edilenlerin iadesini talep etme hakkına sahiptir.⁶⁵⁴

Sözleşmenin sona ermesinden veya değiştirilmesinden önce taraflardan birinin diğer taraftan sözleşme kapsamındaki bir yükümlülüğün ifasını kabul etmiş olmasına rağmen yükümlülüğünü yerine getirmemesi veya diğer tarafa eşit olmayan bir ifada bulunması halinde, kanun veya sözleşmede aksi öngörülmedikçe veya borcun özünden kaynaklanmadıkça, tarafların ilişkilerine sebepsiz zenginleşme hükümleri uygulanmaktadır.⁶⁵⁵

⁶⁵¹ Rusya Federasyonu Yüksek Tahkim Mahkemesi Genel Kurulunun Sözleşmenin Sona Ermesinin Sonuçları Hakkında 06.06.2014 T., 35 K.

⁶⁵² Bezik, 2011, **a.g.k.**, s. 72; Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 228.

⁶⁵³ Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 228; Gongalo, 2017, **a.g.k.**, s. 185; Karapetov, 2011, **a.g.k.**, s. 420; Bezik, 2011, **a.g.k.**, s. 94; Rusya Federasyonu Yüksek Tahkim Mahkemesi Genel Kurulunun Sözleşmenin Sona Ermesinin Sonuçları Hakkında 06.06.2014 T., 35 K. m. 4 f. 2.

⁶⁵⁴ Karapetov, 2011, **a.g.k.**, s. 191.

⁶⁵⁵ Rusya Federasyonu Yüksek Tahkim Mahkemesi Genel Kurulunun Sözleşmenin Sona Ermesinin Sonuçları Hakkında 06.06.2014 T., 35 K.; Bezik, 2011, **a.g.k.**, s. 96; Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 228.

Rusya Medeni Kanunu'nun m. 453/3 2. bendi uyarınca sözleşmenin mahkeme kararıyla değiştirilmesi veya sona ermesi halinde genel olarak, kararda herhangi somut bir tarihin belirtilmemesi durumunda borç, sözleşmenin değiştirilmesi veya sona ermesine ilişkin mahkeme kararının yasal olarak yürürlüğe girdiği andan itibaren değiştirilmiş veya sona ermiş sayılır. Mahkeme kararında belirtilen tarih, sözleşmenin özüne veya değiştirilmesinin hukuki sonuçlarının niteliğine göre belirlenir, ancak sözleşmenin değiştirilmesine veya sona ermesine neden olan koşulların ortaya çıktığı tarihten daha erken olamaz.⁶⁵⁶

3.3.3. Malın kalitesine ilişkin esaslı ihlale bağlanan hukuki sonuçlar

3.3.3.1. Genel olarak

Genel olarak ayıplı mal tesliminde alıcının, sözleşme ihlalinin esaslı olup olmamasına bağlı olarak seçimlik hakları değişmektedir. Ayıplı ifanın esaslı olmaması durumunda malların ayıpları satıcı tarafından belirtilmemişse alıcı, kendi tercihinine bağlı olarak satıcıdan aşağıdakileri talep etme hakkına sahiptir:

1. bedelden orantılı indirim isteme;
2. malların ayıplarının makul bir süre içinde ücretsiz olarak giderilmesi;
3. malların ayıplarının giderilmesi için yaptığı harcamaların geri ödenmesi.⁶⁵⁷

Mallardaki ayıpların esaslı nitelikte olması, alıcıya iki seçimlik hak tanımaktadır:

1. satış sözleşmesinden dönme ve mallar için ödenen paranın iadesini talep etme;⁶⁵⁸
2. ayıplı malların sözleşmeye uygun mallarla değiştirilmesini talep etme.⁶⁵⁹

Böylece mallarda esaslı ayıpların bulunması durumunda, o malları kullanma amacı doğrultusunda kullanılamaz nitelikte olduğu ve giderilemeyen ayıplar olarak karşımıza çıkması nedeniyle, alıcıya farklı hukuki imkânlar tanınmıştır.⁶⁶⁰ Aşağıda kısaca malların ayıplarının esaslı nitelikte olduğu takdirde alıcının seçimlik hakları incelenecektir.

Alıcı, malların kendisine teslim edilmesinden önce veya bu zamandan önce ortaya çıkan nedenlerle meydana geldiğini kanıtlarsa, satıcı mallardaki ayıplardan sorumlu tutulur. Kalite güvencesi altında teslim edilen mallar açısından ise satıcı, yalnızca malların ayıplarının alıcıya teslim edildikten sonra, alıcının malların kullanım veya

⁶⁵⁶ Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 227.

⁶⁵⁷ Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 254.

⁶⁵⁸ Alekseev, 2020, **a.g.k.**, s. 203; Karapetov, 2011, **a.g.k.**, s. 153.

⁶⁵⁹ Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 254-255.

⁶⁶⁰ Bkz. yukarıda İkinci Bölüm p. 2.4.3.

saklama kurallarını ihlal etmesi, üçüncü tarafların eylemleri veya mücbir sebepler nedeniyle meydana gelmesi durumunda sorumluluktan kurtulabilmektedir.⁶⁶¹

3.3.3.2. Malın değiştirilmesi

Rus hukuk sisteminde malın değiştirilmesi talebi, CISG’de yer alan ikame mal talebi ile benzer nitelikte bir yaptırımdır. Nitekim alıcı, teslim edilmiş ayıplı olan malın yerine aynen ifa kapsamında malın değiştirilmesini isteyebilmektedir.⁶⁶²

Rusya Medeni Kanunu’nun m. 475/5 uyarınca malın değiştirilmesi talebi, malların niteliği veya yükümlülüğün konusu buna müsait ise alıcı tarafından ileri sürülebilmektedir. Dolayısıyla, parça borçlarında maldaki ayıbın esaslı nitelikte olması durumunda malın değiştirilmesi söz konusu değildir.

Malın değiştirilmesi talebini alan satıcı, sözleşmeye veya diğer şartlara uygun kalitede malı alıcıya vermekle yükümlüdür. Tüketici satışlarında ise RFTKHK m. 21/2 2. bendi uyarınca ayıplı mallar yeni mallarla, yani kullanılmamış mallarla değiştirilmelidir.

Tüketici satışlarında malın değiştirilmesinin prosedürü için özel hükümler bulunmaktadır. RFTKHK m. 21 uyarınca kural olarak satıcı, yedi gün içerisinde malın değiştirilmesi talebini yerine getirmelidir. Bu süre farklı nedenlerden dolayı yirmi gün veya bir aya kadar uzayabilmektedir.

3.3.3.3. Sözleşmeden dönme hakkı

Sözleşmenin ortadan kalkması için Rusya Medeni Kanunu’nda öngörülen ikinci olanak sözleşmeden dönmedir. RFMK m. 310/1 uyarınca kural olarak, Medeni Kanunu’nda, diğer yasalarda ve mevzuatta aksi öngörülmedikçe sözleşmeden dönme veya tek taraflı olarak sözleşmenin değiştirilmesi mümkün değildir. Bununla beraber, adı geçen maddenin 2. fıkrasında işlemin iki tarafın da girişimcilik faaliyeti yürütmesi durumunda ve aksi Medeni Kanunu’nda, diğer yasalarda, mevzuatta ve sözleşmede öngörülmedikçe sözleşmeden dönme veya tek taraflı olarak sözleşmenin değiştirilmesi mümkün değildir. Kanun lafzından adi veya tüketici satışlarda tarafların, sözleşme ile dönme hakkının düzenlenmesi imkânının bulunmadığı anlaşılmaktadır. “Sözleşme ile aksi öngörülmediği” ibaresi yalnızca iki tarafın da girişimcilik faaliyeti çerçevesinde

⁶⁶¹ Podrabinok, 2017, **a.g.k.**, s. 190; Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 254.

⁶⁶² Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 255.

yaptığı işlemler için kullanılmıştır.⁶⁶³ Ancak bu hükmün işlevi ve gerekliliği tartışmalı olup doktrinde eleştirilmektedir.⁶⁶⁴

Öncelikle, sözleşmeden dönme RFMK m. 450.1’de genel hükümlerde düzenlenmiştir. Sözleşmeden dönme olanağının kullanılması, sözleşme, Medeni Kanun veya diğer yasalar ile öngörülebilmektedir. Sözleşmeden dönmek isteyen taraf, ihlal eden tarafa yazılı bildirim göndererek bu hakkını kullanabilmektedir. Belirtmek gerekir ki yargı usulü ile sözleşmenin sona ermesi genel bir kural niteliğinde olup, sözleşmeden dönme ise bu kuralın istisnası niteliğindedir.⁶⁶⁵ Özel hükümlerde, satış sözleşmesi de dahil olmak üzere, farklı sözleşmeler için dönme hakkı düzenlenmiştir. Dolayısıyla, kanunen öngörüldüğü durumlarda ihlale uğrayan taraf yargı usulüne başvurmadan sözleşmenin sona ermesini sağlayabilir. Özel hükmün bulunmaması durumunda ise alacaklı, genel hükümlere başvurarak mahkeme kararıyla sözleşmeyi sona erdirebilmektedir. Çoğu özel hükümlerde sözleşmeden dönme istisnasının bulunması, yargı usulü genel hükmünün uygulamada kullanılmasını ciddi derecede azaltmıştır. Mevcut durumda RFMK m. 450’nin borç ilişkileri taraflarının da tercih etmediği bir yöntem olması nedeniyle, Karapetov’un sunduğu yargı usulünün çıkarılması gerektiği yönündeki önerisinin, uygulamadaki gelişmeleri yansıttığını söylemek mümkündür.⁶⁶⁶

Rusya Medeni Kanunu, diğer yasalar ve sözleşme ile aksi öngörülmedikçe sözleşme, söz konusu bildirimin muhatabı tarafından teslim alındığı andan itibaren sona ermiş sayılır. Dolayısıyla, CISG’den farklı olarak Rus hukukunda bildirimin ulaşmama rizikosuna ihlale uğrayan taraf üzerindedir.⁶⁶⁷

Sözleşmeden tamamen dönmek sözleşmeyi sona erdirirken, sözleşmeden kısmen dönmek ise sözleşmenin değiştirilmesini ifade etmektedir.⁶⁶⁸

Rusya Federasyonu Yüksek Tahkim Mahkemesi Genel Kurulunun 06.06.2014 tarih ve 35 sayılı Sözleşmenin Sona Ermesinin Sonuçları Hakkında Kararı’nın m. 1 uyarınca

⁶⁶³ Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 225; Belov, 2016, **a.g.k.**, s. 955-956; Karapetov, 2011, **a.g.k.**, s. 158.

⁶⁶⁴ Bu hükmün makul olmadığını savunan araştırmacılar, kanun koyucunun amacının muhtemelen sözleşmedeki daha zayıf tarafı korumak olduğunu söylemektedir. Bu nedenle yalnızca girişimcilik faaliyeti çerçevesinde sözleşme hükümleriyle dönme imkânını düzenleme olanağının öngörülmemesiyle, sözleşmedeki daha bilgili ve güçlü tarafın karşı tarafa irade baskınlığı neticesinde menfaatlerini zedelemesini önlemek amaçlanmıştır. Bununla beraber, adi veya tüketici işlemlerde bu şekilde tarafların iradelerini kısıtlamak yerinde değildir. Nitekim Rus Medeni Kanunu çoğunlukla yedek kurallar içeren ve sözleşme özgürlüğü ilkesi temellerinde oluşan bir kanundur; Ayrıntılı bilgi için bkz. Karapetov, 2011, **a.g.k.**, s. 158 vd.

⁶⁶⁵ Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 226-227; Karapetov, 2011, **a.g.k.**, s. 144.

⁶⁶⁶ Karapetov, 2011, **a.g.k.**, s. 155-156.

⁶⁶⁷ Sukhanov, Cilt III, 2020, **a.g.k.**, s. 226; Gongalo, 2017, **a.g.k.**, s. 117.

⁶⁶⁸ Gongalo, 2017, **a.g.k.**, s. 118; Karapetov, 2011, **a.g.k.**, s. 421.

RFMK m. 310 ve m. 450/3 gereği sözleşmeden dönme, sözleşmenin tarafların anlaşmasıyla veya mahkeme kararıyla sona ermesiyle aynı sonuçları doğurur ve bu Kararda bulunan hukuki düzenlemeler her ikisi için de uygulanmaktadır.⁶⁶⁹ Dolayısıyla, kural olarak, sözleşmeden dönme anına kadar yükümlülükler eşit şekilde ifa edilmiş ve tarafların menfaatleri zarar görmemişse, sözleşme kapsamında ifa edilenlerin iadesini talep etmek mümkün değildir. Örneğin, ödenen avans, teslim edilen malların sözleşme değerine tekabül ediyorsa iade yapılmaz. Ancak kuralın aksi, tarafların anlaşmasıyla öngörülmüşse veya taraflardan biri edimi kabul etmiş, ancak kendisi yükümlülüğünü yerine getirmemişse veya eşit olmayan bir edim sağlamışsa bu kısmın iade edilmesi talep edilebilmektedir (RFMK m. 453/IV). Örneğin, bir mal tedarik sözleşmesi kapsamında avans ödemesi yapılmış ancak mallar teslim edilmemişse satıcı, üzerinde hakkı olmayan avansı sebepsiz zenginleşme hükümleri çerçevesinde iade etmelidir.⁶⁷⁰ Ancak satış sözleşmesi kapsamında esaslı ayıba bağlanan alıcının hakkı, ödenen bedelin iadesini talep ederek sözleşmeden dönebileceği şeklinde ifade edilmiştir. Bunun karşılığında alıcı, ayıplı malı satıcıya iade etmelidir. Dolayısıyla, malın kalitesine ilişkin esaslı ayıbın bulunması halinde, ihlale uğrayan tarafın dönme hakkının sonuçları kuralın istisnası olarak kaleme alınmış olup alınanların iadesini gerektirmektedir.

3.3.4. Mal tedarik sözleşmesinin esaslı ihlaline bağlanan hukuki sonuçlar

Rusya Medeni Kanunu'nun m. 523/1 uyarınca mal tedarik sözleşmesinin esaslı ihlal edilmesi durumunda ihlale uğrayan tarafa sözleşmeden dönme (tamamen veya kısmen) veya sözleşmeyi tek taraflı olarak değiştirme imkânı tanınmıştır. Hükümde “*tamamen veya kısmen*” ifadesi mal tedarik sözleşmesinin niteliğinden dolayı kullanılmıştır. İhlale uğrayan taraf, sözleşmeyi tamamen değiştirme veya sözleşmeden dönebilmekle birlikte, ard arda teslimatlarda herhangi biri üzerinde de değiştirme veya dönme hakkına sahiptir.⁶⁷¹

Genel hükümlerden farklı olarak, dönme hakkının kullanılması için mahkemeye başvurma gereği bulunmamaktadır. İhlale uğrayan taraf karşı tarafa bildirim yoluyla talebini iletebilmektedir. RFMK m. 523/4 uyarınca mal tedarik sözleşmesi, taraflardan birinin diğer tarafın sözleşmeden kısmen veya tamamen dönmesinin bildirimini aldığı

⁶⁶⁹ Rusya Federasyonu Yüksek Tahkim Mahkemesi Genel Kurulunun Sözleşmenin Sona Ermesinin Sonuçları Hakkında 06.06.2014 T., 35 K.

⁶⁷⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. yukarıda Üçüncü Bölüm p. 3.3.2.5.

⁶⁷¹ Karapetov, 2011, **a.g.k.**, s. 153.

andan itibaren, bildirimde başka bir sona erme veya değiştirme süresi öngörölmediği veya tarafların mutabakatıyla belirlenmediği sürece, değiştirilmiş veya sona ermiş sayılır. Mal tedarik sözleşmesinin tek taraflı olarak değiştirilmesi veya sözleşmeden dönme ise esaslı ayıptan farklı olarak genel hükümlere tabi olup yukarıda incelenen genel hükümler uyarınca sözleşmenin sona ermesi sonuçları burada da geçerliliğini korumaktadır.⁶⁷²

⁶⁷² Bkz. yukarıda Üçüncü Bölüm p. 3.3.3.3.

SONUÇ

Çalışma kapsamında satış sözleşmesinin esaslı ihlali kavramının değerlendirilmesi, karşılaştırmalı hukuk bakımında yapılmaya çalışılmıştır. Bunun sonucunda CISG ve Rus mevzuatında bulunan esaslı ihlal kavramının farklı şekillerde kaleme alındığı görülmüştür. Esaslı ihlal *common law* sisteminin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır ve CISG'e dahil edilmiştir. Uluslararası yeknesaklaştırma çalışmalarının sonucunda CISG'de *common law* ve *civil law* kurallarının bir yere toplanıp uyarlanmasının başarılı bir şekilde gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Birçok ülke tarafından CISG'in kabul edilmesi ve ulusal mevzuatlarının Antlaşmaya göre yenilenmesi bu başarının göstergesidir. Böylece *civil law* sistemine yabancı olan esaslı ihlal kavramı, bahse konu hukuk sisteminin temelleri üzerine inşa edilen ulusal hukuk sistemlerinde de uygulama alanı bulmuştur.

Sözleşme ihlalinin esaslı olarak nitelendirilmesi bazı şartların mevcudiyetine bağlanmıştır. CISG kapsamında düzenlenen esaslı ihlal, sözleşmenin ihlal edilmesi, sözleşme ihlalinin olumsuz sonuçlar doğurması, ihlale uğrayan tarafın önemli menfaat kaybına neden olması ve bu olumsuz sonuçların ihlal eden tarafından veya makul bir kişi tarafından öngörülemesiz olması şartlarının mevcudiyetine bağlanmıştır. Buna karşın Rus yasa koyucusunun benimsediği esaslı ihlal kavramı, sözleşmenin ihlal edilmesi, sözleşme ihlalinin sonucunda zararın meydana gelmesi ve ihlale uğrayan tarafın önemli menfaat kaybına neden olması şartları üzerinden değerlendirilmektedir. Rus hukukunda esaslı ihlal kapsamında öngörülenebilirlik ilkesi benimsenmemiştir. Rus borçlar hukukunda, CISG'den farklı olarak, sorumluluğun kusura dayanması sebebiyle, taraflar arasındaki dengeyi koruma amacıyla öngörülenebilirlik ilkesi Rusya Medeni Kanunu'na dahil edilmemiştir.

Rus yasa koyucusu, esaslı ihlali genel şartlar üzerinden düzenlemekle birlikte, satış sözleşmesi de dahil olmak üzere, esaslı ihlal teşkil edebilecek bazı örneklerle özel hükümlerde yer vermiştir. Satış sözleşmesinin esaslı ihlal edilmesi, tüm satış sözleşmesi türleri için geçerli maldaki esaslı ayıp ve mal tedarik sözleşmesi için özel durumlar şeklinde kaleme alınmıştır. Genel olarak Rus hukukunda satış sözleşmesinin ihlalinin esaslılığı, ihlalin giderilmemesine veya tekrarlayan bir şekilde meydana gelmesine bağlanmıştır. Bunların beraber, özel hükümlerde yer alan esaslı ihlal örnekleri, genel hükmün uygulanma gereğini ortadan kaldırmaz.

Common law sisteminin tazminat merkezli sorumluluk çerçevesinde tüm sözleşme ihlalleri için aynı hukuki imkânın tanınmasının adil olmaması, esaslılık kistasının ortaya

çıkmasını sağlamıştır. Dolayısıyla, sözleşme ihlalinin esaslı olup olmaması, ihlale uğrayan tarafın kullanılabileceği hukuki imkânların ayrımı için gereken bir kıstastır. CISG ve Rus hukukunda esaslı ihlale bağlanan karakteristik sonuç, ihlale uğrayan tarafın sözleşmeyi tek taraflı olarak sona erdirebilmektir. Genel olarak taraflar, aralarındaki anlaşmayla sözleşmenin akıbetini belirlemektedir. Bununla beraber, sözleşme ihlalinin, ihlale uğrayan tarafın sözleşmeyi ayakta tutma menfaatinin kaybolmasına sebep olduğu durumda, kendisine sözleşmeyi tek taraflı irade beyanıyla sona erdirebilme olanağı tanınmıştır. Ancak CISG ve Rusya Medeni Kanunu’nda sözleşmeyi tek taraflı olarak sona erdirme olanağı kavramsal, usul ve doğurduğu sonuçlar açısından farklı şekilde kaleme alınmıştır. CISG’de ihlale uğrayan taraf, sözleşme ihlalinin esaslı olarak nitelendirildiği takdirde sözleşmeden dönebilir. Buna karşın Rus yasa koyucusu genel hüküm ve özel hükümlerde sözleşmeyi tek taraflı olarak sona erdirme imkânını ayırmıştır. Böylece genel hüküm kapsamında yargı usulü ile sözleşmeyi tek taraflı olarak sona erdirme hakkı tanınmışken, özel hükümler uyarınca ihlale uğrayan taraf beyan yoluyla sözleşmeden dönebilir. Rusya Federasyonu Yüksek Tahkim Mahkemesi, bu iki hukuki olanağın genel bir kural olarak aynı sonuçlar doğurduğunu belirtmiştir. Buna göre, kanunen veya tarafların anlaşmasıyla aksi öngörülmedikçe taraflar, ifa edilenlerin iadesini talep edemez. Ancak tek taraflı olarak edimin ifa edilmesi veya edimlerin orantısız bir şekilde ifa edilmesi durumunda sebepsiz zenginleşme hükümleri devreye girmektedir. Bunun genel bir kural olduğunu tekrar vurgulayarak, kanunen istisnai bir şekilde işletme satış sözleşmesinin esaslı ihlal edilmesi veya mallardaki ayıpların esaslı olması durumunda iade yükümlülüğü öngörülmüştür.

Türk hukuk sisteminde esaslı ihlal kavramı bulunmamaktadır. *Civil law* etkisi altında oluşan Türk ifa engelleri sisteminde sözleşme ihlalinden doğan hukuki sonuçlar, ifa engelini teşkil eden olgular üzerinden ayrılmaktadır. Çalışmada CISG kapsamında esaslı ihlal örnekleri, Türk Borçlar Kanunu’nda yer alan ifa engelleri ile karşılaştırılmıştır. Bununla beraber, Türk hukukunda esaslı ihlale bağlanan sözleşmeden dönme hakkının ne tür ifa engellerinde tanındığının incelenmesi karşılaştırmalı hukuk bakımından önem arz etmektedir. Bu minvalde Türk Borçlar Kanunu’nda mallardaki ayıpların önemli nitelikte olduğu bazı hallerde ve borçlunun temerrüde düşmesi ve verilen ek süre içinde edimini ifa etmemesi durumunda, ihlale uğrayan tarafın sözleşmeden dönebileceği öngörülmüştür. Bu bağlamda, Türk yasa koyucusu tarafından sözleşmeden dönme hakkının kullanılması için mallardaki ayıpların “önemli” kelimesiyle nitelendirilmesi ve

tekrarlayan gecikme şartının öngörülmesi, sözü edilen hakkın kullanılmasını sınırlamaktadır. CISG ve Rusya Federasyonu Medeni Kanunu’nda sınırlandırma işlevini esaslı ihlal kavramı yerine getirmektedir. Bununla beraber, sözleşmeden dönme hakkının kullanılması için Türk yasa koyucunun da esaslı ihlalin şartlarına yakın nitelemeler yaptığı görülmektedir. Ancak her ne kadar sözleşmenin esaslı ihlali muğlak ve belirsiz bir kavram olsa da sözleşmeden dönme hakkını kullanma olanaklarını tek çatı altında toplayarak sistematik bir bütünlük sağlamak için gereken bir kavramdır. Nitekim Rusya Federasyonu Medeni Kanunu’nun sistematigi, Türk Borçlar Kanunu’nda benimsenen ifa engelleri ile benzerlik göstermektedir. Ancak Rus yasa koyucusu, uluslararası arenada yürütülen yeknesaklaştırma çalışmalarını takiben ilga Medeni Kanunu’na esaslı ihlal kavramını dahil etmiştir. Bu, Rusya Federasyonu’nun CISG’e 1991 yılında katılmasından ve SSCB’nin dağılmasından sonra kapitalist ekonomi düzeni çerçevesinde yeni sözleşmeler hukukunun oluşmasında dünyadaki gelişmeleri dikkate almasından kaynaklanmaktadır. Bununla beraber, Türkiye’nin CISG’i oldukça geç kabul etmesini, yeknesak çalışmaların eğilimlerini takiben bir düzenleme getirmeye engel teşkil ettiğini söylemek mümkündür.

Türk hukuk sistemine esaslı ihlal kavramının dahil edilmesinin gerekip gerekmediği sorusu akla gelmektedir. Bir taraftan, eleştirilere maruz kalan, ancak sistematigi de oturmuş bir ifa engelleri sistemine “esaslı ihlal” gibi yabancı bir kavramın dahil edilmesi, tüm hukuk kurallarının uyarlanmasını gerektirecektir. Öte yandan, Kıta Avrupası hukuk sisteminin temelleri üzerine oluşan Rusya, Almanya, Hollanda vd. ülkelerin ulusal hukuklarına, uluslararası arenada meydana gelen eğilimleri takiben “esaslı ihlal” kavramı entegre edilmiştir. Nitekim Rusya Federasyonu Medeni Kanunu’nda bu çalışmanın başarılı bir şekilde yapıldığını söylemek mümkündür. Rusya Medeni Kanunu’nda “esaslı ihlal” kavramı, sözleşmenin tek taraflı olarak değiştirilmesi veya sona erdirilmesi gerekçelerini sistematik bir şekilde bir araya toplamak için kullanılan bir araçtır. Dolayısıyla, Türk Borçlar Kanunu’nda mevcut ifa engellerine sistematiklik kazandırmak ve uluslararası yeknesaklaştırma çalışmalarına katılarak ticaret ilişkilerine kolaylık sağlamak için, “esaslı ihlal” kavramının entegre edilmesi kullanılabilir bir yöntem gibi gözükmektedir. Bununla beraber, her ne kadar Türk hukukunda esaslı ihlal kavramı bulunmasa da yürütülen bu çalışmanın, CISG hükümlerinin Türkiye’de doğrudan uygulanabileceği ve “esaslı ihlal” kavramının Kıta Avrupası hukuk sistemine dahil olan Rusya’nın ulusal mevzuatına entegre edilmesinin

incelenmesi hususları göz önünde bulundurularak, Türkiye için de güncel olması amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Ablyatipova, N. A. ve Şabanova, A. V. (2019). Osobennosti izmeneniya i rastorjeniya dogovora po reşeniyu suda. *Colloquium-journal*, 3-4 (27), 67-71.
- Abrosimova, E. A. (2013). Znaçeniye kriteriya predvidimoye: ustanavlivaemogo Venskoy Konvetsiyey OON o dogovorakh mejdunarodnoy kupli-prodaji tovarov 1980 g., v sravnenii c polojeniyami FGK i GGU. S. N. Lebedev, E.V: Kabatova, A.İ. Muranov, E.V. Verşinina (Ed.), *Voprosı mejdunarodnogo çastnogo, sravnitel'nogo i grajdanskogo prava, mejdunarodnogo kommerçeskogo arbitraja: LIBER AMICORUM v çest A. A. Kostina, O. N. Zimenkovoy, N. G. Eliseeva* içinde (s. 17-25). Moskova: Statut.
- Aday, N. (2020). Kesin Hükümsüzlük Yaptırımının Taraflar ve Üçüncü Kişiler Bakımından Etkileri. *Prof. Dr. Süheyl Donay'a Armağan*, İstanbul: Filiz Kitabevi, 400-418.
- Akçaal, M. ve Uyumaz, A. (2016). 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun Bazı Hükümlerine (m. 1-16) İlişkin Bir İnceleme. *İNÜHFD*, 4 (2), 241-276.
- Akipek Öcal, Ş. (2015). Türk Hukuku Açısından Viyana Satım Sözleşmesi. E. Temel (Ed.), *Viyana Satım Sözleşmesi Hukuku ve Tüketici Hukuku Sempozyum Kitabı* içinde (s. 93-102). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Akipek Öcal, Ş. (2016). Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Kapsamında Tüketici İşlemi ve Uygulanması. E. Hamamcıoğlu vd. (Ed.), *Tüketicinin Korunması Hakkında Kanuna Disiplinlerarası Yaklaşım* içinde (s. 11-19). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Akipek, Ş. (2016). Madde 3/ Akipek Şerhi. H. Tokbaş, Ö. Tüzüner (Ed.), *Milli Şerh, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi* içinde (s. 40-60). İstanbul: Aristo Yayınevi.
- Aktürk, İ. Y. (2016). Tüzelkişi Tacirin Tüketici Sıfatı. *AHBVÜ-HFD*, 20 (2), 103-128.
- Alekseev, S. S. (2020). *Grajdanskoye pravo Uçebnik*. (Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 5. Bası), Moskova: Prospekt.
- Anık, G. (2005). Borçlunun Temerrüdünden Dolayı Sözleşmeden Dönme. *TBB Dergisi*, 18 (59), 214-235.
- Anisimov, A.P. vd., (2024). *Grajdanskoye Pravo. Osobennaya Çast. Obyazatelstva*. (8. Baskı), Moskova: Yurayt.

- Antalya, O. G. (2018). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Apaydın, T. (2018). Monizm-Dualizm İkileminde Türk Hukuk Sistemi: Uluslararası Hukuka Bakış Üzerine Doktrinel Uzlaşmazlığın Nedenleri ve AB Hukuku Işığında Bir Değerlendirme. *İNÜHFD*, 9 (1), 529-560.
- Aral, F. ve Ayrancı, H. (2018). *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*. (11. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları.
- Arkan, S. (1995). Tüketici Kredileri. *Batider*, 18 (1-2), 35-42.
- Arkan, S. (2022). *Ticari İşletme Hukuku*. (28. Bası), Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- Arvas, M. M. (2020). Viyana Satım Antlaşması Kapsamına Esaslı İhlâl. Ş. Akipek Öcal (Ed.), *Viyana Satım Antlaşması (CISG)* içinde (s. 301-326). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Aslan, Y. (2014). *6502 Sayılı Kanuna Göre Tüketici Hukuku*. (4. Baskı), Bursa: Ekin Kitabevi.
- Astakhova, M. A. (2015). Potrebitelskiy Dogovor: ponyatiye i priznaki. *Yurist*, 0 (16), 9-12.
- Atamer, Y. (2005). *Uluslararası Satım Sözleşmelerine İlişkin Birleşmiş Milletler Antlaşması (CISG) Uyarınca Satıcının Yükümlülükleri ve Sözleşmeye Aykırılığın Sonuçları*. İstanbul: Beta.
- Atamer, Y. (2010). İfa Engelleri Hukukunu Yeniden Sistemize Etmeyi Düşünmek: Borca Aykırılık Türleri Yerine Yaptırımları Esas Alan Bir Sistematik. Prof. Dr. Rona Serozan'a Armağan, İstanbul: On İki Levha, 317-360.
- Atamer, Y. (2012). Satıcının Sözleşmeye Aykırı Davranışı Ekseninde CISG'in İfa Engelleri Sistemine Genel Bakış. Y. Atamer (Ed.), *Milletlerarası Satım hukuku, 2. Tıpkı Bası* içinde (s. 221-265). İstanbul: On İki Levha.
- Atay, F. (2019). *6502 Sayılı Kanun Uygulamasında Ayıplı Mal Ayıplı Hizmet*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Aydoğdu, M. (2013). 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Getirdiği Yeniliklere Genel Bakış, Sözleşmeye Aykırılık, Ayıplı İfa Kavramlarına Getirdiği Farklı Yaklaşım ve Bu Konudaki Önerilerimiz. *DEÜHFD*, 15 (2), 1-62.
- Aydoğdu, M. ve Kahveci, N. (2019). *Türk Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri (Sözleşmeler Hukuku)*. (4. Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi.

- Bahtiyar, M. ve Biçer, L. (2016). Adi İş/ Ticari İş/ Tüketici İşlemi Ayrımı ve Bu Ayrımın Önemi. *MÜHF-HAD*, 22 (3), 395-436.
- Bal, Y. (2022). Tacirin Tüketici Sıfatı Sorunu. *TAAD*, 0 (50), 365-384.
- Başar, M. O. (2018). *Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması Uyarınca Sözleşmeye Uygun Mal Teslim Edilmesi Yükümlülüğü ve Bu Yükümlülüğün İhlalinden Ötürü Alıcının Hakları*. İstanbul: On İki Levha.
- Battal, A. (1998). Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Yönünden Tacirlerin Tüketici Sıfatı. *Prof. Dr. Ali Bozer'e Armağan*, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 313 – 332.
- Belov, V. A. (2016). *Grajdanskoye pravo. Uçebnik dlya akademiçeskogo bakalavriata i magistraturı v çeturyoh tomah. Cilt IV*, Moskova: Yurayt.
- Bevzenko, R. S. (2010). Nekotoriye voprosı sudebnoy praktiki primeneniya polojeniy glavı 29 Grajdanskogo kodeksa Rossiyskoy Federatsii ob izmenenii i rastorjenii dogovora. *Vestnik grajdanskogo prava*, 10 (2), 139-173.
- Bezık, K. S. (2011). *Odnostoronneye izmeneniye i rastorjeniiye dogovorov v grajdanskom prave*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İrkutsk: İrkutsk Devlet Üniversitesi Hukuk Enstitüsü.
- Bozer, A. ve Göle, C. (2018). *Ticari İşletme Hukuku*. (5. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları.
- Bozkurt, T. (2023). *Ticarî İşletme Hukuku*. (Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 5. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları.
- Braginskiy, M. İ. ve Vitryanskiy, V. V. (2011). *Dogovornoye pravo*. (3. Bası), Kitap 1, Moskova: Statut.
- Bridge, M. (2017). *The International Sale of Goods*. (4. Edition), United Kingdom: Oxford University Press.
- Buz, V. (2014). *Borçlunun Temerrüdünde Sözleşmeden Dönme*. (1998 Tıpkı Basım), Ankara: Yetkin Yayınları.
- Çabri, S. (2021). *Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi*. (2. Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi.
- Çalışkan Y. (2014). *Uluslararası Satım Hukukunda Kanunlar İhtilaflı Meselesi*. İstanbul: Beta.

- Çelik, A. (2021). Ticari İşlerde Faiz Konusundaki Hükümlerin Tüketici İşlemlerinde Uygulanması. *BÜHFD*, 7 (2), 259-290.
- Çıtır, E. (2016). Ticari İş - Tüketici İşlemi İlişkisi. *GÜHFD*, 20 (3), 37-52.
- Çigintsev, V. N. (2018). Presumptsiya vini v grajdanskom prave. *Vestnik nauki i tvorçestva*, 11 (35), 9-12.
- Çistyakov, K. E. (2002). *İzmeneniye i rastorjeniyе grajdansko-pravovogo dogovora*. Doktora Tezi Özet Raporu. Tomsk: Tomsk Devlet Üniversitesi, Medeni Hukuk Bölümü.
- Dalcı Özdoğan, N. (2018). İfa Engelleri Hukukunda Amacın Gerçekleşmesi ve Amacın Ortadan Kalkması. *İNÜHFD*, 9 (2), 285-312.
- Dayıoğlu, Y. (2011). *CISG Uygulamasında Sözleşmenin İhlali Halinde Alıcının Hakları ve Özellikle Alıcının Tazminat Talep Etmek Hakkı*. İstanbul: On İki Levha.
- Doğan, V. (2020). *Milletlerarası Ticaret Hukuku*. (1. Baskı), Ankara: Savaş Yayınevi.
- Dolzhich, A. (2005). Otdelnyye voprosy zaklyucheniya dogovora kupli-prodaji po Venskoy Konventsii. *CISG-Library*. <https://www.cisg.info/25years/publikation.php?id=2> (Erişim tarihi: 03.05.2024).
- Erdem, E. (1992). Milletlerarası Mal Satım Sözleşmeleri Hakkında Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (Viyana Satım Sözleşmesi). *Batider*, 16 (3), 35-105.
- Erdem, E. (2010). Viyana Satım Antlaşması'nda Sözleşmeden Dönme. *Prof. Dr. Rona Serozan'a Armağan*, İstanbul: On İki Levha, 857-894.
- Erdem, E. (2012). Satıcının Malları ve Belgeleri Teslim Borcu. Y. Atamer (Ed.), *Milletlerarası Satım hukuku, 2. Tıpkı Bası* içinde (s. 105-162). İstanbul: On İki Levha.
- Erdem, E. (2017). *Milletlerarası Ticaret Hukuku*. (1. Baskı), İstanbul: On İki Levha.
- Eren, F. (2019a). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. (24. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları.
- Eren, F. (2019b). *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*. (7. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları.
- Erzurumluoğlu, E. (2018). *Sözleşmeler Hukuku (Özel Borç İlişkileri)*. (8. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Esener, T. ve Gündoğdu, F. (2017). *Borçlar Hukuku I Sözleşmelerin Kuruluşu ve Geçerliliği (TBK m. 1-48)*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Ferrari, F. (2005). Fundamental Breach of Contract under the UN Sales Convention – 25 Years Article 25 CISG. *Journal of Law and Commerce (2005-2006)*, 489-508.

<https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/jlac25&i=509> (Erişim tarihi: 02.05.2024).

- Filippova, O. S. (2020). Ponyatiye i Otliçitelniye Çertı Potrebitelskogo Dogovora. *Voprosı Rossiyskoy Yustitsii*, 0 (5), 215-220.
- Flechtner, H. M. (2012). Malların Sçzleşmeye Uygunluğu, Üçüncü Kişilerin Talepleri ve Alıcının İhlal Bildirimi. Çev: Z. Erverdi, Y. Atamer (Ed.), *Milletlerarası Satım hukuku*, 2. Tıpkı Bası içinde (s. 163-192). İstanbul: On İki Levha.
- Gizetdinova, İ. Yu. (2016). Vliyaniye Benskoy Konventsii o dogovorakh mejdunarodnoy kupli-prodaji tovarov na rossiyskoye grajdanskoye pravo. *Pravovoe gosudarstvo: teoriya i praktika*, 2 (44), 63-67.
- Gongalo, B. M. (2017). Obşiye polojeniya ob obyazatelstvah. B.M. Gongalo (Ed.), *Grajdanskoye Pravo V Dvuh Tomah. Tom 2* içinde (s. 30-185). Moskova: Statut.
- Göktürk, K. (2015). Ticari İş Kavramı, Sınırlandırılması ve Faiz Meselesi. *AHBVÜ-HFD*, 19 (2), 3-44.
- Gujevnikov S.N. (2020). Dogovor Mejdunarodnoy Kupli-Prodaji, Osobennosti Pravovogo Regulirovaniya. *Student*, 3 (12), 1471-1482.
- Gülel, İ. (2019). Viyana Satım Sözleşmesinin (CISG) İfa Engelleri Sistemi ve Bu Sistemde Alıcının Sahip Olduğu Haklar. *TAAD*, 11 (38), 163-200.
- Gülşen, M. B. (2016). CISG’a Göre Alıcının Sözleşmeden Dönmesi. S. Okur (Ed.), *Milletlerarası Mal Satım Hukuku (CISG)* içinde (s. 413-432). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Gümüş, M. A. (2015). 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanuna Genel Bir Bakış. H. Tokbaş, F. Üçışık (Ed.), *Sektörel Bazda Tüketici Hukuku ve Uygulamaları 2014-2015, 4. Tüketici Hukuku Kongresi* içinde (s. 20-26). Ankara: Bilge Yayınevi.
- Gümüş, M. A. (2018). *Borçlar Hukuku Özel Hükümler. Kısa Ders Kitabı*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Gümüş, M. A. (2021). *Borçlar Hukukunun Genel Hükümleri*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Günay, C. İ. (2015). *Türk Borçlar Kanunu Şerhi*. Ankara, Yetkin Yayınları.
- Güven, K. (2020). Alman, İsviçre, Türk Hukuklarında ve Viyana Satım Antlaşması’nda Eksik İfa Karşılaştırılmalı Bir Değerlendirme. *MÜHF-HAD*, 26 (1), 423-466.
- Güven, K. (2021). Taşınır Mülkiyetinin Devren Kazanılmasında Sebebe Bağlılık (İllilik) Sorunu. *Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1), 11-36.

- Havutçu, A. (2012). İfa Engelleri ve İfa Engellerine Bağlanan Hukuki Sonuçlar. *Prof. Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan*, 2. Bası, İstanbul: Legal, 313-333.
- Havutçu, A. (2014). 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Konu Bakımından Uygulama Alanı: Özellikle, Tüketici İşlemleri Bakımından Kanun'un Kapsamı. *Terazi Hukuk Dergisi*, 9 (99), s. 8-19.
- Helvacı, İ. (2011). *Gerekçeli-Karşılaştırmalı-İçtihatlı-Notlu Yeni Türk Borçlar Kanunu ve Türk Borçlar Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun*. (1. Baskı), İstanbul: On İki Levha.
- Huber, P. (2012). Sözleşmeye Aykırılık Halinde Alıcının Hakları. Çev: B. Başoğlu, Y. Atamer (Ed.), *Milletlerarası Satım hukuku*, 2. Tıpkı Bası içinde (s. 267-286). İstanbul: On İki Levha.
- İoffe, O. (1958). *Sovetskoye grajdanskoye pravo: kurs lektsiy. Obşaya çast. Pravo sobstvennosti*. Leningrad: Leningrad Devlet Üniversitesi Yayınevi.
- Jarskiy, A. V. (1999). Pravoviye posledstviya dogovora mejdunarodnoy kupli prodaji: obşaya kharakteristika na osnova Venskoy Konventsii 1980 g. *Belorusskiy jurnal mejdunarodnoğo prava i mejdunarodnikh otnoşeniy*, 0 (4), 81-88.
- Kabalkin, A. (1996). İzmeneniye i rastorjeniy dogovora. *Rossiyskaya yustitsiya*, 0 (10), 34-38.
- Kalkan, A. (2018). *Tüketici Hukukunda Ayıplı Maldan Doğan Sorumluluk*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Kamenetskaya, M. S. (2004). Suşestvennoye naruşeniye dogovora kontragentom kak osnovaniye ego rastorjeniya. *Zakonodatelstvo*, 0 (10), 7-14.
- Kanyış, O. (2020). Viyana Satım Antlaşması'nın Uygulama Alanı, Kapsamı ve Yorumu. Ş. Akipek Öcal (Ed.), *Viyana Satım Antlaşması (CISG)* içinde (s. 37-76). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Kapustin, A. Ya. ve Balkhaeva S. B. (2022). Konstitutsiya İ Mejdunarodnoye Pravo: Novaya Model Vzaimodeystviya. *Lex Russica*, 4 (185), 117-127.
- Karakocalı, A. ve Kurşun, A.S. (2015). *Tüketici Hukuku (6502 Sayılı Kanun ve İlgili Yönetmeliklere Göre)*. İstanbul: Aristo Yayınevi.
- Karapetov, A. G. (2006). Suşestvennoye naruşeniye dogovora kak obşeye osnovaniye dlya ego rastorjeniya. *Yuridicheskaya i pravovaya rabora v strakhovanii*, 0 (3) (4). <https://www.cisg.info/dwn.php?id=381> (Erişim tarihi: 02.05.2024).

- Karapetov, A. G. (2011). *Osnovniye tendetsii pravovogo regulirovaniya rastorjeniya naruşennogo dogovora v zarubejnom i rossiyskom grajdanskom prave*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Moskova: Rusya Özel Hukuk Okulu (Enstitüsü).
- Kavak, Y. (2015). *Borçlar Hukukunda Yazılı Şekil*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, E. B. (2018). Sözleşmeye Aykırılıkta Kusur Karinesi. B. Baysal (Ed.), *Sorumluluk Hukuku Seminerler 2018* içinde (s. 279-302). İstanbul: On İki Levha.
- Khokhlov, S. A. (1996). Kontseptualnaya Osnova Çasti Vtoroy Grajdanskoğo Kodeksa. O.M. Khokhlov, O.M. Kozyr, A.L. Mayakovskiy, S.A. Khokhlova (Ed.), *Kommentariy K Grajdanskomu Kodeksu Rossiyskoy Federatsii* (2. Çast) içinde (s. 4-16). KonsultatPlus.
- Kırca, İ. (2018). Ticarî İş ve Ticarî Hükme Dair. *Batider*, 34 (3), 5-17.
- Koch, R. (2007). Art. 25 CISG-UP. J. Felemegas (Ed.), *An International Approach to the Interpretation of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (1980) as Uniform Sales Law* içinde (s. 124-132). United Kingdom: Cambridge University Press.
- Komarov, V. S. (1994). *Postateyniy kommentariy Venskoy Konventsii 1980 goda*. Moskova: Yuridiçeskaya literatura.
- Kudryavtseva, T. N. (2019). İstoriçeskoye razvitiye instituta izmeneniya i rastorjeniya dogovora. *Mejdunarodnyy jurnal gumanitarnikh i estesvennikh nauk*, 0 (11-1), s.168-172.
- Kurbanov, R. A. vd., (2019). *Grajdanskoye Pravo. Obsçaya İ Osobennaya Çast*. Moskova: Prospekt.
- Lukyanenko, M. F. (2010). *Otsenoçniye ponyatiya prava: teoretiko-pravovoy analiz i praktika pravoprimeneniya*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Moskova: Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanlığı'na Bağlı Rusya Kamu Yönetimi Akademisi.
- Makhnenko, R. N. (2006). *Osnovaniya i posledstviya rastorjeniya dogovora v Rossiyskom grajdanskom prave*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Krasnodar: Kuban Devlet Tarım Üniversitesi, Medeni Hukuk Bölümü.
- Morrissey, J. F. (2018). *International Sales Law And Arbitration. Problems, Cases, and Commentary*. (2. Edition), USA: Wolter Kluwer.
- Moskaleva, M. İ. (2019). Yuridiçeskoye Litso Kak Potrebitel V Zakonodatelstve Rossiyskoy Federatsii. A. B. Çeremsin (Ed.), *Sovremenniy Tekhnologii:*

- Problemy Innovatsionnogo Razvitiya* içinde (s. 319-322). Petrozavodsk: Novaya Nauka.
- Mukhtarov, D. S. (2016). Ponyatiye “sushestvennoye naruşeniye dogovora” soglasno Venskoy Konventsii 1980 g. i natsionalnogo zakonodatelstva Rossii i Germanii. *Jurnal Mejdunarodnogo çastnogo prava*, 0 (4), 37-48.
- Narbay, Ş. ve Akkuş, M. (2020). Ticari İş ve Tüketici İşlemi Kavramları Ekseninde Görevli Mahkeme ve Dava Şartı Arabuluculuk Üzerine Düşünceler. *TAAD*, 0 (44), 301-344.
- Nomer, H. N. (2018). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Beta.
- Obraztsova, V. İ. (2016). Ponyatiye i Priznaki Potrebitelskogo Dogovora. *Vestnik Moskovskogo Universiteta Ministerstva Vnutrennikh Del Rossii*, 0 (7), 48-52.
- Oğuzman, K. ve Öz, T. (2020). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Cilt – 1. (18. Bası), İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Ozanoğlu, H. S. (2001). Tüketici Sözleşmeleri Kavramı (Tüketicinin Korunması Hakkına Kanun’un Maddi Anlamda Uygulama Alanı). *AÜHFD*, 50 (1), 55-90.
- Öz, T. (2012). Yeni Türk Borçlar Kanunu’nda Satım Sözleşmesine İlişkin Temel Değişiklikler ve Yenilikler. Ş. Şıpka, A. C. Yıldırım (Ed.), *Yeni Türk Borçlar Kanunu ve CISG’e göre Satış Sözleşmeleri* içinde (s.7-16). İstanbul: On İki Levha.
- Özbilen, A. B. (2017). *Sözleşmelerin Şekli ve Şekil Yönünden Hükümsüzlüğü*. İstanbul: On İki Levha.
- Özçelik, B. (2014). Sözleşmeden Doğan Borçların İfasında Hukuki İmkansızlık ve Sonuçları. *AÜHFD*, 63 (3), 569-622.
- Özdamar, E. (2013). Ticari Satışlarda Temerrüde İlişkin Özel Durumlar, *Terazi Hukuk Dergisi*, 8 (87), 14-24.
- Özdemir, H. (2016). Viyana Satım Sözleşmesi’nde Sözleşmeye Aykırılık ve Aykırılığın Şartları. S. Okur (Ed.), *Milletlerarası Mal Satım Hukuku (CISG)* içinde (s. 203-268). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Özel, Ç. (2021). *Tüketicinin Korunması Hukuku*. (7. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özsoy, R. (2020). Viyana Satım Antlaşması’nda Esaslı İhlal Kavramı. S. Yılmaz (Ed.), *Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması’na (CISG) İlişkin Bazı Meseleler* içinde (s. 69-102). Ankara: Yetkin Yayınları.

- Özsunay, E. (2016). CISG'in Oluşum Tarihçesi. S. Okur (Ed.), *Milletlerarası Mal Satım Hukuku (CISG)* içinde (s. 15-24). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Pavlov, A. A. (2020). Kuplya-Prodaja İ Mena. A.P. Sergeev (Ed.), *Grajdanskoye Pravo Tom 2 (Güncellenmiş ve Geliştirilmiş 2. Baskı)* içinde (s. 5-78). Moskova: Prospekt.
- Pavlov, A. A. ve Nekrasov, A. İ. (2018). Vina kak usloviye grajdansko-pravovoy otvetsvennosti v predprinimatelskoy deyatelnosti. *Evraziyskiy nauçnyy jurnal*, 0 (5), 15-16.
- Podrabinok, E. M. (2017). Kuplya-prodaja. Mena. B.M. Gongalo (Ed.), *Grajdanskoye Pravo V Dvuh Tomah. Tom 2* içinde (s. 186-236). Moskova: Statut.
- Poroy, R. (1978). Tüketicinin Korunmasına İlişkin Bazı Özel Hukuk Sorunları. *Ord. Prof. Dr. Halil Arslanlı'nın Anısına Armağan*, İstanbul: İÜHFY, 513-550.
- Razumovskaya, E. B. (2024). *Dogovornoye Pravo. Osobennaya Çast.* (3. Baskı), Moskova: Yurayt.
- Romanko, E. A. (2018). Osnovaniya rastorjeniya dogovora. *Vestnik Akademii prava i upravleniya*, 1 (50), 113-118.
- Rösler, H. (2008). Alman ve Uluslararası Sözleşme Hukukunda Değişen ve Öngörülemeyen Koşullar. (Çev: T. Aydın-Ünver). *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, LXVI (1), 353-364.
- Sablina, Yu. ve Startseva, S. V. (2022). Predprinimatelskiye Dogovori Kak Pravovaya Kategoriya. *Mejdunarodnyy Jurnal Gumanitarnıkh i Estestennıkh Nauk*, 5 (3), 196-198.
- Sadikov, O. N. (2005). *Kommentariy k grajdanskomu kodekse Rossiyskoy Federatsii Çasti pervoy (postateyny)*. Moskova: İnfra-M.
- Samarkin, S. V. (2019). Dogovor Postavki Kak Predprinimatelskiy Dogovor. *Mejdunarodnyy Jurnal Gumanitarnıkh i Estestennıkh Nauk*, 5 (4), 183-185.
- Sarıkaya, M. (2017). *Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması "CISG" Kapsamında Sözleşmenin Esaslı İhlali*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Schwenzer, I. ve Çağlayan Aksoy, P. (2015). *Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması (Viyanalı Satım Sözleşmesi) Şerhi*. İstanbul: XII Levha.

- Semicheva, A. S. (2020). Prioritet Rossiyskogo Prava Nad Mejdunarodnim: Teoretichsko-pravovoy Aspekt. *Pravo I Gosudarstvo: teoriya i praktika*, 191 (11), 108-111.
- Serova, Yu. A. (2018). Dogovor postavki. Suşestvennoye naruşeniye usloviy. *Vestnik magistraturı*, 7 (82), 130-131.
- Serozan, R. (1975). *Sözleşmeden Dönme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Serozan, R. (1990). Yürürlükteki ifa engelleri ve haksız fiiller hukukunun yetersizlikleri ve bu yetersizliklerin aşılmasında giderek önemi artan kavramlar: “Sözleşmenin müspet ihlali” ve “culpa in contrahendo”. *İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 0 (18), 27-42.
- Serozan, R. (2006). BK Tasarısı’nın Eksiklik ve Aksaklıklarının, İfa ve İfa Engelleri Hukuku Alanından Örneklerle Sergilenmesi, (BK Tasarısı). *HPD*, 0 (6), 38-51.
- Serozan, R. (2012). CISG’a ve TBK’na Göre Alıcının Dönme Hakkının Sınırları. *İÜHFD*, 70 (2), 207-220.
- Serozan, R. vd., (2016). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Üçüncü Cilt*. (Gözden geçirilmiş 7. Bası), İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Sert, S. (2016). 11 Nisan 1980 Tarihli Uluslararası Taşınır Mal Satımına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nde (Viyana Satım Sözleşmesi) İfa Engelleri Kavramının Düzenlenişi. S. Okur (Ed.), *Milletlerarası Mal Satım Hukuku (CISG)* içinde (s. 275-298). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Silvenoynen, T. K. (2018). Suşesvtennoye naruşeniye dogovora kak osnovaniye izmeneniya i rastorjeniya grajdansko-pravovogo dogovora. *Molodoy uçıyony mejdunarodny nauçıny jurnal*, 50 (236), 272-275.
- Sinitsina, Yu. İ. (2018). Suşesvtennoye naruşeniye dogovora kak odno iz osnovaniy ego rastorjeniya. *Mejdunarodny jurnal gumanitarnıkh i estesvennikh nauk*, 0 (6-2), 149-151.
- Slanov, G. T. ve Tsalikova, M. B. (2015). Evolyutsiya Dogovora Kupli-prodaji. *Mejdurarodnyıy studençeskiy Nauçıny Vestnik*, (1), s. 28.
- Sukhanov, E. A. (2020). *Grajdanskoye Pravo V IV Tomakh*. Moskova: Statut.
- Tandoğan, H. (1977). *Tüketicilerin Korunması ve Sözleşme Özgürlüğünün Bu Açıdan Sınırlanması*. Ankara: AÜHF.
- Tarman, Z. D. (2015). *Viyana Satım Antlaşmasını Uygulamak veya Uygulamamak*. İstanbul: Beta.

- Taşdelen, N. (2017). 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun'a Göre Tüketici Sıfatı. *İKÜHFD*, 16 (2), 705-719.
- Taştan, F. G. (2020). Viyana Satım Antlaşması'nın Tarihi Temelleri. Ş. Akipek Öcal (Ed.), *Viyana Satım Antlaşması (CISG)* içinde (s. 27-36). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Toker, A. G. (2016). CISG'te Sözleşmenin Esaslı İhlali (CISG m. 25): Esaslı İhlalin TBK'da Yer Alan Sözleşmeye Aykırılık Türleri ile Karşılaştırılması. S. Okur (Ed.), *Milletlerarası Mal Satım Hukuku (CISG)* içinde (s. 127-174). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Tosun, T. G. (2018). Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması (CISG) Kapsamında İfa Engelleri. *Fasikül Hukuk Dergisi*, 10(104), 31-39.
- Tripodi, L. (2016). *Towards a New CISG. The Prospective Convention on the Intenational Sale of Goods and Services*. Boston: Brill Nijhoff.
- Troyanovskiy, A. V. (2014). Ponyatiye "suşestvennoye naruşeniye dogovora" v Konventsii OON o dogovorakh mejdunarodnoy kupli-prodaji tovarov 1980. *Yurist*, 0 (4), s. 42-46.
- Tüzemen Atik, E. (2022). Ticari İş ve Tüketici İşlemi Kavramlarının Ticari Davaya ve Dava Şartı Arabuluculuğa Etkileri. *SÜHFD*, 30 (3), 1515-1560.
- Uygur, T. (2012). *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Şerhi*. Cilt I, II. (2. Baskı), Ankara: Seçkin.
- Ülgen, H. vd., (2022). *Ticari İşletme Hukuku*. (8. Kısaltılarak Güncellenmiş Bası), İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Ünal, A. C. (2020). Ticari İş - Tüketici İşlemi Ayrımı Kapsamında Tüzel Kişi Tacirlerin Durumu. *BÜHFD*, 6 (1), 49- 50.
- Vetrov, V. (2014). Osnovaniya i poryadok rastorjeniya dogovora. *Garant*, <https://www.garant.ru/ia/opinion/author/vetrov/552577/> (Erişim tarihi: 27.05.2024).
- Viktorova, N. N. (2006). O probleme tolkovaniya polojeniy Konventsii OON o dogovorakh mejdunarodnoy kupli-prodaji tovarov 1980 g. o suşestvennom naruşenii dogovora mejdunarodnoy kupli-prodaji. *Rossiyskoye pravo v İnternete*, 0 (3). <https://www.cisg.info/dwn.php?id=229> (Erişim tarihi: 03.05.2024).

- Vilkova, N. G. (1994). *Postateyniy kommentariy Venskoy Konventsii 1980 goda*. Moskova: Yuridičeskaya literatura.
- Vitryanskiy, V. V. (1996). Kuplya-Prodaja (Glava 30). O.M. Khokhlov, O.M. Kozyr, A. L. Mayakovskiy, S. A. Khokhlova (Ed.), *Kommentariy K Grajdanskomu Kodeksu Rossiyskoy Federatsii (2. Kitap) Şerhi* içinde (s. 21-38). KonsultatPlus.
- Vitryanskiy, V. V. (2016). *Reforma rossiyskogo grajdanskogo zakonodatelstva: promejutočnyye itogi*. Moskova: Statut.
- Vnukov, N. A. (2011). Sootnoşeniye publičnogo dogovora s potrebitelskim dogovorom. *Tsivilist*, 0 (3), 51-56.
- Yakovlev, V. F. (2008). Ponyatiye Predprinimatelskogo Dogovora v Rossiyskom Prave. *Jurnal Rossiyskogo Prava*, 0 (1), 3-9.
- Yavuz, C. (2016). CISG'e Göre Sözleşmenin Satıcı Tarafından İhlali Halinde Alıcının Sahip Olduğu Bazı Hukuki İmkanlar. (S. Okur (Ed.), *Milletlerarası Mal Satım Hukuku (CISG)* içinde (s. 269-274). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Yavuz, C. (2019a). *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler)*. (16. Baskı), İstanbul: Beta.
- Yavuz, C. (2019b). Taşınmaz Satışı. T. Öz, F. Acar, E. Gökyayla, M. Develioğlu (Ed.), *İstanbul Şerhi Türk Borçlar Kanunu Yürürlük Kanunu*. Cilt 4,5 içinde (s. 2639-2658). İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Yelkenci, I. (2013). Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması (CISG) Uyarınca Sözleşmenin Esaslı İhlali. *Prof. Dr. Mustafa Dural'a Armağan*, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1333-1372.
- Yelkenci, I. (2014). *Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması (CISG) Uyarınca Alıcının Sözleşmeden Dönmesi*. İstanbul: On İki Levha.
- Yıldırım, A. (2013). Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Tasarısı Taslağının Bazı Maddelerine İlişkin Değerlendirmeler. *AHBVÜ-HFD*, 17 (2), 1015-1048.
- Yılmaz, S. (2016). Milletlerarası Satım Hukuku (CISG) Uyarınca Sözleşmenin Esaslı İhlali Halinde Alıcının İkame Mal Talebi ve Onarım Hakkı. (S. Okur (Ed.), *Milletlerarası Mal Satım Hukuku (CISG)* içinde (s. 367-382). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Yücedağ Göztepe, N. (2015). *Türk Borçlar Kanunu Ve Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması'na (CISG) Göre*

Satıcının Sözleşmeye Aykırı Mal Teslimi Halinde Alıcının Yenisi İle Değiştirme Hakkı. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Zankovskiy, S. S. ve Dyatko, G. V. (2016). O Ponyatii Predprinimatelskogo Dogovora. *Predprinimatelskoye Pravo*, 0 (3), 4-6.

Zeller, B. (2018). *Damages Under The Convention on Contracts for the International Sale of Goods*. (3. Edition), United Kingdom: Oxford Press.

Zevkliler, A. ve Aydoğdu, M. (2004). *Tüketicinin Korunması Hukuku*. (3. Baskı), Ankara: Seçkin.

Zevkliler, A. ve Gökyayla, E. (2018). *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*. (18. Bası), Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.

Zeytin, Z. (2014). Milletlerarası Mal Satım Sözleşmelerinde Sözleşmenin Esaslı İhlali. *Terazi Hukuk Dergisi*, 9 (100), 642-654.

Zeytin, Z. (2022). *Milletlerarası Mal Satım Sözleşmeleri Hukuku CISG-Incoterms*. (4. Baskı), Ankara: Seçkin.

İNTERNET KAYNAKLARI

http-1: <https://www.unidroit.org/about-unidroit/> (Erişim tarihi: 03.02.2024).

http-2: <https://uncitral.un.org/en/about> (Erişim tarihi: 03.02.2024).

http-3: <https://iccwbo.org/> (Erişim tarihi: 06.02.2024).

http-4: <https://e-cis.info/> (Erişim tarihi: 10.02.2024).

http-5: https://uncitral.un.org/ru/texts/salegoods/conventions/sale_of_goods/cisg/status (Erişim tarihi: 03.02.2024).

http-6: <https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2021/06/Unidroit-Principles-2016-Turkish-bl.pdf> (Erişim tarihi: 13.03.2024).

http-7: <https://www.cisg.info/ulis.php> (Erişim tarihi: 03.05.2024).

http-8: <https://www.cisg.info/konvenciya-text-postatejno.php?id=25> (Erişim tarihi: 03.05.2024).

http-9: <https://www.cisg.info/dok/a-cn9-116.pdf?page=3> (Erişim tarihi: 05.05.2024).

http-10: <https://www.cisg.info/dok/a-32-17.pdf?page=6> (Erişim tarihi: 05.05.2024).

http-11: <https://sozluk.gov.tr/>

http-12: https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/cisg_digest_2016.pdf (Erişim tarihi: 30.04.2024).

http-13: <https://www.uncitral.org/clout/?lf=899&lng=en> (Erişim tarihi: 08.05.2024).

http-14: <https://slovarozhegova.ru/word.php?wordid=31148> (Erişim tarihi: 11.05.2024).

http-15: <https://www.garant.ru/news/1560847/> (Erişim tarihi: 22.05.2024).

http-16: <https://www.cisg.info/konvenciya-text-postatejno.php?id=26> (Erişim tarihi: 26.05.2024).

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Samira GUSEINOVA

Dil bilgisi: Rusça, Türkçe, İngilizce, Azerbaycan dili

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

- 2023 – ... - Tercüman
- 2021 - Stajyer, İrkutsk Federal Bölümü Tahkim Mahkemesi
- 2013–2017 - Rusya İrkutsk Şehri 2 No'lu Lise (sosyal bilimler alanı)
- 2017–2021 - İrkutsk Devlet Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Özel hukuk)

Ödülleri:

- 2015 – III, Rusya Öğrenciler İçin Hukuk Olimpiyat İrkutsk Federal Bölge Düzeyi
- 2017 – II, Rusya Yüksek Mahkemesi Üniversitesi Öğrenciler Olimpiyatı
- 2021 – Turkey Scholarships bursu